GOETHE

TEATRU

2

EDITURA UNIVERS

Se poate spune că, în diferitele perioade ale vieţii sale, Goethe a fost nevoit să-şi creeze un stil pentru fiecare din operele sale. Din această necesitate rezultă, incontestabil, plenitudinea creaţiei goetheene. Putea fi atît de proteic în originalitatea sa, încît sîntem înclinaţi să credem că nimic din ceea ce este omenesc nu i-a fost străin şi că nu există nici o situaţie, nici un conflict, nici o speranţă, nici un farmec, nici o întunecare pe care cuvintele lui Goethe să n-o explice, să n-o purifice, să n-o transfigureze.

EMIL STAIGER

Nu-l poţi considera pe Goethe un scriitor mare în unele creaţii şi slab în altele. El se aseamănă mai curînd cu natura care produce totul şi de toate.

DOAMNA DE STAËL

GOETHE

GOETHE

OPERE

2

TEATRU I

Dragoste cu toane • Toată lumea de vină • Götz von Berlichingen • Prometeu • Pater Brey • Zei, eroi și Wieland • Clavigo • Stella • Frate și soră • Proserpina

Studiu introductiv, note și comentarii
de SEVILLA RĂDUCANU

București, 1986
EDITURA UNIVERS

CREAȚIA DRAMATICĂ A TÎNĂRULUI GOETHE

TITANISMUL își are prefigurările lui. Adesea, omul de geniu străbate în tinerețe spații vaste, pe care le fructifică fără a le adînci, apoi le abandonează sau le reia, îmbogățite, la altă altitudine, în următoare etape de creație. Goethe nu face excepție. Începuturile sale dramatice vădesc în prima decadă (1767—1777)[1] o febrilă căutare, un neastîmpăr demiurgic, tendințe eterogene și polimorfe. Teme, motive și modalități artistice de-o policromă varietate sînt abordate cu frenezia și nerăbdarea căutătorului de poteci aurite. Tot ceea ce dă culoare epocii sau frămîntă spiritele îl tulbură și-l atrage. O impetuoasă necesitate interioară îl determină pe tînărul poet să abordeze formele specifice ale direcției anacreontice, ale stilului rococo, pe atunci la modă la Leipzig. Apoi tumultuoasele trăiri ale răstimpului petrecut la Strasbourg se materializează dramatic în spiritul mișcării *Sturm und Drang* (Furtună și avînt), pentru ca ceva mai tîrziu primele experiențe weimariene să se întruchipeze în modalități de tranziție.

Goethe însuși mărturisește cu sinceritate că s-ar fi prăbușit, că ar fi pierit, dacă n-ar fi scris lucrări dramatice. Tînărul poet simte un impuls genuin de purificare, de transpoziție potențată a dramei sale dusă pînă la catarsis, într-un conflict dintre personaje obiectivate. Realele aptitudini de mim, — relevate de contemporani, apoi de exegeți — pornirea irepresibilă de a concretiza cu forță intuitivă, în jocul unor personaje, ceea ce plăsmuia în imaginație se adaugă imboldului creator.

Dacă aceste două argumente pot explica, pînă la un punct, geneza primelor două piese[2] desfășurate în spațiul tradițional, ele nu epuizează motivele care au impulsionat luxurianta creație dramatică din epoca tinereții, nu explică uimitorul ei cromatism.

Nu trebuie uitat că poetul trăiește într-o Germanie fărîmițată în 294 de state și statulețe, într-un conglomerat lipsit de un centru cultural-artistic, de un teatru național și de un numeros public avizat,

[1] Cuprinde perioada studenției la Leipzig (1765—68), la Strasbourg (1770—71), apoi epoca petrecută la Frankfurt (1771—75) ca și primii ani la Weimar (1775—1777).

[2] *Dragoste cu toane (Die Laune des Verliebten*, 1768) și *Toată lumea de vină (Die Mitschuldigen*, 1769).

de un repertoriu național care să reprezinte stadiul de evoluție culturală a întregii națiuni.

Este însă tot atît de adevărat că producția literară dovedește, începînd din 1770, într-o măsură din ce în ce mai mare, fenomenele unei noi comunicări cu masele largi ale burgheziei în ascensiune. Comerțul cu cartea și publicul dornic de a citi cresc atît în nordul cît și în sudul Germaniei. Fluxul tipăriturilor urcă sensibil, creația literară se îmbogățește și se diversifică. Aport al burgheziei ce se afirmă, ea se substituie celei aristocrate și celei canonice[3]. Practic, acest fapt capta un șuvoi puternic al ideilor și realităților noi în literatură. Creația dramatică profită în primul rînd de această efloresceņță. Expansiunea ei este atît de intensă, încît se vorbește de o adevărată patimă pentru teatru („Theatromanie"), apărută în a doua jumătate a secolului al 18-lea. Era firesc ca cererea să stimuleze oferta creatorilor. Iar aceasta ilustrează trei direcții. Una dintre ele este reprezentată de Lessing, alta de Goethe, a treia de Lenz.

Așadar, propensiunea pentru teatru nu-l caracteriza doar pe Goethe; ea constituia o înclinație specifică a tinerei generații care tinde să se afirme în jurul anului 1770. Genul dobîndise prioritate deoarece în limitele lui se puteau exprima nemijlocit frămîntările scriitorului, iar receptarea de către cei cărora le era destinat se realiza în același mod. Ca și adepții mișcării *Sturm und Drang*, Goethe era însuflețit de convingerea că opera dramatică implică o recreare în adîncul și intimitatea ființei poetului, a vieții lui, concepute drept izvor ascuns al unei sinteze artistice. Nici pentru el opera nu se constituie ca mimesis, raporturile dintre creație și poet nu pot fi comparate cu relația dintre un edificiu arhitectonic și constructorul său, oricît de talentat ar fi acesta. Firele nevăzute de ochiul profan ce se întrețes între creație și creator sînt considerate identice cu legăturile dintre mamă și copilul ei viu. Opera se cristalizează ca emanație a întregii existențe a poetului. În acest sens îi scria Goethe în 1774 lui Fritz Jacobi: „Vezi, dragul meu, ceea ce este alfa și omega creației, reproducerea lumii ce mă înconjoară prin lumea interioară care pune stăpînire pe tot, stabilește relații, frămîntă și creează din nou într-o formă și într-o modalitate proprii, asta rămîne un etern mister... slavă Domnului, mister pe care nu-l voi dezvălui..."[4]

În lumina acestor convingeri forma dramatică se impunea de la sine; Herder demonstrase, pornind de la opera lui Shakespeare, că ea

---

[3] Apud *Hansers Sozialgeschichte der deutschen Literatur*. Vol. 3. Deutsche Aufklärung bis zur Französischen Revolution, 1680—1789. Herausgegeben von Rolf Grimminger, München, 1980, p. 57.
[4] Apud H.A. Korff, *Der Geist der Gothezeit*, Leipzig, 1964, p. 128.

s-ar preta cel mai bine la redarea vieții. Din sinteza tendințelor individuale și adoptarea principiilor herderiene rezultă liniile directoare ale creației dramatice goetheene de tinerețe și duc la relevarea a trei grupe de piese.

Făcînd abstracție de cele două piese scrise în alexandrini — *Dragoste cu toane* și *Toată lumea de vină* — se constituie în perspectiva afinităților o primă grupă de farse[5] și piese de carnaval, scrise sub înrîurirea acelorași genuri ilustrate de Hans Sachs (1494—1576). Poetul epocii războaielor țărănești și al Reformei îi furniza modalitatea[6] de a se distanța de el însuși și a ironiza tot ce i se părea demn de satirizat. Nimeni nu va susține că avem de a face cu nestemate ale dramaturgiei. Dar eludarea acestor scrieri din opera sa ar duce la o interpretare eronată a evoluției lui Goethe. Căci în nici o altă formă literară a epocii de tinerețe viziunea poetului despre societate nu apare într-o perspectivă mai democrată, iar concepția sa despre viață mai anti-idealistă ca în farsă. Nici o altă formă literară nu exprimă atît de direct sălbatica revoltă împotriva a tot ce stăvilește evoluția firească a lucrurilor. Deviza comediei, *castigat ridendo mores*, arborată de J. de Santeul (1630—1697) poate fi pictată și pe cortina ce se lasă asupra farselor goetheene. Necesitatea de a se exprima mereu în forme noi explică abordarea tuturor genurilor. Goethe recurge la forme precis delimitate, ca de pildă dialogul cu morții sau *Singspiel*[7]-ul, care-l scuteau de rezolvarea problemelor formale, oferindu-i totodată posibilitatea de a se concentra asupra conținutului. Probleme noi în formă veche. După Franz Mehring, un evident dar parțial progres. Totuși un pas înainte, căci *Singspiel*-ul rezultase din năzuință spre o operă complexă, spre acel *Gesamtkunstwerk* în care verbul să se contopească cu muzica, iar culoarea cu gestica. Rezultatul se constituie într-o formă premergătoare operei și atinge apoi, în secolul următor, un punct culminant prin aportul lui Richard Wagner. Experiența dobîndită în cristalizarea novatoare a acestui gen este definitorie. Ea ne amintește de activitatea de libretist a lui Hugo von Hofmannsthal pusă în slujba lui Richard Strauss. Poetul austriac n-a desconsiderat nicidecum acest

---

[5] Farsa, creație axată prin excelență și exclusiv pe dialog e noțiunea mai largă; prin satiră înțelegem poziția poetului. În momentul de față istoria literară definește farsa în primul rînd drept mică creație dramatică, al cărui scop este de a stîrni rîsul, de a provoca ilaritate; în al doilea rînd ea înțelege prin conceptul de farsă creații satirice cu ton critic-agresiv, de un comic și de o virulență care marchează indirect sau direct poziția autorului.

[6] Ne referim la tonul popular al lui Hans Sachs și la versul „Knittel".

[7] Amănunte în legătură cu revoluția acestui gen pe plan european în prefața la *Proserpina* din prezentul volum.

gen abordat ocazional: „De aruncăm o privire de caldă înțelegere asupra acestor opere de rang secund, ne dăm seama că, împotriva caracterului lor voit artificios, sînt totuși creații genuine, ce ne dezvăluie privirea plină și liberă a geniului (...), iar spiritul poeziei adie nemijlocit din ele“[8].

O altă grupă este reprezentată de creații dramatice cu caracter intim, ca *Frate și soră (Die Geschwister)*, *Stella* și *Clavigo*, construite în jurul unui personaj central.

O ultimă grupă cuprinde drama *Götz von Berlichingen*, fragmentul *Prometeu*, *Mahomed*, *Proserpina*, toate axate în jurul unor personalități, concepute în sensul în care mișcarea *Sturm und Drang*, inclusiv tînărul Goethe, îl conferea acestui concept. Este desigur o clasificare posibilă, dar arbitrară.

Privită în perspectiva evoluției, imaginea e ceva mai diferențiată. După primele încercări, după angajarea pe făgașul tradițional al piesei pastorale și al comediei bufe, Goethe face un salt colosal: piesa *Götz von Berlichingen* conține scăpărarea geniului, reprezentînd un prim punct culminant al operei sale dramatice. Prin ea programul teoretic de înnoire spirituală a mișcării *Sturm und Drang* se constituie ca moment istoric, se convertește în realitate poetică. Mai mult; *Götz von Berlichingen* vestește începutul unei creații moderne, reprezintă noul, pune bazele pe care vor clădi nu numai scriitorii contemporani, grupați în jurul lui Herder și al tînărului Goethe, la Strasbourg, ci însuși Schiller, apoi Büchner și toți acei dramaturgi care pînă la Brecht și după Brecht au preferat forma atectonică, nonaristotelică.

În *Clavigo* Goethe părăsește însă această modalitate și reiterează un drum parcurs de Lessing, rămînînd în umbra strălucitoarei realizări anterioare. Piesa marchează o reîntoarcere la principiile dramaturgice ale premergătorului său, o revenire la ceea ce reușise să depășească. Căci *Götz von Berlichingen* însemnase o incontestabilă ruptură cu normele clasice în vigoare. Și dacă *Götz* marca un pas înainte, *Clavigo* indiscutabil unul înapoi. Tovărășia lui Lessing nu-i desigur de disprețuit. *Clavigo* se apropie de *Emilia Galotti*, *Stella* se situează însă în zonele tragediei burgheze întemeiate de Lessing prin *Miss Sara Sampson* (1755). Ea încheie astfel șirul pieselor „larmoyante“ ce evoluaseră pe linia Lessing—Weisse, a creațiilor melodramatice cum am spune astăzi.

Diligent și prolific, impulsionat și de multiple trăiri livrești — lecturile sale sînt impresionante —, Goethe lărgește necontenit aria

---

[8] Hugo von Hofmannsthal, *Einleitung zu einem Band von Goethes Werken enthaltend Singspiele und Opern*. În *Gesammelte Werke*, herausgegeben von Herbert Steiner, Prosa IV, Frankfurt/M. 1966, p. 174.

de inspirație a pieselor sale, parcurge cu eleganță sau naturalețe toate formele artei dramatice. Un larg evantai de motive, de specii, de direcții își pune amprenta pe piesele tînărului maestru. Ele nu sînt rezultatul cristalizării unui plan prestabilit, al trasării sigure și meticuloase a unei acțiuni dramatice. Istoria genezei dramei *Götz* și a fragmentelor *Prometeu*, *Mahomed*, *Proserpina*, redactate în clipe de efervescentă inspirație în epoca *Sturm und Drang*, variantele și rezolvările incerte ale conflictului constituie o trăsătură specifică a pieselor goetheene realizate pînă la 1776, deci pînă la distanțarea sa de acest curent.

Abia după 1775 poetul folosește noțiunea „invenție“ pentru desemnarea etapelor acțiunii, cristalizarea tensiunii și conturarea caracteristicilor generale ale personajelor.

În privința genezei se face remarcată o lungă perioadă de gestație, în care predomină nesiguranța în privința alegerii formei — vers sau proză —, a tonului, a articulațiilor... Apoi, odată ce aceste probleme se clarifică, urmează redactarea rapidă a operei.

Dar Goethe nu s-a exersat doar în cele mai diferite stiluri, nu s-a familiarizat cu toate genurile, ci și-a însușit și cele mai diferite lumi.

Dacă pe lîngă creații mari s-au strecurat și unele mai slabe, explicația rezidă nu numai în concepția atotcuprinzătoare a lui Goethe despre scriitor, ci și în acceptarea unor scrieri care să corespundă nivelelor diferite ale publicului acelei epoci, nivele condiționate de factori istorico-politici.

Oricum, faptul că Goethe nu este un dramaturg al cărui merit să consiste în crearea unor situații dramatice extraordinare, a unor probleme cu o largă arie de implicații istorice, filozofice, psihologice, a unei construcții dramatice severe, profund gîndite și judicios realizate, se relevă încă din prima sa epocă de creație. Dar, pentru a cita o judecată a doamnei de Staël din *De l'Allemagne*, pe Goethe nu-l poți considera drept un scriitor mare în unele genuri și slab în altele, el nu poate fi comparat decît cu natura care produce totul și de toate.

Ceea ce constituie specificul artistic și conferă o valoare incontestabilă și un farmec deosebit numeroaselor și diferitelor scrieri dramatice ale tînărului Goethe, de la piesa pastorală și de carnaval, de la farsă, satiră dramatizată, *Singspiel* pînă la dramele și tragediile cristalizate între 1772—1777 este înțelegerea profundă a tot ceea ce este omenesc, dezvăluirea simțirilor ascunse, fructificarea valorilor conștiente și subconștiente ale psihicului uman, precum și crearea unei atmosfere de admirabilă pregnanță poetică.

SEVILLA RĂDUCANU

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Selecţia efectuată şi-a propus să ilustreze evantaiul larg de motive, teme şi probleme abordate de tînărul Goethe. Pentru a id entifica formele primelor versiuni cît şi pentru control s-a luat ca bază ediţia completă a operelor lui Goethe cunoscută ca *Weimarer Ausgabe* (Ediţia de la Weimar).

Goethes Werke, herausgegeben im Auftrage der Grossherzogin Sophie von Sachsen [Patru serii: I, vol. 1—55, *Opere;* II, vol. 1— 13 *Scrieri de ştiinţele naturii;* III, vol. 1—16, *Jurnale intime;* IV, vol. 1—50, *Scrisori*], Weimar 1887—1919 (citată în continuare *WA* cu indicarea seriei, volumului şi paginii).

Pe lîngă *WA*, au mai fost consultate, pentru unele precizări privind textul, notele şi comentariile, următoarele ediţii critice selective ale operelor lui Goethe (în paranteză se indică siglele sub care ele sînt citate în continuare);

Goethes Werke, Festausgabe, herausgegeben von Robert Petsch, 18 volume, Leipzig 1926 *(FA);*

Goethes Werke, Herausgegeben von Erich Trunz; 14 volume, Hamburg 1949 şi urm. *(HA);*

Der junge Goethe, Neue Ausgabe... besorgt von M. Morris, 6 volume, Leipzig 1909—1912 *(DjG)*.

GOETHES DRAMEN. NEUE Interpretationen, herausgegeben von Walter Hinderer, Stuttgart 1980 *(GD.NI)*.

În traducerile mai vechi, dar valoroase, cum este cazul piesei pastorale *Dragoste cu toane*, ortografia a fost adaptată tacit normelor în vigoare. Formele morfologice şi sintactice învechite au fost înlocuite cu cele uzuale fără a se indica modificarea în note. Modernizarea ortografiei sau a formelor morfologice nu s-a pus însă în practică atunci cînd ar fi afectat ritmul sau rima. Inadvertenţele constatate în urma confruntării traducerii cu originalul au fost de asemeni operate direct pe text.

Introducerile nu urmează o schemă unitară, ci tind să faciliteze receptarea piesei şi să prezinte problemele specifice fiecărei creaţii dramatice în parte. Ele conţin atît punctele de vedere valabile ale exegezei anterioare zilelor noastre, cît şi rezultatele cercetării la zi. Bibliografia selectivă subsumată fiecărei introduceri sintetizează pe de o parte izvoarele, constituind în acelaşi timp o oglindă a permanenţei prezenţe a scriitorului în conştiinţa contemporaneităţii.

S.R.

DRAGOSTE CU TOANE

Pastorală într-un act

În românește de ST. O. IOSIF

PIESA *Dragoste cu toane (Die Laune des Verliebten)** se înscrie pe orbita unui lung șir de creații pastorale a căror eflorescență e una din caracteristicile secolului al XVIII-lea. Idilele lui Gessner[1], traduse și gustate în trecut și la noi, poeziile anacreontice ale lui Ch. F. Gellert[2], J.W.L. Gleim[3] sau K. Ch. Gärtner[4] reflectă reluarea acestei orientări în veacul următor.

Judecată în perspectiva istoriei literare, piesa tînărului Goethe reprezenta culmea și totodată ultima creație în evoluția acestui gen.

La o primă vedere, piesa îmbină impetuoasa pasiune a poetului pentru Kätchen Schönkopf cu elemente formale pastorale, de factura stilului rococo, specific modei literare a acelei epoci. Scriitorul matur mărturisește în *Poezie și adevăr* că din acea vreme s-a conturat tendința — de la care nu s-a abătut în tot cursul vieții — de-a converti tot ceea ce îl încînta, chinuia sau preocupa într-o imagine sau o poezie, de-a încheia astfel socotelile cu el însuși, atît pentru a corecta propriile concepții despre lucrurile exterioare, cît și pentru a se elibera din finul păienjeniș psihologic al conștiinței pusă adesea la încercare. Goethe nu se poate substitui exegetului literar și detașării obiective a

---

* **Bibliografie:** K. Deutsch: *Über das Verhältnis der „Laune des Verliebten" zu dem deutschen Schäferspiel des 18. Jahrhunderts*, Sternberg 1902/03; F. von Kozlowski: *Die Schäferpoesie und der junge Goethe.* În „Zeitschrift für deutschen Unterricht", 22, 1908, pp. 50—60; H. Kehl: *Stilarten des deutschen Lustspielalexandriners, untersucht an* [...] *Goethes „Die Laune des Verliebten"* [...]. În *Bausteine zur Geschichte der deutschen Literatur*, Halle 1931; H. Emmel: *Goethes „Laune des Verliebten" und der Mythos von Arkadien.* În *Gedenkschrift für F.J. Schneider*, herausgegeben von K. Bischoff, Weimar 1956, pp. 173—200; I. Nagamatsu: *Die Laune des Verliebten* und *Die Mitschuldigen.* În „Goethe-Jahrbuch" 8, 1966, pp. 1—23; Wolfgang Preisendanz: *Das Schäferspiel „Die Laune des Verliebten"* (...). În *GD.NI.* (ed. Walter Hinderer), pp. 11—22.

[1] Salomon Gessner (1730—1788), poet și talentat peisagist elvețian.

[2] Christian Fürchtegott Gellert (1715—1769), poet și romancier german iluminist, foarte cunoscut datorită fabulelor sale

[3] Johann Wilhelm Ludwig Gleim (1719—1803), poet german, întemeietorul grupului anacreontic de la Halle.

[4] Karl Christian Gärtner (1712—1791), poet și traducător german, autorul piesei pastorale *Credința încercată (Die geprüfte Treue*, 1744)

criticului din afară. Preluînd fără rezerve precizările autorului matur, reducem atît procesul genezei cît şi mesajul piesei la potenţarea artistică a unei trăiri erotice.

Structura piesei *Dragoste cu toane*, concepută în timpul studenţiei, la Leipzig (1765—1768), corespunde schemei pastorale prestabilite, spaţiul în care se desfăşoară acţiunea fiind „Arcadia felix". Dar orice raport istoric, orice contrast dintre străvechea „epocă de aur" şi lumea civilizaţiei, orice tensiune dintre mirificul utopic şi realitatea socială sînt anulate. Spaţiul arcadic este redus la o abstracţie poetică, pe cînd la Gessner el este elementul material al unei opoziţii revelatoare. Cele patru personaje — două perechi de păstori şi păstoriţe, tineri, frumoşi, sensibili, evident idealizaţi — evoluează în acest peisaj anistoric. Motivul piesei este redus la instaurarea armoniei erotice a perechii Amina-Eridon, prin şiretenia Egleei. Acest ţel este singurul pivot al acţiunii, a cărei unidimensionalitate corespunde caracterului aristotelic al spaţiului şi timpului afectat piesei. Cele nouă scene înmănuncheate într-un act sînt integrate unei petreceri cîmpeneşti. Egleea şi Amina împletesc cununi de flori, din depărtare se aud frînturi de melodii, şi întreaga atmosferă festivă trezeşte criza de gelozie a lui Eridon. Dar nu chinurile provocate de acest sentiment reprezintă tema centrală a piesei. Paralelismului şi antagonismului celor două perechi le corespund două concepţii asupra dragostei. Prima, ilustrată de Egleea şi Lamon, pledează pentru o stare de echilibru, de calm şi tandreţe, cristalizată dintr-o concepţie raţională asupra dragostei şi credinţei, concepţie pe care ambele părţi o acceptă şi o pun în practică în urma unei înţelegeri comune. Cealaltă, pe care Eridon o exprimă cu izbucniri nestăpînite în dauna Aminei, este străbătută de o gelozie nejustificată şi reprezintă un punct de vedere pe cît de auster, pe atît de egoist şi tiranic. Purtînd în sine germenii nefericirii ambilor parteneri, ea este, în ciuda autenticităţii, cauza eşecului şi, la limită, a ireparabilului. În parte, piesa oferă prilej tînărului poet să arate unde pot duce aberaţiile geloziei. Căci în concepţia Egleei şi a lui Lamon, dragostea adevărată este compatibilă cu plăcerile vieţii în cadrul societăţii. Încă la Horaţiu, „jocus" o însoţeşte pretutindeni pe Venus, zeiţa amorului. Perechea cu adevărat fericită nu condamnă gluma, cochetăria, flirtul nevinovat, atunci cînd ele se desfăşoară în perimetrul manifestărilor festive, la lumina zilei, ci le consideră o dovadă a frumuseţii, a graţiei atrăgătoare, a tuturor însuşirilor iubitei, care, fiind preţuite şi de alţii, confirmă încă o dată justeţea alegerii făcute. Egleea nu se simte frustrată de sărutul pe care Lamon i-l furase frumoasei Chloris, ci-i cere chiar să i-l dea înapoi. Astfel, conştiinţa frumuseţii, a firii plăcute a iubitei se adînceşte prin confirmarea celor din jur, iar

recunoaşterea farmecului inexplicabil, rezultat din amalgamul de însuşiri ale fiinţei adorate, se converteşte într-o tandreţe plină de înţelegere. Jocul, gluma, conversaţia, dansul sînt deci investite cu atributele formelor estetice sublimate ale sensibilităţii erotice.

Această concepţie este concentrată în scena a opta, în care Egleea îi explică lui Eridon că „fără libertate, nu este bucurie". Aserţiunea semnifică, în contextul piesei, că doar gustarea alternativelor erotice nevinovate eliberează dragostea monogamă dintr-o tiranie greu de suportat şi, în ultimă instanţă, sterilă. Participarea fictivă la farmecul unei fiinţe, savurarea plăcerilor permise în cadrul societăţii, oferă legăturii singular-restrictive posibilităţile de comunicare cu ceilalţi.

Aşadar, depăşind datorită talentului său de excepţie intenţia iniţială, mărturisită — aceea de a se elibera de chinurile geloziei care-i umbreau sentimentele — Goethe a conturat cu pregnanţă o concepţie despre dragoste. „Căci balanţa dintre legătura privativă şi credinţă, pe de o parte, şi erotismul ce stăpîneşte viaţa mondenă proclamat de poezia pastorală, pe de alta, marchează încercarea imaginară de a crea un compromis între morala burgheză de nuanţă protestantă şi îngăduinţa aristocrată erotică, [...] de a exprima cerinţa îmbinării constanţei erotice cu pluralismul pasiunilor [...]"[5]

Însuşi traseul sinusoid pe care-l parcurge definitivarea acestei pastorale dezvăluie felul în care tînărul Goethe amplifică problematica, de la motivul iniţial al chinurilor geloziei, la cel al unei concepţii despre dragoste transpusă scenic. Primul impuls se cristalizează într-o piesă denumită după personajul principal *Amine*. Curînd, poetul părăseşte această încercare, preluînd doar numele Aminei în noua sa piesă.

Trei dintre cele patru personaje sînt net diferenţiate. Puritatea şi naivitatea Aminei, delicateţea şi fineţea ei sufletească contrastează cu înţelepciunea, maturitatea şi imaginaţia Egleei, care, dotată cu simţ al umorului şi cu talent de-a mima, o domină. Crizele de gelozie ale lui Eridon deschid perspective spre o concepţie de viaţă serioasă, dar şi spre reverberaţiile unui suflet sensibil la frumos. În orice caz, rolul lui Eridon e mai nuanţat realizat decît cel al lui Lamon, umbră a Egleei.

Bine conturată, linia acţiunii reiese cu claritate. Între fazele dinamice (scenele 1, 2, 3, 5, 7, 8) sînt plasate momentele statice (scenele 4 şi 6). Limbajul aproape nediferenţiat şi măsura versului alexandrin

[5] Wolfgang Preisendanz, *Das Schäferspiel „Die Laune des Verliebten"*... în *GD.NI*. (ed. Walter Hinderer), p. 15.

țin în frîu dinamismul sentimentelor și conferă unitate și rang primei piese scrise de Goethe la vîrsta de 19 ani.

Jucată în 1779 pe scena teatrului princiar de amatori din Weimar, cu Goethe în rolul lui Eridon, piesa *Dragoste cu toane* a fost publicată abia în 1806, după o copie a originalului pierdut[6]. Apoi între 1810—1858 a fost reprezentată la Berlin de 54 ori.

În tălmăcirea lui St. O. Iosif (1907), ea a fost pusă în scenă de către Teatrul Național din București în 1939.

---

[6] Textul originar în *WAI*, vol. 9, pp. 1—38 (ed. B. Leitzmann). Alte ediții critice consultate: ***FA*** (ed. R. Petsch), *HA* (ed. W. Kayser).

DRAGOSTE CU TOANE

PERSONAJELE

EGLEEA
AMINA
ERIDON
LAMON

SCENA ÎNTÎI

Amina *și* **Egleea** *șed într-o parte a scenei și împletesc cununi.* **Lamon** *vine și aduce un coșuleț cu flori.*

LAMON *punînd coșulețul jos:*
Aici sînt flori.
EGLEEA: Prea bine.
LAMON: Sînt mîndre, nu-i așa?
A ta-i garoafa.
EGLEEA: Ruja!
LAMON: Ba nu, drăguța mea!
Minunea verii astăzi Aminei i se cade;
În păru-i negru ruja nespus de bine-i șade.
EGLEEA: Și crezi că e cu cale și e frumos ce faci?
LAMON: Ți-s drag de-atîta vreme și nu te mai împaci
Cu firea mea? Că singur ți-s drag, o știu eu bine.
Și inima că-mi bate o știi doar pentru tine
Dar poate vrei ca pururi să-ți fiu un rob plecat
Iar dacă-mi par frumoase și altele-i păcat?
Eu nu mă tem a-ți spune: Drăguță e cutare,
Sau: Ce frumoasă-i alta! Să mint nu sînt în stare.
Nici să mă supăr...
EGLEEA: Bine, nici eu; ne-am înțeles.
Greșim doar deopotrivă. De vorbă stau ades
Zîmbind cu unul, altul, iar cîtor păstorițe
Cînd eu nu sînt de față, le spui tu că-s zeițe!
Dar inima e una și șaga este șagă.
Ușurătatea noastră chiar și mai strîns ne leagă.
Nu cred că gelozia m-ar prinde de minune.

către Amina:

Zîmbești la vorba noastră, ce crezi de noi, tu, spune!

AMINA: Nu mult...

EGLEEA: Destul, iubito, spre a simți ce bine
O ducem noi și traiul ce-amar e pentru tine.

AMINA: Cum asta?

EGLEEA: Cum? În vreme ce noi, glumind mereu,
Gonim somnoroșia lui Amor, micul zeu,
Tu, biata, tremuri toată cînd dragul tău te vede:
Un om mai îndărătnic nici c-am văzut, mă crede.
Socoți că te iubește? Ei aș! Nici n-are-a face:
Te vede așa supusă, tiranul, și îi place
Să-și chinuiască prada.

AMINA: Ah, și el mi-e supus.

EGLEEA: Spre a-ți vorbi pe urmă mai dîrz și mai de sus.
Cum? Orișice privire din ochii lui s-o furi?
Puterea ce natura ne-o dă-n căutături
Spre-a fermeca bărbații și-a-i face blînzi ca mieii,
Cea mai neprețuită din armele femeii
I-ai dat-o-n dar, ș-acuma te simți prea fericită
Cînd e în toane bune! Cu fruntea încrețită,
Sprîncenele-ncruntate, privirea-ntunecată,
De parcă tot îi plouă și-i ninge, ți s-arată!
Și-abia cu rugi, săruturi și nu arar cu plînsul
De-l îmbunezi. Acesta, aidoma, e dînsul!

AMINA: Tu nu-l cunoști, Egleea, că nu ți-e drag ca mie.
Nu încăpățînarea îl face așa să fie.
Sînt toane de-ntristare ce-l prind adeseori
Și ne-nnorează cele mai mîndre sărbători;
Ci tot sînt mulțămită cînd de-l dezmierd oleacă,
Îi trece supărarea pe loc și iar se-mpacă.

EGLEEA: De-atîta mulțumire mai bine-ai fi cruțată!
Ci spune: ce plăcere îți iartă el vreodată?
Cum ți se zbate pieptul, oricînd auzi de joc,
Dar domnul face mutre și tu nu joci deloc.
În prada veseliei nici vorbă-i să te lași...
Cînd e gelos de iarba pe care-o pleci sub pași,
Gelos de-o păsărică, fiindcă ții la ea.
Cum ar răbda cînd altul s-apropie, te ia
Și în vîrtej cu brațul mijlocul ți-l supune,
Ținîndu-te la pieptu-i și vorbe dulci îți spune?

AMINA: Nu fii nici tu nedreaptă, căci uite, m-a lăsat
Cu voi să fac serbarea, fiindcă l-am rugat.

EGLEEA: Vezi, asta nu-i a bună.
AMINA: Cum?
EGLEEA: El de ce nu vine?
AMINA: Nu preţuieşte dansul.
EGLEEA: Zii că-i hain, mai bine.
Cum vii spre el voioasă, l-auzi numai ce-ţi spune:
Aţi petrecut, îmi pare, grozav... Da... De minune!
Şi ce-aţi jucat?... Gajuri... Hm! Damöt nu lipsea?
Şi... aţi dansat?... Fireşte... Frumos, pe legea mea!
Juca drăguţ, desigur? Răsplata şi-a luat-o?
AMINA *zîmbind:* Ah!
EGLEEA: Rîzi?
AMINA: Da, rîd, căci bine îl mai imiţi, surato!...
Flori!
LAMON: Iată, pe sprînceană!
AMINA: Dar tot sînt măgulită
Că orişice privire a mea e pizmuită.
Eu văd din pizma-aceasta ce mult mă are dragă
Şi-atunci îmi uit îndată de obida mea întreagă.
EGLEEA: În ochii mei, copilă, eşti vrednică de jale.
Tu îţi iubeşti robia: suni lanţurile tale
Şi vrei să crezi că-i cîntec...
AMINA: Ca să-mi înnod cununa
Aş vrea o cordeluţă...
EGLEEA *către Lamon:*
Tu îmi furaseşi una
De la Maial, ţii minte, de mine cîştigată.
LAMON: Merg s-o aduc.
EGLEEA: Prea bine; dar să te-întorci îndată.

SCENA A DOUA

Eg'eea, Amina

AMINA: La darurile tale, cum văd, el nu prea ţine.
EGLEEA: Aceasta mă cam pune pe gînduri şi pe mine.
Ia prea puţin în seamă nimicurile-acele

Ce inima ne-o-ncîntă, oricît de mici sînt ele.
Dar, scumpa mea, mă crede, e mai puțin amară
Iubirea nu prea multă, ca cea din cale-afară,
Credința-mi place, însă atunci cînd se îmbină
Deplina siguranță cu liniștea deplină.

AMINA: Ah, dragă! Ce tezaur e-o inimă duioasă!
Ades el mă-ntristează, dar vezi și lui îi pasă
Cînd sufăr, și dojana-i, cînd văd că-ntrece gluma,
E de ajuns o vorbă să-i spun, o vorbă numa,
Îndată el e altul, mînia i se stinge,
Ba, cînd plîngînd mă vede și el pornește-a plînge,
Îmi cade la picioare și ca să-l iert, mă roagă.

EGLEEA: Și-l ierți?

AMINA: Întotdeauna.

EGLEEA: Și-i trai acesta, dragă?
Cînd te rănește-n suflet, să-l ierți așa, îndată?
Să faci atîtea jertfe, și-n veci nici o răsplată?

AMINA: Nu poți să-l schimbi, și pace.

EGLEEA: Să-l schimbi? Să-l îndreptezi
Nu-i nici o greutate.

AMINA: Crezi oare?

EGLEEA: Stai, să vezi.
Necazul tău cel mare ca și obida sa
Își iau izvor...

AMINA: De unde?

EGLEEA: Din gingășia ta!

AMINA: Credeam că prin aceasta am să-i cîștig iubirea...

EGLEEA: Te-înșeli; fii rea și aspră, să-l vezi că-și schimbă firea
Încearcă doar o dată să-i dai puține friguri:
Bărbații vor să lupte, nu vor să fie siguri.
Cînd Eridon dorește să stea un ceas cu tine,
Îndată reușește, o știe el prea bine.
Nici de rivali nu-i pasă, căci de asemeni știe:
Oricît i-ai fi de dragă, mai mult ți-e drag el ție.
Nemăsurat de mare-i norocul său, și iacă
Necazuri dacă n-are, vrea cu-orice preț să-și facă.
El vede cît de tare l-ai îndrăgit, Amină,

Și vina ta e numai că nu ai nici o vină.
Întîmpină-l, să creadă că n-ai de el nevoie,
Întîi o să turbeze, dar o să-ți intre-n voie
Curînd ... și o privire, atunci, îl va-ncînta
Cu mult mai mult ca astăzi o sărutare-a ta.
Fă-l ca să-ți ducă frica și ai să-l fericești.

AMINA: Da, toate-s bune, însă ușor e să vorbești;
Curajul îmi lipsește.

EGLEEA: Vrei, poate, ca plocon
Să-ți pice atuncea totul... Privește!...

AMINA: Eridon!..

EGLEEA: Da, el e. Biată fată! El vine, tu-l aștepți
Săltînd de bucurie. De vrei chiar să-l îndrepți
Privește-l și-l ascultă mai rece, și va fi...

AMINA: O, lasă-mă! Amina nu știe-așa iubi!

SCENA A TREIA

Eridon *vine încet, cu brațele încrucișate.* **Amina** *se scoală și aleargă întru întîmpinarea lui.* **Egleea** *rămîne jos, continuînd să împletească.*

AMINA *apucîndu-l de mînă:*
Scump Eridon!

ERIDON *îi sărută mîna:*
Copilă!

EGLEEA *aparte:*
Ah!

AMINA: Ce drăguț buchet!
Din mîna cui, iubite?

ERIDON: Nu e nici un secret:
Din mîna dragei mele.

AMINA: Cum?... Ah, sînt tot acele?
De ieri, așa păstrate?

ERIDON: E semn că țin la ele.
Dar ale mele unde-s?

AMINA: Am împletit cununi
Spre-a merge la serbare.

ERIDON: O, ai să faci minuni!
Trezind necaz în fete și dor aprins în sînul
Atîtor fanți!

EGLEEA: Fii vesel, că tu rămîi stăpînul,
Acelei după care așa de mulți oftează...

ERIDON: N-am nici o bucurie; prea mulți mă-nvidiază.
EGLEEA: Și totuși cine este mai norocos ca tine?
ERIDON *către Amina:*
Mai spune-mi de serbare; desigur, Damöt vine?
EGLEEA *tăindu-i vorba:*
Nu poate să lipsească chiar astăzi, se-nțelege.
ERIDON *Aminei:*
La dans pe cine oare, iubito, vei alege?

Amina tace, el se întoarce către Egleea.

O, dă-i-l tu pe-acela ce-n taină și-l dorește!
AMINA: Iubite, n-o să poată, căci Eridon lipsește!
EGLEEA: Nu, Eridon, ascultă, fii om de omenie!
Ce chinuieşti pe Amina cu oarba ta mînie?
De crezi că ea te-nșală, de ce n-o părăsești?
Iar dacă nu, ei bine, n-ai drept s-o chinuiești!
ERIDON: N-o chinuiesc.
EGLEEA: Cum? Oare ce simte biata fată
Cînd orice bucurie, cît de nevinovată
Tu din senin i-o tulburi și-o bănuiești mereu!
ERIDON: Poți tu să mă asiguri că mă iubește?
AMINA: Nu te iubesc? Eu? Doamne!
ERIDON: Nu-i sigur, o repet:
Cui i-a furat și Lamon deunăzi un buchet?
Și cui imberbul Thyrsis îi dete-o panglicuță?
AMINA: Vai, Eridon!
ERIDON: Așa e, că n-ai fost tu, drăguță?
I-ai răsplătit încaltea? O, da, știi să săruți!
AMINA: Iubite, știi povestea și totuși nu mă cruți?
EGLEEA: O, taci! Nu vrea să știe! I-ai spus odat' ce-a fost
Și s-a-mpăcat și totuși s-a plîns iar făr' de rost.
La ce bun? Îi vei spune din nou și o să-și ceară
Iertare azi, ca mîne să-i năzărească iară.
ERIDON: Și poate cu dreptate!
AMINA: Vai, spui acestea tu?
Amina să te-nșele, crezi tu aeve?
ERIDON: Nu!
Nu pot să cred, și totuși...
AMINA: Ți-am dat măcar odat
Prilej de bănuială?
ERIDON: Firește că mi-ai dat!

AMINA: Cînd ţi-am călcat credinţa? Cînd ţi-a greşit Amina?
Cînd? Unde?
ERIDON: Niciodată! Chiar asta-i, vezi, pricina
Amărăciunii mele de ieri ca şi de-acuma,
Că n-ai greşit cu voia, din uşurinţă numa,
Că ceea ce m-atrage, pe tine nu te-ncîntă,
Şi prea puţin ţii seamă de tot ce mă frămîntă!
EGLEEA: Bun! De-i aşa, Amina, ce rău îţi face ţie?
ERIDON: Mi-a pus şi ea-ntrebarea. Îmi face rău, ea ştie.
EGLEEA: Ştii că ea nu permite prea mult.
ERIDON: Puţin, o, da!
Spre-a da de bănuială, prea mult pentru-a nu da.
EGLEEA: Nu vezi cum te iubeşte cu dragoste naivă?...
ERIDON: Şi jocul, veselia şi gluma deopotrivă.
EGLEEA: Dar cui nu plac acestea, iubească pe bunica!
AMINA: Eglee, taci. O, lasă, iubite, nu-i nimica!
Întreabă pe prieteni ce des te-am pomenit
În lipsa ta, cînd alţii glumeau necontenit.
De cîte ori pe gînduri cădeam fără de veste
Şi întrebam cu jale: Eridon unde este?
De nu mă crezi, vin astăzi şi vei vedea tu, lasă,
De-ţi este-ori ba Amina iubită credincioasă,
N-am să te las o clipă, cu tine joc şi hora
Şi tu vei fi alesul 'naintea tuturora.
Iar dacă-a mea purtare ţi-a da vre-o bănuială...
ERIDON: Iubirea nu-i iubire, cînd e de porunceală.
EGLEEA: Spre cinstea ta curg lacrimi... le vezi?... nevinovate
Nu te credeam în stare de-atîta răutate!
Nemulţumirea-ţi oarbă, ce margini nu cunoaşte,
Şi-oricît de înăbuşită, mai lacomă renaşte,
Mîndria ce te face să nu poţi suferi
Ca draga ta să aibă şi alte bucurii,
Stăpîne sînt cu schimbul şi-ntrec orice măsură
În inima-ţi haină şi vrednică de ură.
Iubirea ei te lasă, ca şi durerea-i, rece.
Eu ţin la ea. De-acuma nimic nu ţi se trece.
Din calea ta să fugă oricît de greu îi vine,
Mai greu e să iubească pe-un om cumplit ca tine.
AMINA *sieşi:* Ah, inimă sărmană, de ce ţi-e drag prea tare?

ERIDON *rămîne o clipă liniştit, apoi se apropie sfios de Amina și-i apucă mîna:*
Amină! dulce înger! mai pot spera iertare?
AMINA: Ah, n-ai avut adesea dovezi destule oare?
ERIDON: O, suflet bun și nobil, mă lasă la picioare!...
AMINA: Ridică-te, iubite!
EGLEEA: Puține vorbe-ajung!
Simțirea prea pornită nu ține îndelung.
ERIDON: Iubirea, adorarea ce-o simt, acea pornire...
EGLEEA: Să fie mai domoală ar fi o fericire.
Ați duce lume albă și voi de aci-nainte.
ERIDON: Mai iartă-mi astă-dată. De-acum voi fi cuminte.
AMINA: Mergi, Eridon, culege-mi vreo două flori mai bine,
M-or face mai frumoasă știind că-s de la tine,
ERIDON: Dar ruja...
AMINA: De la Lamon al ei am căpătat-o;
Îmi stă frumos.
ERIDON: Desigur...
AMINA: Ți-o dau, iubite, iat-o!
Să nu te superi numai.
ERIDON *o ia și-i sărută mîna:* Ți-aduc eu flori îndată!

SCENA A PATRA

Amina, Egleea, *apoi* **Lamon.**

EGLEEA: N-o scoți așa la capăt, sărmană, bună fată!
Pe zi ce trece crește flămîndul său arțag.
Ia seama, pîn' la urmă îți ia tot ce ți-e drag.
AMINA: Pe el de nu l-aș pierde, n-am alt gînd mai temut!
EGLEEA: Frumos! Cum se cunoaște c-abia ești la-nceput.
Așa-i întîi iubirea; stăm zile-ntregi de-a rîndul,
Și-un gînd de-avem, la dînsul ne zboară veșnic gîndul.
Iar de ne cade-n mînă și vrun roman, și-n el
Citim de-un oarecare cum a rămas fidel,
Ce mare în primejdii s-a arătat cutare,
Cum l-a-ndîrjit în luptă iubirea lui cea mare,
Apoi ne pierdem capul de tot și ne încinge
Un dor de-a fi asemeni, de-a suferi și-a-nvinge...
O carte-ncîntă lesne o inimă de fată,

Şi mai ales cînd fata e şi amorezată.
Şi-astfel iubim o vreme, pîn' ce tîrziu 'nţelegem
Că din atîtea visuri cu prea puţin ne-alegem.

AMINA: Nu-i cazul meu...

EGLEEA: Da, dragă, povestea e celebră...
Ades bolnavul spune: „Dar, doctore, n-am febră"
Şi cine-l crede?... Nimeni. Oricît ar zice nu,
Ia totuşi doctoria. Aşa păţeşti şi tu.

AMINA: De-aş fi copil, ar merge ca să vorbeşti aşa.
Sînt eu copil?

EGLEEA: Dar, bine, iubeşti!

AMINA: Tu nu?

EGLEEA: O, da,
Iubeşte-aşa ca mine. Alină vijelia
Ce bîntuie asupra-ţi. Cu toată gingăşia
Poţi să iubeşti şi totuşi să ai în suflet pace.
Nu?

LAMON: Iată cordeluţa!

AMINA: Ce mîndră-i!

EGLEEA: Cum se face
C-ai zăbovit atîta?

LAMON: Să vezi ce s-a-ntîmplat:
Treceam pe la colină, cînd Chloris m-a strigat
Şi-mi dete pălăria să i-o gătesc îndată
Cu flori...

EGLEEA: Şi-n schimb?

LAMON: Nimica, doar s-a lăsat pupată.
De dragul unei fete, oricît în vînt te dai,
Mai mult ca o guriţă nu poţi în schimb să ai.

AMINA *arată Egleei cununa cu cordeaua:*
E bine-aşa?

EGLEEA: Da, dă-mi-o

Anină Aminei cununa astfel încît cordeluţa îi cade pe umărul drept. În acelaşi timp vorbeşte cu Lamon.

Să fim voioşi, nu şagă!

LAMON: Acu-i de trai! Să ştiţi voi, nu-i bucuria-ntreagă
Cînd iei prea multe-n seamă şi tot te-ntrebi cu frică
De fapta ta iubitul sau lumea ce-o să zică?

EGLEEA: Că bine zici!

LAMON: Nici vorbă! În ciuda tuturora!

EGLEEA: Amină, stai! *Amina se aşază, Egleea îi prinde flori în păr, continuînd să vorbească.*
Dă-mi, Lamon, guriţa dela Chlora!

LAMON *o sărută:*
Îndată, cu plăcere!

AMINA: Că nostimi mai sînteţi!

EGLEEA: Pe Eridon tot astfel nu poţi tu să-l înveţi?

AMINA: Nici vorbă, n-are voie să pupe alte fete.

LAMON: Dar ruja unde-mi este?

EGLEEA: Lui Eridon i-o dete
Spre-a-l îmblînzi...

AMINA: De teamă că iar o să mă certe.

LAMON: Da, iartă-i tot, şi dînsul la rîndul lui să-ţi ierte.
Vă faceţi zile-amare, cum văd, pe întrecute.

EGLEEA *făcînd un semn precum că a isprăvit cu găteala părului:*
Aşa!

LAMON: E de minune!

AMINA: Ah, de-ar veni mai iute
Şi Eridon...

EGLEEA: Amină, am să te las o clipă.
Tu stai şi ţi-l aşteaptă. Mă voi găti în pripă.
Tu, Lamon, hai cu mine. Ne-ntoarcem noi îndată.

SCENA A CINCEA

Amina, *apoi* **Eridon**

AMINA: O, cîtă gingăşie! Ce viaţă desfătată!
Dac' aş trăi tot astfel cu Eridon al meu,
Ar fi şi el mai vesel, mai fericită eu.
De nu-i dădeam asupra-mi putere-aşa de mare,
Un vis ne-ar fi tot traiul, o dulce desfătare.
Să mă arăt mai rece! Dar n-am nici o-ndrăzneală!
Mînia lui s-aprinde văzînd a mea răceală.
Gîndind şi mă cutremur! Îl ştiu eu pe de rost!
Cu greu e rolu-acesta, cum o să-l joc de prost!
Dar dacă vei ajunge, răceala arătîndu-i
Precum te biruieşte, să-l biruieşti la rîndu-i?

Azi am prilej şi trebui să fiu cu-ndemînare
De la-nceput... El vine! O, inimă, fii tare!

ERIDON *i-aduce flori:*
Nu sînt aşa frumoase, iubita mea, vezi bine,
Că le-am cules în pripă.

AMINA
Destul, ... sînt de la tine.

ERIDON:
Nu sînt aşa învoalte ca rujele acele
Ce ţi le-aduse Lamon.

AMINA *le prinde la piept:*
Mi-s dragi, oricum sînt ele.
Le-am pus pe locul unde stăpîn eşti numai tu.

ERIDON:
Sînt oare-n bună pază?

AMINA:
Crezi poate altfel?

ERIDON:
Nu.
Nu cred nimic, şi totuşi... eu vă cunosc pe voi,
Cînd muzica răsună şi jocul e în toi,
În larma ameţitoare prea lesne uită unii
Porunca datoriei şi glasu-nţelepciunii...
Vei fi gîndind la mine, ades, fără-ndoială,
Dar tot nu ai tăria să-nfrîngi acea-ndrăzneală
Pe care tineretul şi-o va lua îndată
Chiar dacă numa-n şagă i-ar da prilej o fată.
Mîndria lor deşartă prea lesne ia de bună
O vorbă spusă-n treacăt.

AMINA:
Destul că e minciună!
În juru-mi dacă roiul de-adoratori se-ndeasă,
Tu singur eşti alesul, o ştii, şi ce-ţi mai pasă?
Măcar să mă privească îngăduie-le oleacă:
Sărmanii-şi fac iluzii...

ERIDON:
Nu trebuie să-şi facă!
Vezi, asta mă omoară. A mea eşti, ... da, ...dar poate
Că norocos ca mine şi altul se socoate,
Şi întîlnind privirea-ţi, te şi sărută-n gînd,
Ba chiar şi triumfează, nemernicul, crezînd
Că mi te-a smuls...

AMINA:
De-aceea, iubite, hai la bal.
Să vadă toţi încalea, că tu nu ai rival,
Că tu...

ERIDON:
Eşti prea gentilă, şi-ţi foarte mulţumesc.
Ar fi prea mare jertfa şi nu pot s-o primesc.
Un dansator ca mine e o calamitate.
Eu ştiu trufia voastră cui dă întîietate

La bal: — acelui care dansează elegant,
Spre-a vă făli cu dînsul — nu bietului amant.

AMINA: În adevăr...

ERIDON *cu ironie reținută:*
O, Doamne, de ce nu-mi este dat
Ca Damaren cel sprinten să fiu de lăudat!
Ce răpitor s-avîntă!

AMINA: O, da!

ERIDON: Şi voi, cu toate...

AMINA: Îl prețuim...

ERIDON: Ba încă vi-e drag nespus...

AMINA: Se poate!...

ERIDON: Aşa?... Nelegiuire!

AMINA: Vai, dragă, ce-i cu tine?

ERIDON: Mă chinuieşti întruna şi mai întrebi?

AMINA: Dar, bine
A cui e vina oare? O, cît eşti tu de rău!

ERIDON: Sînt, da; şi n-am ce face, că mor de dragul tău.
De nu mi-ai fi tu dragă, copilă adorată,
Te-aş chinui eu oare, m-aş plînge eu vreodată?
Tot sufletul îmi arde şi inima îmi creşte
Cînd mîna ta m-atinge, cînd ochiu-ți îmi zîmbeşte,
Şi-mi fericesc norocul atunci, ... dar înțeleg
Să nu-l împart cu nimeni, să fie-al meu întreg!

AMINA: Dar cînd e-al tău cu totul, mă mir că te mai plîngi!

ERIDON: Şi totuşi tu eşti bună cu toți acei nătîngi...
Nu, ură li se cade!...

AMINA: De ce, mă rog?

ERIDON: Aşa!
Fiindcă prea li-eşti dragă.

AMINA: Frumos de tot!
O da,

ERIDON: Tu nu voieşti să-i superi şi-i cruți cît poți de mult,
Altminterea plăcerea...

AMINA: Nu pot să mai ascult.
Ne-ndeamnă oare-amorul ca să fugim de lume?
Un suflet ce iubeşte pe cineva anume
Nu poate să urască pe nici-un muritor!

Eu cred chiar dimpotrivă că gingașul amor
Nu rabdă-un strop de ură; la mine una... nu...

ERIDON: Femeia ușurică frumos ce-o aperi tu!
Cînd douăzeci de tineri osana-n cor îi cîntă,
Pe douăzeci să-nșele — aceasta o încîntă!
Azi e o zi-nsemnată; mîndria ta s-ațîță,
Căci azi vei fi slăvită de mulți ca o zeiță.
Robite-atîtea inimi să prinzi în mreajă poți
Și n-o să-ți mai ajungă privirea pentru toți.
Gîndește-te, cînd hora nebunilor te-o-ncinge,
Că eu sînt cel mai mare nebun!

AMINA *sieși:* Vai, el învinge!
Cum n-am eu parte-n lume de nici o bucurie!
Ce viață zălezită! Cît, vai, o să mai ție?

Către Eridon:

Tu-mi schimbi în jug iubirea, și nu mai dovedesc
De-atîta tiranie, ... iar eu?... Eu te iubesc!
La furiile tale ce gingaș ți-am răspuns,
Și-n toate-ți fac pe voie, și tot nu ți-e de-ajuns!
Ce n-am jertfit eu, numai să pot a-ți fi pe plac?
Vrei să-ți jertfesc și balul? Ți-l dau, ca să
te-mpac.

Își ia cununile din păr și de pe umăr, le aruncă-ncolo, și continuă cu o liniște prefăcută:

Hai, Eridon! Așa e că mă privești drept dragul
Cînd nu-s de bal gătită? Ei, ți-a trecut arțagul?
Stai mut, întorci privirea! Ești supărat?

ERIDON *cade-n genunchi:*
Amină!
Iertare! Mi-e rușine! E dragostea de vină!
Te du la bal.

AMINA: Nu, frate, rămîn aici. *Sieși.* Mi-ajunge! *Lui Eridon:*
O gingașă romanță urîtul să ne-alunge.

ERIDON: Copil drăguț, ascultă!

AMINA: Nu, du-te după flaut.

ERIDON: Tu zici. Tu vrei. Prea bine! Mă duc atunci
să-l caut.
Iese.

SCENA A ŞASEA

AMINA: S-arată trist şi-n taină se bucură amarnic.
Vai, toată gingăşia mi-o risipesc zadarnic!
Îl mişcă jertfa asta? Aş, nici prin gînd să-ţi treacă!
Mă crede doar datoare! Vai, inimă săracă,
Te mînii? Ce-i cu tine? Ce greu mi-apeşi tu pieptul!
Vai, merit eu?... Desigur! Nici să mă plîng n-am dreptul!
Cînd el nu încetează a te-amărî, cum vezi,
Tu a-l iubi, nebuno, de ce nu încetezi?
Ia! Muzica începe. O, Doamne! Mor de frică.
Cum inima-mi tresaltă şi-n tălpi cum mă furnică!
Simt că mă fură pasul; ah! simt cum mă cuprind
Nepotolite flacări. Hai, fuga, să mă prind
În horă! Dar zadarnic! El nu mă lasă, vai!
Ce acru cîteodată e al iubirii rai!

Se aruncă pe o brazdă şi plînge; cînd intră ceilalţi, îşi şterge ochii şi se ridică.

Vin! Iată-i... şi-or să rîdă de mine!

SCENA A ŞAPTEA

Amina, Egleea, Lamon.

EGLEEA: Curînd!
Curînd! Alaiul trece! Amino, cum? Plîngînd?
LAMON *ridică cununile:*
Cununile?
EGLEEA: Ce-i asta? Cum? Cine îndrăzni?
AMINA: Eu!
EGLEEA: Tu? Nu vii?...
AMINA: O, Doamne, cum crezi că n-aş veni,
Dar dacă nu se poate!
EGLEEA: Cum? Ce-nsemnează „dacă"?
Hai, nu vorbi-n enigme şi dă mai iute-oleacă!
Sau Eridon?

AMINA: Da!... Dînsul!

EGLEEA: Ştiam mai dinainte
Cîte-ai păţit, nebuno, şi tot nu capeţi minte!
Ţi-ai dat cuvîntul, poate, c-o să rămîi acasă
Să-ţi treacă-ntr-o oftare această zi frumoasă?
Nu mă-ndoiesc că astfel e încîntat de tine.

După o scurtă tăcere, făcînd un semn lui Lamon:

Dar cu ghirlănzi gătită îţi şade mult mai bine!
Hai, pune-o asta iarăşi! Şi asta o aşază!...
Acuma eşti frumoasă.

Amina stă cu ochii plecaţi şi se lasă-n voia Egleei. Egleea face semn lui Lamon.

Dar, vai, se depărtează
Alaiul... vremea zboară...

LAMON: Hai, scumpa mea stăpînă!

AMINA *obidită:*
Plecaţi?

EGLEEA: Nu vii, Amino? Vrei să te iau de mînă?

AMINA *Se uită trist şi tace.*

LAMON: Ci las-o! Zău, de ciudă nu mă mai rabdă locul.
A trebuit să-mi strice tot cheful azi. Căci jocul
La dreapta şi la stînga ea singură îl joacă
Aşa cum se cuvine; contam pe ea, cînd, iacă,
Îi dă-n gînd să nu meargă. Să nu fii mînios?
Hai, repede...

EGLEEA: Pierzi jocul. Un joc aşa frumos!
Te plîng. Rămîi cu bine!

Egleea vrea s-o sărute. Amina-i cade-n braţe şi plînge

AMINA: Ah, nu mai pot răbda!

EGLEEA: Plîngi?

AMINA: Inima mă doare şi plînge-n mine. Da.
Merg... Eridon, îmi pare că te urăsc!

EGLEEA: Fireşte,
I s-ar cădea. Dar cine iubitul şi-l urăşte?
Iubeşte-l ca iubită, nu ca o biată roabă!
Ţi-am spus-o nu o dată. Haide cu noi!

LAMON: La dans, degrabă!

AMINA: Şi Eridon?

EGLEEA: Mergi numai! Rămîn eu, fără tine,
Şi ţi-l aduc eu, lasă. Zi, n-o să-ţi pară bine?

AMINA: Nespus!

LAMON: Atunci, degrabă, la bal, la dans, Amino!
N-auzi cimpoiu-n vale? Ce mîndru cîntă! Vino!

Apucă pe Amina de mînă, cîntă și dansează.

EGLEEA *cîntă:*
Și dacă iubitul îți cată ponos
Și orice ai face găsește pe dos,
Și-ntruna te mustră de orișice gînd...
Acoperă-i glasul jucînd și cîntînd.

Lamon o fură pe Amina cu jocul și o duce.

AMINA *în treacăt:*
O, adă-mi-l degrabă!
EGLEEA: L-aduc eu, n-ai habar!

SCENA A OPTA

Egleea *apoi* **Eridon** *cu un flaut și cu note.*

EGLEEA: O să vedem acuma... Demult doream eu doar
Prilej să-l dau pe brazdă pe păstorașul meu.
Mi se-mplinește dorul acuma. Ți-arăt eu!
Îți pun oglinda-n față, să vezi chiar tu acum
Ce fel de om ești... Iată-l!
ERIDON: Amina unde-i?
EGLEEA: Cum?
Nu știi? S-a dus cu Lamon al meu la joc, îmi pare,
De vale, unde cîntă cimpoiul.
ERIDON *aruncă flautul la pămînt și rupe notele:*
O, trădare.
Trădare-afurisită!
EGLEEA: Turbezi?!...
ERIDON: Cum n-aș turba!
Am stăruit eu oare să stea acasă?... ba!
De ce atunci, vicleana, și-a smuls, zîmbind, cununa
Spunîndu-mi că nu joacă? ...
EGLEEA *pe un ton așezat:*
Să te întreb eu una:

De unde-ţi iei tu dreptul de-a n-o lăsa să joace,
Cînd ştii aşa de bine ce bucurie-i face?
Crezi oare că o fată ce-ţi dă a ei iubire,
Nu poate-avea pe lume şi altă mulţumire?
Şi setea de petreceri crezi că s-a stins îndată
Ce dragostea cuprinde o inimă de fată?
Atîtea ceasuri bune, destul că ţi le-nchină,
Stă bucuros cu tine şi-n lipsa ta suspină!
De-aceea-i nebunie ce faci, ia seama bine;
Ea poate să iubească şi dansul, — şi pe tine.

ERIDON *lasă să-i cadă braţele şi ridică ochii spre cer:*
Ah!

EGLEEA: Dragoste se cheamă grozava ta manie
De-a bănui tot pasul? Nu, asta-i tiranie!
Tu vii... şi-n bal cu tine ea trebuie să şază;
Tu pleci... cu tine-odată şi ea se depărtează.
Ea şovăie... pe dată ai şi-ncruntat sprînceana.
Acuma te urmează... dar inima-i, sărmana,
Prea des şi-o lasă-n urmă...

ERIDON: Întotdeauna!

EGLEEA: Frate,
I-auzi ce-amărăciune! Dar fără libertate
Nu este bucurie, nimica nu te-ncîntă.
Vrea un copil să cînte; îi spune lumea: cîntă!
Atunci pe loc îşi pierde tot cumpătul şi... tace.
Dă-i libertate-Aminei, căci altfel, de-i vei face
Mereu amară viaţă, se poate întîmpla
Să te urască fata...

ERIDON: Să mă urască, ea?

EGLEEA: Precum ţi se cuvine. De-aceea te alină
Şi caută-ţi norocul în dragoste senină.
Las-inimii în voie firească ei bătaie
De vrei să nu înăbuşi a dragostei văpaie.
Poţi şti de-o păsărică închisă-n colivie
De-ţi este credincioasă?

ERIDON: Nu.

EGLEEA: Dar cînd ea, zglobie,
Din cracă-n cracă zboară, pe dealuri şi prin lunci,
Şi iar îţi vine-acasă?

ERIDON: Nici vorbă, ştiu atunci!

EGLEEA: Nu simţi tu bucurie cînd vezi ce drag te are
Gîngania cea mică, şi că mai bine-i pare

Să stea la tine-n casă, decît în libertate? ...
Şi cînd drăguţa-ţi vine şi sînul i se zbate
De dans... vrînd să te vadă; şi ochii-i stau să-ţi spună
Că nu-i tihneşte jocul şi nu-i cu voie bună
Cînd tu, nepreţuitul, tu, singurul, lipseşti,
Cînd vezi că ţi se jură că drag nespus îi eşti,
Că dulcea-ţi sărutare e mai de preţuit
Ca mii de baluri, spune: nu eşti de pizmuit?

ERIDON *mişcat:*
O, Eglee!

EGLEEA: Te gîndeşte că zeii se răzbună
Pe cel ce nu-şi cunoaşte ursita lui cea bună.
Fii vesel, drag prieten! Să nu te-ajungă focul
Atîtor lacrimi plînse.

ERIDON: De nu m-ar arde locul
Cînd văd că unu-o prinde de mînă, altu-i cată
În ochi, şi ea se lasă de-al treilea furată...
Doar cît gîndesc, şi-mi vine să mor de supărare!

EGLEEA: Ei, las-o mai cu-ncetul! Doar nu-i vreun lucru mare!
Nici chiar o sărutare un mare lucru nu-i!

ERIDON: Nici chiar o sărutare. Am înţeles ce spui?

EGLEEA: Doar numai cînd şi-n suflet o simţi adînc şi tare
Dă de gîndit... Dar spune-mi, vrei tu să-i dai iertare?
Că dacă-i porţi mînie, o-ndurerezi amar.

ERIDON: Prietenă!

EGLEEA *linguşitoare:*
Ascultă şi iart-o aşadar!
Tu eşti şi bun. Adio! ... *I-apucă mîna.*
Ai fierbinţeală mare!

ERIDON: Îmi fierbe-n vine...

EGLEEA: Încă? Destul! I-ai dat iertare.
Alerg la ea acuma. Mă-ntreabă speriată;
Eu-i spun: E bun! iar dînsa se-nseninează-ndată,
Ba chiar acum te are mai drag ca mai-nainte.

Se uită cu dragoste în ochii lui.

Abia se sparge hora, te cată, ţine minte,
Şi chiar prin căutare sporeşte-a ei iubire.

Egleea se preface că-i tot mai drăgăstoasă, se reazemă pe umărul lui. El îi apucă mîna şi i-o sărută.

Şi, în sfîrşit, te vede. O, cîtă fericire!
Cuprinde-o strîns în braţe şi simte-ţi tot norocul!
Pe-o fată-ntotdeauna o-nviorează jocul;
Obrajii-i ard; guriţa-i, zîmbind, mai viu respiră,
Şuviţele desprinse în goană, se resfiră
Pe sînii ce se mişcă; şi-o vrajă înmiită
Îi împresoară trupul cînd zboară-n dans răpită,
Tot sîngele-i zvîcneşte şi-n leagănul plutirii
Mai viu cresc parcă toate puterile simţirii.

Ea afectează o gingaşă uimire şi cade la pieptul lui, el o înlănţuie cu braţul.

Plăcerea asta oare nu e neasemănată?...
Tu nu te duci la baluri şi n-o simţi niciodată!

ERIDON: La pieptul tău, Eglee, o simt, acum, întreagă!

Ia pe Egleea pe după gît, o sărută. Ea se lasă, apoi face cîţiva paşi îndărăt şi întreabă cu un ton ştrengăresc.

EGLEEA: Ţi-e dragă ţie-Amina?

ERIDON: Ca sufletul de dragă!

EGLEEA: Şi mă săruţi pe mine? O, dar aşteaptă numa,
O să plăteşti tu asta, că s-a trecut cu gluma!
Tu, om fără credinţă!

ERIDON: Cum? Crezi că eu...

EGLEEA: Vezi bine!
M-ai sărutat, ce-i dreptul, aşa cum se cuvine.
Şi eu sînt mulţumită. Dar ţie, ... să nu minţi...
Guriţa mea îţi place? Cred; buzele-ţi fierbinţi
Cereau mai multe... Doamne! De-ar fi văzut Amina.

ERIDON: Şi-apoi!

EGLEEA: Faci pe grozavul! Dar greu te-apasă vina!

ERIDON: Da, zău, ar face gură. De-aceea nu mă spune.
Te-am sărutat oleacă. Ei şi? Nu-i vreo minune.
Oricît de dulce ştie Amina săruta
Nu pot găsi dulceaţă şi-n sărutarea ta?

EGLEEA: Întreab-o chiar pe dînsa.

Amina, Egleea, Eridon

ERIDON: Ah!
AMINA: Unde-i, unde este?
Scump Eridon! Egleea m-a-mpins fără de veste
Să-mi calc cuvîntul. Iartă! Îmi pare-aşa de rău!
ERIDON *sieşi:*
Eu, care am înşelat-o!
AMINA: De ce-ntorci capul tău?
Tot îmi mai porţi mînie?
ERIDON *sieşi:*
Ah, Doamne, ce să zic?
AMINA: Vai, merită pedeapsă păcatul cel mai mic?
Cu tine e dreptatea — dar las...
EGLEEA: Un prefăcut!
Hai, dă-l încolo, dragă. De-ai şti tu ce-a făcut!
Îl vezi? nu-ţi vine-a crede. M-a sărutat. Ş-acum
Îi lasă gura apă...
AMINA: Te-a sărutat?
EGLEEA: Şi cum?!
AMINA: Oh, inimă zdrobită! Grozavă lovitură!
Aşa curînd iubirea să se prefacă-n ură! ...
Iubitul meu mă lasă! Pe alta o sărută!
Cînd ţi-am greşit eu ţie aşa? Ah, sînt pierdută!
Cu mine nici un tînăr n-ar fi avut curaj;
Abia o sărutare de-am dat-o, la un gaj...
Mă roade gelozia, mă roade ca pe tine;
Dar eu te iert; tu numai să te întorci la mine.
O, inimă, zadarnic te aperi ne-ncetat!
El nu te mai iubeşte de cînd l-ai vătămat,
Şi toată elocvenţa se risipeşte-n vînt...
ÉRIDON: O, ce drăgălăşie! Vai, ticălos ce sînt!
AMINA: Cum ţi-a venit, Eglee, să-l scoţi aşa din minte?
EGLEEA: Prietenă, n-ai grijă; e-al tău ca şi-nainte!
În fond el e statornic şi bun cu-adevărat.
AMINA: Şi tot...
EGLEEA: Da, ai dreptate, ... şi tot m-a sărutat!
Eu ştiu ce-a fost, de-aceea îl poţi ierta uşor.
Vezi cum se pocăieşte!
ERIDON *cade în genunchi:*
Amino, scump odor!

E-atîta de şireată! Ea singură-i de vină.
Eram aşa de-aproape de gura ei, Amină!
Dar înţeleg prea bine: un gust aşa de mic
Nu va putea să-mi scadă din dragoste nimic.

EGLEEA: Amină, hai, sărută-l: îl vezi cuminte ce-i!

Către Eridon:

Un gust nu-ţi scade-amorul, — nu-l scade nici pe-al ei.
Aşa, iubit prieten. Ţi-ai dat chiar tu sentinţa.
Nici dansul ei nu-nseamnă că şi-a călcat credinţa.

Imitîndu-l:

Şi cînd un tînăr mîna i-o strînge, altu-i cată
În ochi, iar ea se lasă de-al treilea furată,
Nici asta, vezi prea bine, nu-nseamnă lucru mare.
Sper că de-aci-nainte să-ţi schimbi a ta purtare
Şi mergi cu noi la horă.

AMINA: Da, vino!

ERIDON: N-am ce face!
O mică sărutare m-a cuminţit, şi pace!

EGLEEA *către Amina:*
Tu iartă-ne, copilă, azi, sărutarea asta!
Dar, de-o să mai încerce a-ţi arunca năpasta,
Tu pomeneşte-i numai de sărutare, dragă,
Să-l vezi cum se-mblînzeşte!

Către public:

Geloşi din lumea-ntreagă
Ce chinuiţi vreo fată, gîndiţi-vă la *voi*
Întîi, şi-aveţi curajul să osîndiţi apoi!

TOATĂ LUMEA DE VINĂ

Comedie în trei acte

În românește de GRETE TARTLER

DIN AUTODAFEUL care a mistuit o mare parte din încercările sale literare de tinereţe, Goethe n-a păstrat, în afara pastoralei *Dragoste cu toane*, decît o altă piesă în alexandrini, intitulată *Toată lumea de vină (Die Mitschuldigen)**.

Concepută în prima lună a anului 1769, într-un singur act, ea continuă tradiţia unui gen de comedie abordat în secolele XVII şi XVIII, mai cu seamă în literaturile romanice.

Cu toate că poetul cunoştea creaţiile lui Goldoni şi sesizase momentul depăşirii *comediei dell'arte*, el valorifică în *Toată lumea de vină* însuşiri care aparţin acestei specii dramatice.

Atunci ca şi astăzi, spectatorul percepe şi consimte la convenţiile unei lumi ficţionale, condusă de propriile ei legi; el recunoaşte uşor că are de-a face cu o farsă, ale cărei personaje — Alcest, Sophie, Söller, hangiul — sînt „tipuri" şi nu fiinţe individualizate. Rolul lor este *ab initio* prestabilit, mediul în care evoluează abundă de surprize, confuzii, neînţelegeri, încurcături. Piesa dezvăluie şi conturează net *imbroglio*-ul, şirul nesfîrşit de stări contrastante, comicul de situaţie ce-şi au sorgintea în factori şi constelaţii externe, caracterul mecanic-artificios al mişcării şi stilului. Atît ceea ce se întîmplă cît şi modul de comportare al personajelor conferă acestei lumi un aspect burlesc, care frizează adesea grotescul.

Dintre toate personajele, Söller exhibă cel mai pregnant atributele comic-groteşti al clovnului. În el ipostazele comicului ating un punct culminant, constituindu-se totodată ca subiect şi obiect comic. Petrecăreţ, leneş, cartofor şi hoţ, Söller descinde nemijlocit atît din arlechinul *comediei dell'arte* cît şi din *Hanswurst*-ul farsei de carnaval. El are menirea să gireze atmosfera comică, să joace fără pasiune, uşor, ca un şăgalnic zeu al rîsului, ca o năstruşnică personificare a umorului.

---

* **Bibliografie:** Wolfgang Kayser, *Anmerkungen des Herausgebers zu Die Mitschuldigen.* În *HA*, 4, 1962, p. 476; Walter Hinck: *Das deutsche Lustspiel des 17. und 18. Jahrhunderts und die italienische Komödie*, Stuttgart 1965, pp. 358—379; Helmut Arntzen: *Die ernste Komödie. Das deutsche Lustspiel von Lessing bis Kleist*, München 1968, pp. 55—59; Fritz Martini: *Lustspiele und das Lustspiel*, Stuttgart 1974, pp. 105—149.

Între acest rol de bufon, de *Hanswurst*, şi nucleul dramei sentimentale inclusă în farsă există însă o incontestabilă incompatibilitate. Poetul situase în centrul piesei o pereche de îndrăgostiţi. Ei aparţin unor clase sociale diferite: Alcest, tînăr de familie, dispune de poziţie şi avere, Sophie e doar frumoasa fiică a unui hangiu. Un anumit fapt — Goethe nu precizează motivul — îi desparte. Lui Sophie, fiinţă înzestrată cu virtuţi ce o plasează pe un plan etic superior lui Alcest, nu-i rămîne altceva de făcut decît să se mărite cu Söller, un adevărat pierde-vară. Dar Alcest se reîntoarce şi dragostea lor reînvie. În pofida acestui sentiment şi a vieţii ei nefericite alături de Söller, Sophie rămîne credincioasă soţului ei.

Această mică dramă sentimentală, în dezacord cu specificul farsei, este atenuată, parţial diminuată, de prezenţa lui Söller, ascuns după perdelele patului, în camera lui Alcest, unde Sophie se confesează celui ce-o iubea încă. Încetul cu încetul acţiunea secundară — avîndu-i ca protagonişti pe hangiu şi pe Söller —, acţiune plasată într-un mediu comun, chiar vulgar, ostil romanului de dragoste dăltuit dintr-o esenţă mai fină, se emancipează, trecînd în prim-plan. Autorul simte că inima publicului poate fi uşor cîştigată de nefericirea Sophiei. În schimb, curiozitatea maladivă a hangiului are nevoie de spaţiu de desfăşurare pentru a contamina pe spectator; cinismul arogant al lui Söller, autoironia sa, trebuie să beneficieze cu atît mai mult de o dimensiune temporală şi de un crescendo pentru ca rîsul eliberator al spectatorului să-l împingă în zonele derizoriului.

Goethe recurge şi la motive de mare efect ale comediei germane, gustată pe atunci în cercuri largi pe teritoriul Saxoniei. El preia situaţii tipice[1] din creaţia comică a lui Christian Felix Weisse[2]. Meritul autorului constă în intensificarea substanţei comice a valorilor calchiate. Urmînd uzanţei franceze — şi ne referim la Molière în primul rînd — poetul tinde să aducă pe scenă doar cîte două personaje. Prin succesiunea repetată a acestor perechi, el realizează un ansamblu scenic plin de haz. Modalitatea repetiţiilor variate şi amplificate, generatoare de efecte comice, mai cu seamă în farsă, este folosită cu succes atît în scena în care tatăl şi fiica se suspectează reciproc de furt, fără ca vreunul dintre ei să se fi făcut vinovat de acest delict, cît şi în cea următoare, în care Alcest încearcă să afle de la hangiu cine e hoţul, punîndu-i curiozitatea la grea încercare. Repetarea unor expresii şi a unor versuri, cu mici variaţii de nuanţe, creează un efect comic deosebit, deoa-

---

[1] Scena în care soţul asistă la întîlnirea soţiei sale cu Alcest din amera acestuia este inspirată de o situaţie identică existentă în piesa *Amalia* de Ch. F. Weisse.

[2] Christian Felix Weisse (1726—1804), autor de tragedii şi comedii *larmoyante*, care s-au bucurat de mare succes în timpul său.

rea schematizarea şi mecanizarea a tot ceea ce este viu provoacă rîsul. Aici, autorul face aluzii la evenimente din acea epocă, se adresează spectatorilor, implicînd prin ei lumea din afara acţiunii.

Goethe percepe însă discrepanţa dintre vigoarea lipsită de fineţe a genului abordat şi povestea de dragoste plăsmuită dintr-o altă substanţă. Ca atare realizează în acelaşi an o nouă versiune[3]. Piesa iniţială, concepută drept unitate, este împărţită acum în două acte — ne referim la actele II şi III — precedate de un prim act, în care se valorifică preambulul. Asimilarea experienţei investite de Lessing în cunoscuta comedie *Minna von Barnhelm* are ca efect intensificarea atmosferei şi sublinierea efectului comic. Goethe încearcă să motiveze abaterea lui Söller de la normele morale, explicînd-o drept un act comis sub imperiul fricii: somat de un cartofor expert să înapoieze chiar în acea seară banii pierduţi la cărţi şi ameninţat cu bătaia, el nu găseşte altă soluţie decît să se înfrupte din arginţii lui Alcest. Prins în laţul propriilor slăbiciuni, el se consideră îndreptăţit să-şi însuşească banii, convins că tînărul client al socrului său are intenţia să-i fure „comoara" lui, adică pe Sophie. În orice caz Söller devine în această variantă o secătură simpatică, e adevărat în mare măsură datorită atitudinii sale de o degajată şi dezarmantă impertinenţă faţă de hangiu.

În pofida acestor modificări, piesa nu transcende limitele farsei. Încercarea de a se distanţa de forma originară prin adăugarea unui act reliefează şi mai puternic incompatibilitatea a două concepţii diferite despre modalităţile de închegare ale genului comic[4]. Însuşi autorul ei a ştiut-o prea bine! Discrepanţa iniţială n-a putut fi înlăturată nici în a treia versiune, pe care poetul o definitivează între 1780-83, fiind vorba de fapt de o carenţă de structură. Totuşi Goethe, care avea o slăbiciune mărturisită pentru această farsă, o publică în volumul al doilea al *Scrierilor (Schriften)* sale, editate în 1787 de Göschen la Leipzig şi pentru a-i asigura un loc în ierarhia creaţiilor sale dramatice, o subsumează genului comediei.

În această a treia variantă, Goethe edulcorează stilul, eludează vulgarităţile, păstrează doar ceea ce nu lezează decenţa. Dar, în afara acestor amănunte ce privesc forma, poetul realizează şi alte cîteva modificări. Astfel el reduce la esenţă monologul lui Alcest (actul II,

---

[3] O copie a acestei noi versiuni este trimisă de Goethe lui Friederike Brion, la Sesenheim. În prezent ea se află în Biblioteca Universităţii din Leipzig. Premiera a avut loc la 30 noiembrie 1776 în cadrul teatrului de amatori al curţii din Weimar, cu Goethe însuşi în rolul lui Alcest şi Corona Schröter în cel al Sophiei, apoi spectacolul a fost reluat în decembrie 1777.

[4] Ne referim la farsă pe de o parte, pe de alta la comedia propriu-zisă, cu implicaţii mai adînci.

scena V) şi renunţă complet la monologul lui Söller, care iniţial îl precedase.

În această formă piesa a fost jucată între 1805 şi 1816 de 27 de ori pe scena teatrului din Weimar. Discrepanţei iniţiale i se adăuga acum disproporţia relaţiei dintre poetul *Ifigeniei* şi al lui *Tasso* şi această ultimă ipostază a farsei *Toată lumea de vină*[5].

Într-o scrisoare adresată lui Zelter, la 3 decembrie 1824, Goethe consideră reacţia diferitelor categorii de spectatori drept justificată: „Un aşa-zis public cultivat, scrie el, vrea să se vadă pe scenă şi cere cam tot atît de la teatru cît şi de la societate [...]; poporul este însă mulţumit dacă bufonul îşi debitează glumele [...]"

Cauzele reale ale distanţării publicului cultivat de această farsă sînt mai complexe. Pe de o parte, piesa *Toată lumea de vină* pare cantonată în zone străine specificului goethean. Ea nu valorifică trăiri personale, nici unul dintre personaje nu poartă amprenta spirituală a poetului. Nefiind confruntat cu o figură centrală, la a cărei viaţă sufletească să poată lua parte, sau ale cărei reacţii să le poată urmări, neputînd să desprindă o acţiune ale cărei conflicte să-l tulbure, cititorul sau spectatorul avizat nu gustă farmecul frust al acestei creaţii dramatice. De altminteri publicul german nu a dat niciciînd dovadă de vreo preferinţă pentru comedia sau farsa de factură grotescă. Pe de altă parte, forma aleasă de poet accentuează caracterul teatral, chiar artificios al farsei. Căci alexandrinul, versul clasic al tragediei franceze şi al sonetelor barocului, duce la sublimarea comunicării, filtrează caracterul drastic-burlesc al situaţiilor şi creează, prin retorismul său artificial, o incongruenţă comică între limbă şi situaţiile date. Aceeaşi incongruenţă apare şi între vorbirea în versuri şi mimica şi gestica specifice farselor, chiar dacă aceste amănunte nu sînt precizate consecvent în indicaţiile de regie. În orice caz, alexandrinul întăreşte contrastul dintre conştiinţă şi joc, dintre rol şi actor, ceea ce pînă la urmă nu este în defavoarea efectului scenic al farsei.

Chiar dacă Goethe relevă în *Poezie şi adevăr* că această a doua încercare dramatică a sa include dovada experienţei de viaţă pe care el, ca tînăr student, o acumulase la Leipzig şi că ar fi intenţionat să deschidă prin ea ochii contemporanilor săi asupra viciilor care minau societatea, nici una dintre variante nu poate fi judecată în funcţie de această pretenţie. Ca şi punctul de vedere moral — că toţi avem slăbiciuni, că toţi ne facem într-un fel vinovaţi şi nimeni nu are dreptul să arunce primul cu piatra — prezentat de Goethe tot în *Poezie şi*

---

[5] Textul originar în *WA* I, vol. 9, pp. 39—116.
Alte ediţii critice consultate: *FA* şi *DjG*.
Traducerea realizată după *HA*, vol. 4, pp. 28—72, adică după cea de-a doua versiune din 1769.

adevăr[6] drept mesaj al farsei, și care rămîne în afara ei. Creația hibridă, rezultată din îmbinarea elementelor de farsă și comedie, creație care a apelat parcă mereu la conștiința poetului ca să-i asigure un statut legal, reflectă conflictul dintre forma inițială și repetatele stăruințe ale lui Goethe de a o supune unei concepții normate despre comedie. Dar hibrizii au adesea farmecul lor și mai ales longevitate. Solid construită și incluzînd un indubitabil efect scenic, farsa *Toată lumea de vină* își merită cu prisosință locul în cadrul creației de tinerețe a poetului.

Judecată în perspectiva evoluției titanului de la Weimar, abordarea acestui gen este plină de semnificație. Căci piesa *Toată lumea de vină* deschide calea spre farsele ce vor urma, spre *Iarmarocul din Plündersweilen (Das Jahrmarktsfest zu Plündersweilen)*, *Satyros*, *Pater Brey* și altele. Conținutul acestor creații nu se epuizează la rîsul pe care-l provoacă. Ca orice rîs situat la limita grotescului, nu este un rîs pur, eliberator. Din cascadele lui se revarsă și o undă de mirare față de o lume în care, prin ciudatul mecanism ce pune în mișcare personajele și întîmplările, trimite la însăși lumea noastră. Căci în acest paradox constă valoarea farselor goetheene și inclusiv al piesei *Toată lumea de vină:* cu toate că prezintă o lume stilizată, ele pot fi și sînt raportate lumii reale.

---

[6] J.W. Goethe, *Din viața mea. Poezie și adevăr*. Traducere și studiu introductiv de Tudor Vianu, vol. 1, București 1955, p. 323–324.

TOATĂ LUMEA DE VINĂ

PERSONAJELE

HANGIUL
SOPHIE, fiica sa.
SÖLLER, soțul ei.
ALCEST
UN CHELNER

Acțiunea se petrece la han.

ACTUL ÎNTÎI

SCENA ÎNTÎI

Sala hanului

Söller, *îmbrăcat în domino, stă la măsuța pe care se află o lampă, o sticlă de vin și un pahar.* **Sophie,** *de cealaltă parte a mesei, coase o pană și o panglică la pălărie. Intră* **hangiul.** *În fundal, o masă cu lampă, cărți, călimară; lîngă ea un fotoliu.*

HANGIUL *către Söller:*
Din nou plecați la bal! Dom' ginere, pe bune,
Sătul sînt s-o luați razna, credeam că punct veți pune.
Într-adevăr, copila eu nu v-am dat încît,
De la o zi la alta să-mi dați averea-n gît.
Sînt un bătrîn tînjind în tihnă să mai stea...
Mi-am luat un ajutor, nu asta îmi lipsea?
Bun ajutor! Să-mi spulbere dramul strîns din greu!

SÖLLER *fredonează pentru sine.*

HANGIUL: Așa, cîntați, cîntați, c-o să vă cînt și eu!
Ce prost, ce terchea-berchea! Nu-i de nimica bun
Decît să se îmbete și ca să bea tutun!
Noaptea la chef și ziua pînă la prînz în pat!
Nici ducii din imperiu n-o duc mai minunat.
Ia uite-l, măscăriciul, cu mîneci de giubea,
Nebun de trei parale!

SÖLLER *bea:* Ei, hai noroc, papa!

HANGIUL: Halal noroc! Mai bine în febră-aș sta ca-n foc!

SOPHIE: Ah, tată, te implor!

SÖLLER: Sophiechen, hai noroc!

SOPHIE: Nimic nu vreau mai mult, cît să vă văd în pace!

HANGIUL: N-ai să ne vezi, cît domnul de treabă nu s-o face.
M-am săturat şi eu de ceartă zi de zi...
Dar cum se poartă, dracul în pace poate fi!
Nerecunoscătorul — ce fire rece, rea!
Nu vede ce e astăzi şi uită ce era!
Uită din ce l-am smuls, din cîtă sărăcie,
Din cîte datorii — nici nu mai vrea să ştie!
Mizeria prin căinţă şi timp n-o schimbi, se pare —
Cine-i un porc de cîine, un porc de cîine moare.

SOPHIE: Se schimbă el, desigur.

HANGIUL: Amînă mult, de-o face?

SOPHIE: Aşa e tinereţea.

SÖLLER: Da, Fiekchen[1], vrea ce-i place!

Bea.

HANGIUL *furios:*
Ce-i intră pe-o ureche, pe alta dă să iasă!
Îl vezi, nici nu m-aude. Păi ce sînt eu în casă?
De douăzeci de ani am cîştigat cinstit —
Şi credeţi că vă dau acum ce-am dobîndit
Să spulberaţi cum vreţi? Ei bine, nu, amice:
Din cap vă iasă! Nu stăm chiar aşa prost, se zice;
Renumele mi-e vechi şi-mi voi păstra bun nume:
Hangiul de la „Ursul cel negru"-l ştie-o lume!
Îşi ţine blana ursul, că nu e prost defel:
Acum zugrăvesc hanul, şi-apoi îi zic hotel.
Ce-o să mai plouă galbeni şi cavaleri, fireşte!
Dar pentru asta, muncă! şi nu să bei prosteşte.
Noaptea tîrziu culcarea şi-apoi sacularea-n zori.
Aşa e!

SÖLLER: Pînă-atuncea e cam depărtişor.
Rămîn toate cum sînt, de n-o fi şi mai rău.
Cine să stea la noi? şi-odăi sînt gîrlă, zău.

HANGIUL: Păi cine pleacă-acum la drum? Şi apoi, n-are
Domnul Alcest odaia de lîngă sala mare?

SÖLLER: Desigur, e ceva; client statornic — dar
Şaizeci de paşi cuprinde în oră-un minutar!
Şi-apoi Alcest, el ştie de ce pe-aici veni...

HANGIUL *înţepat:*
Cum?
SÖLLER: *À propos*, papa, trăiască Paoli![2]
HANGIUL *prietenos:*
Proficiat[3], trăiască, domnule fiu, trăiască!
Nu afli lesne-asemeni purtare vitejească;
Nici la nefericire curajul nu-i lipsi.
Hotelului i-aş spune „Hotel de Paoli".
SÖLLER: Ah, da, asemeni firmă-i ultima modă; dar
De nu iese nimica, m-aş necăji amar.
Ce scrie în ziarul de azi, sau încă nu
L-aţi citit?
HANGIUL: Nu a sosit. Îl ia băiatu-acu!
Dac-ar ajunge rege, le-ar place, pîn' la unul!
Inima-mi bate, parcă şi-aud cum trage tunul!

Iese.

SCENA A DOUA

Söller, Sophie.

SÖLLER: Se drege treaba dacă e vorba de ziar.
SOPHIE: Aşa, las-o pe-a lui!
SÖLLER: La harţă eu nu sar,
Norocul lui – că altfel, să mă tot certe-n voie
De parc-aş fi...
SOPHIE: O, dragă!
SÖLLER: Ba, pe Sfîntul Sisoe![4]
Ce, parcă eu nu ştiu că încă-acum un an
Eram un amărît, cu datorii toptan!
SOPHIE: Să nu te mînii, dragă!
SÖLLER: Şi chiar dacă n-aş fi
De alta bun, măcar sînt bărbat cum vrea Sophie.
SOPHIE: Îmi faci mereu reproşuri, mă întristezi mereu.
SÖLLER: Ba, nu că îţi scot ochii, dar zic aşa şi eu.
Te farmecă-o femeie cu chip încîntător,
Şi, chiar de n-o iubeşti, eşti recunoscător.
Frumoasă eşti, Sophie – şi nici eu lemn, din fire!

O sărută.

Ştiu bine ce înseamnă norocul de-a-ţi fi mire,
Mi-eşti dragă...

SOPHIE: Şi de-aceea îmi faci din viață, chin?
SÖLLER: Ei, şi ce lucru mare? Mai zic şi eu puțin;
Că te-a iubit Alcest, că de-al său dor ardeai
Şi că de-o vreme poate mai lungă îl ştiai.
SOPHIE: Oh!
SÖLLER: Dar nu văd nimica într-asta necurat.
Mult mai tîrziu se-nalță un pom abia plantat
Şi-abia cînd face roade, le gustă cine poate.
Cine-i atunci de față. La anul, alte roade!
Prea bine ştii acestea, Sophie, nu zic nici pîs.
Găsesc doar că-i de rîs.
SOPHIE: Nu văd nimic de rîs —
Că m-a iubit Alcest, că de-al său dor ardeam,
Şi că de-o vreme poate mai lungă îl ştiam,
Ei, ce-i cu asta?
SÖLLER: Sigur că nu-i nimic, nu zic;
Fiindcă dacă-n primele zile doar un pic
Înmugureşte fata, iubind aşa, în glumă,
Habar nu are încă în inimă ce-o scurmă.
Preablînd păşeşte Amor, viclean cu-ascunsă-aramă,
Cine nu ştie tigrul ce e, cum să se teamă?
De ce o ceartă mama, nici nu pricepe, biata.
Virtute-i, cînd iubeşte, în tot, nevinovata.
Cînd, după toate însă, amoru-l şi învață,
Ferice de bărbatul cu o isteață soață!
SOPHIE: Nu mă cunoşti destul.
SÖLLER: Dar la ce bun scandalul!
Sărutu-i pentru fete cum la bărbat pocalul
Bei unu, încă unu, iar unu, pînă cazi.
De nu vrei să-ți pierzi mintea, să bei nici n-are haz.
Destul, de-acum a mea eşti!... Dar nu-i nici sfert de an
De cînd ți-era prieten Alcest, aici, la han?
Cît timp a fost plecat? Doi ani cred.
SOPHIE: Ba, mai mult.
SÖLLER: De două săptămîni e iar aici.
SOPHIE: Te-ascult,
Dar la ce bun ce-mi depeni...?
SÖLLER: Ei, pun țara la cale,
Că soții de-obicei nu prea stau la taclale.
De ce s-o fi întors?

SOPHIE: De ce? Ca să petreacă!

SÖLLER: Ba, cred că i-ai rămas în inimă tu dragă.
De te-ar iubi, he-he, i-ai asculta solia?

SOPHIE: Iubirea poate multe, dar mai mult, datoria.
Ce crezi!

SÖLLER: Nu cred nimic — şi ştiu că un bărbat
Face mai mult ca domnii ce trec c-un fluierat.
Şi cel mai dulce sunet ce-l cîntă un păstor
E totuşi numai sunet, la urmă pieritor.

SOPHIE *nerăbdătoare:*
Aşa e, dar al tău prin ce îl depăşi?
Nemulţumirea creşte în tine zi de zi.
Nu mai e clipă fără să fii pus pe cîrtit.
Să-ncepi prin a iubi, de vrei să fii iubit.
Ai fost tu oare omul să fericeşti o fată?
Ţi-ai cîştigat tu dreptul de-a mă mustra vreodată
Pentru ce nu-i nimica? Să cadă, casa-i gata:
Tu nu cîştigi un galben, dar zvîrli bani cu lopata;
Trăieşti din sfanţul zilei; cînd n-ai, ajungi dator;
De-i trebuie şi soaţei, nu află nici un chior.
Şi nici nu te întrebi cum face rost! Nu-i drept:
De vrei cuminte soaţă, la fel să fii, aştept.
Nimic ca sărăcia mai rău nu-ncearcă,-mpunge:
Şi cel mai isteţ peşte de foame-n ac ajunge.
Nimic nu-mi dă nici tata — şi nu are dreptate?
Ne trebuie destule şi tot mai prost merg toate.
Chiar azi a fost nevoie neapărat să-i cer.
Ha, zice el, tu n-ai bani, şi Söller e boier?
Nici nu mi-a dat, şi capul mi-a şi tocat mărunt!
Să-mi spui acum, de unde să scot bani, din pămînt?
Că tu nu eşti în stare să îngrijeşti de-o soaţă!

SÖLLER: Ah, stai, copilă dragă, sper mîine dimineaţă
Să-mi dea un bun prieten...

SOPHIE: Doar de-i smintit, cumva!
De obicei prietenii-s buni numai ca să ia.
Să văd şi eu pe unul care s-aducă vine!
Nu, Söller, treaba asta-nainte nu mai ţine.

SÖLLER: Dar ai tot ce altora lipseşte.

SOPHIE: Ceva-ceva, nu zic;

Dar cine n-a răbdat, vrea mai mult decît
nimic.
În tinerețe-i totul răsfăț, talent, noroc,
Ai tot ce-ți trebuiește, și crezi că n-ai deloc!
Plăcerile pe care orice femeie, fată,
Le gustă — nu-s flămîndă, dar nu-s nici
săturată:
Podoabe, rochii, baluri — femeie-s, doar, și eu.

SÖLLER: Păi, n-ai decît să vii și tu, ți-o spun mereu.

SOPHIE: Da, să ne fie casa cum carnavalul, oare —
Vîrtej, vis, scurtă vreme — și totu-apoi
dispare!
Mai bine stau aici cîți ani mi s-au mai dat.
Chiverniseşte soața cînd nu strînge-un bărbat.
Destul că-i supărat și tata — dar cum fac,
Tot eu pînă la urmă mînia-i mai împac.
Nu, domnul meu, averea să-mi spulber nici
un pic
Nu vă ajut: păstrați-o, și nici eu n-am s-o stric!

SÖLLER: Copilă, măcar astăzi să mai petrec mă lasă —
Cum trece carnavalul[5], mă fac și eu de casă.

SCENA A TREIA

Cei dinainte. **Un chelner.**

CHELNERUL: Domnule Söller!

SÖLLER: Ce e?

CHELNERUL: Domnul de Tirinette!

SOPHIE: Ah, cartoforul!

SÖLLER: Spune-i să-l ia dracu', băiete.

CHELNERUL: Vrea să vă vadă, zice.

SOPHIE: Ce-are cu tine-acum?

SÖLLER *zăpăcit, spre Sophie:*
Ah, pleacă...
Spre chelner. Vin!
Spre Sophie.
Sosit-a în chip de
rămas-bun.

Iese.

SOPHIE:

Iar îi suceşte capul cu datorii, să joace —
Iar strică tot — şi eu, iar rabd, că n-am ce
face!
Acestea-mi sînt norocul, plăceri visate-atît!
Nevasta unui astfel de om... Ce-am coborît!
Unde e vremea-n care-mi cădeau toţi la
picioare,
Tinerii domni în cete, aleşi, care de care?
Cînd îşi vedeau toţi soarta înscrisă-n ochii
mei —
Şi eu, ca o zeiţă: prea mulţi s-aleg din ei!
Toţi împrejuru-mi robi, spre-a-mi împlini
capricii —
Destul să-mi umple pieptul mîndrie şi delicii.
Şi, vai! De-aici nu-i fată să nu i se fi tras:
De eşti mai arătoasă, pe-oricare-l vezi atras;
Ţi-e capul plin de zumzet, de laudele snop:
Şi care fată trece prin probele de foc?
Păreţi bărbaţi cinstiţi, vă credem pe cuvînt —
Şi dintr-o dată, gata! Parcă vă fură-un vînt.
Dacă-s plăcinte mergem cu toţii înainte —
Dar nu rămîne-un suflet, o fată de-i cuminte!
Aşa sînt domnii noştri în aste vremi zurlii:
Din douăzeci, juma'te din unul de-ar peţi!
Adesea m-am văzut uitată, părăsită —
La douăzeci şi patru, greu fata se mărită.
Ieşi în cale-mi Söller — şi eu, eu l-am luat;
E ce-i mai rău în tagmă, dar totuşi e bărbat.
Aşa că stau acuma aproape-nmormîntată.
Admiratori mi-e lesne să am ca altădată,
Numai că, de femeia se-arată virtuoasă,
În două ceasuri tînărul domn, sătul, o lasă.
La fete e cu vorbe destul de mulţumit;
Sentimental îndrugă, părînd neobosit;
Dar, virtuoasă-o doamnă de-şi face datoria,
Îl vezi, mirat, că-ndată apucă pălăria.
Alcest e iar aici. Spre chinul meu veni.
Ah, alte vremi erau cînd a mai fost pe-aci!
Ce-l mai iubeam! Şi încă! Nu ştiu ce vreau,
ce-am vrut.
De el fug unde pot. E gînditor, tăcut.

Aproape că mă tem de el — şi nu-n zadar.
De-ar şti că pentru el şi azi mi-e pieptul jar!
Dar iată-l, vine! Tremur, mi-e sufletul preaplin —
Nu ştiu ce vreau, ce trebuie-a vrea — mult mai puţin.

SCENA A CINCEA

Sophie. Alcest.

ALCEST: Vă aflu-nsingurată — dar pot a îndrăzni?
SOPHIE: Domnul meu...
ALCEST: Domnul meu? Altfel suna-ntr-o zi!
SOPHIE: Desigur, trece timpul, şi totu-n jur se schimbă.
ALCEST: Cum, şi asupra ta puterea timpu-şi plimbă,
Iubito! Eu sînt cel ce azi cu Sophie vorbeşte,
Iar tu, Sophie?
SOPHIE: Alcest!
ALCEST: Eşti tu?
SOPHIE: Da, chinuieşte
Inima-mi! Ah, Alcest, reproşul tău mă doare!
Mai bine plec acum.
ALCEST: Sophie neiubitoare!
Plecaţi, de-aşa vi-e voia! Şi eu care mi-am spus:
E singură — norocul mîna în cap mi-a pus.
În fine îmi va spune o vorbă, o mîngîiere!
Dar nu, plecaţi, plecaţi! Cînd chiar astă-n-căpere
Sophiei îi vădise văpaia cea mai rară.
Aici ne-am strîns la piept pentru întîia oară.
În chiar locul acesta jurai — mai ştii? amor,
Credinţă pe vecie!
SOPHIE: Mă cruţă, te implor!
ALCEST: Frumoasă seara-aceea — s-o uit cum să mai pot?
Ochii-ţi vorbeau — iar eu eram vrăjit de tot!
Cu tremur oferitu-mi-ai buzele fierbinţi.
Şi azi inima-mi simte ce scos eram din minţi.
Nu-ţi treceai altfel timpul decît să mă visezi —
Şi-acuma, nici o oră nu-mi dărui, cînd mă vezi?

Mă vezi doar că te caut, nebun că mă frămînt —
Fugi, inimă vicleană! Tu n-ai iubit nicicînd!

SOPHIE: Destul că-s chinuită, mai pui și chinu-acest!
Că n-a iubit Sophie — cum poți s-o spui, Alcest?
Erai întreaga-mi vrere, toată averea mea,
Și pentru tine-n pieptu-mi inima îmi bătea.
Iar inima aceasta, ce-ai stăpînit-o toată,
A fi neiubitoare, uitînd — cum să mai poată?
Se-mpotrivește-amorul la orice timp ce fură —
Nu știi ce e iubirea, de-i vezi capăt, măsură!
Dar stai — cineva vine.

ALCEST: Nu!

SOPHIE: Locu-i prea vădit.

ALCEST: Nu spune nici o vorbă. O, mult e prea cumplit!
Să treacă astfel zile! Mai spui că nu-s damnat?
De două săptămîni, o vorbă n-am schimbat!
Ți-s încă drag, dar gîndul, doar, o să mă omoare.
Nicicînd nu sîntem singuri să spunem ce ne doare;
O clipă nu e liniște-n preajmă, dar defel!
Ba tatăl se arată, ba soțul, hop și el.
La ce bun să rămîn, cînd nu mai rabd așa.
Nu poate însă oare orice, acel ce vrea?
Nu-ți era greu pe vremuri, scăpări găseai din laț —
Treceai și de balauri, de zeci de ochi holbați.
Ah, dac-ai vrea...

SOPHIE: Ce?

ALCEST: Numai de-ai vrea să te gîndești
Că nu mai vrei pe-Alcest de nădejde să-l lipsești!
Iubito, află cale să ne putem vorbi
Și să ne spunem tot ce n-avem loc aci.
Știi că în noaptea asta la bal pleacă-al tău soț
Și-asemenea de mine la fel vor crede toți;
O poartă însă-n spate e chiar lîngă-a mea scară:
N-o să observe nimeni — și înapoi sînt iară!
La mine-i cheia — și dacă-ngădui un nebun...

SOPHIE: Alcest, mă minunez...

ALCEST: Și vrei eu să nu spun
Că suflet rece-ascunde fățarnicu-ți obraz?
Respingi ultimul mijloc ce ne rămîne azi.

Ce e — doar ne cunoaştem — în asta de ruşine?
Dacă ne-am fi străini, n-aş îndrăzni, vezi bine.
De-ajuns însă: la noapte, Sophie, te voi vedea.
Sau, de socoţi mai sigur, vino-n odaia mea.

SOPHIE: Asta e prea de tot!

ALCEST: Da, prea de tot, cum zici!
La naiba! Prea de tot! La ce-mi pierd timpu-aici?
Şi, mii de draci! La ce bun pe-aicea să mai trec
De nu pentru Sophie? Dar mîine, gata, plec.

SOPHIE: Iubite! Dragul meu!

ALCEST: Vezi, chinul tu mi-l ştii
Şi nu te-ndupleci. Veşnic de-acum te-oi ocoli!

SCENA A ŞASEA

Cei dinainte. **Hangiul.**
Alcest *se plimbă încolo şi încoace prin odaie.* **Sophie** *e nehotărîtă.* **Hangiul** *vine cu o scrisoare.*

HANGIUL: Aveţi un plic; scrisoarea-i de sus, precum îmi pare:
Hîrtia-i foarte fină, pecetea foarte mare.

ALCEST *ia scrisoarea şi o deschide*

HANGIUL: Ce repede, să afle,-nvelişul îl sfîşie!

ALCEST *care abia aruncase o privire pe scrisoare:*
Chiar mîine dimineaţă plec în călătorie.
Să-mi faceţi socoteala.

HANGIUL: Atît de iute! Cum,
Pe vremea asta proastă vreţi să plecaţi la drum!
Scrisoarea e de seamă? Pot să vă-ntreb, ce fel...?

ALCEST: Nu!

HANGIUL *încet, către Sophie:*
Hai, întreabă-l, că-ţi spune ţie el!

Se îndreaptă către măsuţa din fundal, caută în registre şi scrie socoteala.

SOPHIE *duioasă:*
Alcest, e hotărît?

ALCEST *cu obrazul întors într-o parte:*
Ce chip mîngîietor!

SOPHIE: Alcest, nu-ți părăsi iubita, te implor!
ALCEST: La noapte! Hotărăște de ne vedem, acum.
SOPHIE: Ce pot să fac, ce trebuie? Nu pot să-l las la drum.
Cînd el mi-e alinarea! La capăt cum s-o scot?
ALCEST: Deci, te-ai decis?
SOPHIE: Dar soțul...
ALCEST: Dracu' să-l ia de tot!
Vrei?
SOPHIE: Dacă vreau?
ALCEST: Ei?
SOPHIE: Fie, vin în odaia ta.
ALCEST: Hangiule, nu plec!
HANGIUL *ieșind mai în față:*
Bun!
Către Sophie: Spune, ai aflat ceva?
SOPHIE: Nimic.
HANGIUL: Nu?

SCENA A ȘAPTEA

Cei dinainte. **Söller.**

SÖLLER: Pălăria-am uitat-o.
SOPHIE: Cum nu, iată!
SÖLLER: Adio, plec la bal.
ALCEST: Plăcere sprîncenată!
O ia pe Sophie de mînă:
Șarmantă doamnă,-adio!
SÖLLER *pentru sine:* Ia uite ce-ndrăzneală!
ALCEST *către hangiu:*
O lampă! Urc.
SOPHIE: Adio!
HANGIUL *îl însoțește:* Sluga domniei tale.
ALCEST: Nu! Stați pe loc!
HANGIUL: Dar, domnule...
ALCEST: Nici un pas de-aci!

Iese.

SOPHIE: Ei, Söller, pleci? Și ce-ar fi dacă te-aș însoți?
SÖLLER: De ce n-ai spus din vreme...
SOPHIE: Ei, am glumit, vezi bine.

SÖLLER: Nu, nu, îmi dau eu seama, pricep şi eu cum vine
Să-l vezi pe unul care s-a pregătit să iasă
La bal şi tu te culci — e-un lucru care-apasă.
Dar altă dată, sigur!

SOPHIE: O, ştiu s-aştept, fireşte.
Fii înţelept, de jocul de cărţi te mai fereşte.
Somn bun, papă, de-acuma voi merge la culcare.
E cam tîrziu.

HANGIUL: Somn bun!

SÖLLER *uitîndu-se după ea:* Chiar că-i încîntătoare.

Face cîţiva paşi după ea şi o sărută.

Somn dulce, mieluşico!

Sophie iese.

Către hangiu: Te culci şi dumneata?

HANGIUL: A dracului scrisoare! De-aş şti ce scrie-n ea!

Către Söller.

Ei, clovnule, somn bun!

SÖLLER: Noapte odihnitoare!

HANGIUL: *Herr* Söller, cînd plecaţi, închideţi poarta tare!

SÖLLER: Nici vorbă, nici o grijă!

SCENA A OPTA

SÖLLER *singur:* Acum, ce-i de-ncercat?
Joc blestemat! Mai bine ar fi fost spînzurat
Regele Caro — hm. Dar să nu fiu netot.
Nu mă-mprumută nimeni; cămaşa cum s-o scot?
Ce-ar fi dacă... Alcest are parale; eu
Am chei la orice broască. Doar şi el bunul meu
Rîvneşte: nu-i displace frumoasa-mi soţioară.
Ei, ce-o să fie dacă i-s oaspete-ntr-o seară!
Să nu mă afle însă, că iese dandana.
Ca omu-s la ananghie; şi nu ştiu altceva.
Vrea banii cartoforul, altfel mă bate măr.
Deci, Söller, treci la fapte! Dorm toţi, într-adevăr.
Chiar de te-ar prinde, vezi tu la capăt cum o scoţi.
S-a mai văzut să scape-o frumoasă cîte-un hoţ.

ACTUL AL DOILEA

SCENA ÎNTÎI

Scena e împărțită, partea principală înfățișînd camera lui Alcest, partea mai mică — un alcov.

Söller, *în domino, cu pălărie, mască pe față, fără ghete, intră încet pe ușa laterală, luminează atent în jur cu un felinar; cum e liniște peste tot, se apropie cu pași ușori de marginea scenei, își dă jos masca și pălăria și își șterge fața.*

SÖLLER: Ca să trăiești, nu-i musai să fii viteaz, anume;
Te-ajută deseori și șmecheria-n lume.
Îl vezi pe cîte unul cu arme încărcate
Voind să-nhațe sacul cu bani — sau plin cu moarte —
Strigînd: „Banii, sau viața! Domnilor, nu crîcniți!"
De parcă le-ar ura, blazat, un „Să trăiți!"
Un altul umblă-n lume cu mîinile vrăjite,
E-n stare ca un fulger ceasornice-a înghite.
Dacă îl prinzi, îți spune în față al său crez:
Atenție, că fur! Dar fură și nu-l vezi.
Cu mine-astfel natura s-a dovedit precară:
Mi-s palmele prea grele, inima prea ușoară.
Dar și să nu fii astăzi escroc e foarte greu:
Nevoia crește-ntruna, iar banii scad mereu.
Pe jumătate, însă, nu-i izbutit procletul;
Că și un hoț se naște cu har, precum poetul;
Și cum încearcă unul ca amator să ia,
Cum simte pe spinare-a justiției nuia!
Acuma însă, gata, în oală ești; halal!
Vezi cum o dregi. În casă mă cred cu toți la bal.
Domnul Alcest petrece; nevasta-n pat stingher;
Cum mi-ar putea fi aștrii mai potriviți pe cer?

Ia caseta de bani de pe masă.

Ajută-mă, preasfinte! Tu, zeu din cutiuţă!
Un rege fără tine-ar fi zero, găgăuţă.

Scoate mănunchiul de şperacle din buzunar şi spune, în timp ce sparge închizătoarea:

Vă mulţumesc, şperacle ce alinaţi nevoi!
Banul, Mare Şperaclu, l-am dobîndit prin voi!
Am fost şi eu cîndva slujbaş la un primar,
Şi nu-i de nasu-oricui s-ajungă secretar!
Aşa da, meserie, şi-ţi cere artă-n plus!
Ei, şi umblam pe-atuncea şi eu cu nasul sus,
Ca prinţii. 'N vremea-aceea prinseseră-un bandit
Şi cheile-i aflară — iar el fu-n ştreang proptit.
Se ştie că justiţia-şi are partea ei;
Eram doar subaltern, dar mie mi-au dat chei
Ce le-am păstrat, că nu ştii la ce e bun ceva;
Vine şi clipa-n care folosu-l poţi vedea.
Şi-acum...

Broasca se deschide.

Ce galbeni buni, curată mîngîiere!
Se umflă buzunarul şi pieptul de plăcere
— De nu din teamă.

Ciuleşte urechile.

— Auzi! Dracu' vă ia, zălude
Picioare; tremuraţi?

Tresare.

Nimic!

Închide caseta.

De-ajuns!

Vrea să plece, se sperie şi stă pe loc.

Se-aude
Din nou pe coridor! Altfel, nimic pe-aci.
Îşi face dracul jocul. Dar ce prost joc ar fi!
Poate-o pisică? Nu e! Nu-i pas de catifea.
Umblă la broască. Iute!

Sare în alcov şi trage perdelele.

E socrul meu, păzea!

SCENA A DOUA

Pe vșa laterală intră temător **hangiul,** *în pijama, cu bonetă de noapte, papuci și lumînare.* **Söller** *trage cu urechea din alcov.*

HANGIUL: Să ai sensibil sînge, ce lucru blestemat e!
Urcă la cap, chiar dacă faci rău doar pe juma'te.
De n-aş spera scrisoarea s-ascundă veste mare,
N-aş fi aici. Sosind din Polonia[6], îmi pare.
Ziarul a fost astăzi, de-a dreptu-aş spune, rece.
Nu afli-o noutate pînă ce luna trece!
Şi bieţii jurnalişti sînt de compătimit:
Nu ştiu – sau să vorbească nu li-e îngăduit.
Ei, să fiu eu magnat – ministru chiar, mai bine! –
Toţi curierii-ar trece întîi şi pe la mine.

Caută peste tot.

Doar după pălărie şi sabie-a urcat;
Nădăjduiesc şi plicul pe-aici să-l fi lăsat.

Caută.

SÖLLER *în alcov:*
Nebun bătrîn! Se pare că zeul care-i ştie
Pe hoţi şi jurnalişti, nu-ţi ajută, ca mie.

HANGIUL: Nu-l aflu!

Tresare.

Vai de mine! Aud? Oare cumva
Alături, în odaie?

Ascultă atent.

SÖLLER *înspăimîntat:*
Mă simte?

HANGIUL: Scîrţîia
Ca un pantof de damă.

SÖLLER *liniştindu-se:* Pantof! Nu, nu eu sînt.

HANGIUL *stinge lumînarea.*
Hait! Fug! Stea cine-o vrea!

Din grabă, nu poate deschide uşa şi scapă lumînarea; pînă la urmă reuşeşte şi fuge.

SCENA A TREIA

Sophie *intră cu o lumînare pe ușa principală.* **Söller** *în alcov.*

SÖLLER *uimit:* Femeie-i! Mă-nspăimînt
Că parc-ar fi a mea! Sper că nu-i ea!
SOPHIE *pune lampa pe masă și iese la vedere.*
Mă tem
Și tremur de-ndrăzneala-mi.
SÖLLER *caricatural:*
Ba e chiar ea! Blestem!
Să-ți iei cîmpii, nu alta! Și totuși, n-am decît
Să mă arăt! Dar dacă... atunci, ștreangul de gît!
SOPHIE: Sophie, cum îndrăznești odaia a-i străbate?
Dar altfel cum? Că el în odaia mea nu poate
Veni, e prea aproape de tata. Dar așa,
Aici pustie-i toată.
SÖLLER: Pustie: soțu-n ea!
SOPHIE: Urmează-ți, da, iubirea! Cea ademenitoare
La început și tandră în gesturi –
SÖLLER: De turbare
Mă simt cuprins și nu pot –
SOPHIE: Dar cînd te rătăcești,
Mai rea e călăuza ca ielele drăcești!
SÖLLER: Nu-n casă, da, ci-n mlaștină-acum e locul tău!
SOPHIE: De-a fost rău pînă-acuma, e-acuma și mai rău.
Razna de tot bărbatul mi-o ia: petrecăreț
C-ar fi nu e nimica; da-i vrednic de dispreț.
SÖLLER: O, vrăjitoare!
SOPHIE: Mîna-mi i-am dat, dar pentru-Alcest
E ca-nainte, inima.
SÖLLER: Să faci vrăji, să otrăvești
N-ar fi atît de rău!
SOPHIE: Inima, 'ntîia dată
Prin el simți scînteia iubirii –
SÖLLER: Blestemată –
SOPHIE: Pînă la el o inimă rece, de granit –
SÖLLER: Ah, voi, bărbați, vedea-v-aș pe toți la spovedit!
SOPHIE: Ce fericită-am fost!
SÖLLER: Ai fost! S-a dus ce știi!
SOPHIE: Cum mă iubea Alcest!
SÖLLER: Prostii, copilării!

SOPHIE: Cum ne desparte soarta! și, ispășind păcate
Mi-e dat să fiu nevasta unei vite încălțate!
SÖLLER: Eu, vită? Sigur, vită! ba chiar cornută tare!
SOPHIE: Dar ce văd?
SÖLLER: Ce, madam?
SOPHIE: A tatii lumînare!
Cum a ajuns aici? Poate... cu neputință...
Să fug — poate ne-ascultă —
SÖLLER: Așa, zi-i, zi-i, conștiință!
SOPHIE: Dar totuși nu-nțeleg cum de-o pierdu, săracul.
SÖLLER: De tată teamă n-are, arată-i-l pe dracul!
SOPHIE: A, nu, de mult ai casei s-au dus toți la culcare.
SÖLLER: Plăcerea decît teama pedepsei e mai mare!
SOPHIE: Doar tata n-avea cum — sau, cine știe, poate —
Fie ce-o fi!
SÖLLER: Vai mie!
SOPHIE: Și-Alcest, să nu se-arate!
SÖLLER: Dac-aș putea acum să...
SOPHIE: Stau totuși și nu știu:
Mă tem, sau îl aștept?
SÖLLER: Eu ca de dracul viu
Mă tem; ba chiar mai tare; că duhului Satanii,
De-ar fi aici, i-aș spune: „Ia-mi soața! -Ți
dau toți banii!"
SOPHIE: Duioasă mai ești, inimă! Care-i vina ta?
Făgăduit-ai oare credință? Dar putea
Jurată fi credință celui din fire rău,
Neînțelegător, mîrlan, fals?
SÖLLER: Ăsta-s eu!
SOPHIE: De nu-ți provoacă silă o bestie ca el,
Mai bună-i țara-n care-i slăvit Mefistofel.
În totu-i diavol!
SÖLLER *înfuriat:* Diavol? Eu? Bestie? Așa?
Nu mai suport!

Vrea să iasă din alcov, dar zărindu-l pe Alcest se retrage.

SCENA A PATRA

Sophie, Söller *în alcov*, **Alcest.**

ALCEST: Cum, tu să aștepți, 'naintea mea?
SOPHIE *surîzînd:*
Te-ntîmpin.

ALCEST: Te-nfiori?
SOPHIE: Primejdiile-s varii:
Colo şi-aici...

Arată spre Alcest și spre ușă.

SÖLLER: Tu! Ţie! Au şi preliminarii!
SOPHIE: Tu ştii cîte-am răbdat în suflet de-al tău dor
Şi mă cunoşti – deci pasul mi-l vei ierta uşor.
ALCEST *apăsat:*
Sophie!
SOPHIE: Dacă-mi ierţi pasul, nu am conştiinţa grea.
SÖLLER: Mai bine să te-ntrebi de eu ţi-l pot ierta!
SOPHIE: De ce-am venit aici? Ce stranie-ntîmplare.
SÖLLER: Las' că ştiu eu preabine!
SOPHIE: Şi totul vis îmi pare.
SÖLLER: Aş vrea eu vis să fie!
SOPHIE: O inimă rănită
Vezi, îţi aduc.
ALCEST: Durerea se-alină, povestită.
SOPHIE: O compătimitoare, asemeni, nu ştiu fire!
SÖLLER: Căscatul împreună-l numiţi compătimire!
Grozav!
SOPHIE: Trebuie oare desăvîrșit să fii,
Cînd cu contrariul tău mi-e dat a mă uni?
În inima mea însă virtutea n-a-ncetat.
ALCEST: O ştiu eu!
SÖLLER: Ba o ştiu eu!
SOPHIE: Cît ești de minunat,
Alcest – şi totuși granița scrisă n-aș atinge
De, să întrec măsura, Söller nu m-ar împinge.
SÖLLER: Minciună! Eu, om de paie? Doar mă vedeţi preabine:
Să aibă el picioare mai zdravene ca mine?
SOPHIE: Credeam, cînd de nevoie te-am părăsit, să-l pot
Răbda...
SÖLLER: Mereu mai bine!
SOPHIE: Dar îl urăsc de tot.
SÖLLER: Şi mai frumos!
ALCEST: Nu meriţi atîta nenoroc.
SOPHIE: Un prost fără de suflet, mîrlan – şi cap, deloc.
Prea laș să fie șmecher, prea rău pentru-a gîndi.

Bun doar de grosolane, de jos escrocherii —
Bîrfeşte, minte, 'nşală.

SÖLLER: Văd c-a-nceput s-adune
Datele personale: discurs de-ngropăciune!

SOPHIE: Cu el — ce viaţă dusă orbeşte, mişeleşte,
De n-aş spera —

SÖLLER: Dă-i drumul!

SOPHIE: C-Alcest mă mai iubeşte.

ALCEST: Asemeni suferind, te iubeşte.

SOPHIE: O, măcar e
Compătimirea ta unica-mi alinare. *Îl ia de mînă.*
Alcest, jurînd pe mîna ta scumpă, te implor,
Păstrează-mă în suflet!

SÖLLER: Îi zice binişor.
I-auzi!

SOPHIE: Inima asta, ce-a ars doar pentru tine,
Numai în palma ta e-n stare să se-aline.

ALCEST: Nu-i ştiu în lume inimii leac.

SÖLLER: Cu-atît mai jale!
Că, dacă nu e inima, 'ncearcă altă cale
Femeia.

SOPHIE *sprijinindu-se de braţul lui Alcest:*
Dragul meu!

SÖLLER *speriat:* De-acu' e prea de tot!

Către spectatori.

Norocul meu că sînteţi aici, şi ei vă văd!
Aşa mai au ruşine.

Alcest o îmbrăţişează pe Sophie.

Ei, nu, ce îndrăzneală!
L-aş jumuli de n-ar fi-n teacă spada-i goală!

SOPHIE *temătoare:*
Necruţătorule! Dă-mi drumul!

SÖLLER *ieşindu-şi din fire:* La naiba! Fandosita!
„Dă-mi drumul!“ Asta-nseamnă că lupta
isprăvit-a!
Cum nu vă e ruşine de vechea bîlbîială
Cînd v-aţi şi prăbuşit! Cine dă trei parale
Pe cinstea ei?

SOPHIE: Prietene, ultimul sărut,
Şi-apoi, adio!

ALCEST: Pleci?

SOPHIE: Rămîne cum am vrut.
ALCEST: Cum, mă iubeşti şi pleci?
SOPHIE: Plec din iubire, da;
Aş pierde un prieten, o clipă de-aş mai sta.
Desigur, plînsu-n noapte se-aude mult mai clar
De-i locul fără temeri şi fără de pîndar.
Plîngîndu-se, prietenii-s fără de fereală —
Pentru-o femeie însă-i prea multă îndrăzneală.
Orice iubire-ncepe cu-apropieri, fireşte —
Iar inima-nmuiată de jale nu-ndrăzneşte
Sărutul să-l refuze într-o prietenie.
Prietenul şi el e doar om.
SÖLLER: Pare s-o ştie.
SOPHIE: Adio!
ALCEST: Nu uita: voi fi al tău, mereu!
SÖLLER *răsuflînd uşurat:*
Furtuna a trecut pe lîngă capul meu!

SCENA A CINCEA

Söller *în alcov.*

La naiba! O conduce! Vai mie, sînt pierdut!
Afară din bîrlog!

Îndrăzneşte să iasă pe jumătate din alcov şi trage cu urechea.

Ori sînt cu totul surd,
Ori... Însă nu se poate de-acum să fi ieşit.
Şi totuşi nu se-aude o vorbă, un şoptit.
Ce-ar fi de mai aproape-aş putea să mă strecor?

Îndrăzneşte, prudent, să se apropie de uşă.

Încă vorbesc! Încet! La naiba!

I se pare că vine cineva şi intră ca fulgerul în alcov.

Stai! Uşor,
Că nu se-arată nimeni.

Încearcă iar să iasă.

Încearcă!

Nu îndrăzneşte.

Ce mă fac?

Mimînd cu o grimasă pe neajutoratul.

Sînt un încornorat!

Se lovește cu capul de perete.

Deja s-a arătat
Pe frunte-mi semnul rangului dobîndit ast' seară.
Ce-i de făcut!

Se bate cu palma peste buzunar.

Hai, vino, prețioasa mea povară,
Salvează-te cu mine și-n cîrciumă condu-mă.
Cît chef mai ai să bei, ferice poți fi-n lume.
Încornorarea nu e, în fond, cel mai rău rang.
Te consolezi mai iute de ea decît de ștreang!

Iese repede pe ușa laterală.

SCENA A ȘASEA

ALCEST: Ce spuneți, înțelepților[7], că nu mai e virtute,
Că dragostea-i doar simțuri, că-s numai prefăcute
Prietenii, că inima trainic nu-i zidită,
Că pică și cei tari la cea dintîi ispită,
Că, dacă scapă-asemeni prilejuri de păcate,
Băieții-s niște proști, iar fetele — speriate.
Naivii tineri tremur', glumiți voi, la îndemn.
Dar tremurul acesta nu-i și-al virtuții semn?
Compătimirea asta, senzația ciudată
Din care n-ai scăpare, doar joc e, simț ce-mbată?
Ah, cîte dulci clipite visat-am în junie
În brațele Sophiei. N-aflasem bucurie
Pîn' ce-apăsarea mîinii, privirea ei, sărutul
Nu mi-au vădit, novice, plăcerii începutul.
Ne-au adunat alături nu sfaturi înțelepte:
Din primele priviri, pojar al nostru piept e.
Ești vrednic — întrebarea o clipă nu s-a pus;
Nici nu simțisem bine, și totul a fost spus.
Mult timp trăit-am astfel clipitelor preaplinul,

La urmă-a bătut vîntul. Am blestemat destinul
Jurînd că nu-s prieteni, credinţă şi iubire
Decît o mascaradă-a păcatelor din fire.
Şi-am început să caut în patimi şi luxură
Moartea prejudecăţii c-ar fi iubire pură.
M-au împietrit plăceri, petreceri şi mîndrie;
Credeam că-s apărat de orice gingăşie.
Cînd m-am întors – Sophie părea ruptă din
cer!
Am ezitat. „Desigur, i-e soțul cavaler
Din mare ordin, are amici destui, răsfăț.
Încearcă! N-o să-ți facă ea, sigur, greutăți.
De s-o împotrivi, doar strîmb din nas, să vadă.
Pe scurt: știutul joc de faun cu-o naiadă".
Aşa gîndeam, văzînd-o adesea-nsingurată.
Dar spuneți-mi, ce-nseamnă simțirea mea
ciudată?
Că tot pe ea o laud, mă mustru tot pe mine,
Că orice îndrăzneală mi-o face de rușine.
Prieten mă numeşte şi inima-şi descarcă –
Nu asta aș fi vrut eu – dar jalea ei mă-ncearcă.
Îmi spune că în lume ființă mai dragă n-are –
Așa începe-amorul, îmi spun, să se strecoare.
I-s drag și totuşi cinstea-şi păstrează pe deplin;
În cinste n-am crezut, dar cinstei azi mă-nchin.
Cîte-am sperat chiar astăzi, fără-a-ndrăzni
nimic!
Stîrnit – şi laş. Ruşine mi-ar fi, măcar un pic.
Mă port ca o muiere, viclean, dar fără vlagă!
Sau – încă nu chiar toate păcatele mă leagă.
Ce-i oare, ce te-ndeamnă s-o vezi trăind
prosper?
E dragoste – sau poate doar egoism – cînd
sper
Să fie-a mea – și-o cumpăr? Știu că nu are
arginți
Dar nu mi-a spus – şi asta mai rău m-a scos
din minți.
Tot timpul mă gîndesc să-i fac un dar, de cînd!
Noroc că am cu ce. Bine că-mi dă prin gînd
Să număr banii.

Deschide caseta.

Drace! E goală! Ce să vezi,
Doar douăzeci şi cinci din suta de monezi!
De azi de la amiază! Cine putea să-i ia?
Doar cheia n-am lăsat-o deloc din mîna mea.
Cine-a călcat prin preajmă? Sophie? Ce nebunie!
Sau slujitorul meu? Dar nu putea să fie.
Şi totuşi chiar acum am să-l deştept, cu larmă —
Dacă e el făptaşul, se va trăda prin spaimă.

ACTUL AL TREILEA

SCENA ÎNTÎI

Sala hanului.

Hangiul, *în cămașă de noapte, pe fotoliul de lîngă masa pe care se află o lumînare aproape arsă, un ibric și căni de cafea, lulele și ziare. După primele versuri se ridică în picioare și, în timpul cît durează această scenă, cît și la începutul următoarei, continuă să se îmbrace:*

HANGIUL: Politica-i din nou la Ieși cu josu-n sus.
Și trebuie să fiu cu ochii și pe rus.
Dacă-i isteț, nu are ce pierde... doar s-apuce;
Și are oști destule pe turc să-l poată duce.
De-i vine la-ndemînă, face scandal ca ursul.
Știu eu ce-aș face, dacă m-ar ține-n locu-i rusul.
M-aș duce la serai și, fără să-ntreb bine,
Sultanul l-aș goni la vînat de zibeline.
De nu pun astăzi mîna pe plic, n-o să am stare.
Desigur, nu e lucru curat acea scrisoare!
Cimilitura nu știu cum s-o dezleg; pesemne
De-rău-făptuitorul și el de rău se teme.
Mă tem, că nu-i în firea-mi iscoditor să fiu;
Și totuși nu se cade să tremure-un hangiu
În propria sa casă, că scîrțîie-mprejur;
Fantomele, în fond, sînt neamuri pentru furi.
Nu poate fi vreun suflet — Söller, Alcest, nu fuse;
Nici chelner și nici slujnice; dorm, cu toate, duse.
Dar stai! Parcă tîrziu, spre cîntători să fie,
Am auzit un zgomot ușor, ușa Sophiei.
Poate-a fost ea fantoma ce m-a luat la goană.
Un pas ca al Sophiei, sfios, pas de cucoană.

Ce-o fi umblat pe-acolo? Femeile-s curioase,
Le place prin străinele lucruri a descoase,
Să vadă-mbrăcămintea. Să-mi fi trecut prin gînd
Întîi aş fi speriat-o, apoi, cu ea rîzînd,
Cătînd tot împreună, scrisoarea-am fi găsit!
Şi-acum, atîta vreme de preţ s-a irosit!
La naiba! Pregătit nicicînd n-a fost să fiu
Şi omului îi vine gîndul cel bun tîrziu.

SCENA A DOUA

Hangiul. Sophie.

SOPHIE: Închipuie-ţi, o, tată!
HANGIUL: Nici „bună dimineaţa"?
SOPHIE: Mă iartă; altă grijă-mi întunecă azi faţa.
HANGIUL: Ce grijă?
SOPHIE: — Acei taleri ce-Alcest ieri i-a luat,
S-au dus!
HANGIUL: S-au dus! Am spus eu că jocu-i blestemat.
Cărţile! *Faraonul!*[8]
SOPHIE: Nici vorbă: prin hoţie!
HANGIUL: Cum?
SOPHIE: Da, de-aici din casă!
HANGIUL: Cine-ar putea să fie
Banditul, lua-l-ar dracii?
SOPHIE: De-am şti!
HANGIUL: Aici în casă?
SOPHIE: Desigur, din caseta care-o ţinea pe masă!
HANGIUL: Dar cînd?
SOPHIE: Azi noapte.
HANGIUL: Fir-ar de curiozitate:
Te pomeneşti c-aflînd lumînarea, hoţ m-or scoate!

SOPHIE *în sine:*
E tulburat şi mormăie, a fost şi în odaie...
Nu cumva el e? Totuşi, chiar lumînarea lui e.

HANGIUL *în sine:*
Nu cumva chiar Sophie? Ar fi cu mult mai prost.

Îi trebuiau ieri galbeni — şi-azi-noapte-acolo-a fost.

Tare: Tîmpită farsă — faima ne-o cam loveşte,-ţi spun:
Că doar avem deviză „Sigur, ieftin şi bun!"

SOPHIE: De-i paguba a lui, şi-a noastră că-i, se cheamă;
Hangiului la urmă i se va pune-n seamă.

HANGIUL: Dar chiar de n-are-amestec, pe cine de hoţie
Să-nvinui? Cine-n casă? Cine-ar putea să fie?
Cumplită lovitură!

SOPHIE: Ce m-a zdrobit de tot.

HANGIUL *în sine:*
Aha, se teme.
Tare, cam aspru: Poate-i primeşte îndărăt.
M-aş bucura.

SOPHIE *în sine:* Preabine, căinţa tot apare.
Tare: De-i regăseşte, poate făptaşul fi oricare:
Nimic n-o să se afle şi victimei nu-i pasă.

HANGIUL *în sine:*
De n-o fi ea, sînt popă, ba chiar şi preoteasă!
Tare: Tu eşti o fată bună, şi-ncrederea mea-n tine — Aşteaptă —

Merge să se uite pînă la uşă.

SOPHIE *în sine:* Ia să vezi, să recunoască vine!

HANGIUL: Sophie, eu te cunosc; tu nu spuneai minciuni.

SOPHIE: Decît să m-ascund vouă, mai bine-ntregii lumi!
Sper şi de astă dată să merit...

HANGIUL: Bine spus!
Tu eşti copila mea; ce-a fost, a fost; s-a dus!

SOPHIE: Nici eu mai negru dracul nu-l văd ca dumneata.

HANGIUL: E omeneşte; nu ai de ce te ruşina.
C-ai fost la el, doar eu ştiu; nu-i dă nicicui prin gînd.

SOPHIE *înspăimîntată:*
Cum, ştiţi?

HANGIUL *surîzînd:* Eram acolo, te-am auzit intrînd.
Şi fără să văd cine-i, fugit-am ca de boală.

SOPHIE *în sine:*
Da, da, la el sînt banii, nu-i urmă de-ndoială!

HANGIUL: Că tu erai, abia în zori mi-am putut zice!

SOPHIE: Grozav e că nu-i nimeni să vă găsească price;
Aflat-am lumînarea eu.

HANGIUL: Tu?
SOPHIE: Eu.
HANGIUL: Minunat!
Acum să vedem banii cum sînt de-napoiat!
SOPHIE: Îi spuneţi: „Domnul meu, cruţaţi-mi casei faima —
Am banii şi chiar eu i-am smuls hoţului taina;
Ştiţi bine cît de lesne se cade în ispită;
Dar de abia-i fură şi conştiinţa-i fu mîhnită;
Recunoscu greşeala 'ntorcînd galbenii. Iată!
Iertaţi-l". Şi greşeala de-Alcest va fi iertată.
HANGIUL: La născociri de-a dreptul talent ai, pe cuvînt!
SOPHIE: Aşa-ndărăt să-i duceţi!
HANGIUL: Îi duc, dar unde sînt?
SOPHIE: Cum, nu-i aveţi?
HANGIUL: Să-i am? De unde-ar fi la mine?
SOPHIE: De unde?
HANGIUL: Da, de unde! Păi, mi i-ai dat?
SOPHIE: Dar cine
Îi are?
HANGIUL: Cine-i are!
SOPHIE: Domnia ta, nu?
HANGIUL: Drace!
SOPHIE: Unde i-aţi pus?
HANGIUL: Ascultă! Ai căpiat! Îmi place!
Nu i-ai luat tu?
SOPHIE: Eu?
HANGIUL: Da!
SOPHIE: Cum să-i fi luat?
HANGIUL, *face gestul furtului:*
Eh!
SOPHIE: Nu vă înţeleg!
HANGIUL: Copil neruşinat!
Dai înapoi cînd sînt de plătit oalele sparte!
Doar ai recunoscut.
Către spectatori: Domnilor, sînteţi martori
SOPHIE: Nu, asta-i prea de tot! Mă-nvinuiţi —şi doară
Recunoscut-aţi singur ce-aţi făptuit aseară!
HANGIUL: Nepricopsito! Astfel iubirea ţi-o arăţi,
Respectul filial! Mă faci pe mine hoţ
Cînd tu eşti hoaţa!
SOPHIE: Tată!
HANGIUL: Nu erai dimineaţă

În camera lui?

SOPHIE: Da!

HANGIUL: Şi-acum mă minţi în faţă
Că nu i-ai luat?
Asta-i dovadă? 'ntr-adevăr!

SOPHIE: Păi n-ai fost şi domnia ta?

HANGIUL: Vezi, te-apuc de păr
Dacă nu taci şi pleci!

Fata iese plîngînd.

Întinzi coarda prea tare!
Nemernico! Aşa, s-a dus. La timp plecare!
Cum crede c-o să scape negînd! S-a terminat!
Banii au dispărut şi, de-ajuns! Ea i-a luat!

SCENA A TREIA

Alcest *îngîndurat.* **Hangiul.**

HANGIUL *încurcat şi rugător:*
Parcă-s întors pe dos de ştirea ce-am aflat!
Şi văd, nobile domn, că mai sînteţi supărat.
Vă rog însă o vreme să nu pîrîţi mai sus —
Se va găsi o cale de-ntors pentru ce-i dus.
Dacă se află-n tîrg, invidioşii toţi
S-or bucura; vor zice de mine că sînt hoţ.
Nu poate fi străin, din casă e banditul.
Deci nu fiţi mînios, va fi întors venitul.
Cam cît a fost?

ALCEST: Optzeci de taleri.

HANGIUL: Ei, drăcie!

ALCEST: Însă optzeci de taleri...

HANGIUL: Nu-s o copilărie!

ALCEST: Şi totuşi m-aş lipsi de ei şi i-aş uita
De-aş şti de mîna cui au dispărut aşa.

HANGIUL: Paralele de-ntoarse-s, nici nu mai are rost
Să ştii' de ce şi cum, şi cine hoţu-a fost.

ALCEST *în sine:*
Nu-i servitorul meu, el n-a furat nicicînd.
La mine a fost doar — nu, ce-mi trecu prin
gînd?

HANGIUL: Vă spargeţi capul? Totu-i zadarnic, doar vă spun:
Aflu eu banii.
ALCEST: Ai mei?
HANGIUL: Da, pot pariu să pun!
Dacă n-aduc cei optzeci de taleri, terchea-berchea
Să-mi spuneți, om de paie şi de doi bani perechea.
ALCEST: Deci ştiţi cine-i?
HANGIUL: Destul că-i pun iar în desagă.
ALCEST: Totuşi, vă rog să-mi spuneţi...
HANGIUL: Nici pentru lumea-ntreagă!
ALCEST: Cine-i făptaşul, rogu-vă?
HANGIUL: Vă spun că nu vă spun.
ALCEST: E cineva din casă?
HANGIUL: Nu întrebaţi, fiţi bun.
ALCEST: Poate-a fost slujnicuța?
HANGIUL: Preabuna Hanna? Ba!
ALCEST: Sau chelnerul!
HANGIUL: Cum, chelner! Nu face-aşa ceva!
ALCEST: Bucătăreasa-i proastă...
HANGIUL: N-aş pune mîna-n foc.
ALCEST: Sau ajutoru-i, Hans.
HANGIUL: Aici, poate-ar fi loc...
ALCEST: Sau poate grădinarul?
HANGIUL: Mult mai apropiat e.
ALCEST: Sau fiul său?
HANGIUL: Nu!
ALCEST: Poate...
HANGIUL *cu jumătate de glas:* Cîinele casei? Poate!
ALCEST *în sine:*
Aşteaptă, firoscosule, aflu eu ce ştii!
Tare: Puţin îmi pasă cine-i. Să fie cine-o fi
Numai s-aducă banii!
HANGIUL: Desigur!
ALCEST *ca şi cum tocmai şi-ar aminti ceva:*
Don' hangiu!
Mi-e călimara goală şi trebuie să scriu.

Scoate scrisoarea din buzunar.

HANGIUL: Cum! Abia ieri sosită scrisoarea, azi răspuns!
O fi ceva de seamă.

ALCEST: Că-i grabnic, n-am ascuns.
HANGIUL: Corespondența, totuși, i-adevărat noroc.
ALCEST: Nu totdeauna! Timpul pierdut nu-l pui în loc
Prea lesne.
HANGIUL: Asta-i ca la un joc de cărți: socoți
Că vine-o carte care-i salvare pentru toți.
Dar, domnul meu, iertare! Scrisoarea de ieri cum e?
E importantă? Pot să...
ALCEST: Nici pentru-ntreaga lume!
HANGIUL: Poate-i din Nord, cumva?
ALCEST: Vă zic că nu vă spun!
HANGIUL: Sau poate din Lehía?
ALCEST: Nu întrebați, fiți bun.
HANGIUL: Vești, poate, de la rege?
ALCEST: Sărmanul rege? Nu-s!
HANGIUL: Sau despre marșul turcilor?
ALCEST: Turcilor? Nu-i exclus!
HANGIUL: Doar n-o fi despre Paoli[10]!
ALCEST: Să jur n-aș fi în stare.
HANGIUL: Sau despre „Patru'ș'cinci"[11]?
ALCEST: Mult mai aproape pare!
HANGIUL: Nimic despre Cometă?[12]
ALCEST: Aproape-ați nimerit.
HANGIUL: Ori stàfia saxonă[13]?
ALCEST: A, despre iezuit?
HANGIUL: În servul dumneavoastră nu credeți, văd eu bine!
ALCEST: Cum altfel, cînd nici el nu se încrede-n mine?
HANGIUL: Și ce-ați dori, în schimb de încredere, să știți?
ALCEST: Cine e hoțul — și scrisoarea mi-o citiți.
E foarte ieftin tîrgul pe care vi-l propun.
Să vă aduc deci plicul acum?
HANGIUL *confuz și lacom:* Sînteți prea bun!
În sine: De nu mi-ar cere însă acest secret cumplit!
ALCEST: Vedeți că un serviciu prin altul e plătit.
Și n-am să spun la nimeni, v-o jur pe cinstea mea!
HANGIUL: De n-ar fi fost scrisoarea care m-ademenea!
Dar cum? Dacă Sophie... Să vadă ea ce-o face!
Ispita e prea mare, și cine-ar avea pace?
Îmi lasă gura apă ca sosul pe șoldan.

ALCEST *în sine:*
Ogar după momeală nu fuge mai avan.
HANGIUL *ruşinat, dînd înapoi şi ezitînd:*
Cum vreți — că bunătatea de care dați dovadă...
ALCEST *în sine:*
Mușcă din nadă!
HANGIUL: Face pe-oricine să se-ncreadă.

Ezitînd și pe jumătate rugător.

Scrisoarea îmi promiteți c-o voi primi pe dat'?
ALCEST *îi întinde scrisoarea:*
Pe dată.
HANGIUL *care s-a apropiat încet de Alcest, cu ochii țintă la scrisoare:*
Hoțul...
ALCEST: Hoțul?
HANGIUL: Acela ce-a luat
E...
ALCEST: Spune!
HANGIUL: Fii...
ALCEST: Cum?
HANGIUL *cu ton forțat-voios, se repede și-i smulge lui Alcest scrisoarea din mînă.*
Fiica-mi!
ALCEST *uimit:* Cine ați spus că este?
HANGIUL *se grăbeşte să ajungă în dreptul sfeşnicului, rupe de grabă plicul şi începe să citească scrisoarea:*
„Nobile domn!"
ALCEST *îl apucă de umăr:*
Cum, ea? Nu, nu vreau o poveste,
Ci adevărul!
HANGIUL *nerăbdător:* Ea e! Uf, din răbdări mă scoate!
ALCEST *ca înainte:*
Nu, domnule hangiu! Sophie! Nu! Nu se poate!
HANGIUL *se smulge din încleştare și continuă fără să-i răspundă:*
„Şi preacinstite..."
ALCEST: Mut mă lasă acest zvon!
HANGIUL *ca mai sus:*
O, de-ar fi mut! „Şi domnule..."
ALCEST *ca mai sus:* Ascultați!
HANGIUL *ca mai sus:* „Patron..."

ALCEST: Sînteți un prost!
HANGIUL: Preabine.
ALCEST: Bicisnic, de prisos,
Bun de nimic!
HANGIUL: Da, domnule!
ALCEST *în sine, ieşind:* Ce știu, mi-e de folos.

SCENA A PATRA

HANGIUL *citeşte şi vorbeşte între timp:*
„Şi binefăcător..." S-a dus? „Cu bunătate,
Cum mi-ați iertat destule, pînă acum, păcate,
Iertaţi-mă şi-acum." – Ce-o fi păcatul greu?
„Ştiu, domnule, că fi-veţi voios cum sînt și eu".
Asta-i mai bine! „Cerul mi-a hărăzit azi datul
Ce bucură ţăranul, dar deseori bogatul
Îl supără: nevasta, pe-al șaselea fecior..."
– Lua-m-ar moartea! „...astăzi mi l-a născut în zori".
– Nemernicu'! 'Necaţi-l! Făceţi-l praf, felii!
„Dar bunătatea voastră mă-ndeamnă-a îndrăzni"
– Ah, mă sufoc de-a-dreptul! „Rog pe domnia ta..."
– În ştreang cu javra, dracul să-i fie naş aş vrea!
Cum naiba-l cheamă pe-ăsta cu plozi, că mîniatu-s?
Franz. Stai că-i latineşte de-acum! Can – *Candidatus*[14]?
Da, candidaţii ăştia la sînge sînt iabraşi.
„*Theologiae*[15]"; şi – ce mai zice? – „Arendaş".
Stai numai, că nu scapi tu fără să tragi ponoase,
Alcest! Te prind eu, lasă! Te dau afar' din casă!
Pe mine, om bătrîn, să-l duci de nas! Ruşine!
Ce i-aş mai suci gîtul! Prin judecăţi l-aş ţine!
Dar fiică-mea! Se-ncurcă treaba, fir-ar să fie!
Chiar eu s-o dau de gol – pe-o scrisoare de năşie!

Se ia cu mîinile de perucă.

Of! Cap-de-bou-la-ochi-porc-ureche-de-măgar!
Scrisoarea! Banii! Farsa! Un om pierdut sînt,
clar!
Tîmpit! Dar plin de pofta bătăii: răzbunare!

Înşfacă un băţ şi aleargă în jurul scenei.

Nu-i pentru-nverşunarea-mi pe-aici nici o
spinare?
De-aş fi furtună, àripi cu sutele avînd,
Aş bate soare, lună şi stele la pămînt!
Mor, dacă nu – De-ar sparge vreunu-o
farfurie,
Să am de ce –de-ar face băiatul vreo prostie!

Dă peste propriul fotoliu şi începe să-l altoiască.

Ce plin mai eşti de praf! Stai, că bătaia-ngroaşă!
O, dac-ar fi în loc, Alcest, a ta cocoaşă!

SCENA A CINCEA

Hangiul *loveşte înainte.* **Söller** *se iveşte cu totul din culise şi se sperie; e în domino, cu masca legată de braţ, pe jumătate afumat.*

SÖLLER: Ce-o fi? A-nnebunit? Atenţie, că-i foc!
Bine ţi-ar sta să-i fii fotoliului în loc!
Să-i fure dracul mintea bătrînului, s-a pus?
Către public: Cine-ndrăzneşte, vină să-ntrebe-aicea, sus!
HANGIUL *fără să-l vadă pe Söller:*
Of! Nu mai pot! Mă doare din umăr pînă-n
creştet!

Se aruncă în fotoliul bătut.

Am năduşit.
SÖLLER *în sine:* Da, da, mişcarea încălzeşte.

Se arată hangiului.

Domnule tată!
HANGIUL: Ah! Musiu! Ţie ce-ţi pasă!
Noaptea la chef, şi eu – de ceasul morţii-n
casă!

Domnu-şi aruncă banii la joc de cărţi şi bal
Şi rîde că în casă dă dracul carnaval!

SÖLLER: Aşa, pornit?

HANGIUL: Necazul aş vrea să mi-l răpun.

SÖLLER: Ce-a fost?

HANGIUL: Alcest, Sophie! Ce, vrei să îţi mai spun?

SÖLLER: Nu, nu!

HANGIUL: De-ai fi în iad, aş fi şi eu tihnit!
Şi Candidatul naibii, alături, la pîrlit!

Iese.

SCENA A ŞASEA

SÖLLER *caricatural fricos:*

Ce-o fi? Să se întîmple-ntr-o clipă răul, poate?
Cu fruntea-nfruntă-i! Apără însă al tău spate!
S-o fi aflat? Vai mie! Ce-i în inima mea!
Am fierbinţeli de groază. Doctorul Faust[16] nu simţea
Nici pe un sfert ce simt! Nici Richard[17], bietul rigă!
Iad! Ştreang! Şi-ncornoratu-ntre ei, să-l vezi cum strigă!

Aleargă înnebunit de colo-colo,
în fine îşi vine în fire.

Ei, sigur că nu-i nimeni voios cînd i se fură.
Hai, blegule, de ce să te sperii? Stîrpitură!
Vezi tu, nu cred că-i dracu'-aşa negru-ntr-adevăr!

Îl vede pe Alcest şi o ia la fugă.

Vai mie! El e! El e! Acuşi mă ia de păr!

SCENA A ŞAPTEA

ALCEST: Atît de sfîşiată n-a fost inima-mi, biata,
Nicicînd. Aleasa fiinţă'n care 'ntruchipat-a
Alcest însăşi icoana virtuţii, adorînd-o,
Ce-l învăţă iubirea cea mai înaltă, blîndă,

Ce-i fu dumnezeire, prieten şi iubită,
Atît de jos să cadă? Mi-e inima zdrobită.
Aş renunţa regină s-o fac peste idei,
Mi-ar fi de-ajuns să fie femeie-ntre femei;
Însă atît de jos s-ajungă-i nebunie!
Se-mpotriveşte sufletu-mi, parte vrea să-i ţie.
Cît de meschin eşti totuşi! Nu poţi să treci de asta
Mai bine foloseşte-un noroc ce-ţi dă năpasta!
Femeia fără seamăn ce o iubeşti smintit
Vrea bani. Oricum, Alcest, un *pfenig* cheltuit
Ţi-ar fi rodit cu taleri. Deci singură-i luase;
Preabine! Să mai vină cu mutre virtuoase!
Ca dezmăţatul du-te, cu sînge rece-i spune:
Madam, v-aţi luat arginţii singură; toate bune,
Nimic n-am împotrivă, luaţi-vă mereu
Fără sfială; al vostru e tot puţinul meu.
Apoi, a şoaptei taină — ca între soţ şi soaţă —
Şi n-o fi nici virtutea chiar numai sloi de gheaţă
De-o iei uşor. Se-nmoaie, la urmă miezul său.
Dar vine! Te cuprinde emoţia. Semn rău.
Alcest, tu nu eşti bun de mînie, de-nşelare;
Ţi-e inima pornită, dar nu-i de-ajuns de tare.

SCENA A OPTA

Alcest. Sophie.

SOPHIE: Păreţi a vă feri de mine... Alcest; să fie
Singurătatea-n stare atît de mult să-mbie?

ALCEST *voios*:
De data asta nu ştiu vreun gînd să mă atragă.
Adesea monologul şi fără rost se-ncheagă.

SOPHIE: Desigur suferiţi de pierderea nu mică.

ALCEST: Ei, aş, ce mare lucru! Nici cheful nu mi-l strică!
Ce sînt, la urma urmei, cîţiva arginţi în plus!
Ducă-se, dacă ştiu că pe bune mîini s-au dus.

SOPHIE: Risipă poate-ajunge prea marea bunătate.

ALCEST: Risipitoru-adesea cîştig din bani-şi scoate.

SOPHIE: Cum să-nţeleg ce spuneţi?

ALCEST: Ce spun?

SOPHIE: Aici, cum vine?
ALCEST: Sophie, doar mă cunoaşteţi, încredeţi-vă-n mine!
C-au dispărut paralele? Fie unde-or fi!
De-aş fi ştiut, o vorbă n-aş fi rostit aci!
Cînd lucrurile stau cum stau...
SOPHIE *uimită:* Deci ştiţi cumva?
ALCEST *cu duioşie, îi ia mîna şi i-o sărută:*
Mi-a spus chiar tatăl vostru – deci ştiu, iubita mea.
SOPHIE *mirată şi ruşinată:*
Ştiţi şi iertaţi?
ALCEST: Iertare? Păi ce rău s-a comis?
SOPHIE: Dar cred că...
ALCEST: Să-mi îngădui să ne vorbim deschis.
De doru-ţi încă arde şi azi, Alcest, smintit.
Norocul mi te-a smuls, dar nu ne-a despărţit.
E-a mea inima ta, a mea îţi aparţine;
La fel şi-averea-mi ţie întreagă se cuvine.
Ca mine, ai asupra ei drept de stăpînire.
Ia ce doreşti, Sophie, dar dăruie-mi iubire!

O îmbrăţişează. Ea tace.

Poruncă dă-mi! Sînt gata să-ndeplinesc ce vrei!
SOPHIE *mîndră, smulgîndu-se de lîngă el:*
Eu banii vi-i respect, dar nevoie n-am de ei!
Ce ton e-acesta? Oare n-am priceput ce-aţi spus?
Nu mă cunoaşteţi!
ALCEST *înţepat:*
O, al vostru serv supus
Preabine vă cunoaşte şi ştie ce să ceară,
Şi nu vă înţelege mînia, foc şi pară.
Cine-ntr-atît greşeşte –
SOPHIE *uimită:* Cum?
ALCEST: Madam!
SOPHIE *scoasă din fire:*
Ce-nseamnă asta, domnule?
ALCEST: Iertaţi-mă că am
Sfială, dar iubindu-vă, nu pot spune tare.
SOPHIE *mînioasă:*
Alcest!

ALCEST: Să-l întrebaţi pe-al vostru tată, care
Mi-a spus.
SOPHIE *cu o vehementă izbucnire:*
Ce-anume-a spus? Pe loc să ştiu aş vrea.
La naiba! Ce? Pe dată!
ALCEST: Păi, că domnia ta...
SOPHIE *ca mai sus:*
Că eu, ce?
ALCEST: Păi, a spus... Că banii-aţi fi luat.
SOPHIE *cu lacrimi de mînie, întorcînd obrazul:*
A mers aşa departe! Şi nu s-a ruşinat?
ALCEST *rugător:*
Sophie!
SOPHIE *cu chipul întors:*
Nu meritaţi...
ALCEST: Sophie!
SOPHIE: Pieriţi din cale!
ALCEST: Iertaţi-mă!
SOPHIE: Plecaţi! Nu mai cunosc iertare!
Şi tatăl meu — să-mi calce virtutea în picioare...
Dar cum despre Sophie puteţi să credeţi oare?
Ei bine, n-aş fi spus-o, orice s-ar fi-ntîmplat:
Dar fie-acum! Chiar tata-acei galbeni a luat.

Iese repede.

SCENA A NOUA

Alcest, *după aceea* **Söller.**

ALCEST *se aruncă în fotoliu:*
Ei, domnule Alcest, pricepe-acuma, ţin'-te!
Şi tatăl şi Sophie — iar unul din ei minte.
Altminteri nu-s capabili de înşelătorie.
Ha, Söller! Poate... Însă el n-ar putea să fie,
Doar toată noaptea fost-a plecat la bal; altfèl
L-aş bănui, desigur, întîi pe-acest mişel.
Viclean şi trădător, rău, mincinos şi laş...
Dar cum s-ar putea oare să fie el făptaş?
SÖLLER *în haine obişnuite, cu chef:*
Uite-l. Nu pot să-l sufăr: pe frunte parcă-i scrie

Că pregătește stocuri de coarne-n drogherie!

ALCEST *în sine:*
Ca la comandă vine. Cum stăm, *Herr* Söller?

SÖLLER: Crunt e!
Atîtea muzici, încă îmi bîzîie sub frunte!

Își freacă fruntea.

Mă doare rău.

ALCEST: Dar spuneți, erau la bal cucoane
De-ajuns?

SÖLLER: Ca-ntotdeauna. Doar, șoarecii-n capcane
Vin la slănină.

ALCEST: — A mers?

SÖLLER: Grozav!

ALCEST: De cîte ori
Dansat-ați?

SÖLLER: Am privit doar.
Către spectatori. Dansul de azi, din zori.

ALCEST: *Herr* Söller n-a dansat? Ce lucru de mirare!
Eu nici nu m-aș fi dus!

SÖLLER: Voiam o-nviorare.

ALCEST: Și v-ați înviorat?

SÖLLER: Mă apăsa cumplit
Ceva sub frunte; n-am avut chef de țopăit.

ALCEST: Ei!

SÖLLER: Ce era mai rău, că n-aveam apărare:
Vedeam și auzeam — orbind, surzind mai tare.

ALCEST: Atît de rău? Păcat! Rău-i neașteptat.

SÖLLER: O nu, e vechi — îl simt de cînd v-ați înturnat
La noi, ba și mai vechi —

ALCEST: Ciudat!

SÖLLER: Și nu-l pot scoate.

ALCEST: Frecați-vă pe frunte cu calde cîrpe, poate,
Poate că se retrage.

SÖLLER: Mă ia peste picior?
Tare: Nu-i chiar așa de simplu.

ALCEST: Orice e trecător.
Și pîn' la urmă, poate, vi se cuvine-așa.
Că n-ați luat sărmana soție, și pe ea
La bal; și nu se face, plecînd pentru-a petrece,
Să lași soția jună singură-n patul rece!

SÖLLER: Cu drag mă lasă singur, să fac ce-n cap îmi vine,
Că şi ea ştie arta-ncălzirii fără mine.
ALCEST: Ciudat ar fi!
SÖLLER: O, cin' să deguste învăţat e
Şi fără semne-observă o nouă bunătate!
ALCEST *înţepat:*
Ce-mi înfloriţi prin asta?
SÖLLER: E foarte clar ce spun:
Exempli gratia: al socrului vin bun
Îl beau cu drag; dar el se zgîrceşte, cînd să dea,
Cruţîndu-l; prin urmare nu beau în casa mea!
ALCEST *bănuitor:*
Domnul meu, luaţi seama!
SÖLLER *ironic:* Domnule-apărător
Al doamnelor, ea-mi este Soţie — şi ce zor
Aveţi, de-o vede astfel chiar propriul ei bărbat?
ALCEST *cu abia reţinută mînie:*
Halal bărbat! Cu-o lume-aş fi-n stare să mă bat;
Şi dacă îndrăzniţi să mai spuneţi un cuvînt...
SÖLLER *înspăimîntat, în sine:*
Frumos! Pînă la urmă să-ntreb o mai fi vrînd
Şi cît de virtuoasă-i!
Tare: De-i plita mea, i-a mea!
Chiar dacă-i bucătarul străin!
ALCEST: Nedemn de-aşa
Cinstită şi frumoasă, suflet aprins ce-mbată,
Sînteţi! Nu e virtute să nu-i fi fost ei dată!
SÖLLER: Am observat şi eu că are sînge-aprins.
Şi nici podoaba capului nu e de respins.
Unei femei ca ea am fost predestinat;
Din burta mamei, încă-s de coarne-ncoronat.
ALCEST *izbucnind:* Domnule Söller!
SÖLLER: Rogu-vă?
ALCEST: V-am mai spus: tăcere!
SÖLLER: Să văd eu strajă gurii cine-ndrăzneşte-a-mi cere!
ALCEST: De-am fi în altă parte, ce v-aş mai arăta!
SÖLLER *sec:* Ce-apărător al cinstei pentru soţia mea!
ALCEST: Desigur!
SÖLLER: Fiindcă ştie cît cinstea poate ţine.
ALCEST: La naiba!

SÖLLER: Domnul meu, cum stăm, o ştim prea bine.
Da, să tăcem o clipă spre-a face-asemuire:
Domnii ca dumneavoastră nu lasă nici trei fire
Din cîmp de grîu, recolta o seceră întreagă
Şi-abia de-i lasă soţului paie să culeagă!

ALCEST: Mă miră, domnul meu; ce-aprecieri ciudate!

SÖLLER: Oho, mi-au fost adesea privirile holbate?
Şi parcă zi de zi aş mirosi tot ceapă!

ALCEST *mînios şi hotărît:* Ajunge! E prea mult! Vorbiţi, scandal să-nceapă!
Ce credeţi c-ar umbri cinstea Sophiei oare?

SÖLLER *cu ton vioi:*
Ei, domnule, ce vezi e peste „crezi" şi „pare".

ALCEST: Cum „vezi"? Cum înţelegeţi văzutul?

SÖLLER: Cu privire;
Văz şi auz normal.

ALCEST: Ha!

SÖLLER: Nu vă ieşiţi din fire!

ALCEST *cu mînie hotărîtă:*
Anume ce-aţi văzut? Ce-aţi auzit astfel?

SÖLLER *speriat, vrea să scape:*
Permiteţi?

ALCEST *îl reţine:* Încotro?

SÖLLER: Să mă retrag niţel!

ALCEST: De-aicea nu-mi plecaţi!

SÖLLER *în sine:* Parcă-i de draci muncit!

ALCEST: Ce-aţi auzit?

SÖLLER: Eu? Nu! Doar mi s-a povestit!

ALCEST *agresiv, mînios:*
Dar cel ce v-a spus, cine-i?

SÖLLER: Cel...? Da, cum...

ALCEST *şi mai vehement, îndreptîndu-se spre el:*
Repejor!

SÖLLER *speriat:*
Unul care-a văzut cu propriii ochi.
Mai cu inimă: Chem ajutor!

ALCEST *îl ia de guler:*
Anume cine?

SÖLLER *vrea să se smulgă:*
Drace!

ALCEST *îl ţine zdravăn:* Mă încercaţi din greu!
Scoate sabia.
Cine e mincinosul, mişelul josnic?

SÖLLER *cade în genunchi de frică:* Eu!
ALCEST *amenințător:*
Şi ce-ați văzut anume?
SÖLLER *temător:* Ce vezi de obicei: e
Lîngă-un bărbat Sophie ca oricare femeie.
ALCEST *ca mai sus:*
Şi mai departe?
SÖLLER: Ei, ca-n lume, n-ai ce-i face
Dac-o-ndrăgeşte unul şi nici ei nu-i displace.
ALCEST: Adică?
SÖLLER: Păi, credeam că ştiți fără a-mi cere...
ALCEST: Adică?
SÖLLER: Să renunțe, cine-ar avea putere?
ALCEST: Şi ce-a fost?
SÖLLER: Dați-mi pace, ce să mai spun acu'!
ALCEST *mereu ca mai sus:*
Toți dracii!
Ei, la naiba, se cheamă „*randevu*" !
Înspăimîntat:
Minciună!
SÖLLER: Acum ține-te.
ALCEST: Am fost trădați. Vai nouă!

Bagă sabia în teacă.

SÖLLER *în sine:*
S-a speriat. Curaj! Doar nu te taie-n două.
ALCEST *venindu-şi în fire:*
Ce-nseamnă asta?
SÖLLER *țîfnos:* Ei, ne înțelegem noi.
Comédia de-azi-noapte. Am urmărit-o-n toi.
ALCEST *mirat:*
De unde?
SÖLLER: 'n cabinet.
ALCEST: *Aşa* ați fost la bal?
SÖLLER: Doar n-o să-ncep eu cheful? Acum, fără scandal
Vă spun doar două vorbe: Orice ați unelti
Voi, domnilor, de gol tot vă dați în plină zi!
ALCEST: Ba iese la iveală că sînteți hoț. Aş vrea
Mai bine coțofene şi corbi în casa mea!
Stricat şi stîrpitură!
SÖLLER: Poate un om stricat e;
Dar voi, domni mari, voi oare aveți mereu
dreptate?

Pe bunurile noastre putere-aveţi deplină;
Nu ţineţi nici o lege — şi alţii să le ţină?
La fel poftiţi şi aur şi carne, cu nesaţ!
Fiţi voi nedemni de ştreang — şi-apoi ne spînzuraţi!

ALCEST: Mai îndrăzniţi a spune —

SÖLLER: Să îndrăznesc mi-e dat:
Nu-i o plăcere, sigur, să umbli-ncornorat,
In summa însă sîntem, la urma urmei, chit:
Eu domnului bănuţii, el soaţa mi-a răpit.

ALCEST *ameninţător:*
Ce v-am răpit?

SÖLLER: Nimic! E-un bun ce v-aparţine
Cu mult 'naintea mea.

ALCEST: Să...

SÖLLER: Dar să tac mai bine.

ALCEST: În ştreang cu hoţul ăsta!

SÖLLER: Nu v-amintiţi să fie
Şi-o lege pentru altfel de grea vinovăţie?

ALCEST: Domnule Söller!

SÖLLER *face gestul decapitării:*
Naş găseau şi „degustătorii".

ALCEST: Sînteţi om practic, astea sînt mode iluzorii;
Dar pentru furt e ştreangul, sau bici măcar, socot —

SÖLLER *îşi arată fruntea:*
Marcat cu fierul roşu-am şi fost.

ULTIMA SCENĂ

SOPHIE *în fundal:*
Tata e tot
De neclintit.

HANGIUL *în fundal:*
Nu vrea să recunoască fata.
Iată-l pe-Alcest.

HANGIUL *îl vede pe Alcest:* Aha!

SOPHIE: De-acum să afle, gata!

HANGIUL *către Alcest:*
Domnul meu, ea e hoţul!

SOPHIE *de partea cealaltă:* Ba el e hoţu-acel!

ALCEST *îi priveşte pe amîndoi rîzînd, apoi spune în acelaşi ton ca ea, arătîndu-l pe Söller:*
Ba hoţul e acesta!
SÖLLER *în sine:* Ţin-te, spinare!
SOPHIE: El?
HANGIUL: El!
ALCEST: Nu voi aveţi arginţii, ci-n mîna lui!
HANGIUL: Să-l bată
În cuie! Tras pe roată!
SOPHIE: Tu?
SÖLLER *în sine:* Mii de draci odată!
HANGIUL: Te-aş...
ALCEST: Domnul meu, răbdare! Plutea peste Sophie
O bănuială, însă ea vină n-are-aci.
A fost pe-aici. Ce-i drept, o faptă îndrăzneaţă,
Însă virtutea-i poate să...
Către Söller: Doar aţi fost de faţă!

Sophie uimită.

Sub ocrotirea nopţii noi nu ştiam nimic,
Însă virtutea voastră...
SÖLLER: Da, m-a-ncălzit un pic!
ALCEST *către hangiu:*
Dar dumneavoastră?
Şi eu, din curiozitate
Urcasem; blestematul de plic speram că poate
Fi veste de la prinţi, sau vreun polon magnat!
Dar prinţu-a fost, la urmă,-arendaş şi candidat.
ALCEST: Iertaţi-mi gluma asta. Dar m-o ierta vreodată
La rîndul ei, Sophie?
SOPHIE: Alcest!
ALCEST: Jur viaţa toată
Să nu pun la-ndoială virtutea. Cer iertare!
Cinstea şi altruismul...
SÖLLER: Mai că le-aş da crezare!
ALCEST: Şi îl iertaţi desigur pe Söller?
SOPHIE: Da! Iertat e!

Îi întinde mîna.

ALCEST *spre hangiu:*
Allons!
HANGIUL *dă mîna cu Söller:*
Să nu mai furi!

SÖLLER: Vremea le şterge toate!
ALCEST: Dar ce fac banii mei?
SÖLLER: Domnule, am furat
L-ananghie; aproape că m-a asasinat
Hainul cartofor; i-am dat o datorie.
Iată şi restul — nu ştiu cîţi guldeni să mai fie.
ALCEST: Ce-i dus, vă dărui.
SÖLLER *către spectatori:* Astăzi văd c-am scăpat uşor!
ALCEST: Dar de acum să fiţi potolit, prevenitor
Şi credincios — iar dacă mai îndrăzniţi vreodat',
Atunci...

Îi face semnul spînzurătorii.

SÖLLER: A, prea de tot! Şi-n ştreang, şi-ncornorat!

1 *Fieckchen:* diminutiv german de la Sophie.

2 *Paoli, Pasquale:* A luptat din 1755 pînă în 1769, în fruntea armatelor corsicane, apărînd libertatea insulei. Moare la Londra, în exil; bustul său este aşezat în apropiere de Westminster-Abbey. „Corsica" — scrie Goethe în *Poezie şi adevăr (op. cit.* p. 273) rămăsese multă vreme punctul asupra căruia se îndreptau toate privirile. Cînd lui Paoli nu-i mai fu cu putinţă să-şi continue planurile lui patriotice, el străbătu Germania pentru a se duce în Anglia, atrăgînd de partea lui toate inimile. Era un băiat frumos, zvelt, blond, plin de graţie şi amabilitate. L-am văzut în familia Bethmann, unde a stat cîtva timp şi unde i-a primit cu bunăvoinţă şi voioşie pe curioşii care se îmbulzeau în jurul lui".

3 *Procifiat* (lat.): să prospere; noroc.

4 În original: *St. Velten*, adică sfîntul Valentin.

5 În original: *die Messe*, adică Tîrgul de la Leipzig.

6 Aluzie la prima împărţire a Poloniei, în 1772

7 Referire la Christoph Martin Wieland (1733—1813) şi la moraliştii francezi, ca de pildă La Rochefoucauld.

8 Joc de cărţi.

9 Este vorba de regele Poloniei, Stanislas Poniatowski.

10 Vezi nota nr. 1.

11 Referire la publicistul englez John Wilkes, care a atacat în numărul 45 al revistei sale „North Briton" pe regele Angliei, drept care a fost condamnat la închisoare.

12 Cometa amintită a fost văzută între 8 august şi 1 decembrie 1769.

13 Se referă la vîlva stîrnită de apariţia unei aşa-zise stafii a lui J.G. Schrepfer, proprietarul unei cafenele, un saxon despre care se spunea că întreţine legături cu iezuiţii.

14 *Candidatus* (lat.): absolvent care mai are de dat examenul de licenţă.

15 *Theologiae* (lat.): de fapt *candidatus theologie*, absolvent al Facultăţii de teologie.

16 Este prima aluzie pe care tînărul Goethe o face la legenda doctorului Faust.

17 Nu este vorba de piesa lui Shakespeare, ci mai curînd o referire la piesa cu acelaşi nume a scriitorului Christian Felix Weisse, ale cărui *Tragedii (Trauerspiele,* 1776-80) s-au bucurat de mare succes în epocă.

GÖTZ VON BERLICHINGEN

Dramă în cinci acte

În românește de LAURA M. DRAGOMIRESCU
și AL. PHILIPPIDE

ÎNTRE Lessing ca scriitor dramatic şi tînărul Goethe se interpune imaginea pe care Herder şi-o făcuse despre Shakespeare, sacralizat ca prototip al geniului creator. Se interpune convingerea preluată de poet de la mentorul său[1] doar cu cinci ani mai vîrstnic, dar cu o personalitate mult mai puternică în acea epocă, convingere potrivit căreia „istoria explicitează drama, şi creaţia dramatică la rîndul ei istoria"[2]. Conform concepţiei herderiene toate piesele „marelui Will" sînt *histories*, deoarece istoria (history) n-ar fi altceva decît „poveste" interpretată dramatic, „plot" (intrigă) şi „story" (tramă) în acelaşi timp. Concepţia ca atare depăşeşte sfera istoriei literare, orientîndu-se spre însăşi noţiunea de istoricitate (Historizität)[3]. Preocupat de aceste probleme şi fascinat de personajele shakespeariene, rezultate din „impactul dintre specificul eului, pretinsa libertate de voinţă şi legitatea istorică"[4], Goethe realizează, în acest sens, în toamna anului 1771, o primă versiune a piesei *Istoria lui Gottfried von Berlichingen cu mîna de fier (Geschichte Gottfriedens von Berlichingen mit der eisernen Hand)**. O frescă istorică, în centrul căreia

[1] Neobişnuit de matura conştiinţă critică a lui Herder a exercitat o influenţă covîrşitoare asupra tînărului Goethe. Ea l-a îndreptat spre Shakespeare, spre arta gotică, spre cîntecul popular german.

[2] Benno von Wiese, *Die deutsche Tragödie von Lessing bis Hebbel*, Hamburg, 2, 1952, p. 64.

[3] Rainer Nägele, *Götz von Berlichingen.* În *GD.NI* (ed. Walter Hinderer) p. 74.

[4] Johann Wolfgang Goethe, *Zum Shakespear Tag*, în (HA, 12, p. 226.)

***Bibliografie:** F. Sengle: *Das deutsche Geschichtsdrama. Geschichte eines literarischen Mythos*, Stuttgart 1952; E. Gerstenberg: *Recht und Staat in Goethes Götz von Berlichingen*, Würzburg 1952; E. Stahl: *Fortschritt und Reaktion. Goethes Götz von Berlichingen" im 18. und 19. Jahrhundert.* În „Theater der Zeit", Blätter für Bühne, Film und Musik, Berlin, 10, 1955; Ilse A. Graham: *Vom Urgötz zum Götz. Neufassung oder Neuschöpfung? Ein Versuch morphologischer Kritik.* În „Jahrbuch der deutschen Schillergesellschaft", 9. Jh. Stuttgart 1965, pp. 245—282; Fritz Martini: *Goethes Götz von Berlichingen. Charakterdrama und Gesellschaftsdrama.* În „Dichter und Leser", Groningen 1972; Rolf Christian Zimmermann: *Geschichte Gottfriedens von Berlichingen.* În *Das Weltbild des jungen Goethe. Studien zur hermetischen Tradition des deutschen 18. Jahrhunderts*, Band 2, Interpretation und Dokumentation, München 1979, pp. 39—76; Rainer Nägele: *Götz von Berlichingen.* În *GD.NI* (ed. Walter Hinderer, pp. 66—77).

situează „tema alternanței dintre caracter și rol, dintre autenticitate și mască“[5]. După șase săptămîni de muncă intensă, manuscrisul este trimis lui Herder. Observațiile acestuia, păstrate parțial în scrisoarea de răspuns a lui Goethe[6], îl determină la o prelucrare, încheiată în 1773, care apare în iunie al aceluiași an sub titlul *Götz von Berlichingen cu mîna de fier (Götz von Berlichingen mit der eisernen Hand)*.[7]

Theo Buck[8] relevă într-o pertinentă și rafinată analiză calitățile primei versiuni a *Istoriei lui Gottfried von Berlichingen cu mîna de fier*. Atmosfera e densă, analiza psihologică pătrunde în straturi adînci ale sufletului omenesc, evocarea istorică cîștigă în stringență. Încă din această primă variantă Goethe găsește soluții dramatice și tematice novatoare[9]. Recurgînd la cadrul instanței istorice a altui timp, Goethe reușește chiar în această primă versiune, numită și *Urgötz*, să redea evoluția internă, spiritul unei epoci. El avansează principiile formale ale dramei sociale moderne. *Götz* conține o critică agresivă, drapată în costum de epocă la adresa societății în care poetul trăia. *Apud* Buck această primă ipostază a piesei „conturează imaginea unei lumi absurde (...) Cine vrea să perceapă implicațiile și forța acestui nou tip de dramă este obligat să citească prima versiune, cu viziunea ei pesimistă despre lume (...)[10]“.

Oricum, autorul, cu geniala sa intuiție, a realizat încă prin *Urgötz* o nouă formă a dramei germane, cea nonaristotelică, atectonică. Distanțîndu-se de obiectivarea trăirilor și faptelor, el introduce subiectivitatea și imperfecțiunea. În versiunea a doua aceste tendințe sînt temperate. Ceea ce era reflecție *(das nur Gedachte)* se convertește în acțiunea, cum e cazul în actul III, în scena ce poartă indicația de decor „*Pădure lîngă o mlaștină*“[11]. Dar Goethe n-a efectuat modificări esențiale. Numărul scenelor din primele trei acte rămîne același, doar în actele patru și cinci autorul efectuează o simplă reducere[12]. Rescrie

[5] Theo Buck, *Goethes Erneuerung des Dramas. Goethes Götz von Berlichingen in heutiger Sicht.* În *Text und Kritik*, Sonderband, Herausgegeben von Heinz Ludwig Arnold, München 1982, p. 35.

[6] Herder se referea la faptul că modelul shakespearean avusese o influență nefastă asupra lui Goethe, că limba era prea violentă.

[7] O nouă ediție apare în 1774, altele urmează; ediția din Himburg stă la baza textului publicat în *Scrieri (Schriften)* (1787).

[8] Theo Buck, *op. cit.*, p. 40.

[9] Atenția sa se îndreaptă asupra figurilor marcante ale sec. al XVI-lea și nu, după cum se obișnuia, asupra celor din antichitate.

[10] Theo Buck, *op. cit.*, p. 41.

[11] În prima versiune, călărețul spunea sentențios: „N-aude, s-a înecat. Așa pîndește moartea pe cel laș și-l bagă într-un mormînt lipsit de glorie.“ În a doua: „N-aude, s-a înecat, te-a luat naiba, fricosule!“

[12] De la 5 scene în actul IV al versiunii inițiale la 4 în cea finală; iar în actul V de la 16 la 14 scene.

prima scenă a primului act şi cea a seducătoarei Adelheid din actul III. În actul II prelucrează dialogul dintre Maria şi Elisabeth, renunţă la scena *Reichstag*-ului şi la un dialog între Adelheid şi Franz în actul IV.

Dar actul V este complet rescris. Scenele care ilustrau războiul ţărănesc sînt comprimate, nu Adelheid ci Götz ajunge la corturile ţigăneşti. Scenele melodramatice, care gravitează în jurul ambiţioasei femei, sînt scurtate sau excluse. Goethe tinde să-şi îndrepte obiectivul asupra protagonistului, deoarece dimensiunea spaţială se extinsese prea mult, punînd în umbră prezenţa figurii centrale. Şi Götz suferă o metamorfoză, care-i modifică pînă la transfigurare conturul personalităţii. Unele scene rămîn totuşi fără funcţionalitate[13]. Goethe creează relaţii mai strînse între unele fapte şi Götz, dar articularea unei acţiuni dramatice unitare şi rotunjite rămîne un deziderat nerealizat. În acelaşi timp însă, odată cu modificările operate, atmosfera înstăpînită şi în multe alte domenii adiacente, fragranţa epocii apuse pier, se risipesc. „Căci ceea ce a rămas din superstiţiile ţăranilor, practicile şi eresurile ţiganilor serveşte mai curînd caracterizării mediului înconjurător, dar nu contribuie la atmosfera generală a piesei"[14]. Autorul însuşi a avut sentimentul că a jertfit ceva din poezia creaţiei sale iniţiale.

Şi totuşi, recurgînd la costumul istoric, Goethe a reuşit să articuleze o piesă care avea să devină în această a doua versiune un adevărat eveniment teatral. Publicată în 1773 şi jucată la Berlin, la 14 aprilie 1774, apoi în acelaşi an la Hamburg, Breslau, Leipzig, Frankfurt am Main, Mannheim, piesa a stîrnit entuziasmul tinerei generaţii.[15] Bürger, Schubart, Gerstenberg, dar şi Klopstock — toţi poeţi cunoscuţi — se întreceau să scoată în evidenţă meritele şi frumuseţile poetice ale piesei. Dintre recenzii, cea consacrată de Wieland, în „Mercurul german", „frumosului monstru" dovedeşte multă înţelegere din partea cunoscutului scriitor. Dar recunoaşterea deschisă a meritelor piesei se datoreşte lui Herder. În eseul *Despre limba şi literatura germană (Über deutsche Sprache und Literatur)*, Möser respinge critica adusă piesei de regele Prusiei[16], dovedind că monarhul, prieten cu Voltaire,

[13] De pildă *Dormitorul lui Adelheid* sau *Boltă îngustă şi întunecoasă* (actul V).

[14] Wolfgang Kayser, *Anmerkungen des Herausgebers zu „Götz von Berlichingen"*. În *HA*, vol. 4, p. 493.

[15] Goethe însuşi a reprezentat-o la Weimar în 1804. Deoarece versiunea publicată în *Scrieri* (1787) după 6 ore, poetul a realizat, în acelaşi an, una scurtată, care a fost des jucată. Aceasta a treia variantă ilustrează propensiunea bătrînului Goethe pentru alegorie. Toate reprezentările realizate în secolul nostru pornesc de la versiunea din 1773, şi doar ocazional de la prima (1771).

[16] Friedrich al II-lea considera această creaţie a lui Goethe drept „o imitaţie detestabilă a pieselor proaste englezeşti".

judecase de pe poziții greșite o piesă populară, o dramă națională. Era dificil să se prevadă în acel moment rolul pe care *Götz* avea să-l joace în istoria creației dramatice germane. Un lucru e însă cert: peste noapte Goethe devine celebru datorită ecoului provocat de piesa sa. Revoluția realizată pe planul limbii și al structurii a influențat nemijlocit pe scriitorii grupului *Sturm und Drang*. O adevărată maree de piese istorice au invadat peisajul literar, fără a putea atinge forța și originalitatea acestei creații. Căci nu încape îndoială: prin *Götz von Berlichingen* Goethe a introdus drama germană într-un macrocosm inedit și a deschis calea pe care nu va merge doar Lenz, Heinrich Leopold Wagner, ci însuși Schiller, Heinrich von Kleist și Georg Büchner. Pentru a nu mai cita începuturile naturalismului.

Au existat, desigur, și o serie de obiecții. S-a spus că veridicitatea tabloului istoric evocat este parțială; că forțele progresiste ale burgheziei orășenești nu sînt prezente; că mișcarea umanistă nu-și găsește oglindirea în *Götz* și elementele pozitive ale reformei lui Luther sînt eludate[17]. Dacă cineva ar avea naivitatea să considere piesa lui Goethe drept o reconstituire istorică, ar ajunge, evident, la concluzia că ea este „cea mai monstruoasă falsificare a secolului al XVI-lea[18]. Mai adecvat este să relevăm, odată cu Sengle[19], *adevărul istoric interior* al operei, confirmînd autenticitatea atmosferei de epocă. Goethe se informase cu acribie, și atît trăirea livrescă a memoriilor lui Goez von Perlichingen[20] (1480—1562) cît și informarea istorică[21] a tînărului scriitor, care avea de-acum doctoratul în drept, își găsesc expresia în piesă. Istorică este doar trama și modalitatea aleasă pentru structurarea unei epoci, astfel încît ceea ce interesează este problema *funcționalității* acestui procedeu. Căci din viziunea negativă asupra timpurilor ce vor veni — timpuri în care nemernicii vor stăpîni datorită șireteniei, iar cei cu sufletul curat vor cădea în capcanele lor — reiese limpede poziția critică a lui Goethe față de stările de lucruri contemporane lui. Interpretării în acest sens îi corespunde receptarea favorabilă a piesei curînd după apariție (1773). Contemporanii lui Goethe au perceput-o drept o piesă *națională*, ceea ce coincidea cu

---

[17] H. Meyer-Benfey, *Goethes Götz von Berlichingen*, Berlin 1929, p. 95.

[18] *Ibidem*.

[19] Fr. Sengle, *Das deutsche Geschichtsdrama*, *op cit.*

[20] *Lebensbeschreibung Herrn Goezens von Perlichingen, zugenannt mit der eisernen Hand*, apărută în 1731.

[21] Ne referim la: J. St. Pütter, *Grundriss der Staatsveränderungen des teutschen Reichs*, 1764; Justus Moser; *Von dem Faustrechte*, 1770; Lesner, *Chronica der Reichsstadt Frankfurt*, 1734; I. Ph. Datt; *Volumen rerum germanicarum novum sive de pace imperii publica libri* V, Ulm 1698.

intenția autorului ei din mai multe puncte de vedere. Pe plan politic, ea corespundea orizontului de așteptare al publicului, care decepționat de fărîmițarea politică reală a Germaniei, căuta în mitologie ficțiuni capabile să deschidă drumul spre formarea unei unități politice, naționale și culturale. În timp ce poemele barzilor[22], apreciate de publicul de atunci, și mitologizările germanice[23] nu transgresau depărtările nebuloase și persistau într-o melancolie saturată de atmosferă, *Götz* oferea „iluzia unui colorit istoric, care se adresa mai concret inimii decît patosul patriotic zăngănitor“[24]. Goethe însuși ironizase, încă în 1768, într-o scrisoare adresată fiicei profesorului său de desen și gravură Oeser, acest gen de poezie, de un patetism superficial. Nägele nu disociază aspectul patriotic-politic de cel social: burghezia germană în ascendență tindea spre crearea unei culturi corespunzătoare convingerilor ei despre lume și viață, respingînd formele franceze, încă determinate de interesele, gustul și năzuințele aristocrației. Și tocmai în această ambianță apariția piesei lui Goethe devine paradigma unei drame care poate înlocui cu succes literatura ce pătrundea de dincolo de Rin. Mai mult chiar, *Götz von Berlichingen* reprezenta o nouă perspectivă istorico-filozofică, în limitele căreia istoria nu oferă doar exemple generalizatoare, ci relevă elementul particular, aparte, transformînd însuși conceptul de individualitate într-o categorie istorică[25].

De la Shakespeare încoace, în Germania, nici un autor dramatic nu mai crease personaje atît de autentice. Ceea ce satisfăcea cerințele majorității era fresca vie, colorată a unei realități concrete, care cuprindea, de la vlădică pînă la opincă și țiganii nomazi, toate clasele și păturile sociale. O realitate socială, în complexitatea ei multiformă, privită critic, demascată cu îndrăzneală. Modalitatea prin care istoria devenită prezent palpabil era percepută ca atare o constituia limbajul inedit, viu, strălucitor, ce invada cu o devastatoare forță în domeniul convențional al tragediei clasice. O proză nestilizată, un ton firesc, adecvat fiecărei personalități și fiecărei stări sociale. Articulată în mai mult de cincizeci de scene[26], drama anulează, în afara normelor

[22] Referire la poemele lui Fr. G. Klopstock (1724—1803) numite *Bardiete*.

[23] Klopstock scrisese trilogia: *Bătălia lui Arminiu (Hermanns Schlacht)* (1769), *Arminiu și principii (Hermann und die Fürsten)* (1784) și *Moartea lui Arminiu (Hermanns Tod)* (1787).

[24] Rainer Nägele, *op. cit.*, p. 70.

[25] Herder și Möser deschiseseră drumul spre această perspectivă. În domeniul dramei ea are ca urmare un realism istoric necunoscut pînă atunci.

[26] În *Henric al IV-lea*, Shakespeare structurează acțiunea în 26 de scene. Este numărul limită la care a ajuns în întreaga sa creație dramatică.

eliminate deja de Lessing (timp și spațiu), și unitatea acțiunii. Ea se conturează prin opoziția dintre cavalerii liberi, care acceptau doar dreptul natural, și formele noi de viață socială, orientate după normele dreptului roman. Götz, care se află în conflict deschis cu episcopul de Bamberg, atacă un convoi al acestuia, spre a-și răzbuna unul dintre oamenii săi, prins de mercenarii din Bamberg. Este excomunicat, proscris, o armată se îndreaptă împotriva cetății sale Jaxthausen și-o asediază. Trădat, Götz cade în mîna dușmanului, dar von Sickingen, prieten credincios, îl eliberează. Jură să păstreze pacea teritorială și să renunțe la răzbunare. Dar țăranii răsculați îl aleg conducător și Götz acceptă pentru a frîna excesele războiului țărănesc. În lupta pe care trupele împăratului o dau împotriva răzvrătiților, Götz este prins și condamnat la închisoare, unde își încheie zilele. Evoluția impetuoasă, dar în ultimă instanță epică a întîmplărilor dobîndește dramatism datorită unei situații contrastante: adversarul cel mai înverșunat al lui Götz la Curtea episcopală din Bamberg este prietenul său din copilărie, Adelbert von Weislingen. Astfel acțiunea propriu-zisă începe odată ce, după împăcarea cu Götz și logodna cu Maria, sora acestuia, Weislingen se reîntoarce la Bamberg, unde fascinat de frumusețea tulburătoarei Adelheid von Walldorf îl trădează a doua oară. Planuri diferite se suprapun și se întretaie în dramă: conflictul dintre Götz și timpurile noi, ciocnirea dintre clasa cavalerilor — liberi în viziunea lui Goethe, în fond însă prădalnici — și cei cu influență la curțile princiare și episcopale, discrepanța dintre puritatea credinței Mariei și fățărnicia clerului. Caractere opuse se înfruntă (Götz—Weislingen), personalități puternice se răzvrătesc împotriva unei epoci șterse, în plin declin, sterile. Individualitatea, vigoarea figurilor secundare, ce sînt grupate fie în jurul protagonistului (Götz) — Elisabeth, Lerse, Selbitz, Sickingen, Georg — fie în jurul antagonistului (Weislingen) — episcopul, Olearius, abatele și Liebetraut — este atît de puternică, încît voalează ușor traiectoria conflictului. Goethe însuși avea să mărturisească mai tîrziu (1826) lui Eckermann că Götz n-ar prea merge ca piesă de teatru. Într-adevăr, diversitatea scenelor ce se succed într-un ritm sincopat, purtînd în desăvîrșită limitare o fațetă a realității, creează mai curînd impresia unei impresionante epopei. Chiar dacă conflictul nu este distinct conturat, chiar dacă vina, greșeala esențială a lui Götz, constă, pe de o parte, în pactul încheiat cu rebelii, pe de alta, în lipsa de înțelegere a noului, situația personajului central este tragică în adevăratul sens al cuvîntului. Căci, în pofida tuturor calităților sale, eroul se plasează pe o baricadă care nu poate rezista. Ca ultim reprezentant al unei epoci ce apune, el este condamnat să piară împreună cu ea. Sfîrșitul lui Götz este transfigurat, ultimele lui

cuvinte sună: „Libertate! Libertate." Dar Elisabeth ripostează la această noţiune de libertate interiorizată: „Lumea e o închisoare."

Motivul libertăţii, unul din marile deziderate ale mişcării *Sturm und Drang*, este de fapt un laitmotiv al dramei. Şi nimeni nu va contesta că în chemarea la libertate erau concentrate toate tendinţele de emancipare politică şi socială din tinereţea lui Goethe. Nägele[27] urmăreşte în eseul său evoluţia acestui motiv din sfera exterioară a vieţii în cea interioară. Pe cînd la începutul dramei *libertatea* e reală şi alternează cu noţiunea *închisorii*, din actul al patrulea noţiunea devine o dimensiune interioară, şi ultima consecinţă a acestei evoluţii e de fapt identificarea libertăţii cu moartea.

S-au succedat în timp numeroase interpretări ale personajului central. Walthev Mehring a văzut în Götz o imagine a trecutului, care reaminteşte forţa poporului german. Emil Staiger vorbeşte despre impresia puternică pe care o face caracterul mare, simplu, asemănător naturii, Benno von Wiese se referă la forţa de neînfrînt a marei personalităţi. Karl Viëtor scoate în evidenţă lipsa unei vini tragice reale a lui Götz *(die schuldlose Schuld)*, Ilse Graham incapacitatea personajului central de-a mai trăi într-o lume pe care n-o mai înţelege. Wolfgang Kayser face elogiul eroului; măreţia acestuia ar consta în entelehia ce o reprezintă: forţă, curaj şi un permanent impuls de a acţiona. Tot ce s-a spus despre Götz rămîne valabil, cu condiţia de-a nu absolutiza. Spre deosebire de interpretările care nu evită această condiţie şi convertesc drama de factură istorică într-o dramă individuală a personalităţii neînţelese, Fritz Martini[28] scoate în evidenţă paralelismul dintre drama individuală şi cea de esenţă socială. Ambele dimensiuni se află într-un strîns raport de interdependenţă, astfel încît efectul final rezultă din convertirea plăsmuirii unui caracter într-o frescă a unei lumi, plasată într-un context istoric precis determinat. Perspectiva se lărgeşte, substanţa social-psihologică se situează la un nivel superior elementului personal. Infirmitatea[29] cavalerului dobîndeşte o semnificaţie profundă doar în raport cu multiplele mutilări şi infirmităţi din lumea ce-l înconjoară. Constelaţia în care Goethe l-a situat pe Götz devine deci relevantă. Pledoaria personajului central pentru libertate este spulberată de minciună, ură şi violenţă, de contradicţiile propriului mod de a acţiona, în ultimă instanţă de lipsa de sens[30].

---

[27] Rainer Nägele, *op. cit.*, p. 72.

[28] Fritz Martini, *Götz von Berlinchingen*. În *Geschichte im Drama — Drama in der Geschichte. Spätbarock*, *Sturm und Drang*, *Klassik Frührealismus*, Stuttgart 1979, p. 125.

[29] Götz a pierdut în luptă o mînă, ea este înlocuită cu o proteză de fier, de unde şi epitetul ornant: Götz, *cu mînă de fier*.

[30] Theo Buck, *op. cit.*, p. 35.

Prin adoptarea formei deschise, atectonice, *Götz von Berlichingen* marchează o etapă importantă în evoluția lui Goethe, de la piesa pastorală și farsă la dramă. Chiar din această creație se face simțită acea înclinare spre lărgirea orizontului poetic, acea convertire a realității în poezie pe care o va pune de aici înainte în practică în *Clavigo*, în *Stella* și în *Egmont*.

Goethe a știut să împace contradicția dintre rapida succesiune a întîmplărilor și structura fragmentată a timpului. El a intuit — așa cum numai cei dăruiți de Apolo sînt în stare s-o facă — modalitatea de a trece de la ipostaza inițială a unui Götz în plină vigoare, activ și încrezător în viață, la aceea a bătrînului vlăguit și resemnat de la sfîrșitul piesei. Este încă o dovadă a forței poetice a dramaturgului în vîrstă de numai douăzeci și unu de ani. Și în afara virtuților pe planul dramei, marele lui aport se relevă pe planul limbii.

Torentul de imagini și anafore, paralelismele și repetițiile, pigmentarea cu arhaisme, folosirea substantivelor fără articol, introducerea multor expresii și locuțiuni dialectale potențează la maxim expresivitatea, contribuind la atmosfera magic-învăluitoare a piesei.

Prin vigoare, prin colorit viu, prin cuceritoarea naturalețe, prin surprinzătorul caracter colocvial, această limbă impresionează încă și astăzi, la o distanță de două secole. O proză naturalistă *avant la lettre* care învinsese alexandrinul, după cum trecuse cu hotărîtă ușurință peste cele trei principii aristotelice — unitatea acțiunii, timpului și spațiului.

Datorită individualismului eroului, dorului său aprins de libertate, nezăgăzuitului său imbold de a realiza fapte mari și datorită acestui limbaj, piesa *Götz von Berlichingen*[31] contrastează în mod izbitor cu fundalul absolutismului princiar al primei epoci în care Goethe își desfășura activitatea.

Dacă în 1784 tipărirea celor trei cînturi ale *Mesiadei* lui Klopstock vesteau ivirea unui autentic poet liric, publicarea și reprezentarea piesei *Götz von Berlichingen* anunța apariția unui geniu.

---

[31] Textul originar în *WA* I, vol. 8, pp. 1—169. Alte ediții critice consultate: *FA* (ed. R. Petsch) și *HA* (ed. W. Kayser).

Traduceri: Götz von Berlichingen. *Dramă în 5 acte, Traducere de Laura M. Dragomirescu, București [f.a.], 83 p. Colecția „Convorbiri literare".*

GÖTZ VON BERLICHINGEN

PERSONAJELE

ÎMPĂRATUL MAXIMILIAN
GÖTZ VON BERLICHINGEN
ELISABETH, soția lui Götz
MARIA, sora lui Götz
KARL, băiețelul lui Götz
GEORG, însoțitorul lui Götz
EPISCOPUL DE BAMBERG
WEISLINGEN, ADELHEID VON WALLDORF, LIEBETRAUT — la curtea episcopală
ABATELE DIN FULDA
OLEARIUS, doctor în drept
FRATELE MARTIN
HANS VON SELBITZ
FRANZ VON SICKINGEN
LERSE
FRANZ, însoțitorul lui Weislingen
CAMERISTA LUI ADELHEID
METZLER, SIEVERS, LINK, KOHL, WILD, capii țăranilor răzvrătiți
Doamne de la curte
Curteni la curtea din Bamberg
Consilieri imperiali
Consilierii municipiului Heilbronn
Judecători ai Tribunalului secret
Doi negustori din Nürnberg
MAX STUMPF, slujitor al contelui palatin
UN NECUNOSCUT
SOCRUL, GINERELE — țărani
Călăreți ai lui Berlichingen, Weislingen și Bamberg
Căpitani, ofițeri, slujitori din armata imperială
UN CÎRCIUMAR
UN APROD
Cetățeni din Heilbronn
UN GARDIAN
PAZNICUL TEMNIȚEI
Țărani
Căpetenia țiganilor
Țigani, țigănci

ACTUL ÎNTÎI

Schwarzenberg, în Franconia.
Un han

Metzler, Sievers, *la o masă.* **Doi călăreți** *la foc.* **Un birtaș**

SIEVERS: Hänsel, încă un rachiu, și umple paharul pe cinste!

BIRTAȘUL: Nesățios mai ești!

METZLER *încet, către Sievers:* Ia mai spune o dată, cum a fost cu Berlichingen? Așa, să plesnească ăștia din Bamberg de necaz!

SIEVERS: Din Bamberg? Dar ce caută ăștia aici?

METZLER: Weislingen e sus la castel, la domnul conte, de două zile. Ei l-au însoțit. De unde vine, nu știu. Pe el îl așteaptă; se-ntoarce iar la Bamberg.

SIEVERS: Dar cine e Weislingen?

METZLER: Mîna dreaptă a episcopului, boier get-beget, pus să-l urmărească pe Götz.

SIEVERS: Să-și bage mințile-n cap.

METZLER *șoptit:* Zi! *Tare:* Dar de cînd s-au luat iar în colți Götz cu episcopul de Bamberg? Că doar se-mpăcaseră și se-nțeleseseră.

SIEVERS: Înțelege-te tu cu popii, dacă poți! Cînd a văzut episcopul că n-o scoate nicicum la capăt și tot rămîne de căruță, a lăsat-o mai domol și s-a grăbit să-mpace lucrurile. Iar încrezătorul de Berlichingen i-a făcut pe voie nemaipomenit de lesne, cum face ori de cîte ori știe că e-n folosul lui.

METZLER: Ține-l-ar dumnezeu, că tare de ispravă boier e!

SIEVERS: Auzi neobrăzare, să-i prindă omul netam-nesam, cînd nici nu visa! Da' crezi că se lasă? Îi purică el cojoaca!

METZLER: Mare păcat c-a dat greş lovitura de mai deunăzi! Straşnic de supărat trebuie să fi fost!

SIEVERS: Aşa înfuriat nu l-am văzut de multă vreme. Gîndeşte-te că toate le cercetase pînă-n cele mai mici amănunte: cînd se-ntoarce episcopul de la băi, cu cîţi călăreţi, pe ce drum, şi dacă nu-l trădau nişte nemernici, i-ar fi arătat el băi, să-i meargă fulgii!

ÎNTÎIUL CĂLĂREŢ: Ce-aveţi să-l vorbiţi de rău pe episcopul nostru? Ori căutaţi ceartă?

SIEVERS: Vedeţi-vă de treabă! N-aveţi ce căuta la masa noastră!

AL DOILEA CĂLĂREŢ: Cu ce drept vorbiţi necuviincios de episcopul nostru?

SIEVERS: Ba o să-ţi dăm ţie socoteală! Uite caraghiosul!

Întîiul călăreţ îi trage o palmă.

METZLER: Omoară-l, cîinele!

Se năpustesc unii asupra altora.

AL DOILEA CĂLĂREŢ: Vino, de, dacă-ţi dă mîna!

BIRTAŞUL *despărţindu-i:* O să v-astîmpăraţi? Ei, drăcia dracului! Încăieraţi-vă afară, dacă vă e de-ncăierat. Da' lăsaţi-mi mie prăvălia-n pace! *Îi împinge pe călăreţi pe uşă afară.* Şi voi, măgarilor, ce v-a găsit?

METZLER: Ţine-ţi gura, Hänsel, ori te mănîncă spinarea? Ia fă-te-ncoa, camarade, şi le-om arăta noi afară!

Între timp vin doi călăreţi de-ai lui Berlichingen.

ÎNTÎIUL CĂLĂREŢ: Ce-i cu voi?

SIEVERS: Bună ziua, Peter! Veit, bună ziua! Dincotro?

AL DOILEA CĂLĂREŢ: Vezi nu care cumva să spui ai cui sîntem!

SIEVERS *în şoaptă:* Aşadar, stăpînul vostru Götz e pe-aproape?

ÎNTÎIUL CĂLĂREŢ: Ţine-ţi gura! V-aţi luat la harţă?

SIEVERS: Vezi că cei doi de-afară sînt din Bamberg.

ÎNTÎIUL CĂLĂREŢ: Ce caută-aici?

METZLER: Weislingen e sus la castel, la boierul; ei l-au însoţit.

ÎNTÎIUL CĂLĂREŢ: Weislingen?

AL DOILEA CĂLĂREŢ *şoptit:* Peter! Asta ne vine ca o pleaşcă! *Tare:* Da' de cînd e-acolo?

METZLER: De două zile. Cică pleacă azi; aşa spunea unul dintre oameni.

ÎNTÎIUL CĂLĂREŢ *încet:* Nu-ţi spuneam eu că-i aici? Puteam noi să-l pîndim mult şi bine acolo! Veit! Ia haidem!

SIEVERS: Staţi întîi să-i scărmănăm puţin pe ăştia din Bamberg!

AL DOILEA CĂLĂREŢ: Tot doi sînteţi şi voi! Noi pornim! Cu bine! *Pleacă.*

SIEVERS: Ai dracu' călăreţii! Dacă nu le dai bani, nu ridic-un deget.

METZLER: Mă prind c-au pus ceva la cale! Cui slujesc?

SIEVERS: Mi-au spus să nu spun: lui Götz.

METZLER: I-auzi! Hai să ne răfuim cu ăi de-afară! Cît timp am bîta asta, nu mă tem de frigăriile lor.

SIEVERS: Aşa ar fi să ne răfuim şi cu prinţii care ne iau şi pielea de pe noi!

Han în pădure

GÖTZ *în dreptul uşii, sub un tei:* Unde-or fi oamenii mei? Umblu întruna, de colo pînă colo, altfel mă prinde somnul. Cinci zile şi cinci nopţi, tot la pîndă! Grea trudă pentru o fărîmiţă de viaţă şi de libertate! Dar şi cînd te-oi prinde, Weislingen, mă răcoresc! *Dă să toarne vin.* Iar gol! Georg! Cît am vin şi curaj, puţin îmi pasă de uneltirile şi de ambiţiile prinţilor. Georg! Trimiteţi-l numai pe drăguţul de Weislingen pe la toţi grangurii voştri! Puneţi-l să mă ponegrească! Daţi-i înainte! Eu stau de pază! Mi-ai scăpat tu din mînă, popă! Dar o să mi-o plătească iubitul de Weislingen. Georg! Băiatul ăsta nu mai aude? Georg! Georg!

GEORG *îmbrăcat într-o platoşă prea mare pentru el:* Poruncitţi, stăpîne!

GÖTZ: Unde te-ascunzi? Ori dormi? La naiba! Ce drăcie de-mbrăcăminte e asta? Ia apropie-te! Ştii că-ţi stă bine? Nu te ruşina, băiete! Eşti de treabă. Bună ispravă dacă ai umple-o cu pieptul! E platoşa lui Hans?

GEORG: Voia să doarmă un pic. Şi şi-a scos-o.

GÖTZ: E mai comod Hans, decît stăpîn-su!

GEORG: Nu vă supăraţi. I-am luat-o pe furiş şi mi-am pus-o pe mine, apoi mi-am luat şi sabia veche a tatii, din perete, şi m-am dus pe cîmp de-am scos-o din teacă.

GÖTZ: Şi te-ai învîrtit cu ea? Bine le-o fi mers ciulinilor şi mărăcinilor. Hans doarme?

GEORG: A sărit în sus cînd m-aţi strigat şi mi-a spus că mă chemaţi. Tocmai voiam să scot platoşa cînd v-am auzit. De vreo două sau trei ori.

GÖTZ: Du-te şi du-i platoşa îndărăt şi spune-i să fie gata şi să vadă de cai.

GEORG: De cai am avut eu grijă, le-am dat ovăz şi le-am pus şaua. Puteţi încăleca îndată ce-ţi pofti.

GÖTZ: Adu-mi o cană cu vin, dă-i şi lui Hans un pahar şi spune-i să fie voios; are de ce. Dintr-o clipă într-alta aştept să-mi vină iscoadele cu o veste.

GEORG: Ah, slăvite stăpîn!

GÖTZ: Ce-i cu tine?

GEORG: Mă luaţi şi pe mine?

GÖTZ: Altă dată, Georg. Cînd om prinde negustori şi le-om lua căruţele.

GEORG: Altă dată! Tot aşa spuneţi! Acum! Acum! Măcar s-alerg în urma voastră, ori să stau la pîndă pe de lături. Măcar s-adun săgeţile pe care le trageţi!

GÖTZ: Rîndul viitor, Georg. Îţi trebuie mai întîi un pieptar, un coif şi-o suliţă.

GEORG: Luaţi-mă acum! Dacă mă luaţi data trecută, nu pierdeaţi arbaleta.

GÖTZ: Ştiai?

GEORG: I-aţi aruncat-o unui vrăjmaş în cap. Un om de-al lui a ridicat-o şi s-a dus. Vedeţi că ştiu?

GÖTZ: Oamenii mei ţi-au spus?

GEORG: Da. De-asta le fluier şi eu cîte toate, cînd ţesălăm caii, şi-i învăţ fel şi fel de cîntece hazlii.

GÖTZ: Eşti băiat de treabă.

GEORG: Luaţi-mă şi pe mine, ca să arăt că sînt.

GÖTZ: Data viitoare, pe cuvîntul meu. Neînarmat n-ai ce să cauţi în luptă. Timpurile ce-au să vină au şi ele nevoie de bărbaţi. Ascultă aici, băiete, vin vremuri grele: părinţii au să-şi dea şi comorile pentru un bărbat pe care acum îl urăsc. Du-te, Georg; dă-i şi lui Hans platoşa-ndărăt şi adu-mi vin. *Georg iese.* Unde mi-or fi oamenii? Nu-nţeleg. Un călugăr! De unde-o fi venind?

Fratele Martin *se apropie*

GÖTZ: Cinstite părinte, bună seara! Dincotro aşa tîrziu? Om cuvios şi paşnic, îi întreci pe mulţi cavaleri.

MARTIN: Foarte mulţumesc, nobile cavaler! Sînt doar un biet frate, dacă e vorba de-un titlu. Augustin îmi zic la mănăstire, dar tot mai drag mi-e Martin[1], numele meu de botez.

GÖTZ: Ai obosit, frate Martin, şi ţi-o fi sete. *Apare Georg.* La vreme soseşte şi vinul.

MARTIN: Eu beau numai apă. Nu mi-e îngăduit să beau vin.

GÖTZ: Asta face parte din jurămînt?

MARTIN: Nu, prea bunule cavaler. Jurămîntul n-ar fi împotriva vinului, dar fiindcă vinul e împotriva jurămîntului, mai bine nu beau vin.

GÖTZ: Cum adică?

MARTIN: Mai bine că nu înţelegi. Vezi, să mănînci şi să bei, asta-i ţine pe oameni.

GÖTZ: Fireşte!

MARTIN: Dumneata, după ce-ai mîncat şi-ai băut, parcă eşti altul; te întremezi, prinzi inimă şi ai spor la lucru. Vinul te-nviorează, şi voioşia e mama tuturor virtuţilor. După ce-ai băut, eşti de două ori mai tare ca-nainte, cugeţi de două ori mai iute, de două ori mai uşor îţi croieşti drumul şi de două ori mai lesne ieşi la capăt.

GÖTZ: Aşa cum îl beau eu, ai dreptate.

MARTIN: Asta şi vreau să spun. Pe cîtă vreme noi...

Georg *îi aduce apă*

GÖTZ *în şoaptă lui Georg:* Ia-o pe cărarea dinspre Dachsbach[2], pune urechea la pămînt, şi de-i auzi tropot de copite, aleargă-ncoace şi dă-mi de veste!

MARTIN: Pe cîtă vreme noi, după ce-am mîncat şi-am băut, sîntem tocmai pe dos de cum ar trebui să fim. Noi mistuim greu, se ia atuncea capul după stomac, şi-n lîncezeala asta a unei vieţi prea tihnite, se ridică poftele lumeşti care se suie în capul mamei virtuţi.

GÖTZ: Dar un păhărel, frate Martin, tot n-are să-ţi strice cînd dormi. Ai umblat o grămadă astăzi. *Îi aduce un pahar.* Pentru toţi luptătorii!

MARTIN: Domnul fie lăudat! *Ciocnesc.* Eu pe trîntori nu-i pot suferi; fireşte, nu spun că toţi călugării sînt trîntori. Fac şi ei ce pot. Tocmai mă-ntorceam acum de la Sfîntul Veit; acolo am şi rămas peste noapte. Stareţul m-a dus în grădină. E stupul lor grădina. Ce mai salate! Să vezi acolo verze! Conopide şi anghinare cum nu găseşti în toată Europa.

GÖTZ: Dar nu e treabă pentru dumneata. *Se ridică, se uită în calea flăcăiandrului şi se întoarce iar.*

MARTIN: Ba, de-ar fi vrut Dumnezeu, mai bine mă făcea grădinar ori spiţer. Ce fericit aş fi fost! Stareţul ţine la mine. Mînăstirea mea e la Erfurt, în Saxonia. Şi cum ştie că nu-mi place să stau degeaba, mă mai trimite-ncoace şi-ncolo, pe unde are cîte-o nevoie. Acum mă duc la episcopul Constanţei.

GÖTZ: Încă un pahar! Noroc!

MARTIN: Şi dumitale!

GÖTZ: Dar de ce te uiţi aşa la mine, frate?

MARTIN: Sînt îndrăgostit de armura dumitale!

GÖTZ: Poate-ai vrea şi dumneata una? E grea şi greu de dus!

MARTIN: Dar ce nu-i greu de dus pe lume? Mie nimic nu-mi pare mai greu decît să n-ai dreptul să fii om. Sărăcie, castitate şi supunere... trei jurăminte ce, fiecare luat în parte, trebuie să-i pară naturii de nesuportat, într-atît de nesuferite sînt toate. O viaţă-ntreagă să stai să-nduri fără de-mpotrivire o asemenea povară, ori de nu, să cazi sub una cu mult mai apăsătoare... aceea a conştiinţei. Ce mai pot să-nsemne greutăţile vieţii voastre pe lîngă poverile unei asemenea vieţi, în care instinctele cele mai fireşti, care ne-aduc pe lume, în care creştem şi ne desăvîrşim, sînt osîndite, dintr-o înţelegere greşită a dorinţei de-a fi şi mai aproape de dumnezeu?

GÖTZ: Dacă jurămîntul dumitale n-ar fi sfînt, mai că te-aş îndemna să-mbraci o armură, ţi-aş da un cal şi-am porni împreună.

MARTIN: Unde dă Dumnezeu ca umerii mei să mai aibă puterea să ducă armura şi braţul tăria să străpungă pe duşman de pe cal? Biată mînă slăbănoagă, obişnuită acum doar să duci crucea, stindardele de pace, şi să vînturi cădelniţe, cum să mai mînuieşti tu lance şi spadă? Glasul meu înmuiat de *Ave Maria* şi *Aleluia* ar fi pentru duşmani doar un crainic al slăbiciunii, în timp ce-al dumitale i-ar supune. Altfel, nici un jurămînt din lume nu m-ar opri să mă întorc iarăşi la viaţa firească, aşa cum a lăsat-o Dumnezeu însuşi.

GÖTZ: Întoarcere fericită, frate!

MARTIN: Numai pentru-ntoarcerea dumitale beau. Cît despre-ntoarcerea la mine-n colivie, oricum, nu-i o fericire. Cînd dumneata te vei întoarce, nobile cavaler, între

zidurile dumitale, sigur pe vitejia și puterea dumitale, pe care oboseala nu le poate supune, și cînd, după vreme îndelungată, sigur că te-ai pus la adăpost de dușman, te-i culca fără arme pe pat și te-i destinde pentru un somn bun, care o să-ți tihnească mai mult decît mie băutura după ce am răbdat de sete o zi întreagă, atunci, da, domnule, poți să vorbești de fericire!

GÖTZ: În schimb, e-așa de rară!

MARTIN *cu mai multă căldură:* Oricît de rară, dar simți atunci că ți se deschide cerul! Cînd te întorci încărcat de prada luată de la dușman și-ți amintești: „Pe ăsta l-am străpuns de pe cal nainte de-a apuca să-și descarce arma, și pe ăsta l-am doborît grămadă", apoi te îndrepți spre castelul dumitale și...

GÖTZ: Ce vrei să spui?

MARTIN: ... și cînd femeile... *Ciocnește.* În sănătatea soției dumitale! *Se șterge la ochi.* Sigur că ai o soție.

GÖTZ: Una nobilă și minunată!

MARTIN: Ferice de cine are o soție cu a cărei virtute se poate mîndri! E ca și cînd ar trăi două vieți. Eu nu cunosc femeile și totuși, femeia a fost cununa creațiunii.

GÖTZ *pentru sine:* Mi-e milă de el! Vitregia soartei îi roade sufletul.

GEORG *venind în grabă:* Stăpîne! Vin cai în goană. Doi! Ei trebuie să fie!

GÖTZ: Adu-mi calul! Hans să-ncalece! Rămîi cu bine, dragă frate! Domnul să te călăuzească! Fii tare și răbdător! Îți poartă Dumnezeu de grijă.

MARTIN: Te rog, numele dumitale.

GÖTZ: Mă grăbesc! Rămîi cu bine! *Îi întinde mîna stîngă.*

MARTIN: De ce-mi întinzi stînga? Ori nu sînt vrednic de dreapta unui cavaler?

GÖTZ: Împărat de-ai fi, tot cu stînga ar trebui să te mulțumești. Dreapta mea, măcar că-n lupte a arătat ce poate, nu mai simte strîngerea prietenească: e una cu armura ce-o îmbracă! Vezi-o, e de fier.

MARTIN: Atunci ești Götz von Berlichingen! Mulțumescu-ți, Doamne, că mi-ai îngăduit să-l văd pe omul pe care prinții îl urăsc, iar năpăstuiții îl caută! *Îi ia mîna dreaptă.* Lasă-mă, te rog, lasă-mă să sărut mîna asta!

GÖTZ: Nu trebuie...

MARTIN: Lasă-mă! Tu, mînă mai de preț ca orice relicvă prin care a curs cel mai sfințit sînge, mînă fără viață,

dar însufleţită de credinţa în Dumnezeu a celui mai nobil dintre oameni! *Götz îşi aşază coiful şi ia lancea.* Acum un an şi mai bine era la noi un călugăr care te văzuse atunci cînd ţi-au retezat-o, la Landshut. Tot ce ne-a povestit, tot ce-ai pătimit şi-ai suferit atunci cînd te-au lăsat beteag într-o meserie ca asta, apoi cum ţi-ai adus aminte c-ai auzit cîndva de unul care-a rămas tot numai cu o mînă şi, totuşi, multă vreme a mai fost un viteaz de frunte – n-am să uit niciodată. *Sosesc cei doi călăreţi. Götz se duce spre ei. Toţi trei îşi vorbesc în şoaptă.* Nu, n-am să uit niciodată cu ce nobilă şi sinceră încredere în Dumnezeu cică ai spus: „Şi dac-aş avea douăsprezece mîini, şi tu, Doamne, ţi-ai întoarce faţa de la mine, de ce folos mi-ar fi? Aşa, numai cu una..."

GÖTZ: În pădure la Haslach[3], deci! *Se întoarce către Martin.* Rămîi cu bine, scumpe frate Martin! *Îl îmbrăţişează.*

MARTIN: Nu mă uita, precum nici eu nu te uit! *Götz pleacă.* Ah, parcă ardea inima-n mine de cum l-am văzut. Nimic nu spusese încă, şi totuşi, părea că-i văd pînă-n adîncul sufletului. Ce minunat e-un om mare!

GEORG: Sfinţia-ta dormi la noi?

MARTIN: Aveţi un pat?

GEORG: N-avem. De pat ştiu numai din auzite. În han la noi n-avem decît paie.

MARTIN: Şi alea sînt bune. Cum te cheamă?

GEORG: Georg, sfinţite!

MARTIN: „Georg". Viteaz sfînt ţi-ai ales ca patron!

GEORG: Se zice că era călăreţ. Aşa aş vrea să fiu şi eu.

MARTIN: Stai! *Caută într-o carte de rugăciuni şi-i întinde băiatului o iconiţă.* Uite-l. Fii ca el, fii de treabă, fii cu frica lui Dumnezeu! *Martin se depărtează.*

GEORG: Ah, ce mai roib! Oi avea eu vreodată unul aşa? Şi armura de aur. Spăimos balaur! Acum vînez doar vrăbii. Sfinte Gheorghe! Fă-mă mare şi tare, dă-mi o lance ca asta, dă-mi o armură şi un cal, şi-apoi trimite-mi balaurii!

Castelul lui Götz
Elisabeth, Maria, Karl, *băieţelul lui Götz*

KARL: Te rog, mătuşică dragă, mai spune-mi o dată povestea cu copilul cel milostiv. E-aşa de frumoasă!

MARIA: Spune-o tu, hoţoman mic, să văd cum ai ascultat.

KARL: Stai nițel, să-mi aduc aminte. A fost odată, da, a fost un copil, și mămica lui era bolnavă, și-atunci copilul s-a dus...
MARIA: Nu așa. Și i-a spus mămica: „Dragul meu băiețaș..."
KARL: „...Eu sînt bolnavă..."
MARIA: „... Și nu pot să mă scol..."
KARL: Și i-a dat un ban și i-a spus: „Du-te să-ți cumperi ceva de mîncare". Și-a venit un om sărac...
MARIA: Copilul s-a dus, dar a venit la el un bătrîn care era... Spune, Karl!
KARL: Care era... bătrîn...
MARIA: Firește. Care abia putea să meargă, și i-a spus: „Băiețaș dragă..."
KARL: „... Dă-mi și mie ce te lasă inima; de două zile n-am mîncat nici o fărîmă de pîine!" Și copilul i-a dat banul...
MARIA: ... Pe care-l avea pentru mîncarea lui...
KARL: Și-atunci i-a spus bătrînul...
MARIA: ... Și-atunci l-a luat bătrînul pe copil...
KARL: ... de mînă și i-a spus... și se făcea că e un sfînt frumos și strălucitor; și i-a spus: „Copile dragă..."
MARIA: „... Maica Domnului îți răsplătește milostenia prin mine: pe orice bolnav îl vei atinge..."
KARL: „... Cu mîna..." a dreaptă, mi se pare.
MARIA: Da.
KARL: „... Se va însănătoși pe dată!"
MARIA: Copilul aleargă acasă și de bucurie nici nu mai putu să vorbească.
KARL: A luat-o pe mămica lui de gît și-a plîns de bucurie...
MARIA: Și-atunci a spus mama: „Ce bine mă simt!" Și a fost... Spune, Karl!
KARL: Și-a fost... Și-a fost...
MARIA: Hai, unde te gîndești?... Și-a fost vindecată. Și de-atunci copilul a vindecat regi și împărați, și-așa de mult s-a îmbogățit încît a ridicat o mînăstire mare.
ELISABETH: Nu pot să pricep unde o fi întîrziind soțul meu. Cinci zile și cinci nopți de cînd a plecat. Și spunea că dă repede lovitura.
MARIA: Eu sînt tot cu grijă: De-aș avea un bărbat ca el, mereu în primejdie, cred c-aș muri din primul an.
ELISABETH: Mulțumesc lui Dumnezeu că m-a făcut mai tare.
KARL: Dar dacă-i atîta primejdie, de ce trebuie să plece tata?

MARIA: Aşa gîndeşte el că e bine.

ELISABETH: Aşa trebuie, Karl dragă.

KARL: De ce?

ELISABETH: Nu ştii cum a plecat şi rîndul trecut, cînd ţi-a adus franzeluţe?

KARL: Îmi mai aduce?

ELISABETH: Poate că da. Vezi tu, atunci era vorba de un croitor din Stuttgart, care era un arcaş minunat şi care-a cîştigat la Colonia premiul cel mare de tragere la ţintă.

KARL: Cît de mare?

ELISABETH: O sută de taleri. Şi la urmă n-au mai vrut să i-l dea.

MARIA: Ce urît! Nu-i aşa, Karl?

KARL: Vai, ce urît!

ELISABETH: A venit croitorul la tăticul tău şi l-a rugat să-l ajute să-şi ia banii. Şi s-a dus el atunci la Colonia, a prins pe vreo doi negustori, şi-atît i-a încolţit, pînă au scos banii. Spune, tu n-ai fi făcut tot aşa?

KARL: Nu, că pînă acolo trebuie să treci printr-o pădure mare-mare, unde sînt ţigani şi vrăjitoare.

ELISABETH: Halal băiat, să se teamă de vrăjitoare!

MARIA: Ai dreptate, Karl. Rămîi cînd vei fi mare aici, în castelul tău, şi fii un cavaler bun şi mărinimos. Găseşti şi pe moşia ta destule prilejuri să faci bine oamenilor. Chiar şi cei mai cinstiţi dintre cavaleri tot ajung să facă mai multă nedreptate decît dreptate cu isprăvile lor.

ELISABETH: Surioară dragă, nu-ţi dai seama ce spui! Să dea Dumnezeu să ne fie copilul mai viteaz cu vremea! Să nu-i semene lui Weislingen, care se poartă aşa de urît cu bărbatul meu!

MARIA: Să nu ne pripim cu judecata, Elisabeth! Şi tu, şi fratele meu sînteţi acum îndîrjiţi! Eu care stau şi privesc mai de departe, îmi dau mai bine seama.

ELISABETH: N-are nici un fel de scuză.

MARIA: Dar tot ce-am auzit despre el m-a minunat! Pînă şi bărbatu-tău cîte lucruri bune şi frumoase spunea despre el! Şi ce tinereţe fericită au dus pe vremea cînd erau amîndoi copii de casă la margraf[4]!

ELISABETH: Se poate. Dar cum îl mai judeci pe-un om care-şi spionează prietenul cel mai bun, îşi vinde serviciile vrăjmaşilor soţului meu, iar bunului nostru împărat, care ne este atît de binevoitor, îi umple capul cu tot felul de minciuni!

KARL: Tata! Vine tata! Auzi, paznicul din turn cîntă cîntecelul: „Iute! Deschideți poarta!“
ELISABETH: Vine cu pradă!

Intră un călăreț.

CĂLĂREȚUL: Am fost la vînătoare. Venim cu vînat! Bine v-am găsit, nobile doamne!
ELISABETH: L-ați prins pe Weislingen?
CĂLĂREȚUL: Pe el, cu trei călăreți.
ELISABETH: Cum de-ați întîrziat atît?
CĂLĂREȚUL: Am stat la pîndă după el între Nürnberg și Bamberg. Nu se-arăta deloc, și noi îl știam pe drum. Cînd colo, am aflat că o luase prin altă parte și stătea liniștit la contele de Schwarzenberg.
ELISABETH: Și pe-acela ar vrea să ni-l facă vrăjmaș.
CĂLĂREȚUL: Și-ndată i-am spus stăpînului: „Sus!“ Și-am pornit-o călări în pădure la Haslach. Cînd, ce să vezi? Cum mergeam noi așa în miez de noapte, dăm în drum peste-o stînă unde tocmai intraseră cinci lupi și făceau prăpăd mare printre oi! S-a înveselit atunci stăpînul și-a spus: „Semn bun, băieți! Noroc tuturor, noroc și nouă!“ Și ne-am bucurat și noi. Tocmai atunci pică și Weislingen, cu patru oameni călări.
MARIA: Cum îmi bate inima!
CĂLĂREȚUL: La porunca stăpînului, eu cu înc-un tovarăș, încolțit, de n-a mai putut cîrmi nici încoace, nici încolo, iar cavalerul împreună cu Hans s-au năpustit asupra oamenilor și i-au luat în primire. Unul dintre ei ne-a scăpat însă.
ELISABETH: Sînt curioasă să-i văd. Se-ntorc degrabă?
CĂLĂREȚUL: Au și-nceput urcușul din vale. Într-un sfert de ceas sînt aici.
MARIA: Ce abătut trebuie să fie!
CĂLĂREȚUL: Arată destul de mohorît!
MARIA: O să mă doară inima cînd l-oi vedea!
ELISABETH: Iacă și tu! Mă duc repede să pregătesc de-ale mîncării. Trebuie să vă fie tuturor o foame de lup!
CĂLĂREȚUL: Grozavă!
ELISABETH: Uite cheia de la pivniță; adu vin din cel mai bun. Merită. *Iese.*
KARL: Vin și eu, mătușico!

MARIA: Vino, băiete! *Iese.*
CĂLĂREȚUL: Nu-i seamănă lui tat-su. Altfel, se ducea la grajd!

Intră **Götz, Weislingen, slujitorii.**

GÖTZ *punînd pe masă coiful și lancea:* Scoateți-mi armura și dați-mi pieptarul! Ce bine! Am să mă simt în voie! Frate Martin, aveai dreptate! Încordaţi ne-ai mai ținut, Weislingen! *Weislingen nu răspunde şi umblă de colo pînă colo.* Hai, vino-ți în fire! E timp să-ţi scoţi armura! Unde-ți sînt hainele? Doar nu s-or fi pierdut! *Către-un slujitor.* Cereți-i bagajele de la oamenii lui, desfaceți-le și vedeți să nu facă picioare. Nu-i vorbă, aş putea să-ți împrumut și de-ale mele!
WEISLINGEN: Rămîn cum sînt; mi-e totuna!
GÖTZ: Să-ți dau o haină curată, frumoasă, de-a mea; e bună, dar e simplă, numai de in. Mie tot mi-a rămas strîmtă. Am îmbrăcat-o la nunta contelui palatin, tocmai în vremea cînd episcopul tău tuna şi fulgera împotriva mea. Îi scufundasem cu două săptămîni înainte două corăbii pe Main. Parcă mă văd suind cu Franz von Sickingen scara birtului „La Cerbul din Heidelberg". Pîn-a nu ajunge în capul scării, se face un fel de podișcă cu pălimar. Acolo era episcopul, și cînd să treacă Franz în dreptul lui, i-a întins mîna, şi mi-a întins-o și mie, cum veneam în urma lui. Am rîs pe sub mustață și m-am dus la landgraful[5] von Hanau, care mi-era foarte drag: „Ştii, zic, că episcopul mi-a întins mîna? Mă prind că nu m-a recunoscut!" Cînd a auzit episcopul, fiindcă vorbeam înadins tare, a venit înfuriat înspre noi, ca să-mi spună: „Da, să ştii, pentru că nu te-am cunoscut ți-am întins mîna!" Şi i-am răspuns: „Prealuminate, am văzut că pentru că nu m-ai recunoscut mi-ai întins mîna. Dacă-i aşa, poftim, ia-ți mîna înapoi!" I s-a roșit prichindelului şi gîtul de mînie, de parcă era un rac fiert, şi s-a dus înăuntru, la contele palatin Ludwig și la prințul de Nassau, să se plîngă. De cîte ori am mai rîs de atunci încoace din pricina asta!
WEISLINGEN: Aş dori să rămîn singur.
GÖTZ: Dar de ce? Nu mai fi aşa mîhnit! Nu înseamnă că dacă eşti în puterea mea am să abuzez de ea.
WEISLINGEN: Nici nu m-am temut. Îți faci datoria de cavaler.

GÖTZ: Şi ştii că mi-e sfîntă.

WEISLINGEN: Sînt prizonier: restul nu mă priveşte.

GÖTZ: N-ai spune asta dac-ai avea de-a face cu prinţi care te-ar fi ţinut legat în lanţuri în cine ştie ce hrubă adîncă şi cu un paznic pus să-ţi alunge somnul.

Vin **slujitorii** *cu haine. Weislingen îşi scoate armura şi-şi schimbă haina. Intră* **Karl.**

KARL: Bună dimineaţa, tăticule!

GÖTZ *îmbrăţişîndu-l:* Bună dimineaţa, flăcăule! Cum aţi dus-o voi zilele astea?

KARL: Foarte cuminte, tată! Mătuşica aşa spunea. Că sînt foarte cuminte!

GÖTZ: Bravo!

KARL: Mi-ai adus ceva?

GÖTZ: De astă dată, nu.

KARL: Am învăţat multe.

GÖTZ: Ce spui!

KARL: Să-ţi spun povestea cu copilul cel milostiv?

GÖTZ: După masă.

KARL: Şi mai ştiu ceva.

GÖTZ: Ce-o fi?

KARL: Jaxthausen e un sat cu un castel pe malul rîului Jaxt şi care de două sute de ani aparţine cavalerilor de Berlichingen, din tată în fiu.

GÖTZ: Ştii cine e cavalerul de Berlichingen? *Karl rămîne cu ochii în gol. Götz, aparte.* De-atîta învăţătură, nu-l mai cunoaşte nici pe tat-su. Al cui e Jaxthausen?

KARL: Jaxthausen e un sat şi un castel pe malul rîului Jaxt.

GÖTZ: Eu altceva te-am întrebat. Îi cunoşteam toate cărăruile, toate drumeagurile şi vadurile pînă să ştiu cum îi zice rîului, satului şi cetăţii. Maică-ta e la bucătărie?

KARL: Da, tăticule! Face mîncare de napi şi friptură de miel.

GÖTZ: Şi pe asta o ştii, meştere bucătar?

KARL: Şi mie, ca desert, mi-a pus mătuşica un măr la cuptor.

GÖTZ: Crud nu poţi să-l mănînci?

KARL: Copt e mai bun.

GÖTZ: Apoi tu le vrei pe toate mai cu moţ! Weislingen, mă-ntorc numaidecît. Să-mi văd întîi nevasta. Vino cu mine, Karl.

KARL: Dumnealui cine e?

GÖTZ: Întinde-i mîna şi spune-i să fie vesel!

KARL: Domnule, poftim mîna şi fii vesel! Masa e-aproape gata!

WEISLINGEN *ridicîndu-l în sus şi îmbrăţişîndu-l:* Copil fericit, care n-ai altă amărăciune decît că nu vine mai repede supa! Să dea Dumnezeu să te bucuri de băiat, Berlichingen!

GÖTZ: Unde e lumina mai multă, e şi umbra mai mare. Numai de-ar fi aşa! Ia să mă-ngrijesc eu de cîte ceva. *Iese.*

WEISLINGEN: O, de ce nu pot să mă trezesc şi să-mi spun că toate nu-s decît un vis? Sînt, aşadar, în mîna lui Berlichingen, de care abia mă desprinsesem sufleteşte, de-a cărui amintire fugeam ca de foc, pe care speram să-l înving! În vreme ce el e tot cinstitul Götz de altădată. Doamne sfinte, la ce-o să ducă toate astea! Iată-te din nou, Adelbert, în sala asta, unde, copii zburdalnici, alergam ca să ne prindem, cînd îl iubeam şi ţineam la el ca la sufletul meu. Dar cine ar putea să-i fie aproape şi să-l urască? Ah, mă simt un nimic aici! Cum v-aţi dus, vremi fericite, cînd bătrînul Berlichingen stătea lîngă cămin şi noi doi ne jucam în jurul lui şi ne iubeam ca nişte îngeri! Ce-ngrijoraţi or fi episcopul şi prietenii mei! Ştiu eu bine că tot ţinutul se frămîntă pentru întîmplarea asta nenorocită. Dar ce folos! Îmi pot ei da ce rîvnesc eu?

GÖTZ *cu o sticlă de vin şi cu pahare:* Pînă la masă, să bem un păhăruţ! Poftim, stai jos şi simte-te ca acasă. Spune-ţi că ai venit la Götz ca pe vremuri. E o bucată de vreme de cînd nu ne-am mai văzut şi n-am mai golit un pahar împreună. *Închină.* Noroc şi voioşie!

WEISLINGEN: Acele vremi au trecut!

GÖTZ: Ba să ferească Dumnezeu! E drept că zile mai fericite ca acelea de odinioară, la curtea margrafului, cînd dormeam şi alergam împreună, n-au să mai vină. Cu ce înduioşare mi-aduc aminte de tinereţe! Mai ştii cînd m-am certat cu polonezul, pentru că i-am zbîrlit ca din greşeală părul frizat şi pomădat?

WEISLINGEN: Era la masă, şi-a azvîrlit cu cuţitul după tine.

GÖTZ: Şi eu i-am tras o sfîntă de bătaie! Tu ai rămas de-atunci certat cu toată şleahta lui, iar noi doi eram veşnic nedespărţiţi în toate, ca doi tovarăşi buni. După asta

ne cunoşteau toţi. *(Umple paharele şi închină.)* „Castor şi Pollux"! Parcă-mi creştea inima ori de cîte ori îl auzeam pe margraf spunîndu-ne aşa.

WEISLINGEN: Episcopul de Würzburg ne scornise porecla asta.

GÖTZ: Om luminat şi inimă deschisă! Cît oi trăi am să-mi aduc aminte de el cum ne răsfăţa, cum ne lăuda că sîntem una în tot ce facem şi cum îl mai fericea el pe omul care se poartă cu prietenul lui de parcă i-ar fi frate geamăn!

WEISLINGEN: Nu-mi mai vorbi de asta!

GÖTZ: De ce nu? Eu, după toată povestea asta, nu ştiu o fericire mai mare decît să-mi amintesc de trecut. Bine-nţeles, mă doare cînd mă gîndesc cît eram de legaţi în cuget, la bine şi la rău, şi cum îmi închipuiam pe vremea aceea că aşa avem să rămînem toată viaţa. Nu era asta singura mea mîngîiere atunci, la Landshut, cînd un glonţ îmi retezase mîna, iar tu m-ai mîngîiat şi m-ai îngrijit mai mult decît un frate? Iar eu nădăjduiam: „Adelbert are să fie mîna mea dreaptă"! Şi-acum...

WEISLINGEN: Ah!

GÖTZ: Dacă m-ai fi ascultat atuncea cînd am stăruit pe lîngă tine să plecăm împreună în Brabant, rămîneam aceiaşi. Dar tu te-ai dedulcit la viaţa ticăloasă de la curte şi te-ai obişnuit să te guduri pe lîngă femei. Nu-ţi spuneam eu întruna cînd tot vorbeai cu muierile alea şi le tot povesteai ba de căsătorii nefericite, ba de fete înşelate, ba de cutare ori cutare femeie că are pielea zgrunţuroasă, ori te miri ce şi cîte alte fleacuri, ca să le faci să rîdă, nu-ţi spuneam eu: „Adelbert, ai să ajungi un om de nimic!"?

WEISLINGEN: La ce bun toate astea?

GÖTZ: Oh, de-aş putea să uit, ori de-ar fi altfel! Nu eşti tu la fel de liber şi de nobil prin naştere ca orişicare altul în Germania, tot aşa de independent, supus numai împăratului? Pentru ce să te pleci în faţa unor vasali? Ce ai tu de la episcop? Atît că ţi-e vecin şi că ar putea să te păgubească? Dar tu n-ai braţe şi n-ai prieteni ca să-l sîcîi şi tu? Merită ca numai pentru atît să-ţi nesocoteşti dreptul tău de cavaler liber, care ascultă numai de Dumnezeu, de împărat şi de sine însuşi? Face să te piteşti după un încăpăţînat şi veninos de popă?

WEISLINGEN: Lasă-mă să vorbesc!

GÖTZ: Ce-ai mai avea de spus?

WEISLINGEN: Tu îi vezi pe prinţi cum îl vede lupul pe cioban. Îi ocărăşti pentru că vor binele oamenilor şi al ţărilor lor! Dar au ei o clipă de răgaz din partea cavalerilor nedrepţi care le atacă supuşii pe la toate răspîntiile, pustiindu-le satele şi castelele? Şi cînd, pe de altă parte, vezi că însuşi scumpul nostru împărat, pentru ţările lui atît de ameninţate de vrăjmaşul de veacuri, cere ajutor de la alte state, care abia pot să-şi apere pielea lor, nu crezi că prinţii au fost fericit inspiraţi cînd s-au gîndit la mijloace menite să aducă liniştea în Germania şi să împartă dreptatea, pentru ca fiecare, mic şi mare, să se bucure de foloasele păcii? Iar nouă, Berlichingen, ne iei în nume de rău că ne punem sub scutul celor al căror ajutor ne e aproape, în loc să recurgem la puterea imperială depărtată, care nici ea nu se poate apăra?

GÖTZ: A, da! Înţeleg, Weislingen! De-ar fi prinţii aşa cum ni-i înfăţişezi tu, toţi am avea ceea ce dorim: linişte şi pace! Cred şi eu! Asta vrea orişice pasăre de pradă: Să-şi poată sfîşia prada în tihnă. „Binele fiecăruia în parte..." Atîta grijă să aibă ei! Şi pe-mpărat îl duc de nas într-un chip neobrăzat. El e de bună-credinţă şi ar da mult să îndrepte situaţia! Nu e zi de la dumnezeu, însă, să nu tot vină alt potlogar cu alte soluţii. Şi cum împăratul înţelege uşor şi n-are decît să spună un cuvînt pentru ca o mie de mîini să se şi apuce de lucru, i se pare că tot atît de repede şi de lesne au să le şi ducă pînă la capăt. Plouă atuncea legi peste legi, care însă, rînd pe rînd, sînt date toate uitării. Prinţii apucă lacomi tot ce le poate folosi şi se întrec să facă paradă de vorbe late despre „liniştea şi siguranţa imperiului", pînă apucă să-i pună pe cei slabi sub călcîi. Mă prind că mulţi dintre prinţi spun slavă Domnului că împăratul are de înfruntat turcii.

WEISLINGEN: Aşa vezi tu lucrurile.

GÖTZ: Fiecare le vede în felul său. Întrebarea este: De partea cui e lumina şi dreptatea? Dar e sigur că ce faceţi voi e certat cu lumina zilei.

WEISLINGEN: Fireşte, spui ce vrei! Eu sînt doar un prizonier.

GÖTZ: Dacă ai conştiinţa curată, eşti liber să vorbeşti. Dar cu pacea publică oare cum rămîne? Mi-aduc aminte că eram copil de şaisprezece ani cînd m-a luat margraful

cu el în Reichstag. Cîte vorbe late mai înşirau şi atunci principii, iar clericii, şi mai şi! Episcopul tău îi împuiase împăratului urechile, de parcă cine ştie cît îi stătea pe inimă dreptatea! Şi-acum, uite-l, mi-l prinde pe omul meu de încredere, tocmai cînd ne-mpăcasem şi nici nu visam să-i fac vreun rău. Nu ne-nţelesesem? Ce-a avut să-mi ia omul?

WEISLINGEN: N-a fost cu ştirea lui.

GÖTZ: Atunci, de ce nu-i dă drumul?

WEISLINGEN: Nu s-a purtat cuviincios.

GÖTZ: Nu s-a purtat cuviincios? Crede-mă, sînt tot atît de convins că s-a purtat cuviincios pe cît de convins sînt că episcopul şi cu tine aţi pus la cale să mi-l prindeţi. Pe ce lume credeţi voi că trăiesc ca să nu-mi dau seama ce urmăriţi?

WEISLINGEN: Eşti bănuitor şi nedrept cu noi.

GÖTZ: Weislingen, vrei să-ţi spun pe şleau ce cred? Eu vă stau ca un pai în ochi, oricît de neînsemnat aş fi, şi în ochi vă stau şi Sickingen şi Selbitz, pentru că toţi trei sîntem hotărîţi să murim mai degrabă decît să ne datorăm libertatea altuia decît lui Dumnezeu şi să jurăm credinţă şi supunere altuia decît împăratului. Fel şi fel de iscoade îmi dau tîrcoale ca să mă ponegrească pe urmă maiestăţii-sale, pe la prietenii şi vecinii lor, şi se dau de ceasul morţii cum să afle ceva împotriva mea. Şi-au pus în gînd să mă răpună pe orice cale! De-asta mi-aţi răpit omul, fiindcă ştiaţi că l-am pus să vă iscodească. Şi de asta nu s-a purtat cuviincios, fiindcă nu m-a trădat faţă de voi. Iar tu, Weislingen, eşti unealta lor.

WEISLINGEN: Berlichingen!

GÖTZ: Să nu mai vorbim despre asta! Sînt duşmanul explicaţiilor: ori te înşeli singur, ori pe altul, ori, de cele mai multe ori şi pe unul şi pe altul.

KARL: La masă, tată!

GÖTZ: Bună veste! Poftim! Poate că doamnele au să te mai înveselească! Erai straşnic curtezan pe vremuri. Domnişoarele nu mai puteau după tine! Poftim!

(Ies)

Palatul episcopal din Bamberg
Sala de masă
La masă. Tocmai se servește desertul și se aduc pocalele mari. **Episcopul de Bamberg, Abatele din Fulda, Olearius, Liebetraut, curteni.**

EPISCOPUL: Şi zi, sînt mulţi nobili printre studenţii germani la Bologna?

OLEARIUS: Şi nobili, şi burghezi. Dar fără laudă, să mă credeţi, sînt vrednici de toată cinstea. A ajuns proverbial la Academie: „Sîrguitor ca un nobil german!" Vedeţi, în vreme ce burghezii depun o mare silinţă pentru ca prin alte calităţi să răscumpere lipsa de rang, ceilalţi se întrec din răsputeri să-şi împodobească rangul de care se bucură cu cele mai strălucite merite.

ABATELE: Ce spui?

LIEBETRAUT: Auzi dumneata minune! "Sîrguitor ca un nobil german!" Asta nu mi-a fost dat s-aud pînă acum!

OLEARIUS: Credeţi-mă, sînt admiraţi de toată Academia! În foarte scurt timp, cîţiva dintre cei mai vechi şi mai iscusiţi au să se-ntoarcă avînd titlul de doctor. Împăratul are să fie fericit să-i pună în cele mai înalte funcţii.

EPISCOPUL: Negreşit!

ABATELE: Spune-mi, cunoşti cumva un tînăr din Hessa...

OLEARIUS: Sînt mulţi din Hessa.

ABATELE: Îl cheamă, stai, trebuie să-l ştie careva din voi... mamă-sa era... taică-său avea numai un ochi, şi era mareşal.

LIEBETRAUT: Von Wildenholz?

ABATELE: Da, da, von Wildenholz.

OLEARIUS: Cum nu! Îl ştiu. Un tînăr plin de merite. E mai ales renumit în arta argumentării.

ABATELE: Asta de la maică-sa a moştenit-o.

LIEBETRAUT: Numai că bărbatu-său s-ar fi lipsit.

EPISCOPUL: Şi cum zici că-l cheamă pe-mpăratul care-a scris *Corpus juris*[6] acela?

OLEARIUS: Justinianus.

EPISCOPUL: Straşnic bărbat! Să trăiască!

OLEARIUS: În memoria lui! *Golesc un pahar.*

ABATELE: Frumoasă carte trebuie să fie!

OLEARIUS: Am putea-o mai degrabă numi Cartea Cărţilor: un mănunchi al tuturor legilor; fiecare caz îşi are alături şi sentinţa, iar pentru cazurile pendinte ori neclare, sînt comentariile, cu care oamenii cei mai învăţaţi au ţinut să împodobească această operă fără de seamăn.

ABATELE: ... Un mănunchi al tuturor legilor! Auzi! Sigur c-or fi acolo și cele zece porunci!
OLEARIUS: Implicite – da; explicite – nu!
ABATELE: Tot asta am vrut și eu să spun; lucrul în sine, atît, fără altă explicație[7].
EPISCOPUL: Și ce-i mai bun decît toate, după cîte spui, e că țara-n care cartea asta ar fi introdusă pe deplin și aplicată cum trebuie ar putea să se trăiască în cea mai deplină pace și liniște.
OLEARIUS: Fără discuție.
EPISCOPUL: Trăiască doctorii în drept!
OLEARIUS: Sînt foarte onorat. *Beau.* Unde nu dă Dumnezeu să spună tot așa și concetățenii mei!
ABATELE: Dar din ce parte sînteți, prealuminate domn?
OLEARIUS: Din Frankfurt pe Main, Eminență.
EPISCOPUL: Și domniile-voastre nu sînteți bine văzuți acolo? Cum se face?
OLEARIUS: Destul de ciudat. M-am dus să-mi iau în primire moștenirea rămasă de la taică-meu, și mulțimea să mă omoare cu pietre și mai multe nu, cînd a auzit că sînt jurist.
ABATELE: Ferească dumnezeu!
OLEARIUS: Dar lucrul se explică așa: corpul judecătoresc, care se bucură de multă considerație în toată împrejurimea, este alcătuit dintr-o seamă de oameni care habar n-au de dreptul roman. Ei cred că e destul ca prin vîrstă și experiență să ajungi să cunoști cît mai amănunțit starea internă și externă a orașului. În felul acesta, mai prin tradiție, mai prin cîteva legi, sînt judecați orășenii și vecinătatea.
ABATELE: Foarte bine.
OLEARIUS: O fi, dar n-ajunge. Viața omului e scurtă; și într-o singură generație nu se pot ivi atîtea cazuri. Pe cîtă vreme codul nostru de legi este tocmai o culegere de tot felul de cazuri petrecute în decurs de secole. Și-apoi, mintea și părerile oamenilor se schimbă cu vremea. Ce socotește astăzi unul drept bun, mîine i se pare altuia că nu e bun, și, firește, atunci se fac tot felul de-ncurcături și nedreptăți. Toate astea sînt însă statornicite prin lege. Legea – ea nu se schimbă.
ABATELE: Ei da, așa e mai bine.
OLEARIUS: Și tocmai asta nu vrea să recunoască plebea, care, de altfel, e așa de setoasă de noutăți. Urăște de

moarte orice e nou, dacă vine s-o scoată din vechiul făgaş, chiar dacă o duce spre mai bine. Atît de rău îi judecă pe oamenii de legi, încît socotesc nişte eretici care duc statul la pieire, sau nişte pungaşi, şi sînt turbaţi cînd văd că vreunul din ei ar vrea să se aşeze la ei.

LIEBETRAUT: Dumneata eşti din Frankfurt? Cunosc multă lume acolo. La încoronarea împăratului Maximilian, noi, flăcăii, le-am cam luat-o înainte mirilor voştri... Zici că te cheamă Olearius? Nu ştiu acolo pe nimeni să-l cheme aşa.

OLEARIUS: Pe tata îl chema Őhlmann; dar cum numele acesta nu se potrivea deloc pe tezele mele latineşti, ca să evit nepotrivirea, am urmat pilda şi sfatul unor onoraţi profesori de drept şi mi-am schimbat numele în Olearius.

LIEBETRAUT: Foarte cuminte ai făcut că ţi-ai tradus numele. Un profet nu înseamnă nimic în ţara lui. S-ar fi putut ca rămînînd cu numele în limba maternă, s-o păţeşti şi dumneata la fel.

OLEARIUS: Dar nu pentru asta.

LIEBETRAUT: Orice raţionament are la bază o serie de motive.

ABATELE: „Un profet nu-nseamnă nimic în ţara lui..."

LIEBETRAUT: Şi ştii de ce, preacucernice părinte?

ABATELE: Pentru că acolo s-a născut şi-a crescut.

LIEBETRAUT: Bun; ăsta ar fi unul din motive. Dar celălalt este următorul: s-ar putea ca aceluiaşi domn, cînd îl vezi mai de aproape, să-i piară nimbul acela care, prin ceaţa depărtării, îl poleia cu un fel de sfinţenie şi pietate... şi să-ţi pară doar ca o biată feştilă de seu.

OLEARIUS: Parc-ai fost tocmit să spui adevăruri.

LIEBETRAUT: Avînd curaj, replica nu-mi lipseşte.

OLEARIUS: Dar îţi lipseşte-ndemînarea s-o spui la locul ei.

LIEBETRAUT: Ventuza, oriunde prinde, e bine pusă.

OLEARIUS: Pe felcer îl cunoşti după şorţul de dinainte. Îl iei drept ce este şi nu te mai superi. Oricum, puteai, ca prevedere, să-ţi pui şi tichie cu clopoţei.

LIEBETRAUT: La cine ţi-ai trecut doctoratul? Nu de alta, dar ca să ştiu, de-o fi vreodată nevoie, să nu greşesc adresa.

OLEARIUS: Eşti cam îndrăzneţ!

LIEBETRAUT: Şi dumneata cam scurt de minte!

Episcopul și abatele rîd.

EPISCOPUL: Să schimbăm vorba. Prea vă aprindeți, domnilor! La masă vorbele se iau mai în glumă. Spune-ne altceva, Liebetraut.

LIEBETRUAT: Peste Main, în dreptul orașului Frankfurt, se află Sachsenhausen[8]...

OLEARIUS *către episcop:* Ce se mai aude de războiul cu turcii, Sfinția Voastră?

EPISCOPUL: Grija împăratului, înainte de toate, e să readucă liniștea în stat, să înlăture certurile între cavaleri și să-ntărească prestigiul tribunalelor. În urmă, zice că are de gînd să pornească el însuși împotriva dușmanilor imperiului și-ai creștinătății. Deocamdată mai are treburi personale. Cît despre imperiu, a rămas, în ciuda celor patruzeci de amenințări în scris, tot ca o hrubă de ucigași. Franconia, Suabia, Rinul-de-Sus și țările-nvecinate sînt mereu pustiite de cavaleri neastîmpărați și semeți. Sickingen, Selbitz, cel cu un picior, și Berlichingen, cu mîna lui de fier, își bat joc prin ținuturile astea de autoritatea împăratului.

ABATELE: Dacă Maiestatea Sa nu s-o grăbi să intervină, nebunii ăștia bagă pe careva în cofă.

LIEBETRAUT: Mare meșter care l-o putea băga în cofă pe polobocul din Fulda.

EPISCOPUL: Berlichingen, mai ales, îmi e de mult vrăjmaș de moarte, și mă sîcîie cît nu pot spune. Dar i se-nfundă acum: împăratul își ține curtea la Augsburg. Ne-am luat toate măsurile ca să nu ne mai scape! Domnule doctor, îl cunoști pe Adelbert von Weislingen?

OLEARIUS: Nu, Eminență.

EPISCOPUL: Îl așteptăm. Dacă stai pînă sosește, te vei bucura să vezi, întruniți într-un singur om, pe cel mai nobil, cel mai înțelegător și cel mai desăvîrșit dintre cavaleri.

OLEARIUS: Strașnic om trebuie să fie ca să-și audă asemenea laude din asemenea gură.

LIEBETRAUT: Și n-a urmat la nici o academie.

EPISCOPUL: Știm, știm. *Slujitorii aleargă la ferestre.* Dar ce e?

UN SLUJITOR: Intră călare în curtea palatului Färber, omul lui Weislingen.

EPISCOPUL: Vedeți, ce vrea! Sigur că-i anunță sosirea. *Liebetraut se duce să vadă. Ceilalți se ridică și mai beau un pahar. Liebetraut se-ntoarce.* Ce vești?

LIEBETRAUT: Aș fi vrut să v-o spună altul: Weislingen a fost prins!

EPISCOPUL: Vai!

LIEBETRAUT: Berlichingen l-a prins la Haslach și i-a luat trei oameni. Unul a scăpat și-a venit să vă dea de veste.

ABATELE: Înfiorătoare veste!

OLEARIUS: Îmi pare foarte rău.

EPISCOPUL: Să-l văd pe om. Adu-l încoace, să vorbesc cu el. Adu-l în cabinetul meu. *Iese.*

ABATELE *așezîndu-se iar:* Înc-un păhărel!

Un slujitor îi toarnă.

OLEARIUS: N-ar fi de părere sfinția-voastră să facem puțină mișcare prin grădină? *Post coenam stabis seu passus mille meabis*[9].

LIEBETRAUT: Într-adevăr, cred că nu e bine să stai jos. Te mai alegi cu vreo apoplexie. *Abatele se ridică. Liebetraut, aparte.* Las' să-l văd ieșit, și-i arăt eu „mișcare"!

Ies toți.

Jaxthausen
Maria, Weislingen

MARIA: Spui că mă iubești. Cît sînt de bucuroasă! Sper să ne-nțelegem și să te fac fericit.

WEISLINGEN: Tot ce știu e că sînt cu totul al tău. *O îmbrățișează.*

MARIA: Te rog, lasă-mă! Sărutul de învoire ți l-am dat. Dar nu înțeleg să pui acum stăpînire pe-un bun care nu-ți aparține decît cu anumite condițiuni.

WEISLINGEN: Ești prea aspră, Maria. Pe Dumnezeu îl bucură dragostea nevinovată, nu-l supără.

MARIA: Se poate! Eu nu cred. De mică mi-au spus: „Dezmierdările sînt ca lanțurile; te leagă prin dorințe! O fată dacă iubește e mai slabă decît Samson după ce și-a pierdut pletele".

WEISLINGEN: Cine te-a-nvățat asta?

MARIA: Stareța mea de la mînăstire. Pînă la șaisprezece ani am stat la ea și, drept să spun, numai lîngă dumneata

sînt atît de fericită ca acolo. Ea iubise şi ştia ce-nseamnă. Ce inimă de aur! Minunată femeie!

WEISLINGEN: Atunci era ca tine! *Îi ia mîna.* Cum are să-mi fie cînd oi pleca?

MARIA *trăgîndu-şi mîna:* Cam greu, cred; ştiu cum are să-mi fie mie. Dar de plecat, trebuie să pleci.

WEISLINGEN: Da, iubito, plec. Fac jertfa asta cu gîndul că răscumpăr prin ea fericirea noastră. Binecuvîntat să-ţi fie fratele şi ziua în care-a pornit să mă prindă.

MARIA: Plin de nădejdi era, şi pentru el, şi pentru tine. „Rămîneţi cu bine – ne-a spus la plecare – voi căuta să-l regăsesc!"

WEISLINGEN: M-a regăsit. Cît de rău îmi pare că din cauza vieţii nesuferite de la curte mi-am lăsat toate bunurile în părăsire şi nu mai ştiu de ele! Altfel, ai fi putut să fii îndată a mea!

MARIA: Şi amînarea-şi are bucuriile ei!

WEISLINGEN: Asta să n-o spui, Maria, altfel mă faci să cred că mă iubeşti mai puţin decît te iubesc eu pe tine. Ispăşirea o merit, dar cîte nădejdi au să-mi însoţească paşii! Să fiu cu totul al tău, să trăiesc numai pentru tine, în preajma celor buni, departe de lume, despărţit de ea, să gust tot farmecul de care ni se întrepătrund sufletele! Ce poate să mai însemne favoarea prinţului ori preţuirea lumii pe lîngă fericirea asta simplă, unică? Multe-am sperat şi multe mi-am dorit, dar asta-i mai presus de orice dorinţă şi de orice nădejde.

Intră **Götz.**

GÖTZ: Omul tău s-a-ntors. Abia mai putea să vorbească de oboseală şi de foame. Îi dă nevastă-mea să mănînce. Atît am putut să-nţeleg de la el: că episcopul nu-i dă drumul omului meu. Vrea să se numească o comisie imperială şi să se hotărască o zi ca să limpezim chestiunea. Facă ce-o crede, Adelbert, din partea mea eşti liber. Nu-ţi cer decît cuvîntul că pe viitor, nici pe faţă şi nici în ascuns, nu mai dai ajutor vrăjmaşilor mei.

WEISLINGEN: Dă-mi mîna; ai cuvîntul meu. Din clipa asta prietenia şi încrederea să fie ca o lege-a naturii, legătura de veci şi nestrămutată dintre noi. Dă-mi voie, totodată, să-ţi cer şi mîna – *Ia mîna Mariei* – a celei mai nobile dintre domnişoare.

GÖTZ: Să spun „da“ pentru tine?

MARIA: Spune odată cu mine.

GÖTZ: Din fericire, de data asta interesele noastre merg mînă-n mînă. Lasă, nu te-nroşi! Privirea ta e o grăitoare dovadă. Fie, Weislingen! Daţi-vă mîinile. Zic amin! Prietenul şi fratele meu! Îţi mulţumesc, surioară! Ştii să faci şi altceva, nu numai să torci cînepa! Ai sucit un fir ca să prinzi în mreje această pasăre rară? Dar eşti turburat, Adelbert! Ce-i cu tine? Uită-te, eu sînt fericit. Parcă nu-mi vine să cred că visul meu de-o viaţă e acuma aievea. Dar îmi dau seama că mi se împlineşte-un vis: astă-noapte se făcea că-ţi întindeam mîna dreaptă, cea de fier, şi că tu mi-ai strîns-o aşa de tare, încît a sărit din încheietura armurii, de parc-ar fi fost frîntă. M-am speriat, şi atunci m-am trezit. De-aş fi putut să-mi continui visul, sigur te-aş fi văzut cum îmi pui în locul ei o mînă nouă şi vie. Şi-acuma du-te degrabă, vezi-ţi de castel şi de moşii şi pune-ţi rînduială în treburi cum ştii mai bine. Blestemata ceea de viaţă de la curte te-a făcut să-ţi uiţi de toate. S-o chem şi pe nevastă-mea. Elisabeth!

MARIA: Frate-meu nu mai poate de bucurie!

WEISLINGEN: Tot mai bucuros sînt eu.

GÖTZ: Ai să ai parte de meleaguri tare frumoase!

MARIA: Franconia e o ţară binecuvîntată.

WEISLINGEN: Aşa e. Iar castelul meu e în cea mai frumoasă parte şi în cea mai binecuvîntată.

GÖTZ: Pe drept cuvînt: într-o parte curge Mainul, şi-n faţă se ridică lin muntele acoperit cu vii şi arături, şi-ncununat de castelul vostru; apoi rîul face un cot repede pe după stînca pe care e-nfipt castelul. Ferestrele sălii celei mari privesc în jos peste pînza apei, cale de multe ceasuri depărtare.

Vine **Elisabeth.**

ELISABETH: Ce doriţi? Care-i porunca?

GÖTZ: Dă-ţi şi tu învoirea şi spune: „Dumnezeu să vă binecuvînteze!“ S-au logodit.

ELISABETH: Aşa degrabă?

GÖTZ: Dar nu chiar aşa de neaşteptat.

ELISABETH: Să-i fie-ntotdeauna dragă ca şi acum, cînd ai peţit-o. Să n-ai fericire mai mare decît dragostea pentru ea!

WEISLINGEN: Amin! Nici nu-nțeleg fericirea decît așa.

GÖTZ: Mirele, draga mea, trebuie să plece pentru scurt timp. Schimbarea asta mare aduce după ea multe altele mici. Trebuie mai întîi să se îndepărteze de curtea episcopală, apoi să se dezbare pe-ncetul de prietenia asta. Trebuie, în urmă, ca moșiile să și le scoată din mîna arendașilor hrăpăreți. Și-acum, haide, surioară, haide, Elisabeth! Să-l lăsăm singur. Fără îndoială că omul lui are să-i spună unele lucruri între patru ochi.

WEISLINGEN: Nimic ce n-ați putea auzi și voi!

GÖTZ: Nu e nevoie! Franconia și Suabia![10] Acum sînteți mai înfrățite ca niciodată. Ce-o să le mai punem noi prinților călușul în gură! *Cei trei ies.*

WEISLINGEN: Doamne sfinte, am fost eu, păcătosul, vrednic de atîta har? Mă copleșește fericirea! Cum depindeam de toți ticăloșii aceia pe care credeam că-i stăpînesc, de privirile prințului, de aplauzele respectuoase din jurú-mi! Götz, scumpul meu Götz, tu m-ai redat mie însumi. Iar tu, Maria, tu vii să-mi întregești schimbarea! Ce liber mă simt! Ca pasărea în zbor! Să nu mai aud de Bamberg! Rup toate legăturile nemernice care mă-n joseau! Crește inima în mine! S-a sfîrșit cu strădania de-a alerga după măriri pe care nu le pot ajunge! Fericit și mare e numai cine nu simte nevoia nici să supună pe altul, nici să se plece, pentru ca să fie cineva.

Intră **Franz.**

FRANZ: Dumnezeu cu tine, stăpîne! Vin cu-atîtea vorbe bune, că nici nu știu cu care să încep. Bamberg și toată înconjurimea vă trimit salutul și vă spun de-o mie de ori: „Dumnezeu cu voi!"

WEISLINGEN: Bine-ai venit, Franz. Altceva ce-mi spui?

FRANZ: Toți, și la curte, și-n alte părți, se gîndesc nespus de mult la dumneavoastră.

WEISLINGEN: N-o să țină mult.

FRANZ: Cît veți trăi. Chiar și după moarte, numele Domniei Voastre va străluci în amintirea tuturor, mai viu decît literele de alamă pe-o piatră funerară. Pînă în suflet i-a mîhnit pe toți întîmplarea asta nenorocită.

WEISLINGEN: Ce-a spus episcopul?

FRANZ: Atît de nerăbdător era să afle mai degrabă, și-așa mă îmboldea cu întrebările, că nici nu-mi dădea răgaz să-i răspund. De știut, știa el, fiindcă Färber, care-apucase să fugă din Haslach, i-a dat de veste. Dar voia să știe cu de-amănuntul. Așa de îngrijorat mă-ntreba dacă nu sînteți cumva rănit! I-am spus: „E-ntreg, întreguleț, din cap pînă-n picioare!"

WEISLINGEN: Ce-a spus de propuneri?

FRANZ: Era gata să dea înapoi și om și bani pe deasupra, numai să vă scape, dar cînd a aflat că vă dă drumul și numai pe cuvînt, a ținut cu tot dinadinsul să-l amîne pe Berlichingen. Mi-a poruncit să vă spun o mulțime de lucruri, le-am și uitat de multe ce erau, o poliloghie întreagă, din care-atît am înțeles: „De Weislingen nu mă pot lipsi!"

WEISLINGEN: Va trebui să se învețe!

FRANZ: Nu-nțeleg. Spunea: „Vezi, zorește-l; toți îl așteptăm!"

WEISLINGEN: S-aștepte. La curte nu merg.

FRANZ: Nu mergeți la curte? Stăpîne! Ce vă trece prin minte? Dac-ați ști ce știu eu! Nici prin gînd nu vă poate trece ce-am văzut eu.

WEISLINGEN: Ce-i cu tine?

FRANZ: Destul să-mi aduc aminte, și parcă-mi ies din fire! Bamberg nu mai e Bambergul de-odinioară; un înger cu chip de femeie te face să te crezi în rai.

WEISLINGEN: Atîta tot?

FRANZ: Să mă fac popă dac-o vezi și nu-ți pierzi capul!

WEISLINGEN: Cine e?

FRANZ: Adelheid von Walldorf.

WEISLINGEN: Ea! Pe mulți i-am auzit spunînd că e o frumusețe.

FRANZ: Ați auzit! E ca și cînd ați spune: „Am văzut muzica". Oare cum ar putea graiul omenesc să exprime o atît de minunată întruchipare, cînd nici ochiul nu e-n stare s-o cuprindă!

WEISLINGEN: Aiurezi!

FRANZ: Se prea poate. Ultima oară cînd am văzut-o, umblam parcă eram beat. Sau, mai bine zis, simțeam în clipa aceea ce trebuie să simtă sfinții în fața unei apariții

cerești: cu toate simțurile mai vii, mai înălțate, mai întărite, dar fără să se poată folosi de nici unul.

WEISLINGEN: Foarte ciudat.

FRANZ: Cînd mi-am luat rămas-bun de la episcop, ședea alături de el. Jucau șah. El, foarte binevoitor, mi-a întins mîna să i-o sărut și mi-a spus o mulțime de lucruri pe care nu le-am auzit. Căci mă uitam la vecina lui, care sta cu ochii țintă la joc, de parcă punea la cale o lovitură mare. Îi flutura un fel de zîmbet fin și pînditor împrejurul gurii și pe obraz. Ce n-aș fi dat să fiu eu regele acela de fildeș! Ce frunte nobilă și deschisă! Ce albe, ce luminate arătau fața și sînul înrămat de părul plin de întuneric!

WEISLINGEN: Văd că devii și poet pe tema asta.

FRANZ: Încep să înțeleg ce-nseamnă să fii poet. E să fii pătruns în întregime și pînă-n adîncul sufletului, una cu sentimentul tău! Cînd a isprăvit episcopul și mi-am făcut reverența, ea s-a uitat la mine și mi-a spus: „Du-i și din partea mea o salutare, cu toate că nu-l cunosc! Spune-i să vină cît de curînd; îl așteaptă prieteni noi. Să nu-i nesocotească, chiar dacă are-atîția vechi!" Am vrut să-i răspund, dar de la inimă pînă la gură, graiul îmi pierise. M-am înclinat; aș fi dat tot ce am numai să-i pot săruta vîrful degetului mic! Și cum stătea așa, episcopului i-a scăpat din mînă un pion. M-am aplecat să-l ridic și, fără să vreau, i-am atins poala rochiei. Parcă m-a săgetat prin tot trupul, de nici nu știu cum am ieșit pe ușă afară.

WEISLINGEN: E și bărbatu-său la curte?

FRANZ: E de patru luni văduvă. A venit la Bamberg să se distreze. O s-o vedeți! Cînd ți se uită-n ochi, crezi că-i o rază de primăvară.

WEISLINGEN: Asupra mea ar avea efect mai slab.

FRANZ: Aud că sînteți ca și căsătorit.

WEISLINGEN: Aș vrea să și fiu. Dulcea mea Maria are să-mi fie fericirea vieții. Toată blîndețea sufletului i se oglindește în ochii albaștri. Albă ca un înger venit din cer, nevinovată și iubitoare, îmi îndrumează simțirea către liniște și împăcare. Strînge-mi lucrurile! Plecăm la mine la castel! Nu merg la Bamberg de-aș ști că sfîntul Veit în carne și oase ar veni să mă roage. *Iese.*

FRANZ: Ba să ferească Dumnezeu! Tot trag nădejde să fie altfel! Nu zic, Maria o fi iubitoare și frumoasă. Unui prizonier ori unui bolnav nu pot să i-o iau în nume de rău dac-o-ndrăgește. Are în ochi o blîndețe, o duioșie caldă. În jurul tău, însă, Adelheid, este viață, foc, bărbăție. Eu, unul aș –, sînt nebun! Asta a făcut din mine numai cu o privire. Stăpînul trebuie să se ducă acolo, s-o vadă! Eu trebuie să mă duc, să mă înzdrăvenesc, ori să înnebunesc de-a binelea.

ACTUL AL DOILEA

Bamberg
O sală
Episcopul *şi* **Adelheid** *joacă şah.* **Liebetraut** *cîntă, acompaniindu-se la citeră.* **Doamne** *şi* **curteni** *jur-împrejur, lîngă cămin*

LIEBETRAUT *cîntă:*

Cu săgeata-ntinsă,
Cupidon din zbor
Luptă-ar vrea, încinsă,
Luptă vitejească,
Luptă bărbătească;
Plin de-avînt dă zor:
Ura!
Ura!
Arme se-mpreună,
Aripioare sună
Straşnic luptător!
Dar peste ce dete?
Sînişori de fete
Care-l îndrăgiră
Şi-n braţe-l primiră.
Uită-atunci de muncă,
Arcul şi-l aruncă,
Ele-l dezmierdară
Şi îl legănară,
Nani puişor!

ADELHEID: Nu vă stă gîndul la joc. Şah la rege!
EPISCOPUL: Mai am o portiţă de scăpare.
ADELHEID: Mult nu mai rezistaţi. Şah la rege!
LIEBETRAUT: Eu, dac-aş fi un om mare, n-aş juca jocul ăsta! Cred chiar că l-aş desfiinţa şi la curte, şi-n întreaga ţară.

ADELHEID: Ai dreptate. Cere inteligență.

LIEBETRAUT: Nu pentru asta. Credeți-mă; clopot de mort, glas de cucuvaie, mîrîit înfundat de conștiință, toate de m-ar deștepta cînd mi-e somnul mai dulce, le rabd mai degrabă decît să tot aud de „nebun“, de „cai“, de alte jivine și întruna de „șah la rege“.

EPISCOPUL: Cui i-o mai fi trecînd și asta prin minte?

LIEBETRAUT: Unuia, bunăoară, slab de înger dar cu con știință, cum se-ntîmplă mai întotdeauna. I-a spus „joc regesc“, și cică pentru un rege a și fost născocit, și, drept răsplată, regele l-a încărcat de daruri cu nemiluita. De-o fi așa, credeți-mă, parcă-l văd pe rege: un minor ori la minte ori ca vîrstă, aflat sub tutela maică-si sau neveste-si, cu caș la gură și cu păr bălăior pe la tîmple, drăgăstos, plecîndu-se după vînt ca o salcie, care joacă „dame“ și cu dame, nu din pasiune, ferit-a sfîntul, ia, numai așa, ca să-i treacă vremea. Iar maestrul lui de ceremonii, prea cu multe pe cap ca să fie un învățat și prea puțin mlădios ca să fie un om de lume, a născocit jocul ăsta *ad usum Delphini*[11], joc aidoma cu suveranul; și-așa mai departe.

ADELHEID: Șah mat! Liebetraut, știi că ai putea să umpli lacunele din cărțile noastre de istorie?!

Se ridică.

LIEBETRAUT: Ori lacunele din genealogiile nobililor. Ar fi mai rentabil; de cînd meritele strămoșilor, ca și portretele lor, nu mai servesc la nimic altceva decît să ne-acopere golurile de pe pereți și lipsurile morale... Da, ne-am alege cu ceva.

EPISCOPUL: ... Și zi, nu vrea să se-ntoarcă?

ADELHEID: Vă rog să renunțați la asta!

EPISCOPUL: Ce-o fi la mijloc?

LIEBETRAUT: Ce? Cauzele le-ai număra, una cîte una, ca bobițele de la mătănii. E căzut acum într-un fel de pocăință de care-aș ști eu cum să-l vindec.

EPISCOPUL: Încearcă, du-te la el.

LIEBETRAUT: Dați-mi însărcinarea.

EPISCOPUL: Ți-o dau; e nelimitată! Pune orice în joc, numai adu-l înapoi.

LIEBETRAUT: Pot să-i vorbesc și despre dumneavoastră, doamnă?

ADELHEID: Cu măsură.

LIEBETRAUT: E o misiune complicată.
ADELHEID: Mă cunoşti atît de puţin, ori eşti atît de naiv să nu ştii în ce fel să-i vorbeşti lui Weislingen despre mine?
LIEBETRAUT: Cam în felul cum fluieri după prepeliţe, cred.
ADELHEID: N-ai! să-nveţi să fii serios?
LIEBETRAUT: Se-nvaţă asta, doamnă?
EPISCOPUL: Hai, du-te, du-te! Ia cel mai bun cal din grajd, ia-ţi slujitori, şi adu-mi-l!
LIEBETRAUT: De nu l-oi aduce, să-mi spuneţi că şi-o babă care vindecă negi şi pistrui ştie să-l vrăjească mai bine ca mine.
EPISCOPUL: Ştiu eu dacă o să ajute asta? După ce i-a intrat Berlichingen în suflet! Şi de-o veni, să vezi că iar o să vrea să plece.
LIEBETRAUT: Că o să vrea e sigur, numai să poată. Strîngerea de mînă a unui prinţ şi surîsul unei femei frumoase... Nu e Weislingen omul să se rupă de ele. Alerg! Cu plecăciune! Vă salut!
EPISCOPUL: Cu bine!
ADELHEID: Cu bine!

Liebetraut *iese.*

EPISCOPUL: De s-o mai întoarce, ţi-l las în seamă!
ADELHEID: Vrei să-ţi servesc drept cursă?
EPISCOPUL: Nici gînd.
ADELHEID: Ori drept momeală?
EPISCOPUL: Momeala e Liebetraut. Te rog, nu-mi refuza un lucru pe care nimeni altul nu mi-l poate da.
ADELHEID: Vom vedea.

Jaxthausen
Hans von Selbitz, Götz

SELBITZ: Toată lumea are să te-aprobe că te-ai declarat vrăjmaş celor din Nürnberg.
GÖTZ: Mi-ar fi stat pe suflet dac-aş fi tărăgănat atîta fără să mi-i fac. S-a dovedit că mi-au dat omul pe mîna celor din Bamberg. O să mă ţină ei minte!
SELBITZ: De mult îţi poartă pică.
GÖTZ: Şi eu lor. Mie-mi convine că ei au început!
SELBITZ: Oraşele imperiale şi popii au mers întotdeauna alături.

GÖTZ: Au şi de ce.
SELBITZ: O să le arătăm noi, să ne ţină minte!
GÖTZ: Mă bizui pe dumneata! Unde nu dă Dumnezeu să ne iasă-n cale primarul din Nürnberg, cu lanţul lui de aur în jurul gîtului! Ar avea de ce să se mire, cît ar fi el de viclean.
SELBITZ: Aud că Weislingen a trecut iar de partea ta. Ni se alătură?
GÖTZ: Nu încă; are motive să nu ne dea încă ajutor pe faţă. Deocamdată, destul că nu e împotriva noastră. Popa, fără el, e ca sutana fără popă.
SELBITZ: Şi cînd pornim?
GÖTZ: Mîine, ori poimîine. Zilele astea încep să se-ntoarcă de la tîrgul din Frankfurt negustorii din Bamberg şi Nürnberg. O să ne iasă pradă bună.
SELBITZ: Să dea dumnezeu! *Iese.*

Bamberg
Camera Adelheidei
Adelheid, camerista

ADELHEID: Spui că s-a-ntors? Nu-mi vine să cred.
CAMERISTA: Dacă nu l-aş fi văzut cu ochii mei, aş zice că mă îndoiesc şi eu!
ADELHEID: Are episcopul de ce să-l pună-n ramă de aur pe Liebetraut. Mare lucru a făcut!
CAMERISTA: L-am văzut cînd da să intre pe poarta castelului, călare pe-un cal alb. Cînd să treacă peste punte, calul s-a speriat şi n-a mai vrut să se mişte din loc. Se adunase lume din toate străzile să-l vadă şi făcea haz de cal că nu vrea să intre. Din toate părţile îl salutau şi el răspundea la toţi. Cu nepăsare sta pe cal, apoi, mai cu binişorul, mai cu pintenii, împreună cu Liebetraut şi cîţiva slujitori, l-a făcut să intre pe poartă.
ADELHEID: Cum ţi-a plăcut?
CAMERISTA: Nu ştiu să-mi fi plăcut un altul atît. Semăna cu împăratul aici, *arată portretul împăratului Maximilian*, de-ai fi jurat că e fiu-său. Atît numai că nasul îl are mai mic. Altfel, aceeaşi ochi zîmbitori, căprui deschis, acelaşi păr frumos bălai, şi tot aşa de-nalt şi bine făcut. O uşoară melancolie pe faţă, ştiu eu, tare mi-a plăcut!
ADELHEID: Curioasă sînt să-l văd!
CAMERISTA: Aşa bărbat zic şi eu pentru dumneavoastră.

ADELHEID: Eşti nebună!
CAMERISTA: Copiii şi nebunii...

Liebetraut *intră.*

LIEBETRAUT: Ei, stimată doamnă, ce merit?
ADELHEID: Să-ţi pună coarne nevasta. Judecînd după isprava din urmă, pe destule neveste cinstite de prin vecini le-ai scos din calea îndatoririlor casnice.
LIEBETRAUT: Să am iertare, doamnă! Le-am pus pe cale, vreţi să spuneţi, căci asta se-ntîmpla în patul soţului.
ADELHEID: Ia spune, cum ai făcut de l-ai adus?
LIEBETRAUT: Las' că ştiţi dumneavoastră cum se prind sitarii. N-o să vă mai învăţ şi chiţibuşurile mele. Întîi, m-am făcut că nu ştiu nimic şi nu-nţeleg de ce s-a purtat aşa, şi l-am adus în situaţia să-mi povestească de-a fir-a-păr. Bineînţeles, am adoptat un punct de vedere cu totul opus; nu-nţelegeam, nu vedeam ce l-a făcut să... şi-aşa mai departe. I-am vorbit apoi de Bamberg, la-ntîmplare, multe şi mărunte, trezindu-i anume amintiri şi, după ce i-am pus toată mintea în mişcare, am înnodat iarăşi o mulţime de fire pe care le găsisem rupte. Fără să ştie cum, vrînd-nevrînd, îl trăgea iarăşi aţa spre Bamberg. Şi cum era prea preocupat să se lămurească ce e cu el, şi prea dus pe gînduri ca să se mai poată feri, i-am şi aruncat pe după gît juvăţul împletit din trei fire, cele mai trainice: favoarea femeilor, a prinţilor şi linguşirea, şi aşa l-am tîrît după mine.
ADELHEID: De mine ce i-ai spus?
LIEBETRAUT: Adevărul, aşa cum e. Că aveţi supărări din cauza pămînturilor şi că aţi fi dorit, cum are el mare trecere la împărat, să vă dea o mînă de ajutor ca să vă descurcaţi mai lesne.
ADELHEID: Bine adus.
LIEBETRAUT: Are să vi-l prezinte episcopul.
ADELHEID: Îl aştept... **LIEBETRAUT** *iese.* Cum rar se-ntîmplă să aştept pe cineva.

La Spessart
Berlichingen, Selbitz, Georg, *în costum de călăreţ*

GÖTZ: N-ai dat de el, Georg?
GEORG: Cu-o zi-nainte trecuse călare spre Bamberg, cu Liebetraut şi doi slujitori.

GÖTZ: Nu văd ce-o să iasă de-aici...
SELBITZ: Ba eu văd. Prea pripită v-a fost împăcarea ca să fie şi trainică. Liebetraut e mare pişicher, sigur că i-a intrat pe sub piele.
GÖTZ: Crezi c-ar fi în stare să trădeze alianța?
SELBITZ: Primul pas l-a şi făcut.
GÖTZ: Nu cred. Cine ştie de ce-o fi trebuit să se ducă la curte. Acolo au încă îndatoriri față de el. De ce să ne gîndim la rău?
SELBITZ: Să dea dumnezeu să iasă lucrurile bine. O merită.
GÖTZ: Mă gîndesc la un şiretlic: să-l îmbrăcăm pe Georg în haina luată pradă de la călărețul din Bamberg, să-i dăm biletul lui de liberă trecere şi să se ducă acolo, să vadă cum stau lucrurile.
GEORG: Decînd aştept eu asta!
GÖTZ: E-ntîia ta ieşire! Fii cu băgare de seamă, băiete. Mi-ar părea rău să pățeşti ceva!
GEORG: Lăsați! Oricîți ar mişuna în jurul meu, nu mă sperii. Am să mă uit la ei ca la nişte şoareci.

Iese.

Bamberg
Episcopul, Weislingen

EPISCOPUL: Prin urmare, nu vrei să mai rămîi.
WEISLINGEN: Nu-mi puteți pretinde să-mi calc jurămîntul.
EPISCOPUL: Ți-aş fi putut pretinde să nu-l faci. Ce te-a îndemnat să juri? Nu te puteam eu libera şi fără asta? N-am eu atîta trecere la curtea împăratului?
WEISLINGEN: Faptul e fapt. Iertați-mă, dacă se poate!
EPISCOPUL: Eu tot nu-nțeleg ce te-a făcut să recurgi la asemenea pas! Ca să te rupi de mine? Dar n-aveai de ales o mulțime de alte mijloace? Omul lui nu e-n mîna noastră? N-aş fi dat orice sumă ca să-l liniştesc? Acțiunea împotriva lui şi-a oamenilor lui ar fi mers mai departe. Dar uit că stau de vorbă cu prietenul lui, care s-a-ntors acuma împotriva mea. Uit că acum îi vine uşor să rupă lanțurile pe care el însuşi i le-ntinsese.
WEISLINGEN: Prea nobile domn...
EPISCOPUL: Şi totuşi, cînd mă uit în ochii tăi, cînd ți-aud glasul... nu, nu, e peste putință!
WEISLINGEN: Rămîneți cu bine, Eminență.

EPISCOPUL: Domnul să te aibă-n pază. Altădată, cînd plecai, îți spuneam: „La revedere“. Acum mai bine-ar fi să nu ne mai vedem niciodată.
WEISLINGEN: Multe se mai pot schimba.
EPISCOPUL: Din păcate, prea multe s-au și schimbat. Poate cînd ne-om mai revedea, vei veni ca dușman în fața zidurilor mele, să pustiești ogoarele care îți datorează ție rodnicia de pînă acum.
WEISLINGEN: Nu, Eminență.
EPISCOPUL: Nu poți să zici nu! Păturile, clasele laice, vecinii mei, îmi poartă toți pică. Cînd te aveam pe tine... Dar poți să pleci, Weislingen. Nu mai am nimic de spus. Multe planuri ai zădărnicit. Poți pleca...
WEISLINGEN: Ce-aș putea să vă mai spun?

Episcopul *iese. Intră* **Franz**

FRANZ: Adelheid vă așteaptă. Nu-i e bine. Totuși, n-ar vrea să plecați fără un bun-rămas.
WEISLINGEN: Haidem.
FRANZ: E sigur că plecăm?
WEISLINGEN: Chiar în seara asta.
FRANZ: Mi-e greu de parcă plec pe veci din lumea asta.
WEISLINGEN: Și mie; ba parcă nici nu știu încotro să mă îndrept.

Camera Adelheidei
Adelheid, camerista

CAMERISTA: Sînteți palidă, doamnă.
ADELHEID: Nu-l iubesc. Aș vrea totuși să nu plece. Vezi, aș putea să trăiesc cu el, chiar dacă nu l-aș vrea de bărbat.
CAMERISTA: Dar credeți că pleacă?
ADELHEID: E la episcop să-și ia rămas-bun.
CAMERISTA: Și abia pe urmă o să simtă greul.
ADELHEID: Ce vrei să zici?
CAMERISTA: Mai întrebați? L-ați prins în capcană. Oricît s-ar zbate, nu mai scapă.

Intră **Weislingen.**

WEISLINGEN: Nu vă e bine, doamnă?
ADELHEID: Îți e totuna. Te desparți de noi. Pleci pentru totdeauna. Ce-ți pasă dacă mai trăim ori nu?
WEISLINGEN: Nu mă cunoașteți.

ADELHEID: Te iau drept ce te dai.
WEISLINGEN: Aparenţa înşală.
ADELHEID: Eşti cameleon?
WEISLINGEN: De-aţi şti ce e-n inima mea!
ADELHEID: Frumoase lucruri mi-ar fi dat să văd!
WEISLINGEN: Cu siguranţă. Aţi găsi propriul dumneavoastră portret.
ADELHEID: În cine ştie ce ungher cu portrete de familii răposate. Ascultă, Weislingen, nu uita că vorbeşti cu mine. Vorbele mari or fi ele bune cînd e să te ascunzi după ele; oricum însă, jalnic lucru e să fii recunoscut sub mască. Nu negi şi susţii, totuşi contrariul. Ce părere mai pot să-mi fac despre dumneata?
WEISLINGEN: Oricare, mi-e egal. Sînt atît de amărît de cum sînt, încît puţin îmi pasă drept ce sînt luat.
ADELHEID: Ai venit să-ţi iei rămas-bun.
WEISLINGEN: Daţi-mi voie să vă sărut mîna. Vă zic rămas-bun. Mi-aţi amintit-o. Iertaţi-mă! Văd că vă deranjez, doamnă.
ADELHEID: N-ai înţeles. Voiam să te ajut să pleci... Doar vrei să pleci.
WEISLINGEN: Spuneţi mai degrabă: trebuie! Dacă nu m-ar lega datoria mea de cavaler, cuvîntul dat, care mi-e sfînt...
ADELHEID: Du-te! Du-te! Spune-o asta fetelor care citesc romane cavalereşti ca „Theuerdank“[12] şi visează un bărbat la fel. „Datoria de cavaler“! Mă faci să rîd!
WEISLINGEN: Nici dumneavoastră nu credeţi ce spuneţi!
ADELHEID: Ascultă-mă pe mine: te prefaci! Ce-ai promis? Şi cui? Unui om care nu-şi respectă nici măcar legămîntul lui faţă de-mpărat şi de ţară, şi nu şi-l respectă tocmai atunci cînd ştie că, prinzîndu-te, îşi atrage proscrierea? Datoria! O datorie cu nimic mai valabilă decît un jurămînt fals, smuls cu de-a sila. Cum, legile noastre nu te pot dezlega de asemenea jurămînt? Poveşti pentru copiii care cred în stafii! Altceva ascunzi. Să te faci duşmanul Reichului, duşman al binelui şi al liniştii obşteşti! Duşman al împăratului! Tovarăşul unui tîlhar, tu, Weislingen, o fire aşa de simţitoare!
WEISLINGEN: Dacă l-aţi cunoaşte!
ADELHEID: ... aş şti să-l judec după merit: o fire mîndră şi neînduplecată. Tocmai de asta mă tem pentru tine,

Weislingen. Încearcă şi vezi-te tovarăşul lui! Du-te, lasă-l să te domine! Tu, fire deschisă şi caldă...

WEISLINGEN: Şi el e.

ADELHEID: Dar tu[13] cedezi, şi el, nu! Cînd cu gîndul nu gîndeşti, are să te calce în picioare de ai s-ajungi sclavul unui cavaler în loc să-i stăpîneşti pe prinţi. Dar e o cruzime să-ţi tulbur speranţele de viitor...

WEISLINGEN: De-ai şti cu ce dragoste neţărmurită m-a-ntîmpinat!

ADELHEID: Şi asta i-o iei în nume de bine? Era datoria lui s-o facă. Ce-ai fi pierdut dacă s-ar fi purtat brutal? Pe mine m-ar fi stînjenit mai puţin. Un om semeţ ca el...

WEISLINGEN: O spuneţi pentru că vă e duşman.

ADELHEID: O spuneam pentru libertatea dumitale. Dar la urma urmei, ce mă priveşte? Du-te sănătos!

WEISLINGEN: Îngăduiţi-mi încă o clipă. *Îi ia mîna şi tace.*

ADELHEID: Mai e ceva?

WEISLINGEN: Trebuie să plec.

ADELHEID: Du-te!

WEISLINGEN: Doamnă! Nu pot.

ADELHEID: Dar trebuie.

WEISLINGEN: Şi nu vă mai văd?

ADELHEID: Du-te! Sînt bolnavă, păcat, la timp nepotrivit...

WEISLINGEN: Nu vă uitaţi aşa la mine!

ADELHEID: Ne eşti vrăjmaş, şi-ai vrea să-ţi şi surîdem? Du-te!

WEISLINGEN: Adelheid!

ADELHEID: Te urăsc!

Intră **Franz**

FRANZ: Stăpîne, vă cheamă episcopul.

ADELHEID: Du-te, du-te!

FRANZ: Vă roagă să veniţi degrabă.

ADELHEID: Du-te, du-te!

WEISLINGEN: Nu-mi iau rămas-bun, mă-ntorc!

Iese.

ADELHEID: Te-ntorci? Vom vedea! Margareta, dacă mai vine, nu-l primesc. Spune-i că nu mi-e bine, că mă doare capul, că dorm... să nu-l văd! Dacă mai e vreo nădejde să-l întoarcem, singura cale asta e. *Pleacă.*

Antecameră
Weislingen, Franz

WEISLINGEN: Nu vrea să mă vadă?
FRANZ: Se-nnoptează. Să pun şaua pe cai?
WEISLINGEN: Nu vrea să mă vadă!
FRANZ: Pe cînd să fie gata caii?
WEISLINGEN: E tîrziu. Rămînem pe loc.
FRANZ: Mulţumescu-ţi Doamne! *Iese.*
WEISLINGEN *sieşi:* Rămîn! Ia seama! E o mare încercare! Calul mi s-a speriat cînd să intre pe poarta castelului. Îngerul meu bun parcă-i ieşise-n cale. Ştia el ce primejdii mă pîndeau dacă intru. Dar nu se cade nici să-l las pe episcop cu toate treburile încurcate, cînd mie mi le dăduse în seamă, şi să nu le pun măcar în ordine, aşa încît cine-o veni după mine să ştie de unde să ia firul. Asta pot s-o fac, nu dăunează cu nimic nici lui Berlichingen, nici legăturii dintre noi. Aici n-au să mă poată ţine. Fireşte, tot mai bine era de nu veneam. Dar de plecat, tot plec eu, mîine ori poimîine.

Iese.

În Spessart
Götz, Selbitz, Georg

SELBITZ: Vedeţi? Cum v-am spus eu, aşa s-a-ntîmplat.
GÖTZ: Nu. Nu. Nu.
GEORG: Credeţi-mă. E adevăru-adevărat. Am făcut cum mi-aţi poruncit. M-am îmbrăcat în haina prizonierului din Bamberg, mi-am luat insigna şi, agonisindu-mi pîinea pe drum, i-am însoţit pe nişte ţărani din părţile Reineck-ului, pînă sus la Bamberg.
SELBITZ: Îmbrăcat aşa? Puteai s-o păţeşti.
GEORG: Acuma văd şi eu. Dar un călăreţ cînd o chibzui prea mult nu mai ajunge să dea nici o lovitură mai de doamne-ajută! Nici n-am apucat să intru bine-n Bamberg, şi la han am şi auzit: „Weislingen s-a-mpăcat cu episcopul!" Şi vorbeau despre o căsătorie cu văduva lui Walldorf!
GÖTZ: Vorbe!
GEORG: L-am văzut cînd o ducea de braţ la masă. Frumoasă femeie, ce să vă spun, foarte frumoasă! Ne-am ploconit cu toţii, ea ne-a mulţumit tuturor, el a dat din

cap, părea bine dispus, iar în urma lor mulţimea şoptea: „Frumoasă pereche!"

GÖTZ: Se poate.

GEORG: Staţi să vedeţi. A doua zi, cînd s-a dus la biserică, am pîndit pînă mi-a venit bine. Era singur: el cu un paj. Eram jos la scară şi i-am şoptit: „Două cuvinte de la prietenul dumneavoastră Berlichingen". A înlemnit. Îi citeai pe faţă că e vinovat. Îi era greu să dea ochii cu mine, un biet pîrlit de călăreţ.

SELBITZ: Semn că conştiinţa lui era mai prejos de rangul tău.

GEORG: „Eşti din Bamberg", mi-a spus. I-am răspuns: „Vă aduc un salut din partea cavalerului von Berlichingen, şi-aş vrea să vă întreb..." „Vino mîine dimineaţă, mi-a spus, la mine în antecameră, şi vorbim acolo!"

GÖTZ: Şi te-ai dus?

GEORG: Mai încape vorbă? Mi-am pierdut o grămadă de vreme aşteptînd. Mă tot măsurau, din cap pînă-n picioare, copiii de casă, îmbrăcaţi în mătase. Gîndeam în sinea mea: „N-aveţi decît!" La urmă a dat Dumnezeu şi mi-au spus să intru. Arăta supărat, dar ce-aveam eu cu supărarea lui? M-am dus la el şi i-am spus ce-aveam de spus. Vorbea dîrz, ca unul care n-are curaj, dar n-o dă pe faţă. Mi-a spus că se miră cum de-i cereţi socoteală printr-un călăreţ. Mi-a fost ciudă. I-am spus: „Nu ştiu decît două feluri de oameni — cinstiţi ori nemernici; şi eu îi slujesc lui Götz von Berlichingen!" Atunci s-a aprins, a încurcat vrute şi nevrute. Eu atît am înţeles: că l-aţi luat prea repede, că nu vă e dator cu nimic şi că nu mai vrea să aibă de-a face cu dumneavoastră.

GÖTZ: Cum? El cu gura lui ţi-a spus asta?

GEORG: Şi asta, şi mai mult. M-a ameninţat că...

GÖTZ: Ajunge! L-am pierdut şi pe el! Încredere şi cinste, din nou m-a înşelat! Biata Marie! Cum să-i spun eu una ca asta?

SELBITZ: Mai bine-aş fi olog decît aşa porc de cîine! *Iese.*

Bamberg
Adelheid, Weislingen

ADELHEID: Groaznic încep să mă plictisesc! Să stăm de vorbă, mi-e urît, iar ca să-mi mai fac un joc din dum-

neata, parcă mi-e ruşine. Plictiseală, plictiseală, eşti mai rea decît boala!

WEISLINGEN: Ţi s-a şi urît de mine?

ADELHEID: De dumneata poate că nu, dar de prezenţa dumitale. Mai bine te duceai unde-ţi puseseşi de gînd... îmi pare rău că noi te-am ţinut.

WEISLINGEN: Favoarea femeii! Întîi te ia sub aripă şi-ţi încălzeşte cele mai dragi speranţe, apoi, deodată, ca o găină nestatornică, fuge de pe cuibar, şi puişorii care-ncepuseră să crească îi lasă-n voia soartei, să piară...

ADELHEID: Ocărăşte femeile! Faci ca nesocotitul de judecător care azvîrle şi calcă-n picioare cărţile ce nu sînt cu nimic vinovate că el a pierdut la joc! Dar bărbaţii nu sînt tot aşa? Tocmai voi vă găsiţi să vorbiţi de nestatornicie? Voi, care doar cînd şi cînd sînteţi ce-aţi vrea să fiţi, dar niciodată ce-ar trebui? Regi împopoţonaţi şi invidiaţi de mulţime! Ce n-ar da o biată nevastă de croitor să aibă la gît un şir din mărgăritarele care vă tivesc haina pe poale şi pe care voi, nepăsători, le atingeţi în mers cu piciorul?

WEISLINGEN: Amare cuvinte!

ADELHEID: Ca într-un antifon[14], răspunsul la cîntarea dumitale. Înainte de-a te cunoaşte, Weislingen, eram ca nevasta aceea de croitor. Atîta zarvă s-a făcut în jurul tău şi-atît te-a ridicat în slavă mulţimea, şi ţi-a făcut — dar la ce bun să comparăm? — o faimă ca de bîlci, încît ajunsesem să nu mai am decît o singură dorinţă: ah, voi putea să am vreodată în faţă această chintesenţă a sexului bărbătesc, acest fenix cu numele de Weislingen? Şi, iată, dorinţa mi-e împlinită.

WEISLINGEN: Iar fenixul s-a-nfăţişat ca un biet cocoş domestic.

ADELHEID: Nu, Weislingen, mi-ai plăcut.

WEISLINGEN: Aşa s-ar fi zis.

ADELHEID: Şi-aşa a fost. Într-adevăr, faima ţi-ai depăşit-o. Mulţimea preţuieşte numai reflexul meritelor. Aşa e felul meu: nu pot să reflectez asupra oamenilor la care ţin. Aşa se face că am trăit o vreme unul lîngă altul: simţeam eu în tine o lipsă, dar nu ştiam care. Acum mi s-au deschis ochii. În locul omului activ, care înviora treburile unui principat, fără însă să-şi uite nici de sine, şi nici de faimă, a omului care, printr-o mulţime de fapte, care de care mai strălucite, s-a ridicat pînă-n

slavă, văd acum un văicărit, ca un poet bolnav şi tînjind ca o fată sănătoasă[15] şi mai trîndav ca un holtei bătrîn. La început credeam că întîmplarea ceea care te-a mîhnit peste măsură e de vină, şi-ţi treceam cu vederea cît puteam. De cînd văd însă că, pe zi ce trece, eşti tot mai mohorît, iartă-mă, dar îţi retrag orişice favoare. N-ai dreptul la ea. Altui Weislingen i-o dăruisem pe viaţă, dar acela n-a putut să ţi-o treacă dumitale.

WEISLINGEN: Atunci eliberează-mă.

ADELHEID: Nu, cîtă vreme mai rămîne o speranţă. În astfel de împrejurări, singurătatea e primejdioasă. Sărmane! Eşti amărît de parcă te-a înşelat iubita dintîi. Vezi, de-asta nu te socotesc pierdut. Dă-mi mîna şi iartă-mă pentru tot ce ţi-am spus numai din dragoste.

WEISLINGEN: Dacă m-ai iubi, ai găsi pentru dragostea mea arzătoare o mîngîiere cît de mică, Adelheid. Mă-nvinuieşti pe nedrept. De-ai şti numai a suta parte din tot ce mă frămîntă necontenit, nu ţi-ai mai face o plăcere să-mi vorbeşti cu atîta nepăsare şi dispreţ, şi nu m-ai hărţui cu atîta cruzime. Surîzi! În urma pasului aceluia pripit, pînă să redevin iarăşi eu însumi, mi-a trebuit timp. E greu să lupţi împotriva omului a cărui amintire se trezise din nou cu-o dragoste atît de vie în inima mea!

ADELHEID: Ciudat mai eşti! Cum poţi iubi pe omul pe care-l invidiezi! E ca şi cînd m-aş duce să-l aprovizionez cu hrană pe vrăjmaş.

WEISLINGEN: Văd şi eu că nu mai e timp de pierdut. L-au înştiinţat că sînt iarăşi Weislingen de mai-nainte, şi o să caute să profite de avantajul lui. Dar, Adelheid, nu vreau să crezi că noi stăm cu mîinile-n sîn. Călăreţii noştri s-au întărit şi stau de veghe, tratativele continuă, iar dieta din Augsburg ne va duce planurile la bun sfîrşit.

ADELHEID: Te duci şi tu?

WEISLINGEN: De-ar fi să duc cu mine singura nădejde de viitor! *Îi sărută mîna.*

ADELHEID: Neîncrezători ce sînteţi! Mereu vreţi semne şi minuni! Du-te, Weislingen! Ce-ai început du pîn' la capăt. Interesele episcopului, ale tale, ale mele sînt atît de legate unul de altul încît, dacă n-ar fi decît cauza politică la mijloc, şi tot...

WEISLINGEN: Glumeşti.

ADELHEID: Nu glumesc deloc. Pămînturile mele sînt în mîna îngîmfatului de duce; pe-ale tale n-o să le lase Götz multă vreme în pace, şi dacă nu ne-om uni între noi, cum fac vrăjmaşii noştri, şi nu l-om atrage pe-mpărat de partea noastră, sîntem pierduţi.

WEISLINGEN: N-am nici o teamă. Cei mai mulţi dintre prinţi gîndesc ca noi. Şi cum împăratul ne cere ajutor împotriva turcilor, drept ar fi ca şi el să ne vină-n ajutor. Nespus de fericit aş fi să pot scoate moşiile tale din mîna înfumuraţilor de vrăjmaşi, iar capetele răzvrătite din Suabia să le trimit pe lumea cealaltă, şi să fac să fie iar linişte în tot episcopatul. Şi pe urmă...

ADELHEID: O zi aduce alta, şi soarta o decide viitorul...

WEISLINGEN: Dar trebuie să vrem...

ADELHEID: Şi vrem.

WEISLINGEN: E sfînt?

ADELHEID: Sfînt! Dar du-te!

WEISLINGEN: O, vrăjitoare ce eşti!

Han
Nuntă la ţară. Afară, joc şi lăutari
Socrul, Götz, Selbitz, *la o masă.* **Ginerele** *vine spre ei.*

GÖTZ: Foarte cuminte că aţi pus capăt certei dintre voi şi-aţi încheiat-o cu bine, cu nuntă şi cu veselie.

SOCRUL: Mai bine decît aş fi visat vreodată. Să trăiesc în linişte şi pace cu vecinul şi să-mi văd şi fata căpătuită.

GINERELE: Şi eu, stăpîn pe locul cu pricina şi pe cea mai frumuşică fetişcană din sat. Ce bine era dacă-ţi venea gîndul mai demult!

SELBITZ: Dar de cînd vă judecaţi?

SOCRUL: De vreo opt ani. Mai bine m-ar scutura frigurile înc-o dată pe-atît decît să mai trec prin ce-am trecut. N-ai crede cîtă bătaie de cap pîn' să smulgi de la perucaţii ăştia o hotărîre. Şi la urmă cu ce te-alegi? Lua-l-ar dracu pe asesorul Sapupi[16]. Negricios de italian spurcat!

GINERELE: Mare ticălos! În două rînduri am fost la el.

SOCRUL: Şi eu în trei. Şi ce să vedeţi? La urmă, cînd să dea hotărîrea, avea şi vecinul dreptate, aveam şi eu dreptate. Am rămas amîndoi cu gurile căscate, pîn' ce s-a milostivit Dumnezeu de mi-a dat în gînd să-i dau şi fata odată cu pămîntul.

GÖTZ *bînd:* Pentru bună înţelegere şi-n viitor!

SOCRUL: Să dea Dumnezeu! Dar fie ce-ar fi, că eu cît oi trăi nu mă mai duc la judecată. O groază de parale te costă. Şi orice mişcare e tot pe bani.

SELBITZ: Bine, dar în fiecare an se fac anchete de către trimişii-mpărăteşti.

SOCRUL: Eu, unul, n-am văzut aşa ceva. Bunătate de taleri mi s-au dus. M-am spetit plătind.

GÖTZ: Cum asta?

SOCRUL: Toţi întind mîna după cerşeală. Numai asesorul, bătu-l-ar sfîntul, mi-a mîncat optsprezece guldeni de aur.

MIRELE: Care?

SOCRUL: Care altul decît Sapupi?

GÖTZ: Neruşinatul!

SOCRUL: Ba mie douăzeci mi-a cerut. Cînd m-am dus de i-am numărat pe masă, în frumuseţea aia de casă cu grădină, în sala mare, mă seca la inimă de ciudă; că vezi dumneata, casa şi gospodăria o am, la ce să zic, dar bani peşin de unde iau? Stam năuc, Dumnezeu mă ştie cum, făr-o para să am de-ntors. Pînă cînd mi-am luat inima-n dinţi şi i-am spus-o pe şleau. A văzut el că sînt oţărît rău; numai ce-l văd că mi-aruncă doi guldeni îndărăt şi-mi închide uşa-n nas.

GINERELE: Cum se poate? Sapupi?

SOCRUL: Ba bine că nu! El, care altul?

GINERELE: Lua-l-ar dracu! Şi mie mi-a mîncat cincisprezece guldeni.

SOCRUL: Ticălosul!

SELBITZ: Götz, şi mai zic că noi sîntem tîlhari!

SOCRUL: De asta a şi dat el hotărîrea în doi peri. Cîinele!

GÖTZ: Faceţi plîngere! Nu merge-aşa.

SOCRUL: Cum s-o facem?

GÖTZ: N-aveţi decît să vă duceţi la Speyer[17]; e tocmai vremea anchetelor. Arătaţi-le cum stau lucrurile. Trebuie să cerceteze şi să vă dea banii înapoi.

GINERELE: Credeţi că ajungem la ceva?

GÖTZ: Dacă mi-ar sta mie în mînă, v-aş promite.

SELBITZ: Şi-apoi, e-o sumă. Face să-ncercaţi.

GÖTZ: Mai demult, pentru o sumă mult mai mică, şi tot m-am dus.

SOCRUL: Tu ce crezi?

GINERELE: Să-ncercăm! Ce-o fi o fi!

Vine Georg.

GEORG: Negustorii din Nürnberg se-apropie.
GÖTZ: Dincotro?
GEORG: Dacă pornim călare şi ne furişăm încet, îi prindem între Beerheim şi Mühlbach, în pădure.
SELBITZ: Straşnic!
GÖTZ: Haidem, copii! Rămîneţi sănătoşi! Şi să ne-ajute dumnezeu după gînd.
ŢĂRANII: Foarte mulţumim! Nu luaţi masa aici în seara asta?
GÖTZ: Nu-i timp! Pornim!

ACTUL AL TREILEA

Augsburg. O grădină
Doi negustori *din Nürnberg*

ÎNTÎIUL NEGUSTOR: Aici să stăm; pe-aici trebuie să treacă împăratul. Îl vezi? S-a și arătat în capătul aleii.

AL DOILEA NEGUSTOR: Cu cine e?

ÎNTÎIUL NEGUSTOR: Cu Adelbert von Weislingen.

AL DOILEA NEGUSTOR: Care e cu Bambergul. Bun!

ÎNTÎIUL NEGUSTOR: Am să-i cad la picioare și am să-i vorbesc.

AL DOILEA NEGUSTOR: Bine, vin!

Intră **împăratul** *și* **Weislingen.**

ÎNTÎIUL NEGUSTOR: Arată supărat.

ÎMPĂRATUL: Sînt mîhnit, Weislingen! Cînd mă uit în urmă peste viața mea, aproape-mi pierd nădejdea. Atîtea înfăptuiri ratate, parte rămase-n drum, parte zădărnicite! Și asta pentru că nu e un singur prinț, cît de mic, care să nu se intereseze mai mult de gărgăunii lui decît de planurile mele.

Negustorii i se aruncă la picioare.

ÎNTÎIUL NEGUSTOR: Preamărite, prealuminate!

ÎMPĂRATUL: Cine sînteți? Ce vreți?

ÎNTÎIUL NEGUSTOR: Ia, niște bieți negustori din Nürnberg, supușii Măriei-Voastre. Venim să cerem ajutor! Gőtz von Berlichingen, împreună cu Hans von Selbitz, au tăbărît și-au prădat treizeci de negustori de-ai noștri pe cînd se-ntorceau de la tîrgul din Frankfurt, escortați de călăreți din Bamberg. Rugăm pe Măria-Voastră să ne dați sprijin și ocrotire, altfel ne prăpădim; ajungem să cerșim pentru-o pîine.

ÎMPĂRATUL: Doamne sfinte! Doamne sfinte! Ce-i asta?! Unul n-are decît un picior, altul n-are decît o mînă. Ce v-ați fi făcut de-aveau cîte două mîini și două picioare?

NEGUSTORII: Cu supunere rugăm pe Măria-Voastră să arunce o privire de îndurare peste nevoile și strîmtorarea noastră.

ÎMPĂRATUL: Cum vine asta? Un negustor cînd pierde un sac de piper vrea să ridice tot Reichul în picioare? În schimb, cînd se ivește vreo primejdie pentru împărat ori pentru Reich, fie c-ar fi vorba de-un regat, de-un principat ori de-un ducat, nimeni nu mai pune mîna pe voi.

WEISLINGEN: Ați nimerit rău! Duceți-vă și veniți peste cîteva zile.

NEGUSTORII: Ne plecăm cu-nchinăciune. *Ies.*

ÎMPĂRATUL: Mereu încăierări! Te miri de unde mai răsar atîtea. Țîșnesc din nou, ca la balaurul cu șapte capete.

WEISLINGEN: Și nu le poți stîrpi decît prin foc și sabie și printr-o acțiune drastică.

ÎMPĂRATUL: Așa crezi dumneata?

WEISLINGEN: Cel mai cuminte ar fi ca Maiestatea Voastră să se împace cu principii în chestiunile neînsemnate. Să nu credeți că Germania întreagă se plînge de neliniște. Numai în Franconia și în Suabia mai mocnesc ceva urme din toată urgia războiului civil. Și încă și-acolo mulți dintre nobili și dintre cetățenii liberi tînjesc după pace. De-am reuși să sfîrșim o dată cu Sickingen, cu Slebitz și cu... Berlichingen, toți ceilalți ar cădea de la sine. Ei trei întețesc în capetele mulțumii dihonia și răzvrătirea.

ÎMPĂRATUL: Ba vezi, eu pe-ăștia trei i-aș cruța. Sînt viteji și mărinimoși. De-ar fi să mai duc un război, cu ei aș porni în frunte.

WEISLINGEN: Da, nu zic, de s-ar fi arătat întotdeauna credincioși și la datorie. Așa însă, ar fi o mare primejdie ca după atîtea încercări de răzvrătire, să fie răsplătiți cu cele mai înalte cinstiri. Căci tocmai de bunătatea și îndurarea aceasta a Măriei Voastre au abuzat în mod criminal. Pe ea s-au bizuit și partizanii lor. Și sigur n-au să poată fi ținuți în frîu, atîta timp cît n-or fi nimiciți în opinia publică și nu li s-o tăia orice speranță că au să se mai ridice.

ÎMPĂRATUL: Mă sfătuiești, așadar, să fiu sever?

WEISLINGEN: Nu văd alt mijloc pentru a pune capăt spiritului de răzvrătire care a cuprins toată ţara. Nu vin întruna, cînd de ici, cînd de colo, tot felul de plîngeri din partea nobililor, că supuşii, pînă şi şerbii, se unesc împotriva lor, cer drepturi şi ameninţă să ştirbească autoritatea tradiţională, aşa încît să te poţi aştepta la cele mai grozave urmări?

ÎMPĂRATUL: Uite, ar fi o minunată ocazie să pornim acum contra lui Berlichingen şi a lui Selbitz. Bineînţeles însă, n-aş vrea să li se facă nici un rău. Prizonieri, da, şi puşi să facă jurămînt că ţin pace şi că vor sta liniştiţi la castele şi n-au să iasă din cuprinsul moşiei lor! În viitoarea adunare am s-o şi propun.

WEISLINGEN: Toată lumea va aclama bucuros şi va scuti pe Maiestatea Voastră de cuvintele de încheiere.

Ies.

Jaxthausen
Sickingen, Berlichingen

SICKINGEN: Da, vin să cer dragostea şi mîna nobilei tale surori.

GÖTZ: O, ce bine era dacă veneai mai demult! Trebuie să-ţi mărturisesc. În timp ce mi-era prizonier, Weislingen i-a cîştigat iubirea, mi-a cerut-o în căsătorie şi eu mi-am dat învoirea. Cum i-am dat drumul, fluturele a şi dispreţuit mîna ei iubitoare, care-l mîngîiase în zile grele. Cine ştie în jurul cui o mai fi fîlfîind acum, ca să-şi găsească alt rost?

SICKINGEN: Aşa s-a purtat?

GÖTZ: Aşa!

SICKINGEN: Două legături a rupt dintr-o dată. Bine că nu te-ai înrudit mai de aproape c-un astfel de nemernic.

GÖTZ: Plînge, biata fată, şi-şi trece vremea în rugăciuni.

SICKINGEN: O facem noi să rîdă iar.

GÖTZ: Cum? Te-ai gîndi să iei în căsătorie o logodnică părăsită?

SICKINGEN: E o cinste pentru amîndoi că v-a părăsit un astfel de om. N-are rost ca biata fată să ia drumul mînăstirii doar fiindcă întîiul bărbat care i-a ieşit în cale a fost un nemernic. Nu, crede-mă. Stărui în cererea mea. Să fie ea regina castelelor mele.

GÖTZ: Ţi-o spun totuşi, ţinea la el.

SICKINGEN: Nu sînt, oare, în stare să alung umbra unui ticălos? Haidem la ea!

Ies.

Tabăra trupelor de execuție
Căpitanul, ofițerii

CĂPITANUL: Să-naintăm cu grijă și să-i crutăm pe oameni cît vom putea. E ordin straşnic să-l încolțim şi să-l predăm viu. Greu lucru! Cine s-o-ncumeta să-i țină piept?

ÎNTÎIUL OFIȚER: Ştiu eu? O să se apere ca un mistreț. Cînd ai căuta, nu ne-a făcut nimic. Oricare o să pregete ca de dragul împăratului și-al țării să-și lase-o mînă, ori un picior.

AL DOILEA OFIȚER: Mare ocară de ne-o scăpa! Mie de mi-o trece pe la nas, îl prind.

ÎNTÎIUL OFIȚER: Numai nu cu dinții, că-ți rupe fălcile. Ehei, pe oameni ca el nu-i prinzi ca pe borfaşi.

AL DOILEA OFIȚER: Om vedea.

CĂPITANUL: Înştiințarea trebuie s-o fi primit. Nu e timp de pierdut; să trimitem ceva oameni să iscodească.

AL DOILEA OFIȚER: Merg eu în frunte.

CĂPITANUL: Nu cunoşti locurile.

AL DOILEA OFIȚER: Am pe unul care aici s-a născut și-a copilărit.

CĂPITANUL: Atunci e bine.

Ies.

Jaxthausen
Sickingen

SICKINGEN: Merge treaba! A fost ca uimită de propunere şi m-a privit din cap pînă-n picioare. Mă prind că mă compara cu celălalt. Slavă Domnului, însemn și eu ceva! Răspundea scurt şi încurcată. Cu-atît mai bine! O să mai tînjească ea. Fetele cînd trec printr-o dezamăgire-n dragoste se hotărăsc mai repede să se mărite.

Intră **Götz.**

SICKINGEN: Ce nouăți, cumnate?

GÖTZ: Sînt proscris.

SICKINGEN: Cum?

GÖTZ: Poftim, citeşte scrisoarea îmbucurătoare! Ordin de la împărat să fiu prins, iar trupul să mi-l sfîşie păsările cerului şi fiarele cîmpului.

SICKINGEN: Mai întîi le vine lor rîndul! La timp am sosit.

GÖTZ: Nu, Sickingen, ai să pleci! Toate planurile tale de viitor s-ar nărui dacă te declari în momentul nepotrivit duşman al Reichului. Mi-ai fi şi mie mult mai de folos dacă pari neutru. Împăratul ţine la tine. Pe mine, în cel mai rău caz, au să mă prindă. Atunci să intervii şi să mă scoţi din năpasta în care ne-am afunda amîndoi dacă-mi sari de pe-acum în ajutor. Căci ce s-ar întîmpla? Cum sînt ei de porniţi împotriva mea, de-or prinde de veste că eşti aici, trimit şi mai mulţi oameni. Atunci, ce-am făcut? Totul e-n mîna împăratului! De mult m-ar fi luat naiba dac-ar putea să insufle şi vitejia tot aşa de repede cum şi-adună o mînă de oameni!

SICKINGEN: Ţi-aş trimite-n ascuns vreo douăzeci de călăreţi.

GÖTZ: Bine. Şi eu l-am trimis pe Georg după Selbitz, şi pe slujitori prin vecini. Dragă cumnate, cînd s-or aduna cu toţii, are să fie o grămăjoară cum nu prea văd prinţii.

SICKINGEN: Se poate, dar pe lîngă trupele stăpînirii, o să fiţi puţini.

GÖTZ: Un singur lup şi e prea mult pentr-o turmă de oi!

SICKINGEN: Dar dac-o fi ciobanul bun?

GÖTZ: Atîta rău! Numai slugi plătite. Şi-apoi, oricît de bun cavaler ar fi, dacă nu l-or lăsa să lupte cum ştie el, ce mai face? Aşa au făcut şi cu mine o dată, cînd mă aliasem cu contele palatin împotriva cavalerului Konrad Schotten. Mi-au dat în scris de la cancelarie cum să lupt, cum să mă mişc... Le-am aruncat şi eu hîrtia pe masă şi le-am spus: „Nu-nţeleg să mă iau după asta! Ce ştiu eu ce se iveşte între timp? Asta n-aţi trecut-o pe hîrtie! Eu singur trebuie să deschid ochii şi să văd ce-am de făcut".

SICKINGEN: Noroc, frate! Plec îndată şi-ţi trimit ajutor cît oi putea să strîng în grabă.

GÖTZ: Să trecem şi pe la doamne. Le-am lăsat împreună. Aş fi vrut ca Maria să-ţi dea răspunsul înainte de plecare. Trimite-mi apoi călăreţii şi-ntoarce-te pe-ascuns, s-o iei şi pe ea, căci mă tem că în curînd castelul meu n-o să mai fie un adăpost prea sigur pentru femei.

SICKINGEN: Să nu pierdem nădejdea.

Bamberg
Camera Adelheidei
Adelheid, Franz

ADELHEID: Aşadar, amîndouă trupele sînt pe drum?

FRANZ: Da, şi stăpînul e fericit să-i poată răpune pe vrăjmaşii dumneavoastră. Cum m-aş fi dus şi eu, cu toate că vin cu drag încoace! Şi-acum mă-ntorc numaidecît, să v-aduc cît mai degrabă veşti bune. Mi-a dat voie stăpînul.

ADELHEID: El ce face?

FRANZ: E vesel. Mi-a spus să vă sărut mîna.

ADELHEID *îi întinde mîna:* Ai buze calde!

FRANZ *aparte, cu mîna pe piept:* Aici e şi mai cald. *Tare.* Doamnă, supuşii dumneavoastră sînt cei mai fericiţi oameni de sub soare!

ADELHEID: Pe cine-au trimis împotriva lui Berlichingen?

FRANZ: Pe von Sirau. Vă las cu bine, scumpă doamnă! Trebuie să plec. Nu mă uitaţi!

ADELHEID: Stai de mănîncă ceva, bea şi te odihneşte.

FRANZ: La ce? V-am văzut, mi-a trecut şi osteneala, şi foamea.

ADELHEID: Ştiu că-mi eşti devotat.

FRANZ: Ah, doamnă!

ADELHEID: Abia te ţii pe picioare; odihneşte-te şi ia ceva!

FRANZ: Cîtă grijă aveţi de mine! *Iese.*

ADELHEID: Îi înoată ochii-n lacrimi. Mi-e tare drag! Atît de mult, atît de-adînc n-a ţinut nimeni la mine! *Iese.*

Jaxthausen
Götz, Georg

GEORG: Vrea să vă vorbească între patru ochi! Nu-l cunosc. E-un om voinic, cu ochii negri, plini de foc.

(*Intră* **Lerse**[18]).

GÖTZ: Bun venit! Cu ce-mi vii?

LERSE: Numai cu mine. Nu e mult, dar cît e, e-al dumneavoastră.

GÖTZ: Fii binevenit! Un om de treabă, cînd pierdusem nădejdea de prieteni noi şi mai degrabă mă temeam că-i pierd şi pe cei vechi! Cum te cheamă?

LERSE: Franz Lerse.

GŐTZ: Îţi mulţumesc, Franz, că-mi dai prilej să cunosc un om de inimă.

LERSE: E un prilej pe care vi l-am mai dat o dată, dar atunci n-aţi avut de ce-mi mulţumi.

GŐTZ: Nu-mi aduc aminte să te fi cunoscut.

LERSE: Îmi pare rău. Ţineţi minte cînd, vrînd să-i veniţi în ajutor contelui palatin, în postul Paştelui aţi pornit împotriva lui Konrad Schotten la Hassfurt?

GŐTZ: Da, ştiu.

LERSE: Şi mai ştiţi cum în drum spre un sat v-au ieşit înainte douăzeci şi cinci de călăreţi?

GŐTZ: Ştiu. Şi eu mă ţinusem la început că sînt doisprezece, şi mi-am împărţit ceata. Noi eram şaisprezece, şi m-am oprit în sat, îndărătul unei şuri, tot crezînd să-i las să treacă şi-atunci să le săr în spate, cum mă vorbisem cu ceilalţi.

LERSE: Dar noi vă zărisem, şi ne-am suit pe-o măgură deasupra satului. V-aţi apropiat şi v-aţi oprit la piciorul măgurii. Cînd am văzut că n-aveţi de gînd să suiţi, am coborît noi.

GŐTZ: Şi-abia atunci mi-am dat seama că pierdusem. Douăzeci şi cinci contra opt! Nu era de glumă! Erhard Truchses mi-a străpuns un călăreţ. Atunci l-am doborît şi eu de pe cal. Dacă ar fi fost toţi ca el, şi ca încă un călăreţ, ar fi fost vai de mine şi de biata mea mînă de oameni.

LERSE: Călăreţul de care vorbiţi...

GŐTZ: E cel mai viteaz pe care l-am văzut vreodată. Ştiu că mi-a dat de furcă! Cînd să zic că l-am dat gata şi că mă apuc de alţii, el iar dădea buzna peste mine şi lovea voiniceşte. Mi-a străpuns mîneca de la za, de mi-a luat şi-o bucăţică de carne.

LERSE: Şi l-aţi iertat?

GŐTZ: Era prea viteaz ca să nu-l iert.

LERSE: Dacă-i aşa, trag nădejde să fiţi mulţumit de mine. V-am arătat chiar pe pielea dumneavoastră ce pot.

GŐTZ: Tu erai? Bine mi-ai venit! Bine mi-ai venit! Te poţi tu mîndri, împărate, că ţi-ai recrutat măcar un singur slujbaş în felul ăsta?

LERSE: Mă mir că nu m-aţi recunoscut.

GŐTZ: Cum era să-mi vină-n minte că o să-mi dea sprijinul lui tocmai omul care luptase cu-atîta îndîrjire ca să mă răpună?

LERSE: Tocmai de-asta. Eu din tinerețe sînt călăreț și am luptat cu mulți cavaleri. Cînd am dat de dumneavoastră, m-am bucurat. De faima domniei-voastre auzisem, dar abia atunci v-am cunoscut. E drept că nu v-am putut ține piept, dar ați văzut că nu mi-a fost teamă și m-am întors din nou la atac. Pe scurt, mi-am dat eu seama cu cine am de-a face, și din clipa aceea am hotărît ca numai dumneavoastră să vă slujesc.

GÖTZ: Pe cît timp ne învoim?

LERSE: Pe-un an. Fără plată.

GÖTZ: Cum! Te angajez ca și pe ceilalți; și mai presus de ceilalți, cum se cuvine unuia care mi-a ținut piept la Remlin.

Vine **Georg.**

GEORG: Hans von Selbitz vă salută. Mîine e aici cu cin'zeci de oameni.

GÖTZ: Bine.

GEORG: Din jos de Kocher urcă o ceată de oameni de-ai împăratului. Fără-ndoială, sînt trimiși să vă spioneze.

GÖTZ: Cam cîți?

GEORG: Vreo cinzeci!

GÖTZ: Nu mai mulți! Vino, Lerse, să-i zdrobim. Cînd o veni Selbitz, să fie treaba începută.

LERSE: E rost de început seceriș bogat.

GÖTZ: Pe cai! *Ies.*

Pădure la marginea unei mlaștini
Se întîlnesc **doi călăreți**

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Ce cauți tu pe-aici?

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Mi-am cerut învoire să-mi fac nevoile. De-aseară, de cînd cu alarma aia zadarnică, parcă mi s-a lăsat în pîntece, că, una-două, iar trebuie să descalec.

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Trupa e pe-aproape?

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Cam la un ceas de drum, sus prin pădure.

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Atunci ce cauți pe-aici?

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Vezi, să nu mă trădezi. Gîndeam să cobor în sat. Poate oi găsi un brîu cald ca să mă-ncing și să-mi treacă durerea. Dar tu, dincotro?

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Din satul vecin. Îi aduc ofițerului vin și pîine.

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Da, bună treabă! Se pune pe trai în văzul nostru. Și noi răbdăm. Bună pildă!
ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Hai și te-ntoarce, ticălosule!
AL DOILEA CĂLĂREȚ: Da' ce! Sînt nebun? Ce n-ar da ăi de-acolo să rabde de foame numai să fie-n locul meu!
ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Auzi, vin cai!
AL DOILEA CĂLĂREȚ: Vai de mine!
ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Eu mă cațăr în pom!
AL DOILEA CĂLĂREȚ: Eu mă vîr în stuf.

Vin **Götz, Lerse, Georg, călăreți**

GÖTZ: Dacă dăm pe lîngă mlaștină și n-o luăm la stînga prin pădure, îi luăm pe la spate. *Trec mai departe.*
ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ *dîndu-se jos din copac:* Rău de noi, Michel! Nu răspunzi! Michel, s-au dus. *Merge spre mlaștină:* Michel! Păcatele mele, nu t-ei fi dus la fund! Michel! N-aude. S-a înecat. Te-a luat naiba, fricosule! Sîntem bătuți! Vrăjmași, unde dai, tot vrăjmași!

Apar din nou **Götz** *și* **Georg,** *călări.*

GÖTZ: Stai, ticălosule, ori te omor!
CĂLĂREȚUL: Nu mă omorî!
GÖTZ: Dă-mi spada! Georg, du-l la un loc cu prizonierii luați de Lerse, devale, în pădure. Eu alerg după căpetenia lor, care-a luat-o la goană. *Iese.*
CĂLĂREȚUL: Ce s-a făcut cavalerul nostru care ne-a condus?
GEORG: L-a dat stăpînu-meu de-a berbeleacul de pe cal, de i s-a înfundat pamponul în nămol. L-au ridicat călăreții lui, l-au suit pe cal și-au tulit-o, de gîndeai că-s apucați. *Ies.*

Tabără
Căpitanul, întîiul cavaler

ÎNTÎIUL CAVALER: Îi văd gonind de departe spre tabără, încoace.
CĂPITANUL: Sigur că-i urmărește de-aproape. Trimiteți vreo cincizeci de oameni înspre moară. De s-o rătăci cumva de ai lui, poate că-l prindeți. *Cavalerul pleacă.*

Intră **al doilea cavaler,** *adus de alții.*

CĂPITANUL: Cum merge, domnișorule? Ori ți-au mai pierit din ifose?

CAVALERUL: Lua-l-ar dracu! Cît un taur de-aş fi fost, şi tot mă dădea gata. Spurcatul! Cînd s-a năpustit pe mine, am gîndit că e un trăsnet şi că mă face una cu pămîntul.

CĂPITANUL: Dă slavă domnului c-ai scăpat!

CAVALERUL: Ce să dau slavă, că mi-a stîlcit coastele. Unde-o fi felcerul? *Iese.*

Jaxthausen
Götz, Selbitz

GŐTZ: Ei, Selbitz, ce zici de proscrierea mea?

SELBITZ: Weislingen ţi-a făcut-o!

GŐTZ: Crezi?

SELBITZ: Nu cred: ştiu.

GŐTZ: De unde?

SELBITZ: Îţi spun că la Reichstag tot pe lîngă împărat s-a învîrtit.

GŐTZ: Bine; i-om strica şi de data asta socotelile.

SELBITZ: Sper!

GŐTZ: Haidem! Să-nceapă goana după iepuri.

Tabără
Căpitanul, cavaleri

CĂPITANUL: Aşa n-ajungem la nimic, domnilor! Ne toacă ceată după ceată, şi care mai scapă, fuge de mănîncă pămîntul! Mai degrabă nimereşte în Turcia decît să se mai întoarcă-n tabără. Aşa ne macină zi de zi. Trebuie să ne luăm inima-n dinţi şi să-i ieşim înainte! Eu însumi ţin să fiu în fruntea voastră, ca să vadă cu cine are de-a face.

UN CAVALER: Foarte bucuroşi; numai că ăsta cunoaşte toate cărăruile, ascunzişurile-n munte, încît nu e chip să-l prinzi, cum nu prinzi un şoarece-n grînar.

CĂPITANUL: Eu zic că-l prindem. Haidem la Jaxthausen întîi. Vrînd-nevrînd, vine el să-şi apere castelul.

CAVALERUL: Pornim cu trupa toată?

CĂPITANUL: Fireşte! Ori nu ştiţi că ne-a şi prăpădit vreo sută?

CAVALERUL: Haidem, pîn' nu ne prăpădim cu toţii. Te-ncingi în preajma lui, de curgi ca untul la soare.

Munte împădurit
Götz, Selbitz, trupa

GŐTZ: Vin buluc cu toții! La timp ne-au sosit călăreții lui Sickingen.
SELBITZ: Ne despărțim. Eu o iau la stînga, ocolind coama.
GŐTZ: Bine. Tu, Franz, ia-o cu cincizeci de oameni la dreapta, prin pădure, la deal. Vin dinspre cîmpie. Rămîn să-i țin pe loc. Georg, tu stai lîngă mine! Și de-ți vedea că mă atacă, săriți pe ei din lături! Să-i potopim! Nici habar n-au c-o să le ținem piept. *Ies.*

Cîmp
De-o parte, un deal; de alta, pădure
Căpitanul, ostași împărătești

CĂPITANUL: Ne-așteaptă-n cîmp deschis! Își bate joc de noi! O să ne-o plătească! Cum! Puțin îi pasă că-l năpădim cu șuvoiul nostru?
UN CAVALER: Ferește-te! Nu merge-n frunte! Se uită de parcă pe-ăl dintîi care l-o-nfrunta îl dă de-a rostogolul și-l face una cu pămîntul. Treci în urma călăreților!
CĂPITANUL: Nu cu plăcere.
CAVALERUL: Te rog! Dumneata ne legi pe toți, ca pe un mănunchi de vergi de alun. De ne-om risipi, ne ia unu cîte unu și ne toacă pe toți ca pe niște fire de papură.
CĂPITANUL: Sună, trompet! Iar voi, măturați-i! *Iese.*

Selbitz *vine în goana calului de pe măgura din fund.*

SELBITZ: După mine! Și-au să spună mîinilor lor: „Înmulțiți-vă!“ *Iese.*

Apare **Lerse** *din pădure.*

LERSE: La Götz, cu toții! E-aproape încercuit! Selbitz, viteazule, ai și curățat locul de ei! Toată poiana o s-o semănăm cu capetele lor de ciulini... *Trec. Învălmășeală.*

O înălțime cu un turn de pază
Selbitz, *rănit,* **călăreți**

SELBITZ: Culcați-mă aici și întoarceți-vă la Götz!
ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Nu, stăpîne, aveți nevoie de noi.
SELBITZ: Să se suie careva în turn, să vadă ce se-ntîmplă!
ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Cum s-ajung?

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Suie-te pe umerii mei pîn-aiungi la ferestruica din zid. De-acolo te salți spre portiță.

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ *suind:* Ah, stăpîne!

SELBITZ: Ce vezi?

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Călăreții dumneavoastră fug. Spre coama dealului.

SELBITZ: Blestemații! Mai bine să mor, dar ei să țină piept dușmanului. Să-ncalece unul, să strige la ei și să-i întoarcă! *Călărețul iese.* Pe Götz îl vezi?

CĂLĂREȚUL: Văd trei pene negre în mijlocul vîltorii.

SELBITZ: Luptă, viteazul! Și eu... zac!

CĂLĂREȚUL: Un panaș alb! Cine-o fi?

SELBITZ: Căpitanul.

CĂLĂREȚUL: Götz dă năvală peste el. Buf! A căzut!

SELBITZ: Căpitanul?

CĂLĂREȚUL: Da, stăpîne.

SELBITZ: Bravo! Bravo!

CĂLĂREȚUL: Vai! Vai! Nu-l mai văd pe Götz.

SELBITZ: Poți muri, Selbitz!

CĂLĂREȚUL: Ce-nvălmășeală unde stătuse! Nici panașul albastru al lui Georg nu-l mai văd!

SELBITZ: Dă-te jos! Pe Lerse nu-l vezi?

CĂLĂREȚUL: Nimic. Grozavă forfoteală!

SELBITZ: Aiunge! Vino! Ce fac călăreții lui Sickingen?

CĂLĂREȚUL: Se țin bine. Stai! Fuge unul spre pădure. Încă unul. Fug o grămadă! S-a dus Götz!

SELBITZ: Dă-te ios.

CĂLĂREȚUL: Nu pot! Ura! Ura! Îl văd pe Götz! Și pe Georg.

SELBITZ: Pe cal?

CĂLĂREȚUL: Pe cal! Victorie! Victorie! Fug!

SELBITZ: Cine? Oamenii împăratului?

CĂLĂREȚUL: Steagul e-n mijloc, Götz... în urma lui. Se-mprăștie. Götz îl aiunge pe stegar. I-a luat steagul. Se oprește. O mînă de oameni e-n jurul lui. Tovarășul meu l-ajunge. Vin încoace.

Apar **Götz, Georg, Lerse** *și o mînă de* **oameni.**

SELBITZ: Ura, Götz! Izbîndă!

GÖTZ *descălecînd:* Scump, scump plătită! Ești rănit, Selbitz!

SELBITZ: Tu trăiești și lupți! Prea putin am făcut! Și păcătoșii mei de călăreți!... Cum te-ai descurcat?

GÖTZ: Mare minune c-am scăpat.! Uite, lui Georg îi datorez viața, și uite, lui Lerse! L-am doborît pe căpitan de pe

cal. Ei mi-au omorît calul şi-au tăbărît pe mine. Georg şi-a croit drum cu spada, m-a ajuns şi-a sărit de pe cal. Ca fulgerul am sărit pe calul lui. Ca fulgerul a încălecat şi el. Stai, de unde aveai cal?

GEORG: Unuia care pîndea să te lovească i-am înfipt pumnalul în pîntece, în vreme ce i se ridicase zaua. S-a prăbuşit: aţi scăpat de-un duşman, şi eu m-am ales cu un cal.

GÖTZ: Ne încolţise. Abia cînd a pătruns Franz pîn' la noi ne-am croit drum secerînd în dreapta şi-n stînga.

LERSE: Nemernicii pe care i-am adus eu trebuiau să secere de la margini, pînă ce coasele ni s-ar fi-ntîlnit. Dar au rupt-o la fugă ca nişte slugi împărăteşti.

GÖTZ: Toţi au fugit: prieten şi duşman! Numai tu, grămăjoară mică, mi-ai apărat spatele. Destul mi-au dat de lucru vlăjganii din faţă. Căderea căpitanului mi-a folosit să-i zgîlţîi şi să-i pun pe fugă. Le-am luat steagul şi cîţiva oameni.

SELBITZ: Căpitanul ţi-a scăpat?

GÖTZ: Apucaseră să-l scape. Haidem, copii! Selbitz! Faceti o targă din crengi! N-ai să poţi să-ncaleci. Vino la mine la castel. I-am împrăştiat. Dar am rămas puţini. Mai ştii dacă n-or trimete trupe noi? Hai şi v-oi ospăta, dragi prieteni! E bun un păhărel de vin după asemenea trîntă!

Tabără
Căpitanul

CĂPITANUL: Pe toţi v-aş strînge de gît, cu mîna mea! Auzi! Să fugiţi! O mînă de oameni, cu atît rămăsese. Să fugiţi voi din faţa unui singur om! N-o să creadă decît cine are chef să rîdă de noi. Porniţi numaidecît: tu, tu, tu. Pe unde o să găsiţi oameni de-ai noştri, de-ai împăratului, ori aduceţi-i înapoi, ori omorîţi-i pe loc! Ocara asta trebuie spălată, chiar dac-ar fi să pierim cu toţii!

Jaxthausen
Götz, Lerse, Georg

GÖTZ: Nu-i timp de pierdut! Bieţii băieţi, nu vă dau deloc răgaz. Daţi o goană prin împrejurimi; poate mai găsiţi ceva călăreţi! Spuneţi-le să se-adune la Weilern; e locul mai sigur. De-om zăbovi, vin peste noi la castel! *Cei doi pleacă.* S-alerge un om să iscodească. Se-ngroaşă gluma! De-am da peste băieţi de treabă, tot ar mai merge! Dar te pui cu gloata? *Iese.*

Intră **Sickingen** *şi* **Maria.**

MARIA: Te rog, dragă Sickingen, nu-l părăsi pe fratele meu! Toţi călăreţii, şi-ai lui Selbitz, şi-ai tăi, toţi s-au împrăştiat. A rămas singur. Pe Selbitz l-au dus rănit la castelul lui. Sînt înspăimîntată!

SICKINGEN: Fii pe pace! Nu-l părăsesc.

Vine **Götz.**

GÖTZ: Haidem la biserică. Preotul aşteaptă. Într-un sfert de ceas trebuie să fiţi cununaţi.

SICKINGEN: Aici rămîn.

GÖTZ: Întîi vii la biserică.

SICKINGEN: Da, şi pe urmă?

GÖTZ: Pe urmă voi luaţi drumul vostru.

SICKINGEN: Götz!

GÖTZ: Nu vreţi să veniţi la biserică?

SICKINGEN: Hai! Hai!

Tabără
Căpitanul, cavalerii

CĂPITANUL: Cîţi mai sîntem cu toţii?

CAVALERUL: O sută cincizeci.

CĂPITANUL: Din patru sute! Rău de noi! Sus, băieţi! De-a dreptul spre Jaxthausen, pînă nu prinde iar putere şi nu ni se pune în cale.

Jaxthausen
Götz, Elisabeth, Maria, Sickingen

GÖTZ: Domnul să vă binecuvînteze şi să vă dea zile fericite vouă şi copiilor voştri.

ELISABETH: Şi copiii să fie ca voi: cinstiţi. Pe urmă, facă-şi drum în lume cum or vrea.

SICKINGEN: Vă mulţumesc la amîndoi. Şi ţie, Maria. Cum te-am dus eu la altar, aşa să mă duci tu către fericire.

MARIA: Mînă-n mînă ne-om îndrepta cu smerenie spre acel pămînt străin al făgăduinţei.

GÖTZ: Mergeţi cu bine!

MARIA: A, nu! Nu vă lăsăm!

GÖTZ: Trebuie, surioară.

MARIA: Ești fără milă, frate.
GŐTZ: Şi tu, prea iubitoare și prea puțin chibzuită.

Vine **Georg.**

GEORG *în șoaptă:* Nu găsesc nici un călăreț. Unul singur parc-ar fi vrut să vină, pe urmă s-a răzgîndit.
GŐTZ: Bine, Georg. Începe să mă lase norocul. Îmi spunea mie inima. Te rog, Sickingen, plecați chiar în seara asta! Fă-o și pe Maria să-nțeleagă. Ți-e nevastă. Arată-te energic! De ți-i pune ceva în gînd și femeia ți-o sta de-a curmezișul, să știi de la mine că se-ngrașă dușmanul și-i vine apa la moară.

Apare un **călăreț.**

CĂLĂREȚUL *în șoaptă:* Stăpîne, un pîlc de pedeștri e-n marș. Vin repede-ncoace!
GŐTZ: I-am dezmeticit eu. Cîți or fi?
CĂLĂREȚUL: Vreo două sute. În mai puțin de două ceasuri sînt aici.
GŐTZ: Încă-s dincolo de rîu?
CĂLĂREȚUL: Încă, stăpîne!
GŐTZ: Numai cincizeci de oameni să am, n-ar apuca să treacă rîul. Pe Lerse l-ai văzut?
CĂLĂREȚUL: Nu, stăpîne.
GŐTZ: Spune-le tuturor să fie gata. Dragii mei, trebuie să ne despărțim! Plîngi, draga mea Maria; au să vină și zile cînd ai să te bucuri. Mai bine să plîngi în ziua nunții decît să ai bucurii la început și-n urmă mîhniri. Cu bine, Maria, cu bine, frate!
MARIA: Nu pot să vă las! Dragă frate, rămînem cu voi! Așa puțin îl prețuiești pe soțul meu, încît îi refuzi ajutorul într-o nevoie ca asta?
GŐTZ: Da, uite unde-am ajuns! Poate că mi-a sunat ceasul! Voi azi vă începeți viața. Nu vă legați soarta de-a mea! Am și dat poruncă să vă fie gata caii. Trebuie să plecați numaidecît!
MARIA: Frate, frate!
ELISABETH *lui Sickingen:* Ascultați-l, plecați!
SICKINGEN: Dragă Maria, să mergem.
MARIA: Şi tu? Mi se rupe inima!
GŐTZ: Rămîi, atunci. Peste cîteva ceasuri castelul meu va fi înconjurat.
MARIA: Vai, vai!

GŐTZ: Cît om putea, ne apărăm noi.

MARIA: Sfîntă Fecioară, fereşte-ne de rele!

GŐTZ: La urmă, ori murim, ori ne predăm. Şi lacrimile tale vor fi de vină dacă soţul tău are să aibă aceeaşi soartă ca şi mine.

MARIA: Mă chinuieşti!

GŐTZ: Rămîi! Rămîi! Las' să ne prindă pe-amîndoi! Sickingen, cazi şi tu într-o groapă cu mine! Cînd eu gîndeam ca tu să mă scoţi!

MARIA: Plecăm! Surioară! Surioară!

GŐTZ: Pune-o la adăpost pe ea, şi-apoi gîndeşte-te la mine!

SICKINGEN: Patul cununiei nu-l voi cunoaşte pîn'nu te scot din primejdie.

GŐTZ: Soră! Soră dragă! *O îmbrăţişează.*

SICKINGEN: Haidem! Haidem!

GŐTZ: Încă o clipă! Vă mai văd! Fiţi pe pace! Ne vedem noi iar!

Sickingen *şi* **Maria** *ies.*

GŐTZ: Am alungat-o, şi-acum, că pleacă, tare aş ţine-o! Elisabeth, tu rămîi cu mine!

ELISABETH: Pînă la moarte. *Iese.*

GŐTZ: Pe cine l-o iubi Dumnezeu, să-i dea o soţie ca tine.

Vine **Georg.**

GEORG: Sînt aproape! I-am urmărit din turn. Răsărea soarele şi le-am văzut lăncile strălucind. Dar, nu m-am temut, cum nu se teme pisica în faţa unei armate de şoareci. Numai că de astă-dată noi sîntem şobolanii.

GŐTZ: Vedeţi de încuietorile porţilor! Baricadaţi-le pe dinăuntru cu bîrne şi cu pietre. *Georg pleacă.* O să le punem noi răbdarea la-ncercare pîn' ce le-or ieşi ochii din cap! Cu vitejie să-şi muşte propriile mîini! *Un trompet, afară.* Aha! Un ticălos în haină roşie vine să ne-ntrebe dacă primim să fim porci de cîini. *Se duce la geam.* Ce vrei? *Se aude un sol vorbind din afară! Götz, aparte.* Vedea-te-aş spînzurat! *Trompetul continuă să vorbească:* „Insultător al maiestăţii..." ! Asta un popă a scris-o! *Trompetul sfîrşeşte. Götz răspunde...* Să mă predau?! Fără condiţii? Cu cine vorbiţi? Ce? Eu sînt tîlhar? Spune-i căpitanului tău: Maiestăţii Sale, împăratul, îi păstrez, ca şi pînă acum, tot respectul cuvenit. Cît despre căpitan, poate să mă... *Îi închide fereastra-n nas.*

Asediu
Bucătărie
Elisabeth, Götz, *apropiindu-se de ea.*

GŐTZ: Știu că ai de lucru, draga mea!

ELISABETH: Numai de-aș avea mult timp! O să ne fie greu să facem față.

GŐTZ: Nu ne-au dat pas să ne pregătim.

ELISABETH: Și-atîta lume pe care-am tot hrănit-o! Știi că și vinu-i pe sfîrșite.

GŐTZ: De-am putea să mai ținem piept numai cît să ceară ei capitularea. Au pierderi mari. Toată ziua-mproașcă, izbesc zidurile și ne găuresc geamurile. Lerse, ce băiat de treabă, se furișează cu flinta lui jur împrejur. Cum vede că se apropie vreunul, pac! îl și culcă la pămînt.

UN CĂLĂREȚ: Ne-ar trebui jar, doamnă.

GŐTZ: De ce?

CĂLĂREȚUL: S-au isprăvit gloanțele și am vrea să turnăm altele.

GŐTZ: Dar cu praful de pușcă cum stăm?

CĂLĂREȚUL: Așa și-așa. Dar tragem tot în plin.

Sală
Lerse, *cu o formă de turnat gloanțe;* **un călăreț** *îi aduce jar.*

LERSE: Pune-o aici și caută prin casă de unde-mi faci rost de plumb. Deocamdată de-aici. *Scoate un vitraliu și-l sparge.* Din orice tragi un folos. Așa-i pe lume. Nu știe omul cum se întorc toate. Lucrătorul care-a legat geamul ăsta nici n-o fi visat că plumbul ar putea să facă un strașnic cucui în capul vreunui strănepot. Așa și taică-meu. Cînd am venit pe lume, nu s-a gîndit care pasăre a cerului ori care vierme al pămîntului are să tragă din mine.

Georg *vine cu o bucată de jgheab.*

GEORG: Uite plumb. De i-oi nimeri numai cu-o jumătate, nu mai rămîne unul care să-i spună împăratului: „Doamne, prost mi-am făcut datoria!"

LERSE *tăind din ea:* Bună bucată!

GEORG: Găsească-și ploaia și alt vad! Nu mi-e mie teamă. Un călăreț viteaz și-o ploaie bună își croiesc ei drumul.

LERSE *turnînd plumb:* Ține lingura. *Merge la geam.* Se tot învîrtește o slugă a împăratului cu o flintă. Or fi gîndind

că nu mai avem gloanțe. Ia să-i trîntesc un glonț cald, turnat acuma. *Încarcă.*
GEORG *dînd lingura la o parte:* Ia să văd!
LERSE *împuşcînd:* Gata cu vrabia!
GEORG: Asta a tras în mine mai adineauri, cînd m-am suit pe acoperiş să iau jgheabul. A nimerit într-un porumbel aproape de mine şi mi-a căzut în jgheab. I-am mulțumit de friptură şi m-am întors cu pradă îndoită.
LERSE: Acum să încărcăm puştile şi să dăm o raită prin tot castelul, să ştim şi noi că nu mîncăm pe degeaba pîinea.

Vine **Götz**

GÖTZ: Rămîi, Lerse! Am de vorbit cu tine! Tu, Georg, vezi-ți de vînătoare! *Georg iese.* Vor să-mi facă o propunere.
LERSE: Mă duc eu; să vedem despre ce e vorba.
GÖTZ: Ştiu. Au să-mi ceară să mă predau, şi-n schimb să-mi asigure închisoare cavalerească.
LERSE: Dar e prea puțin. Înțeleg să cerem ieşire liberă, acum, că nu mai aştepți nici un sprijin de la Sickingen. Am îngropa banii şi argintăria undeva unde să nu dea nimeni peste ele nici cu vergea vrăjită, le-am preda castelul şi-am ieşi cu fața curată.
GÖTZ: N-o să ne dea drumul.
LERSE: Oricum, să-ncercăm. Să-mi garanteze escortă sigură, şi mă duc. *Iese.*

Sală
Götz, Elisabeth, Georg, călăreți, *la masă*

GÖTZ: Primejdia ne-a adunat la aceeaşi masă. Poftă bună, dragi prieteni! Şi beți vîrtos! Sticla e goală! Mai dă-ne una, nevastă! *Elisabeth dă din umeri.* Ce, nu mai sînt?
ELISABETH *încet:* Una mai e; o păstram pentru tine.
GÖTZ: Nu se poate, dragă. Dă-o-ncoace. Ei să fie tari; doar pentru mine luptă.
ELISABETH: Vezi că-i afară în dulap!
GÖTZ: Cea din urmă! Nu ştiu, dar parcă nu mai văd la ce-am păstra-o. De multă vreme n-am fost aşa de mulțumit. *Închină.* Trăiască împăratul!
TOȚI: Trăiască!
GÖTZ: Asta să ne fie cuvîntul penultim înainte de-a muri. Mi-e drag împăratul. Aceeaşi soartă o avem amîndoi. Ba poate că mai fericit sînt eu. Căci el trebuie să prindă şoa-

recii corpurilor legiuitoare, în timp ce şobolanii îi rod posesiunile. Ştiu că uneori ar vrea mai degrabă să moară decît să mai fie el sufletul într-un trup atît de putregăit. *Toarnă.* Pentru un rînd mai e! Şi cînd sîngele din noi o fi pe sfîrşite, ca vinu-n sticla asta, şi s-o mai prelinge întîi subţire, şi-apoi în picuri... *scurge cele din urmă picături în paharul lui...* care să ne fie ultimul cuvînt?

GEORG: Trăiască libertatea!

GÖTZ: Trăiască libertatea!

TOŢI: Trăiască libertatea!

GÖTZ: Dacă ea ne supravieţuieşte, putem muri împăcaţi. Căci în cuget ni-i vedem pe strănepoţi fericiţi şi pe împăraţii strănepoţilor noştri fericiţi. Dacă supuşii le-ar sluji prinţilor cu-atîta cinste şi voie bună ca voi mie, şi dacă prinţii i-ar sluji împăratului aşa cum i-aş sluji eu lui...

GEORG: Atunci multe ar trebui să se schimbe!

GÖTZ: Nu chiar atît de multe. Atîţia oameni de ispravă am cunoscut printre prinţi! Neamul ăsta de oameni să fi pierit? Oameni de bine, care-şi găseau mulţumirea ei înde ei şi în supuşii lor, care puteau să rabde alăturea de dînşii un vecin nobil şi liber, fără să se teamă şi fără să-l pizmuiască; oameni cărora le creştea inima cînd vedeau la masa lor pe cît mai mulţi de-o seamă cu dînşii, şi care n-au făcut din cavaleri mai întîi curteni josnici, ca să poată trăi cu ei.

GEORG: Aţi cunoscut asemenea domni?

GÖTZ: Desigur. Cît oi trăi am să-mi aduc aminte de landgraful von Hanau; cum a pus el la cale o vînătoare; cum prinţii şi cavalerii care erau de faţă prînzeau cu toţii sub cerul liber, şi cum toată ţărănimea de prin împrejurimi alergase să-i vadă. N-o făcuse asta de ochii lumii! O plăcere să fi văzut băieţi bucălaţi şi fetişcane rumene, oameni cu stare alăturea de bătrîni falnici, atîtea feţe voioase care se bucurau şi ele de măreţia stăpînului lor, desfătîndu-se laolaltă cu el pe pămîntul lui Dumnezeu!

GEORG: Senior cu suflet, aşa ca dumneavoastră!

GÖTZ: De ce n-am crede că s-ar putea să domnească în acelaşi timp mai mulţi prinţi buni, cum au fost ei? Şi că respectul pentru împărat, pacea şi înţelegerea dintre vecini, ca şi dragostea dintre supuşi, ar putea să ne fie avuţia cea mai de preţ pe care s-o lăsăm moştenire din tată-n fiu? Fiecare şi-ar vedea de avutul lui, sporindu-şi-l în cuprinsul lui, fără să creadă, ca acum, că dacă nu vatămă pe altul, nu poate spori!

GEORG: Dar atunci am mai avea pricini de luptă?

GŐTZ: Unde dă Dumnezeu să nu mai fie descreierați în țară? Tot s-ar găsi destule de făcut. N-ar fi decît să stîrpim lupii din codru, ori vecinului ce-și vede tihnit de arătură să-i aducem vînat din pădure și-n schimb să stăm la masa lui. De n-ajunge nici atît, ne-am duce și noi cu frații și-am sta, ca heruvimii cu sabia înflăcărată, de veghe la granițí împotriva lupilor de turci ori a vulpoilor de franțuji, ori am apăra bietele pămînturi hărțuite ale iubitului nostru împărat și pacea împărăției. Ce viață ar fi, Georg! Dacă e să-ți pui în joc viața pentru fericirea obștească... *Georg sare.* Încotro?

GEORG: Ah, uitasem că sîntem închiși, că împăratul a spus să ne închidă și că e nevoie să ne punem viața în joc ca să ne scăpăm viața!

GŐTZ: Nu te-ntrista!

Vine **Lerse.**

LERSE: Sîntem liberi! Sîntem liberi! Răi oameni, nătîngi și îndărătnici ca niște măgari. Vă lasă să plecați, cu cai și arme, dar merindele rămîn aici.

GŐTZ: N-au în ce-și frînge dinții.

LERSE *în șoaptă:* Ați îngropat argintul?

GŐTZ: Nu! Nevastă, mergi cu Franz. Vrea să-ți spună ceva. *Toți ies.*

Curtea castelului

GEORG *cîntă în grajd:* *A prins băiatu-o păsărea,*
Vezi! Vezi!
Și-n colivie-o necăjea,
Vezi! Vezi!
Și zbori
De poți!
Năuc de bucurie,
Vezi! Vezi!
Și-n mînă vrînd s-o ție,
Vezi! Vezi!
Și zbori
De poți!
Zbură scatiul sus pe cas',
Vezi! Vezi!

Şi-i rîse prostului în nas.
Vezi! Vezi!
Poftim
Că zbor!

GÖTZ: Cum stăm?
GEORG *aduce calul:* L-am înşeuat.
GÖTZ: Eşti priceput.
GEORG: Ca pasărea cînd a zburat.

Apar toţi cei asediaţi.

GÖTZ: Aveţi flintele? Nu astea! Duceţi-vă sus şi luaţi-le pe cele mai bune din rastelul cu armament. Tot le pierdem. S-o luăm înainte!
GEORG:
Hm! Hm!
Vezi! Vezi!
Hm! Hm!

Ies.

Sală
Doi călăreţi *în sala de arme*

ÎNTÎIUL CĂLĂREŢ: Eu o iau pe asta.
AL DOILEA CĂLĂREŢ: Eu pe asta. Stai, e alta mai frumoasă.
ÎNTÎIUL CĂLĂREŢ: Mai repede! Hai!
AL DOILEA CĂLĂREŢ: Auzi?
ÎNTÎIUL CĂLĂREŢ *sare la geam:* Săriţi! Doamne sfinte! Îl omoară pe stăpîn! L-au dat jos de pe cal! Georg se prăbuşeşte!
AL DOILEA CĂLĂREŢ: Pe unde fugim? Lîngă zid e un nuc. Coborîm din cracă în cracă şi apoi în vale. *Fuge.*
ÎNTÎIUL CĂLĂREŢ: Franz se ţine bine. Mă duc la el. De-or muri ei, eu la ce să trăiesc?

Iese.

ACTUL AL PATRULEA

Hanul din Heilbronn
Götz

GÖTZ: Mă simt ca Necuratul cînd l-a vîrît călugărul cu farmece în sac. Mă frămînt şi n-ajung la nimic. Sperjurii!

Intră **Elisabeth.**

GÖTZ: Ce veşti, Elisabeth, de la dragii mei tovarăşi?
ELISABETH: Nimic sigur. Parte înjunghiaţi, parte aruncaţi în turn. Nimeni nu ştie, ori nu vrea să spună ce-i cu ei.
GÖTZ: Aşa răsplăteşte Dumnezeu credinţa şi supunerea de copil? „Ca să-ţi fie ţie bine şi să trăieşti zile multe pe pămînt!"
ELISABETH: Dragul meu, nu cîrti împotriva tatălui ceresc! Răsplata e-n ei, născută odată cu ei: este în sufletul lor nobil şi liber. Chiar prizonieri, tot liberi sînt! Uită-te la consilierii imperiali, cu lanţul lor de aur la gît, care le stă...
GÖTZ: ...ca o salbă la gîtul unui porc! Cum or fi Georg şi Franz în lanţuri?
ELISABETH: Şi-un înger ar plînge de i-ar vedea!
GÖTZ: Eu n-aş plînge. Aş scrîşni din dinţi şi mi-aş rumega mînia. În lanţuri, luminile ochilor mei! Copiii mei dragi! Mai bine nu m-aţi fi iubit! Nu m-aş mai sătura privindu-i. Să juri în numele împăratului şi să nu-ţi ţii cuvîntul!
ELISABETH: Alungă gîndurile astea! Gîndeşte-te că trebuie să apari înaintea consilierilor. Nu eşti stăpîn pe tine ca să-i înfrunţi şi mi-e teamă.
GÖTZ: Ce pot să-mi facă?
ELISABETH: Aprodul!
GÖTZ: Măgarul dreptăţii: le cară sacii la moară şi gunoiul pe cîmp. Ce e?

Intră **aprodul.**

APRODUL: Domnii consilieri s-au întrunit în sala Primăriei și m-au trimis după dumneavoastră.
GŐTZ: Vin.
APRODUL: Vă-nsoțesc.
GŐTZ: Prea mare cinste!
ELISABETH: Stăpîneşte-te!
GŐTZ: Fii fără grijă! *Iese*

Primăria
Consilierii imperiali, un căpitan, consilierii din Heilbronn

CONSILIERUL COMUNAL: Am adunat, la porunca domniilor-voastre, pe cei mai voinci și viteji cetățeni. Aşteaptă aici, alături, ca la un semn al dumneavoastră să pună mîna pe Berlichingen.
ÎNTÎIUL CONSILIER: Ne facem o plăcută datorie să dovedim Maiestății-Sale Împăratul tot zelul pe care-l depuneți spre a-i asculta înalta poruncă. Sînt meseriași?
CONSILIERUL COMUNAL: Fierari, pivniceri, dulgheri, oameni cu pumnul greu și pieptul dîrz. *Se bate în piept.*
CONSILIERUL IMPERIAL: Bine.

Intră **aprodul.**

APRODUL: Gőtz von Berlichingen e la ușă.
CONSILIERUL IMPERIAL: Să intre.

Intră **Gőtz.**

GŐTZ: Vă salut, domnilor, ce doriți de la mine?
CONSILIERUL IMPERIAL: Întîi să iei seama unde te afli. Apoi în fața cui.
GŐTZ: Pe legea mea, nu s-ar putea să nu vă recunosc, domnilor!
CONSILIERUL IMPERIAL: Asta ți-e și datoria.
GŐTZ: Mi-o împlinesc din inimă.
CONSILIERUL IMPERIAL: Stai jos.
GŐTZ: Unde? Colo? Pot sta și-n picioare. Prea miroase a scaun de condamnat la moarte, ca de altfel toată încăperea.
CONSILIERUL IMPERIAL: Fie, stai în picioare.
GŐTZ: Să trecem la fapt, dacă doriți.
CONSILIERUL IMPERIAL: Vom proceda în ordine.

GŐTZ: M-ar bucura. Ar fi fost de dorit să fi făcut aşa întotdeauna.

CONSILIERUL IMPERIAL: Ştii, cred, că ne-ai fost dat pe mînă fără condiţii.

GŐTZ: Ce-mi daţi să uit?

CONSILIERUL IMPERIAL: Dac-aş putea să-ţi dau puţină modestie, ţi-aş îndrepta situaţia.

GŐTZ: Mi-aţi îndrepta-o! Ca şi cînd aţi putea! Mai uşor v-ar fi să mi-o stricaţi şi mai rău!

NOTARUL: Să le trec toate în procesul-verbal?

CONSILIERUL IMPERIAL: Treci numai ce ţine de fapt.

GŐTZ: Din partea mea, puteţi şi tipări.

CONSILIERUL IMPERIAL: Ai fost sub puterea împăratului care, în bunătatea lui părintească, în loc să-ţi pună în faţă legea şi să te bage la-nchisoare, ţi-a hotărît ca domiciliu Heilbronn, unul dintre oraşele la care ţine mai mult. Te-ai legat prin jurămînt să te prezinţi, aşa cum se cade unui cavaler, şi să aştepţi cu supunere cele ce vor urma.

GŐTZ: Întocmai, sînt aici şi aştept.

CONSILIERUL IMPERIAL: Şi noi sîntem aici ca să-ţi aducem la cunoştinţă că îngăduinţa şi graţia Măriei Sale îţi iartă fărdelegile şi te dezleagă de proscriere şi de orice pedepse bine meritate, pe care, recunoscîndu-le, preasmerit vei mulţumi, dacă, în schimb, declari sub jurămînt prin alăturatul act, pe care ţi-l vom citi, că încetezi orice războire şi răzbunare.

GŐTZ: Sînt preasupusul servitor al Maiestăţii Sale, ca şi-n trecut. Dar una ţin să vă-ntreb mai întîi de toate: oamenii mei unde sînt? Cu ei cum rămîne?

CONSILIERUL IMPERIAL: Nu te priveşte.

GŐTZ: La fel să se lepede împăratul de voi cînd o să fiţi la ananghie! Mi-au fost tovarăşi şi-mi sînt! Unde i-aţi dus?

CONSILIERUL IMPERIAL: Nu sîntem ţinuţi să-ţi dăm socoteală.

GŐTZ: Ah, uitasem că pe voi nu vă leagă nici măcar cuvîntul pe care vi-l daţi, necum...

CONSILIERUL IMPERIAL: Însărcinarea noastră e să-ţi punem în faţă actul de abjurare. Supune-te împăratului şi-ai să găseşti atunci mijlocul să-i implori viaţa şi libertatea oamenilor dumitale.

GŐTZ: Daţi-i citire!

CONSILIERUL IMPERIAL: Notar, citeşte!

NOTARUL: „Eu, Götz von Berlichingen, recunosc în mod public prin acest act că, întrucît m-am răzvrătit uneltind împotriva împăratului şi a Reichului..."

GÖTZ: Asta nu-i adevărat. Nu sînt răzvrătit. Şi nici n-am pus la cale vreo uneltire împotriva împăratului. Cît despre Reich, nu mă priveşte.

CONSILIERUL IMPERIAL: Ai răbdare şi ascultă mai departe.

GÖTZ: Nu vreau s-ascult. Să poftească şi să depună cineva mărturie. Am făcut eu un singur pas împotriva împăratului sau împotriva Casei de Austria? N-am arătat eu totdeauna, prin toate faptele mele, că ştiu mai bine decît oricare ce datorează Germania celui care domneşte? Şi, mai ales, ce datorăm noi, cei mici, cavalerii şi clasa liberă, împăratului? Ar însemna să fiu un ticălos dacă m-aş lăsa convins să iscălesc aşa ceva.

CONSILIERUL IMPERIAL: Şi totuşi, avem ordin precis: ori eşti de înţeles şi iscăleşti, ori, de nu, te aruncăm în turn.

GÖTZ: În turn? Pe mine!

CONSILIERUL IMPERIAL: Şi acolo poţi să-ţi aştepţi ca justiţia să decidă asupra soartei tale, dacă nu vrei s-o primeşti din mîna îngăduinţei.

GÖTZ: În turn! Dar abuzaţi de puterea dată de împărat! În turn! Nu poate veni de la el asemenea poruncă! Şi cum?! Mai întîi, trădătorii să-mi întindă o cursă, în care, ca momeală, îmi agaţă jurămîntul, cuvîntul lor de cavaleri, apoi să-mi promită închisoare cavalerească şi să-şi calce din nou cuvîntul?

CONSILIERUL IMPERIAL: Faţă de un tîlhar nu există cuvînt.

GÖTZ: Dacă n-ai purta insigna împăratului, pe care o respect pînă şi în imaginea cea mai mîzgălită, ţi-aş arăta eu ţie „tîlhar"! Ţi l-aş băga înapoi pe gît. Războirea mea e războire de om cinstit. Ai avea de ce mulţumi Domnului, şi-ai avea de ce te mîndri în faţa oamenilor dacă vreodată în viaţa ta ai fi făcut o faptă atît de nobilă ca aceea pentru care sînt eu închis. *Consilierul imperial face semn consilierului comunal să sune clopoţelul.* N-am pornit la luptă nici pentru profitul meu şi nici ca să prad avutul unor oameni nevoiaşi şi neînarmaţi. Ci ca să-mi scap omul şi să-mi apăr viaţa. Ce nelegiuire vedeţi voi într-asta? Nevoile noastre n-ar fi turburat cu nimic somnul împăratului şi nici Reichul. Slavă Domnului, o mînă tot mai am, şi bine am făcut că am folosit-o. *Intră cîţiva oameni cu ciomege în mînă şi cu arme la şold.* Dar asta ce mai e?

CONSILIERUL IMPERIAL: N-ai vrut cu binele. Puneți mîna pe el!

GÖTZ: Asta era! Care n-o fi cît un taur unguresc, să nu se-apropie! Că-i ard una cu dreapta asta a mea de fier, de-i sar dinții din gură, și-l trec de-a dreptul pe lumea cealaltă! *Oamenii năvălesc asupra lui; pe unul îl aruncă deoparte, altuia îi smulge arma de la șold, ceilalți se dau în lături.* Poftiți! Poftiți! M-ar bucura să văd care-i mai viteaz dintre voi!

CONSILIERUL IMPERIAL: Predă-te!

GÖTZ: Cu sabia-n mînă? Știți voi că dac-aș vrea, acum v-aș da pe toți în lături, vînători de iepuri ce sînteți, și aș lua-o la sănătoasa? Dar vreau să vă învăț eu pe voi cum se ține cuvîntul. Făgăduiți-mi închisoare cavalerească, depun spada și mă consider prizonierul vostru, ca și înainte!

CONSILIERUL IMPERIAL: Cu sabia-n mînă te cerți cu împăratul?

GÖTZ: Ferească sfîntul! Numai cu voi și nobila voastră tagmă. Duceți-vă acasă, oameni buni! Vă pierdeți timpul și nu vă alegeți decît cu ceva cucuie.

CONSILIERUL IMPERIAL: Puneți mîna pe el! Numai atîta curaj aveți cînd e să vă arătați dragostea față de-mpărat?

GÖTZ: Tot atît cît ar avea și împăratul grijă să le oblojească rănile din prea mult curaj.

Intră **aprodul.**

APRODUL: Paznicul strigă din turn! Se-apropie de oraș o ceată de peste două sute de oameni. S-au năpustit pe neașteptate de după viile din deal și ne-amenință zidurile.

CONSILIERUL IMPERIAL: Vai! Ce ne facem?

Vine **paznicul.**

PAZNICUL: Franz von Sickingen e în fața porților orașului și vă trimite vorbă: A auzit... zice... cît de josnic v-ați călcat cuvîntul față de cumnatul său și în ce fel v-au sprijinit și domnii din Heilbronn. Vă cere socoteală, ori de nu, pînă-ntr-un ceas, din patru părți dă foc orașului și-l lasă să fie prădat.

GÖTZ: Straşnic cumnat!

CONSILIERUL IMPERIAL: Te poți retrage, Götz! *Götz iese.* Ce-i de făcut?

CONSILIERUL COMUNAL: Fie-vă milă de noi și de bieții cetățeni. Sickingen e neînfrînt în mînia lui! E-n stare s-o facă.

CONSILIERUL IMPERIAL: Cum! Să renunțăm la dreptul nostru și al împăratului?

CĂPITANUL: Dac-am avea oameni să-l apărăm! Pe cînd așa, am putea pieri şi noi, şi asta e mai rău. Tot mai bine să cedăm.

CONSILIERUL COMUNAL: Să-l rugăm pe Götz să pună-o vorbă bună pentru noi. Păcatele mele, parcă și văd orașul în flăcări!

CONSILIERUL IMPERIAL: Să intre Götz.

GÖTZ: Ce poftiți?

CONSILIERUL IMPERIAL: N-ai face rău să-l sfătuiești pe cumnatul dumitale să renunțe la intențiile lui rebele. În loc să te scape, mai rău te afundă dacă se face și el părtaș la fapta dumitale.

GÖTZ: *zărind-o pe Elisabeth în uşă, îi spune în şoaptă:* Du-te și spune-i să dea năvală încoace cît mai degrabă! Aici să vină, dar de oraş să nu se-atingă. Să dezlănțuie atacul dacă nemernicii ăştia s-or împotrivi. Nu-mi pasă de-oi pieri eu, dacă o înjunghia și şleahta asta toată!

Sala mare a Primăriei
Toată primăria e ocupată de călăreții lui Sickingen
Sickingen, Götz

GÖTZ: Ăsta a fost ajutor de sus! Cum de-ai picat așa pe neaşteptate, cînd mi-era mai greu?

SICKINGEN: Fără nici o scamatorie. Trimisesem cîteva iscoade să vadă ce-i cu tine. Cînd am aflat de trădarea lor, am pornit la drum. Și, uite, îi avem în mînă.

GÖTZ: Tot ce cer e închisoare dar aşa cum se cuvine unui cavaler.

SICKINGEN: Prea mergi departe cu cinstea. Cum! Nici măcar să-ți afirmi superioritatea ta de om cinstit față de niște sperjuri? După ce s-au făcut vinovați, să-i mai ținem pe puf? Au abuzat fără rușine de porunca împăratului. Așa cum îl cunosc eu pe-mpărat, sigur că ai dreptul la mai mult. Ce ceri e prea puțin.

GÖTZ: Eu m-am mulțumit întotdeauna cu puțin.

SICKINGEN: Şi ai rămas întotdeauna păgubit. Părerea mea e următoarea: să-ți pună oamenii în libertate și, sub

jurămînt, să le dea voie să se întoarcă împreună cu tine la castelul tău. Tu poţi să promiţi că n-ai să-ţi mai părăseşti hotarele şi, în orice caz, acasă ai să te afli mai bine decît aici.

GÖTZ: Dar atunci au să spuie că pămînturile mele s-au întors la împărat.

SICKINGEN: Şi noi o să le spunem că le iei în arendă şi că aşa stai pe ele pînă ce împăratul ţi le dă iarăşi ca feudă. Las' să se zbată ca peştele-n plasă; de scăpat, nu ne scapă! Au să vorbească de Maiestatea Sa, de misiunea pe care le-a încredinţat-o... N-au decît! Şi eu îl cunosc pe împărat! Am şi eu trecere la el! Ştiu că-ntotdeauna ar fi vrut să te aibă printre poştaşii lui. Mult n-o să stai la castelul tău; are să trimită după tine.

GÖTZ: De-ar da dumnezeu cît mai curînd, pîn' ce nu uit să lupt.

SICKINGEN: Curajul nu se uită cum se-nvaţă. N-avea grijă. Îndată ce au să se orînduiască într-un fel lucrurile cu tine, mă duc la curte. Ce-am pus la cale începe să dea roade. Am eu semnele mele bune care-mi spun: „Acum e timpul!“ Rămîne numai să văd cam ce crede şi-mpăratul. Cei din Trier şi din Pfalz mai repede bănuiesc că se prăbuşeşte cerul decît că s-ar putea să le cad în spate! Şi ca un trăsnet am să le cad! De-om izbuti ce ne-am pus în gînd, trag nădejde ca-n scurt timp să fii cumnatul unui prinţ elector. Mă bizuisem şi pe mîna ta energică în acţiunea asta.

GÖTZ: *uitîndu-se la mîna lui:* Ah, asta însemna visul din ajunul zilei cînd am logodit-o pe Maria cu Weislingen. El parcă-mi jura credinţă şi mi-a strîns mîna dreaptă atît de tare, încît mi-a sărit din încheietura armurii, ca frîntă. În clipa asta mă simt şi mai dezarmat decît în ziua cînd mi-au smuls mîna. Weislingen! Weislingen!

SICKINGEN: Uită-l, trădătorul! O să-i zădărnicim noi uneltirile şi o să-i spulberăm faima. Să-l roadă pîn' la moarte remuşcarea şi ruşinea! Aievea, aievea parcă-i văd pe vrăjmaşii tăi, şi pe vrăjmaşii mei, zdrobiţi la pămînt. Götz, doar o jumătate de an să mai treacă!

GÖTZ: Sufletul tău năzuieşte la lucruri mari. Nu ştiu, mie de la un timp nu mi se mai arată nimica îmbucurător. Au trecut peste mine vremuri grele, şi prizonier am fost, dar pierit ca acuma nu m-am simţit niciodată.

SICKINGEN: Norocul dă curaj! Haidem la perucaţii ă:a. Destulă vreme au avut ei cuvîntul, să le mai uşurăm truda. Ies.

Castelul Adelheidei
Adelheid, Weislingen.

ADELHEID: E groaznic!

WEISLINGEN: Să-ţi muşti mîinile, nu altceva! O lovitură ca asta, aşa de minunat ticluită şi condusă cu atîta îndemînare, ca la urmă să-l lase să plece la castel! Blestematul de Sickingen!

ADELHEID: Dar nu trebuiau să-l lase!

WEISLINGEN: N-au avut încotro! Ce puteau să facă? Sickingen ameninţa să-i treacă prin foc şi sabie, arţăgosul şi-ngîmfatul! N-am ochi să-l văd! Şi-i creşte faima ca o apă mare, care dac-a apucat să-nghită două-trei pîraie, celelalte-i vin singure.

ADELHEID: Dar împăratul unde era?

WEISLINGEN: Dragă nevastă! Dar ce-a mai rămas de el! Îmbătrîneşte, e mîhnit. Cînd a aflat de astea toate şi m-a văzut că-i ţin piept împreună cu consilierii, mi-a spus: „Da' mai lăsaţi-l în pace! Un colţişor tihnit să-i mai îngăduim şi bătrînului Götz! De-o sta liniştit acolo, ce mai aveţi cu el?" Cînd i-am vorbit de binele ţării: „Oh, ne-a spus, de-aş fi avut eu parte întotdeauna de sfetnici care să-mi fi îndreptat neastîmpăratul spirit mai mult spre fericirea fiecărui om!"

ADELHEID: Ce-i vine? Asta-i vorbă de domnitor?

WEISLINGEN: Cînd am dat să-l vorbim de rău pe Sickingen: „Mi-e slugă credincioasă, ne-a spus. N-o fi lucrat după porunca mea, dar voia mi-a împlinit-o mai mult decît toţi împuterniciţii. Îl pot aproba înainte sau după!"

ADELHEID: Ce vorbe!

WEISLINGEN: Eu tot nu-mi pierd nădejdea. Pe cuvînt de cavaler l-au lăsat la castel, dar să stea liniştit, pe loc. Şi asta nu-i stă-n fire. Curînd-curînd îi găsim noi altă vină.

ADELHEID: Cred şi eu. Mai cu seamă că împăratul n-o mai duce mult, şi vine Karl, strălucit ca urmaş şi cu convingeri de monarh adevărat.

WEISLINGEN: Karl? Dar nu e nici ales, deocamdată. Şi nici încoronat.

ADELHEID: Cine nu l-ar dori şi nu şi-ar pune toată nădejdea-n el?

WEISLINGEN: Mari iluzii îţi faci despre calităţile lui! S-ar zice că le-ai vedea cu alţi ochi decît noi.

ADELHEID: Weislingen, mă jigneşti! Aşa mă ştii?

WEISLINGEN: N-am spus nimic care să te jignească. Dar nici să tac nu pot. Atenţiile neobişnuite ale lui Karl pentru tine mă nelinişteşc.

ADELHEID: Şi purtarea mea?

WEISLINGEN: Eşti femeie. Voi nu urîţi pe nimeni dacă vă face curte.

ADELHEID: Dar voi?

WEISLINGEN: Teama asta groaznică îmi sfredeleşte inima, Adelheid!

ADELHEID: Cum să te vindec de nebunia asta?

WEISLINGEN: Dac-ai vrea! Ai putea să te retragi de la curte...

ADELHEID: Hai, spune, cum? Locul tău nu e la curte? Să te las pe tine, să-mi las prietenii şi să stau la mine la castel, cu cucuvăile? Nu, Weislingen; asta nu! Linişteşte-te! Doar eşti sigur de iubirea mea.

WEISLINGEN: Mi-e ca o ancoră-n furtună, cît nu s-o rupe otgonul. *Iese.*

ADELHEID: Începi aşa? Asta mai lipsea! Prea mari sînt năzuinţele mele ca să le stai tu în cale. Karl... bărbat ilustru şi măreţ, viitor împărat! Să fie singurul între bărbaţii care să rămînă rece în faţa favoarei mele? Weislingen, să nu-ţi închipui că ai să mă împiedici! Altfel, te-nlătur! Drumul meu trece peste tine!

Vine **Franz** *cu o scrisoare.*

FRANZ: Poftim, doamnă.

ADELHEID: Karl ţi-a dat-o?

FRANZ: Da.

ADELHEID: Ce ai? Pari atît de mîhnit.

FRANZ: Parcă-nadins mă chinuiţi. Cei mai frumoşi ani mi-i otrăviţi.

ADELHEID *aparte*: Mi-e milă de el. Şi cu cît de puţin l-ai face fericit! *Cu glas tare.* Curaj, copil ce eşti! Dragostea şi credinţa ta le ştiu. Şi nu le voi lăsa nerăsplătite.

FRANZ *cu inima strînsă:* De-ar fi aşa, cred c-aş muri de fericire. Doamne, Doamne! Nici un strop de sînge nu e-n

mine care să nu-ți aparțină dumitale! Nici un alt simțămînt decît să te iubesc și să fac orice mi-ai porunci.

ADELHEID: Copil drag!

FRANZ: O spuneți numai așa! *Izbucnind în lacrimi.* Dar dacă devotamentul meu **nu** merită altceva decît să văd că toți îmi trec înainte, și numai la Karl vă gîndiți...

ADELHEID: Nu știi ce vrei, și nici ce spui!

FRANZ *bătînd de supărare și mînie din picior:* Ei bine, nu mai vreau! Nu mai vreau să fac pe mijlocitorul!

ADELHEID: Franz, vino-ți în fire!

FRANZ: ...și să mă jertfesc și pe mine, și pe dragul meu stăpîn.

ADELHEID: Piei din fața mea!

FRANZ: Doamnă!

ADELHEID: Du-te! Spune-i „dragului" tău stăpîn secretul! Nebună ce-am fost să văd în tine altceva decît ești!

FRANZ: Doamnă, scumpă doamnă! Doar știți cît vă iubesc!

ADELHEID: Eu, care te crezusem prieten! Aproape de inima mea! Du-te și vinde-mă!

FRANZ: Îmi smulg mai degrabă inima din mine! Iertați-mă, doamnă! Prea vă iubesc! Îmi ies din fire!

ADELHEID: Copil scump și-nflăcărat! *Îi ia mîinile amîndouă și-l atrage-nspre ea. Se sărută.* Du-te!

FRANZ: *înecîndu-se în lacrimi, îmbrățișînd-o:* Doamne! Dumnezeule!

ADELHEID: Hai, du-te! Pereții au urechi! Lasă-mă! *Se desprinde din îmbrățișare.* Iubește-mă, ascultă-mă și fii fără preget. Te-oi răsplăti din plin.

Adelheid *pleacă.*

FRANZ: Din plin! Apuc eu ziua aceea? Și pe tata l-aș omorî de-ar fi să-mi stea în cale!

Jaxthausen
Götz, *la o masă,* **Elisabeth,** *alături de el cu lucrul; pe masă, o lumînare, cerneală și hîrtie.*

GÖTZ: Greu mă-mpac cu trîndăvia! În țărmurirea asta, zi de zi mă simt tot mai strîmtorat. Dac-aș putea măcar să dorm ori să-mi închipui că odihna e ceva plăcut!

ELISABETH: Scrie-ți mai departe amintirile! Dă-le prietenilor o mărturie cu care să-i rușineze pe vrăjmași. Lasă

unei generații de urmaşi vrednici bucuria de a te putea cunoaşte!

GŐTZ: Scrisul e trîndăvie activă. Mi-e silă. În vreme ce scriu ce-am făcut, mă amărăsc că pierd un timp în care aş fi putut să fac ceva.

ELISABETH *luînd foile scrise:* Nu fi ciudat! Ai ajuns unde te-au prins întîia oară, la Heilbronn.

GŐTZ: De cînd îl știu, mi-a fost loc păgubos!

ELISABETH *citind:* „... pînă și cîțiva din alianță mi-au spus atunci: «Rău ai făcut că te-ai înfățișat, cînd îi știai că-ți sînt duşmani de moarte și puteai lesne să-ți închipui că n-avea să-ți fie moale!» Dar eu le-am spus..." Ei, ce le-ai spus? Scrie...

GŐTZ: Le-am spus: „De-atîtea ori mi-am pus în joc viața pentru avutul altora, și n-am să mi-o pun pentru cuvîntul dat?"

ELISABETH: Asta și este faima ta.

GŐTZ: Şi pe-asta n-are să mi-o ia nimeni! Mi-au luat totul: bunuri, libertate...

ELISABETH: Asta era pe vremea cînd i-am găsit la han pe oamenii aceia din Miltenberg și din Singlingen. Nu mă cunoșteau. Atunci am avut o bucurie ca și cînd aş mai fi născut un fiu. Te slăveau între ei și spuneau: „Cavaler ca el nu-i altul: viteaz și mărinimos în zile bune, mîndru și statornic în restrişte!"

GŐTZ: Să poftească să spună careva dacă mi-am călcat eu vreodată cuvîntul! Şi Dumnezeu mă ştie că mai mult m-am trudit să-i fac altuia un bine decît mie, și că m-am străduit pentru a dobîndi renumele unui cavaler viteaz și credincios, nu pentru avere mare și rang. Şi, slavă Domnului, în năzuințele mele am izbîndit.

Vin **Lerse** *și* **Georg,** *cu vînat.*

GŐTZ. Noroc, viteji vînători!

GEORG: Atît ne-a mai rămas din „călăreți viteji". Din cizme lesne faci papuci!

LERSE: Vînătoarea e și ea ceva. Tot un fel de războire.

GEORG: Măcar de nu ne-am lovi întruna nas în nas cu slugile astea împărăteşti! Stăpîne, ți-aduci aminte cînd spuneai: „Cînd s-o răsturna lumea, ne-om face vînători!" Iată-ne, și fără asta!

GŐTZ: Totuna e; din făgaşul nostru tot am ieșit.

GEORG: Sînt vremuri grele. De vreo săptămînă se tot arată pe cer o cometă înfricoşătoare. A intrat spaima în toată Germania. Să nu fie semn că moare împăratul. E greu bolnav.

GÖTZ: Greu bolnav! Se duce vremea noastră!

LERSE: Iar aici în apropierea noastră se fac schimbări cumplite. S-au răsculat ţăranii. E prăpăd!

GÖTZ: Unde?

LERSE: În mijlocul Suabiei. Pîrjolesc, ard, omoară! Mi-e teamă că vor pustii toată ţara.

GEORG: Va fi un război cumplit! Mai bine de-o sută de sate s-au răsculat. Se-ntinde răscoala pe zi ce trece. Furtuna de zilele trecute a smuls păduri întregi din rădăcini. Scurt timp după aceea s-au arătat pe cer deasupra locurilor unde-a izbucnit răscoala două săbii de foc încrucişate.

GÖTZ: Mulţi au să sufere nevinovaţi printre nobili şi prieteni!

GEORG: Ce păcat că stăm deoparte!

ACTUL AL CINCILEA

Răscoala țăranilor
Zarvă și jaf într-un sat
Femei, bătrîni, copii, *cu legături în mînă, fug.*

UN BĂTRÎN: Hai! Hai! Să nu ne-ajungă cîinii ucigași!
O FEMEIE: Doamne sfinte! Ca sîngele-i de roșu cerul, și ca sîngele de roșu e soarele-n apus!
O MAMĂ: Asta înseamnă foc!
O FEMEIE: Bărbatu-meu unde-o fi?!
BĂTRÎNUL: Hai! Hai! În pădure! *Trec. Intră Link.*
LINK: Care s-o împotrivi, înjunghiați-l! Al nostru e satul! Să nu se prăpădească nimic din bucate! Cărați tot! Nimic să nu rămînă! Prădați tot! Iute! Noi dăm foc.

De peste deal vine în goană devale **Metzler.**

METZLER: Cum merge aicea, Link?
LINK: I-am dat peste cap, cum vezi. Tu vii la spartul tîrgului. Dincotro?
METZLER: Din Weinsberg. Era ca la nuntă.
LINK: Cum?
METZLER: Am înjunghiat o grămadă. Mai mare plăcerea!
LINK: Care erau?
METZLER: Cu Dietrich von Weiler am început jocul. Ticălosul! Toți ne strînsesem jur împrejur, turbați de mînie. Și el, de sus, din turnul bisericii, mai căuta să ne ia cu binișorul. Pac! i-a și trîntit unul un glonț în cap. Noi, fugi, țin-te după el, și i-am și făcut vînt jos de pe-o fereastră, zevzecul!
LINK: Ce spui?!
METZLER *către țărani:* Și voi, trîntorilor, dați mai repede din mîini! Uite-i mocăiți și tîrîie-brîu ce sînt, măgarii!
LINK: Dați foc! Pîrjoliți-i de vii! Iute! Săriți și voi, măi, gură-cască!

METZLER: Pe urmă i-am luat la rînd. Pe Helfenstein, Eltershofen, pe vreo treispce nobili, şi pe alţii, cu totul cam la optzeci. I-am scos la cîmp, în drum spre Heilbronn. Ce chiote, ce huiduieli pe-ai noştri, în vreme ce păcătoşii de bogătaşi veneau în rînd ca milogii şi se uitau buimaci unul la altul, cu ochii în gol! Pîn' să se dezmeticească, mulţimea i-a şi încercuit şi i-a străpuns cu suliţele.

LINK: De ce n-am fost şi eu de faţă!

METZLER: Aşa petrecere zic şi eu!

LINK: Daţi-i zor! Căraţi!

ŢĂRANII: Am golit locul.

LINK: Daţi foc din toate părţile!

METZLER: O să fie un focşor frumos! Mai mare dragul! Şi să-i fi văzut cum cădeau unii peste alţii în grămadă şi orăcăiau ca broaştele! La inimă-mi mergea, ca un rachiu. Era unul, Rixinger! Ah, cînd pornea ăla la vînătoare cu moţul de pene pe cap şi cu nările-nfoiate! Pe noi ne mîna înainte, cu cîinii şi ca pe nişte cîini. Nu mai dădusem ochi cu el de la o vreme, dar mutra nu i-am uitat-o. Fss! i-am vîrît suliţa-ntre coaste! Şi numai ce s-a-ntins în patru labe peste-ai lui. Unii peste alţii zvîcneau în grămadă ca iepurii, la hăituială.

LINK: Ştiu că fumegă bine!

METZLER: Arde colo-n fund! Să ne luăm prada frumuşel şi să trecem la gloata mare.

LINK: Unde e?

METZLER: Mai încoace de Heilbronn. Umblă să-şi găsească o căpetenie ca să ţină-n frîu mulţimea. Noi, dacă sîntem dintre ei, o simt, şi greu ne ascultă.

LINK: Pe cine l-ar vrea?

METZLER: Pe Max Stumpf ori pe Götz von Berlichingen.

LINK: N-ar fi rău. Şi de, altfel arată mişcarea dacă în frunte ar lupta Götz! A avut întotdeauna faimă de cavaler cinstit. Sus! Sus! Spre Heilbronn! Dă de ştire!

METZLER: Ne-o lumina şi focul o bucată bună de drum. Dar steaua aia mare cu coadă ai văzut-o?

LINK: Da. Semn de urgie năpraznică. De-om merge toată noaptea, apucăm s-o vedem bine. Pe la unu răsare.

METZLER: Şi apune după un ceas şi ceva. Parcă c-un braţ îndoit care ţine o sabie; şi ca sîngele e de roşie.

LINK: Dar stelele ălea trei mai dincolo de vîrful sabiei le-ai văzut?

METZLER: Şi dîra lată şi fumurie, cu mii şi mii de dungușoare ca nişte suliţe, şi-ntre ele ca săbii mai mici?

LINK: M-a luat groaza! Şi cum e! Toată roşie-gălbuie, la mijloc cu-o sumedenie de vîlvătăi aprinse, şi-ntre ele parcă tot capete spăimoase, cu bărbi şi cu feţe-ncruntate!

METZLER: Şi tu le-ai văzut? Şi cum se-nvîrtejesc ca într-o mare de sînge şi forfotesc de-a valma, de-ţi vine să-ţi iei cîmpii!

LINK: Haidem! Haidem!

Ies.

Cîmp deschis
Se văd arzînd în depărtare două sate şi o mînăstire
Kohl, Wild, Max Stumpf; **mulţime de oameni.**

STUMPF: Să nu-mi cereţi să fiu căpitan! Nici pentru voi, nici pentru mine n-ar fi de vreun folos. Sînt în slujba contelui palatin. Cum să lucrez împotriva stăpînului meu? Mereu v-aţi îndoi de mine.

KOHL: Ştiam c-o să găseşti un clenci să stai deoparte.

Tocmai vin **Götz, Lerse, Georg.**

GÖTZ: Ce vreţi cu mine?

KOHL: Vrem să ne fii căpitan.

GÖTZ: Să-mi calc cuvîntul de cavaler dat împăratului şi să-mi ies din hotarul îngăduit?

WILD: Nu înţeleg cum adică.

GÖTZ: Chiar dacă aş fi liber. Cînd voi v-aţi purta tot ca la Weinsberg cu nobilii şi cu boierii, şi-aţi pustii ţinuturi întregi, aţi arde şi sîngera tot ce vă iese în cale, eu să mă fac tovarăşul vostru de jafuri şi fărădelegi? Omorîţi-mă ca pe-un cîine turbat, dar căpetenie peste voi nu mă fac.

KOHL: S-a întîmplat, nu zic, dar poate n-o să se mai întîmple niciodată în viitor.

STUMPF: Tocmai ăsta a fost nenorocul; că n-au avut o căpetenie pe care s-o respecte şi care să-i ţină în frîu de la sălbăticii. Primeşte să le fii căpitan, Götz, te rog! Şi prinţii, şi ţara au să-ţi fie recunoscători. E spre binele tuturor. Cruţi vieţi de oameni şi cruţi ţara.

GÖTZ: De ce nu primeşti tu?

STUMPF: M-am lepădat de ei.

KOHL: Pierdem vremea cu vorbe lungi şi de prisos! Îți spun una şi bună, Götz, alege: ori ne eşti căpitan, ori vai de tine şi de castelul tău! Ai două ceasuri de gîndire. *(Către oameni.)* Păziti-l!

GÖTZ: Nu e nevoie! Acum ori mai tîrziu, răspunsul e acelaşi. La ce-ați pornit răscoala? Ca să vă redobîndiți drepturi şi libertate. Aşa-i? Atunci ce-aveţi cu ţara de-o prădaţi? Dacă vă lăsați de toate fărădelegile şi vă purtați ca oameni de înțeles, care ştiu ce vor, mă leg să vă sprijin cererile şi să vă fiu căpetenie pe timp de opt zile.

WILD: Ce s-a făcut a fost în fierbinţeala dintîi. Pe viitor şi-or da seama; n-o să mai fie nevoie să-i ţii tu de rău.

KOHL: Măcar pe-un sfert de an leagă-te cu noi.

STUMPF: Pe-o lună, hai, să fiţi amîndoi mulţumiţi.

GÖTZ: Fie!

KOHL: Bate palma!

GÖTZ: Dar cu condiția ca învoiala dintre noi s-o trimitem în scris la toate gloatele şi ca orice abatere să fie aspru pedepsită.

WILD: Fie şi-aşa!

GÖTZ: Ne învoim, aşadar, pe-o lună.

STUMPF: Să fie-ntr-un ceas bun! În orice caz însă, pe contele palatin, stăpînul nostru, cruță-l!

KOHL *în şoaptă, oamenilor:* Păziţi-l! Nimeni să nu-i vorbească decît în fața voastră.

GÖTZ: Lerse! Întoarce-te la nevastă-mea! Ai grijă de ea! Spune-i că-i trimit veşti cît de curînd!

Götz, Stumpf, Georg, Lerse *și cîțiva* **țărani** *se îndepărtează. Sosesc* **Metzler** *și* **Link.**

METZLER: Aud de-o învoială! Ce rost are învoiala?

LINK: Rușine să închei asemenea învoială.

KOHL: Știm și noi tot atît de bine ca și voi ce vrem și ce-avem de făcut.

WILD: Era vremea azi sau mîine să-ncetăm cu jaful, cu focul și cu omorul. Barem ne-am ales cu un căpitan de omenie.

METZLER: Ce să încetăm! Caiafă! Pentru ce sîntem aici? Nu ca să ne răzbunăm pe asupritori şi să ne sprijinim unii pe alţii? Slugoiul prințului, el v-a băgat asta în cap.

KOHL: Haidem, Wild! Ăsta e fiară! *Pleacă.*

METZLER: Duceți-vă! Au să vă părăsească toate gloatele. Ticăloşii! Link, să-i răsculăm pe ceilalți şi să dăm foc

Miltenbergului! De s-or împotrivi din cauza învoielii, le tăiem capul vînduţilor!

LINK: Grosul gloatelor e tot de partea noastră.

Munte și vale; jos, o moară
O ceată de **călăreţi. Weislingen** *vine dinspre moară cu* **Franz** *și cu o* **ştafetă.**

WEISLINGEN: Dă-mi calul! Le-aţi dat veste tuturor domnilor?

ŞTAFETA: Cel puţin şapte cete mici de călăreţi vă ies în întîmpinare în pădurea dindărătul Miltenbergului. Ţăranii fac o mişcare de învăluire prin vale. Pretutindeni au fost trimise ştafete. Toţi cei din alianţă trebuie să sosească. Greş nu poate da. Aud că e dihonie-ntre ei.

WEISLINGEN: Cu-atît mai bine! Franz!

FRANZ: Stăpîne!

WEISLINGEN: Vezi,spune-i întocmai! Jură pe ce ai mai scump. Dă-i scrisoarea! Să plece de la curte! Să vină la mine la castel. Îndată! Stai acolo pînă ce-o vezi plecată şi dă-mi de veste!

FRANZ: Voi face-ntocmai.

WEISLINGEN: Spune-i că trebuie să plece! *Către ştafetă.* Hai, ia drumul cel mai scurt.

ŞTAFETA: Trebuie să ocolim. Cu ploile astea grozave, toate apele şi-au ieşit din matcă.

Jaxthausen
Elisabeth, Lerse

LERSE: Liniştiţi-vă, doamnă!

ELISABETH: Ah, Lerse! Cu lacrimi în ochi şi-a luat rămas-bun de la mine! Groaznic! Groaznic!

LERSE: Lăsaţi, că se-ntoarce.

ELISABETH: Nu mi-e de asta. Altădată cînd pleca la luptă cinstită, nu mă mîhneam. Mă bucuram gîndind la întoarcere. Pe cînd acuma, tremur.

LERSE: Un om nobil ca el!

ELISABETH: Taci, nu mai spune aşa! Mă întristează şi mai mult. Tîlharii! L-au ameninţat că-l omoară şi-i ard castelul. Parcă-l văd întorcîndu-se mohorît ca pămîntul. Cîte minciuni n-au să născocească vrăjmaşii ca să-l poată pîrî! Şi nici măcar n-o să poată spune: „Nu“!

LERSE: O să poată, şi-o să spună!
ELISABETH: Şi-a călcat cuvîntul. Zi că nu!
LERSE: Nu! N-a avut încotro! N-au nici un temei să-l osîndească.
ELISABETH: Răutatea nu-ntreabă de temei: ţi-arată faptul! S-a întovărăşit cu răzvrătiţii, cu tîlharii şi cu ucigaşii. S-a pus în fruntea lor. Zi că nu!
LERSE: Nu vă mai frămîntaţi! E un chin pentru amîndoi! Nu şi-au dat cuvîntul că nu mai fac nelegiuiri ca la Weinsberg? Nu i-am auzit eu cu urechile mele spunînd, jumătate pocăiţi: „S-a întîmplat, nu zic; dar poate n-o să mai fie tot aşa şi-n viitor“? N-ar trebui să-i mulţumească şi prinţi şi nobili dacă de bună voie s-a pus în fruntea unei mulţimi dezlănţuite ca să-i înfrîneze furia şi să cruţe o sumedenie de vieţi şi de gospodării?
ELISABETH: Cu cîtă inimă îl aperi! Dacă s-ar întîmpla cumva să-l prindă şi să-l închidă ca pe-un rebel, în pragul bătrîneţii, Lerse, mi-aş ieşi din minţi!
LERSE: Doamne milostive, dă-i măcar somn, dacă nu-i pui în suflet un strop de mîngîiere.
ELISABETH: Georg a promis că aduce veşti. Se vede că nu poate, şi de-o vrea. Sînt mai rău decît închişi. Ştiu — îi păzesc ca pe nişte vrăjmaşi. Bietul Georg! Nu s-a-ndurat să se despartă de stăpîn-său.
LERSE: Plîngea inima-n mine cînd mi-a spus să plec. De n-aş fi ştiut că aveţi nevoie de sprijinul meu, mai degrabă muream de cea mai înjositoare moarte decît să mă despart de el.
ELISABETH: De-aş şti măcar unde e Sickingen! I-aş trimite Mariei cîteva rînduri prin cineva!
LERSE: Scrieţi-i; am eu grijă! *Iese.*

Într-un sat
Götz, Georg

GÖTZ: Iute, pe cal, Georg! Arde Miltenbergul! Aşa se ţin de vorbă? Aleargă de-i întreabă: „Ce-nseamnă asta?“ Păcătoşii! Mă desfac de ei. Să-şi ia căpetenie-un ţigan, nu pe mine! Aleargă, Georg! *Georg pleacă.* La o mie de leghe depărtare să fiu, în cel mai adînc turn din fundul Turciei să m-azvîrle, numai să scap cu faţa curată de-aici! Îi bat la cap în fiecare zi, îi judec întruna, le arunc în faţă toate ocările, doar s-or sătura şi m-or lăsa să plec!

Intră **un necunoscut**

NECUNOSCUTUL: Dumnezeu să te aibă-n pază, domnule!
GÖTZ: Foarte mulțumesc. Ce te-aduce? Cine ești?
NECUNOSCUTUL: Oricine-aș fi, vin să vă spun că vă e viața în primejdie. Capii țăranilor s-au săturat să-i tot ocărîți și-au hotărît să vă înlăture. Domoliți-vă, ori căutați să fugiți, și Dumnezeu să vă aibă în pază! *Pleacă.*
GÖTZ: Astfel mori, Götz? Asta să-ți fie sfîrșitul? Fie! De-or să mă omoare, o să vadă lumea că n-am avut nimic de-a face cu cîinii ăștia!

Vin cîțiva țărani.

ÎNTÎIUL ȚĂRAN: Stăpîne! I-au bătut! I-au prins!
GÖTZ: Pe cine?
AL DOILEA ȚĂRAN: Pe-ăi care-au dat foc la Miltenberg. O trupă-mpărătească s-a furișat pe după deal și le-a căzut în spate.
GÖTZ: Îi așteaptă răsplata cuvenită. Vai, bietul Georg! L-or fi prins printre tîlhari! Georg! Georg al meu!

Vin **capii țăranilor.**

LINK: Hai! Căpitane! Hai! Nu-i timp de stat! Dușmanul e pe-aproape și puternic.
GÖTZ: Cine-a dat foc Miltenbergului?
METZLER: Lasă mofturile și ține-ți gura, de nu, ți-o-nchidem noi!
KOHL: Mai bine ai grijă de pielea noastră și de-a ta! Haidem!
GÖTZ *către Metzler:* Mă amenințí? Nemernicule! Ori crezi că mi-e frică unde-ți sînt hainele pătate de sîngele contelui de Helfenstein?
METZLER: Berlichingen!
GÖTZ: Poți să-mi rostești numele. Copiii mei n-au să roșească din pricina lui.
METZLER: Ia s-o sfîrșesc cu tine, lașule! Slugoi de prinți!

Götz lovește și-l doboară. Ceilalți sar să-i despartă.

KOHL: Sînteți nebuni! Dușmanii năvălesc din toate părțile, și voi vă bateți!
LINK: Haidem! Haidem! *Învălmășeală și luptă. Apar Weislingen și călăreți.*
WEISLINGEN: După ei! După ei! Fug! Hai! Ce dacă-i noapte și furtună? Götz e-ntre ei, aud! Vedeți de-l prindeți! Zic ai noștri că e greu rănit. *Călăreții aleargă.* Dar

și cînd te-om prinde! Înseamnă să-ți arătăm îngăduință dacă te-om executa pe-ascuns și-n temniță! Te-i șterge atunci din amintirea oamenilor! Iar tu, biată inimă neghioabă, răsufli ușurată! *Iese.*

Noapte în codru
Șatră de țigani
O țigancă *la foc*

ȚIGANCA: Ia mai cîrpește, fetică, stuful de pe bordei. Gîndești că toarnă cu găleata în noaptea asta!

UN BĂIEȚAȘ: Uite-un hîrciog, mamă. Ia, și doi șoareci de cîmp.

ȚIGANCA: Am să-i jupoi și-am să ți-i frig. Din piei o să-ți fac o căciuliță. Îți curge sînge?

BĂIEȚAȘUL: M-a mușcat hîrciogul.

ȚIGANCA: Adu surcele să-ntețesc o toană focul. Cînd s-o-ntoarce taică-tu, o să fie ciuciulete.

Se ivește o altă țiganoă cu un copil în cîrcă.

ÎNTÎIA ȚIGANCĂ: Cum a mers cerșeala?

A DOUA ȚIGANCĂ: Prost, zarvă mare unde te-nvîrtești. Nu mai știe nimeni de scapă cu pielea întreagă. Două sate ard pălălaie.

ÎNTÎIA ȚIGANCĂ: Foc e ce se vede colo departe? De cînd mă tot uit! De la un timp nu te mai miri de nimic! Atîtea semne sînt pe cer, de te-ai obișnuit cu ele.

Vine **căpetenia țiganilor,** *cu* **trei tovarăși.**

CĂPETENIA: Auzi pe sus cum trece Wotan[19], în vînătoare sălbatică?

ÎNTÎIUL ȚIGAN: Chiar pe deasupra capetelor.

CĂPETENIA: Auzi cum hăuie copoii? „Hau! Hau!"

AL DOILEA ȚIGAN: Și cum pocnesc din bice?

AL TREILEA ȚIGAN: Și cum chiuie vînătorii? „Hei, hei!"

ȚIGANCA: Aduceți odată troacele, ce dracu'!

CĂPETENIA: Am pescuit în apă turbure! Dar cînd țăranii jefuiesc, noi de ce n-am fura?

A DOUA ȚIGANCĂ: Ce-ai acolo, Wolf?

WOLF: Ia un iepure și un cocoș. Colea, o frigare; iacă și-o legătură de pînză, trei linguri de bucătărie și-un căpăstru.

SCHRIKS: Și eu, o pătură de lînă, niște cizme, un amnar și pucioasă.

ŢIGANCA: Ude leoarcă toate! Daţi-le să le usuc. *Iese.*
CĂPETENIA: Auziţi? Un cal! Ce-o fi?

Apare **Götz,** *călare.*

GÖTZ: Slavă Domnului! Un foc; or fi ţigani. Îmi sîngerează rănile, vrăjmaşii mă fugăresc. Doamne sfinte, amarnic sfîrşit dai zilelor mele!
CĂPETENIA: Te-aduce vînt de pace?
GÖTZ: Vă cer sprijin. Rănile m-au istovit. Ajutaţi-mă să descalec.
CĂPETENIA: Ajută-l! Om de viţă, şi în port, şi-n vorbă.
WOLF *în şoaptă:* E Götz von Berlichingen.
CĂPETENIA: Fii binevenit! Tot ce avem, al tău e!
GÖTZ: Mulţumesc.
CĂPETENIA: Intră la mine-n cort.

Cortul căpeteniei
Căpetenia, Götz

CĂPETENIA: *către băiat:* Spune-i maică-ti să aducă nişte patlagină şi-o oblojeală. *Götz îşi scoate armura.* Poftim haina mea de zile mari.
GÖTZ: Blagoslovit să fii!

Ţiganca îi leagă rănile.

CĂPETENIA: Straşnic mă bucur să te am la noi!
GÖTZ: Mă cunoşti?
CĂPETENIA: Cine nu te cunoaşte? Götz, trup şi suflet sîntem cu tine!

Apare **Schriks.**

SCHRIKS: Vin călăreţi prin pădure. Sînt de-ai împăratului.
CĂPETENIA: Ţi-au luat urma! Dar n-au să te-ajungă! Sus, Schriks! I-ai pe toţi! Ştim noi cărările mai bine ca ei. Pîn' să dea ochi cu noi, i-am şi-mpuşcat. *Iese.*
GÖTZ *singur:* Oh, împărate, împărate! Au ajuns hoţii să-ţi apere copiii! *Se-aud împuşcături numeroase şi repezi.* Cioroipanii dîrji şi cinstiţi!

Vine **o ţigancă.**

ŢIGANCA: Fugiţi! Dau duşmanii peste noi!
GÖTZ: Unde mi-e calul?
ŢIGANCA: Uite-l!

GÖTZ *se-ncinge şi încalecă fără zale:* O ultimă oară să-mi simtă braţul! Nu sînt încă atît de neputincios! *Pleacă.*

ŢIGANCA: Goneşte către ai noştri!

Vine un ţigan în goană.

WOLF: Fugiţi, fugiţi, totul e pierdut! Pe căpitanul nostru l-au împuşcat. Götz e prins!

Ţipete de femei şi alergătură.

Camera Adelheidei
Adelheid, *cu o scrisoare în mînă*

ADELHEID: El, ori eu! Îngîmfatul! Să mă ameninţe? Să i-o luăm înainte! Se furişează cineva în sală? *Se aude o bătaie în uşă.* Cine e?

FRANZ *şoptind:* Deschideţi-mi, doamnă!

ADELHEID: Franz e! Merită să-i deschid. *Îl lasă să intre.*

FRANZ *aruncîndu-i-se de gît:* Scumpă doamnă!

ADELHEID: Obraznicule! Dacă te-auzea cineva?

FRANZ: Nu e ţipenie de om! Toţi dorm, toţi!

ADELHEID: Ce-i cu tine?

FRANZ: Nu mai am linişte. Ameninţările stăpînului, soarta dumneavoastră, dragostea mea...

ADELHEID: Era mînios rău cînd v-aţi despărţit?

FRANZ: Cum nu l-am văzut niciodată. „Să plece la moşie.. zicea... trebuie să vrea."

ADELHEID: Şi noi să-i facem pe voie?

FRANZ: Ştiu eu, doamnă?

ADELHEID: Copil înşelat şi prost! Dar nu vezi ce vrea? Aici mă ştie în siguranţă. De cîtă vreme tot umblă el să-mi ia libertatea! Ar vrea să vin la el la moşie. Acolo mă are în puterea lui şi mă joacă cum îl mînă ura.

FRANZ: Asta n-are s-o facă!

ADELHEID: Parcă văd ce viaţă de chin mă aşteaptă! Cu sila are să mă smulgă din castel şi-o să mă-nchidă într-o mînăstire.

FRANZ: Fac moarte de om!

ADELHEID: Mă scapi tu?

FRANZ: Cu preţul vieţii!

ADELHEID *îi cade, plîngînd, de gît:* Ah, Franz, scapă-ne!

FRANZ: Jos cu el! Îi pun eu genunchiul în piept!

ADELHEID: Fără patimă! Du-i o scrisoare din parte-mi prin care, prea-supusă, îl ascult. Şi din sticluţa asta toarnă-i în ce-o bea.

FRANZ: Dă-mi-o! Vreau să fii liberă!

ADELHEID: Liberă! Să nu mai tremuri, şi tot în vîrful picioarelor să te strecori la mine! Să nu-ţi mai spun îngrijorată: „Fugi, Franz, se face ziuă!"

Heilbronn
În faţa turnului
Elisabeth, Lerse

LERSE: Dumnezeu să vă aline jalea! Maria e aici.

ELISABETH: Mulţumescu-ţi ţie Doamne! Lerse, în ce cumplită deznădejde sîntem! Cum m-am temut, aşa s-a-ntîmplat. Prins ca răzvrătitor şi aruncat ca un tîlhar în cea mai adîncă temniţă!

LERSE: Ştiu tot.

ELISABETH: Nimic; nimic nu ştii. Jalea e mult prea mare. Vîrsta, rănile, frigurile ascunse şi, mai presus de toate, mîhnirea lui din suflet că sfîrşeşte-atît de jalnic!

LERSE: Şi asta, şi că Weislingen e comisar...

ELISABETH: Weislingen?

LERSE: Aud că au fost nemaipomenit de sălbatici în execuţii. Pe Metzler l-au ars de viu, pe sute şi sute i-au tras pe roată şi-n ţeapă, le-au tăiat capetele, i-au ciopîrţit. Ţara toată e ca o măcelărie unde iei carne de om pe nimica.

ELISABETH: Weislingen e comisar! Doamne! E-o rază de speranţă. Dacă Maria s-ar duce la el, n-o s-o poată refuza. Îl ştiu; e-o fire simţitoare. Cînd o vedea-o pe ea, pe care a iubit-o aşa de mult şi ştie cît a făcut-o să sufere... Dar unde-i Maria?

LERSE: E încă la han.

ELISABETH: Du-mă la ea. O trimit numaidecît. Sînt înspăimîntată!

Castelul lui Weislingen
Weislingen

WEISLINGEN: Cît de bolnav, cît de slăbit mă simt! Toată vlaga mi s-a dus! Fierbinţelile astea grozave par că-mi seacă şi măduva din oase! Zi şi noapte mă zbat şi mă perpelesc. Dacă aţipesc, tot vise de groază am. Noaptea tre-

cută părea că mă-ntîlnisem cu Götz într-o pădure. A scos sabia să mă provoace. Am dat s-o scot şi eu, dar nu puteam mişca mîna. Şi-a băgat atunci sabia-n teacă, m-a privit cu dispreţ şi s-a făcut nevăzut. E prizonierul meu, şi tremur de frica lui. Mizerabil ce sînt! Cuvîntul meu l-a osîndit la moarte, şi-n faţa umbrei lui din vis tremur ca un netrebnic? Şi trebuie să moară? Götz! Götz! Noi, oamenii, nu sîntem stăpîni pe vrerea noastră. Duhurilor rele le este dată puterea asupră-ne ca să ne-mpingă spre pieire. *Se aşază.* Sînt istovit. Ce-nvineţite îmi sînt unghiile! O sudoare de gheaţă îmi ia toată vlaga şi-mi amorţeşte mădularele. Toate se învîrtesc cu mine. De-aş putea să dorm! Ah!

Intră **Maria.**

WEISLINGEN: Doamne sfinte! Dă-mi pace! Dă-mi pace! Vedenia asta mai lipsea? Moare. Maria moare, şi de-asta mi se-arată! Îndepărtează-te, spirit răposat, mi-ajunge-amarul!

MARIA: Weislingen, nu-s o vedenie. Eu sînt, Maria.

WEISLINGEN: E glasul ei!

MARIA: Vin să implor de la tine viaţa fratelui meu. N-are nici o vină, oricît de vinovat ar părea.

WEISLINGEN: Taci, Maria! Tu, înger din cer, tot chinul iadului mi-l aduci cu tine! Nu mai vorbi.

MARIA: Şi fratele meu să moară? Weislingen, dar e groaznic că trebuie să-ţi spun eu ţie „nu e vinovat“, că trebuie să plîng ca să te opresc de la cea mai odioasă crimă. Pînă-n adîncul sufletului eşti, aşadar, stăpînit de duhuri vrăjmaşe? Tu eşti, Adelbert?

WEISLINGEN: Aripa morţii m-a atins, îmi scad puterile; merg spre mormînt. Mor ca un cîine, şi tu vii să-mi sfîşii inima? Dac-aş putea să-ţi vorbesc, toată ura din suflet ţi s-ar topi şi m-ai plînge cu milă şi amar. Oh, Maria, Maria!

MARIA: Weislingen, fratele meu lîncezeşte în închisoare, greu rănit, şi la vîrsta lui... Ai fi tu în stare, capul lui cărunt... Weislingen, ne-ai omorî pe toţi!

WEISLINGEN: Destul!

Sună clopoţelul. Intră **Franz,** *foarte tulburat.*

FRANZ: Stăpîne!

WEISLINGEN: Dă-mi hîrtiile de colo, Franz! *Franz i le aduce. Weislingen scoate din teanc o hîrtie şi-o întinde Mariei.* Iată sentinţa de moarte a fratelui tău, iscălită.

MARIA: Dumnezeule mare!

WEISLINGEN: Uite, o rup! Trăieşte! Dar mai pot să pun la loc tot ce-am distrus? Nu plînge, Franz! Copil bun, mult te mai doare năpasta ce-a căzut peste mine!

Franz i se aruncă la picioare şi-i cuprinde genunchii.

MARIA *aparte:* E rău bolnav. Mi se rupe inima cînd îl văd. Cît l-am iubit! Şi-acum, că-l am aproape, tot trecutul învie!

WEISLINGEN: Ridică-te, Franz! Nu mai plînge. S-ar putea să mă fac iar bine. Nădejdea e pentru oameni.

FRANZ: Nu te mai faci bine. Mori. E sigur;

WEISLINGEN: Sigur?

FRANZ *ca ieşit din minţi:* E otravă! Otravă! De la nevasta dumitale. Eu, eu! *Fuge.*

WEISLINGEN: Maria, aleargă după el! Aiurează. *Maria iese.* Otravă de la nevastă-mea! Vai mie! Asta e! Cumplit!

MARIA *dinăuntru:* Ajutor! Ajutor!

WEISLINGEN *dă să se ridice:* Doamne, nu pot!

MARIA *intrînd:* S-a sfîrşit cu Franz. Înnebunit, s-a aruncat de la fereastra sălii în Main.

WEISLINGEN: De el e mai bine! Fratele ţi-e în afară de primejdie. Toţi ceilalţi comisari, mai ales Seckendorf, îi sînt prieteni. Au să-i acorde îndată închisoare cavalerească, pe cuvînt. Rămîi cu bine, Maria! Acuma du-te!

MARIA: Rămîn cu tine, biet oropsit!

WEISLINGEN: Atît mai sînt: un biet oropsit! Groaznic răzbunător eşti, Doamne. Nevasta mea!

MARIA: Alungă gîndurile astea! Întoarce-ţi gîndul către Dumnezeu!

WEISLINGEN: Du-te, suflet scump, lasă-mă cu nenorocul meu! Groaznic! Pînă şi prezenţa ta, Maria, cea din urmă mîngîiere a mea, mi-e tot un chin.

MARIA *aparte:* Întăreşte-mă, Doamne! Parcă şi puterile mele slăbesc odată cu ale lui!

WEISLINGEN: Vai! Vai! Otravă de la nevasta mea! Franz al meu, scos din minţi de ticăloasă! Cum o fi aşteptînd la pîndă, să-i vină mai repede vestea: „A murit!“ Iar tu, Maria, Maria, la ce-ai venit să redeştepţi în mine amintirea atîtor fărădelegi uitate? Du-te, du-te, să pot muri.

MARIA: Lasă-mă! Rămîn! Prea ești singur! Zi că aș fi o-ngrijitoare! Uită tot! Să-ți ierte Dumnezeu cum te-am iertat eu!

WEISLINGEN: Ființă iubitoare, roagă-te pentru mine! Roagă-te pentru mine! Inima mea e uscată.

MARIA: Se-ndură Dumnezeu de tine. Ești istovit.

WEISLINGEN: Tot cred că mor, și nu pot să mor. Lupta asta groaznică dintre viață și moarte e chinul iadului.

MARIA: Doamne milostive, îndură-te de el! Pogoară-i în inimă o rază din dragostea ta cît să-i ajungă alinarea, pentru ca-n suflet să ducă speranța, speranța unei vieți dincolo de moarte!

O boltă îngustă și întunecoasă
Judecătorii *Tribunalului Secret*[20], *mascați cu toții*

MARELE JUDE: Judecători ai Tribunalului Secret, jurați pe ștreang și spadă ca fără de prihană să judecați în taină și să pedepsiți în taină asemenea lui Dumnezeu! Cu sufletul curat, cu mîna ne'ntinată, ridicați brațul și strigați asupra răufăcătorilor: „Vai vouă!"

TOȚI: Vai vouă!

MARELE JUDE: Crainice, începe judecata!

CRAINICUL: Eu, crainicul, ridic plîngere împotriva răufăcătorului. Cel cu sufletul curat și cu mîna ne'ntinată să jure pe ștreang și spadă! Pe ștreang și spadă să rostească: „Acuz!"

ÎNVINUITORUL *venind în față:* Mi-e sufletul curat de fărădelege. mi-e mîna nepătată de sînge nevinovat. Să-mi ierte Domnul orice gînduri rele și să le-nchidă calea spre înfăptuire. Ridic mîna și rostesc: „Acuz! Acuz! Acuz!"

MARELE JUDE: Pe cine acuzi?

ÎNVINUITORUL: Vrednică de ștreang și sabie e Adelheid von Weislingen! S-a făcut vinovată de înșelăciune și de otrăvire a soțului ei prin pajul lor. Pajul și-a făcut seama. Soțul a murit.

MARELE JUDE: Juri în fața lui Dumnezeu cel adevărat că spui adevărul?

ÎNVINUITORUL: Jur.

MARELE JUDE: Dacă s-o dovedi că nu, ești gata să plătești cu capul învinuirea de omor și-nșelăciune?

ÎNVINUITORUL: Sînt gata.

MARELE JUDE: Dați-vă votul!

Fiecare își spune în șoaptă cuvîntul.

ÎNVINUITORUL: Judecători ai Tribunalului Secret, care e sentința voastră asupra Adelheidei von Weislingen, învinuită de omor și adulter?

MARELE JUDE: Să moară! Să moară de îndoit amarnică moarte. Prin ștreang și prin pumnal să ispășească îndoita-i fărădelege. Sus mîinile și rostiți: „Vai ei! Vai ei!" Te predăm în mîna răzbunătorului.

TOȚI: Vai ei! Vai ei!

MARELE JUDE: Răzbunător! Răzbunător, prezintă-te! *Răzbunătorul vine în față.* Iată ștreangul și spada. Îți dau opt zile ca s-o stîrpești de pe fața pămîntului! Oriunde-i întîlni-o, doboar-o în țărînă!... Judecători care judecați în taină și pedepsiți în taină, asemenea lui Dumnezeu, păziți-vă sufletul de fărădelege și mîna de sînge nevinovat.

În curtea unui han
Maria, Lerse

MARIA: Destul s-au odihnit caii. Să mergem, Lerse!

LERSE: Odihniți-vă pînă mîine. Prea mohorîtă e noaptea!

MARIA: Lerse, n-am liniște pînă nu-mi văd fratele. Să mergem! Se înseninează. Mîine avem vreme bună.

LERSE: Cum porunciți.

Heilbronn
În turn
Götz, Elisabeth

ELISABETH: Vorbește-mi, dragul meu, te rog! Tăcerea asta mă-nspăimîntă! Mocnești în tine. Ia să vedem: cum mai merg rănile? Se vindecă văzînd cu ochii. Atît de-ntunecat și de pierit ești de parcă n-ai mai fi tu.

GÖTZ: Pe Götz îl cauți? A murit de mult. Rînd pe rînd m-au ciopîrțit: întîi mîna, apoi libertatea, pămîntul, numele meu nepătat. De cap ce să-mi mai pese? De Georg ce se-aude? S-a dus Lerse să-ntrebe de Georg?

ELISABETH: Da, dragă. Ai nădejde! Multe se mai pot îndrepta.

GÖTZ: Pe cine-l doboară Dumnezeu nu se mai ridică singur.[21] Povara de pe umeri mi-o știu eu mai bine decît voi. Cu nenorocul m-am obișnuit. Acum însă nu e numai Weislin-

gen, ori numai ţăranii, ori numai moartea împăratului ori rănile. Sînt toate grămadă. Mi-aştept sfîrşitul. Nădăjduiam să-mi fie ca şi viaţa. Dar facă-se voia lui.[22]

ELISABETH: N-ai vrea să guşti ceva?

GŐTZ: Nu, suflete! Ce soare frumos e-afară!

ELISABETH: Zi însorită de primăvară.

GŐTZ: Draga mea, ce-ar fi să-l rogi pe paznic să mă lase să stau la el în grădiniță vreo jumătate de ceas, să-mi umplu pieptul de soare, de cer albastru şi de aer?

ELISABETH: Mă duc; sigur c-o să vrea!

Grădiniță lîngă turn
Maria, Lerse

MARIA: Intră şi vezi ce-o fi făcînd.

Lerse *se duce.*
Apar **Elisabeth şi paznicul.**

ELISABETH: Dumnezeu să-ți răsplătească tot ce faci pentru soțul meu. *Paznicul iese.* Maria! Ce veste-aduci?

MARIA: Fratele mi-e scăpat. Ah, dar mi-e inima frîntă! Weislingen a murit, otrăvit de nevasta lui. Soțul mi-e în primejdie. Principii sînt tot mai tari pe zi ce trece. Zice că l-ar fi încercuit şi că-l asediază.

ELISABETH: Nu da crezare zvonurilor! Ah, şi să nu simtă Götz.

MARIA: Lui cum îi merge?

ELISABETH: Credeam că nu mai apucă să te vadă întoarsă acasă. Grea încercare i-a dat dumnezeu! Și a murit şi Georg!

MARIA: Georg! Ce suflet de aur!

ELISABETH: Cînd au dat tîlharii foc Miltenbergului, îl trimisese stăpîn-său să-i oprească, şi-a tăbărît pe el o ceată de-a împăratului. Georg! Dacă toți s-ar fi purtat ca el, ar avea de ce să fie împăcați în sufletul lor! Mulți dintre ei au căzut înjunghiați. Georg a fost printre ei. A murit ca un adevărat ostaş.

MARIA: Götz ştie?

ELISABETH: Nici gînd. De zeci de ori pe zi întreabă. De zeci de ori mă trimite să aflu ce-i cu Georg. Ar fi lovitura din urmă pentru inima lui.

MARIA: Ce puțin înseamnă, Doamne, nădejdile noastre!

Apar Götz, Lerse, paznicul.

GÖTZ: Doamne atotputernic! Cît de fericit e omul sub cerul tău! Cît de liber! Dau mugurii copacilor şi creşte nădejdea în suflete! Rămîneţi cu bine! Rădăcinile mele sînt retezate. Puterile mele trag spre groapă.

ELISABETH: N-ai vrea să-l trimit pe Lerse să-l aducă pe copil de la mînăstire, să-l mai vezi o dată şi să-l binecuvîntezi?

GÖTZ: Lasă-l unde e! E mai sfînt el decît mine. N-are nevoie de binecuvîntarea mea. În ziua cununiei noastre, Elisabeth, nu mi-ar fi trecut prin gînd c-o să sfîrşesc aşa. Tatăl meu, bătrînul, ne binecuvîntase. Din ruga lui speram să izvorască un şir întreg de urmaşi mîndri şi viteji. Dar Domnul a vrut altfel. Şi eu sînt ultimul. Lerse, mai mult mă bucur să te văd în clipa asta a morţii decît în lupta cea mai aprigă. Atuncea, spiritul meu vă îndruma pe voi, acuma tu mă susţii pe mine. Ah, să-l mai pot vedea pe Georg, să mă-ncălzesc la privirea lui! Vă uitaţi în jos şi plîngeţi. A murit! Georg a murit! Götz, poţi muri şi tu! Ai trăit prea mult! Ai trăit să-ţi vezi vitejii morţi. Cum a murit? Ah, l-or fi prins printre tîlharii care-au dat foc şi l-au executat?

ELISABETH: Nu. A fost înjunghiat la Miltenberg. Ca un leu şi-a apărat libertatea.

GÖTZ: Mulţumescu-ţi ţie, Doamne! Cel mai bun băiat din lume; şi ce viteaz! Iartă-mi sufletul şi păcatele! Sărmană tovarăşă de viaţă, te las într-o lume păcătoasă. Lerse, n-o părăsi! Zăvorîţi-vă inimile cu mai multă grijă decît porţile[23]! Vin vremuri de înşelăciune[24], slobozită asupra lumii. Cei nevrednici vor domni prin viclenie[25], iar sufletul nobil va cădea în capcanele lor, Maria, să dea dumnezeu să ţi se-ntoarcă cu bine soţul! Fie ca niciodată să nu cadă atîta, cît a ştiut să se ridice! Selbitz a murit, şi bunul împărat, şi Georg al meu! Apă! Adiere cerească! Libertate! Libertate! *Moare.*

ELISABETH: E-acolo, sus! Numai acolo! Lumea este o închisoare[26].

MARIA: Suflet mare! Suflet mare! Vai ţie, veac care l-ai nedreptăţit!

LERSE: Vai ţie, posteritate de nu vei şti să-l înţelegi!

1 *Martin, Augustin:* ambele nume amintesc de Martin Luther (1483—1546), dar figura călugărului nu poate fi identificată cu reformatorul german.

2 *Dachsbach:* localitate situată lîngă Neustadt, pe rîul Aisch.

3 *Haslach* se află de asemenea în apropiere de Neustadt.

4 *Margraf:* din expresia germană „Markgraf“, conte, guvernator al unei regiuni de graniță.

5 *Landgraf:* conte imperial.

6 Denumirea *Corpus juris civilis*, dată culegerii de egi civile a lui Iustinian (527—565), s-a încetățenit abia la sfîrșitul secolului al XVI-lea; dreptul roman a fost însă receptat în Germania încă din 1495. „Glosele“ la *Corpus juris civilis* citate de Goethe în drama sa au fost elaborate la Bologna, a cărei universitate era renumită pentru juriștii ei. Cu toate că Goethe, care studiase dreptul, cunoștea toate aceste amănunte, autorul dramatic le prezintă adaptîndu-le situației și atmosferei pe care le creează în piesă.

7 Goethe ironizează lipsa de cultură a abatelui, care ar trebui să înțeleagă expresiile latinești folosite de Olearius, dar care confundă *explicit* (clar, deslușit) cu *explicație*.

8 Locuitorii din Frankfurt îi considerau pe cei din *Sachsenhausen* prostănaci și grosolani.

9 *Post coenam stabis seu* (de obicei „aut“) *passus mille meabis* (lat.): principiu al școlii medicale din Salerno. Goethe l-a tradus în germană în hexametrii pentru versiunea scenică: *Nach der Tafel sollst du stehen oder tausend Schritte gehen* (După-masă să te odihnești sau o mie de pași să faci).

10 Goethe îl consideră pe Götz cavaler *suab:* în realitate, Götz era din Franconia.

11 *Ad usum Delphini* (lat.): Numai pentru principele moștenitor — are în context un sens peiorativ. În fond este însă un anacronism, deoarece cărțile din care preceptorii principelui moștenitor îndepărtau pasajele „nepotrivite“ apar abia în timpul regelui Ludovic al XIV-lea (1638—1715) și nu în epoca războaielor țărănești (1524...), în care se desfășoară acțiunea piesei lui Goethe.

12 *Theuerdank:* roman cavaleresc, inspirat și scris parțial de împăratul Maximilian, apărut în 1517; amănuntul contribuie la caracterizarea Adelheidei, care cunoaște literatura epocii, și conferă totodată scenei culoarea locală, plasînd-o în timp.

13 În desfășurarea dialogului, Goethe trece în mod intenționat, de la formula de politețe (dumneata sau dumneavoastră) la persoana a doua singular. Funcția acestei alternanțe este de a sublinia nuanța mai personală, mai impulsivă în replică.

14 *Antifon:* strofă alternativă în cadrul corului tragediei antice apoi cîntec liturgic alternativ; unei părți a corului sau unui solist îi răspundea o altă parte corului sau alt solist. În cazul de față: răspuns similar.

15 Adelheid se referă probabil la poeții medievali *(Minnesänger)*; semnificativ este faptul că prin ea Goethe ironizează acest gen de poet. Pentru autorul dramei *Götz* [...] poetul adevărat este cel ce creează în spiritul adus în literatură de mișcarea *Sturm und Drang.*

16 *Sapupi:* anagramă din *Papius*, numele real al unui asesor corupt, demis de Iosif al II-lea.

17 *Speyer* era în sec. al XVI-lea centrul juridic al imperiului german.

18 Goethe denumește personajul *Lerse* după prietenul său Lersé.

19 *Vînătoarea lui Wotan:* după o veche legendă Wotan, căpetenia zeilor germanici, ar conduce „vînătoarea sălbatică" *(„die wilde Jagd")*, o armată de duhuri.

20 În autobiografia cavalerului von Berlichingen nu există nici o referire la *tribunalul secret.* Cu toate că amănuntele cutumelor acestuia nu corespund adevăratelor tradiții judiciare, nici unul dintre exegeții lui Goethe n-a contestat valoarea poetică a acestei scene.

21, 22, 23, 24, 25 Citate biblice, pe care Goethe le introduce cu precădere în ultimele două scene ale piesei.

26 Ideea „lumea este o închisoare" este preluată din *Hamlet*, actul II scena a 2-a. Goethe era un fervent admirator al lui Shakespeare.

PROMETEU

Fragment dramatic

În românește de MIHAI ISBĂȘESCU

EXISTĂ în *Poezie și adevăr* cîteva pagini în care Goethe oferă o serie de amănunte asupra genezei fragmentului dramatic intitulat *Prometeu (Prometheus)**. El mărturisește cum, căutînd o temelie neatîrnării sale, a aflat-o în propriul talent creator. „Căci oricît ne-am înălța sub ocrotirea părinților, oricît ne-am sprijini pe frați și prieteni [...] vine un moment cînd omul se vede redus la sine însuși [...] Lucrurile pe care le vedeam ziua în trezie se întruchipau în visuri ale nopții, așa că îndată ce deschideam ochii, dimineața, îmi apărea sau un nou și ciudat întreg sau o parte dintr-un întreg care se schițase mai dinainte [...] Cugetînd asupra acestui dar al naturii, aflam că el îmi aparține în adevăr și că nu poate fi nici favorizat nici împiedicat prin ceva străin de el însuși, așa că puteam să-mi întemeiez întreaga mea ființă numai pe gîndurile mele. Reprezentările acestea s-au transformat atunci într-o imagine; mi-a apărut în minte vechea figură mitologică a lui Prometeu care, despărțit de zei, populează lumea făurind oameni în atelierul său [...] Fabula [...] prinsese viață în mintea mea. Mi-am tăiat vechiul veșmînt al titanului după statura mea și am început [...] să scriu o piesă în care este arătată neînțelegerea la care ajunge Prometeu cu Zeus și cu noii zei, întrucît face oameni pe seama lui, îi însuflețește cu ajutorul Minervei și întemeiază o a treia dinastie."[1]

Așa vedea Goethe lucrurile la 60 de ani. Sau așa voia să prezinte mpulsul, starea de spirit ce-l frămînta în acea epocă. Unica mărturie certă este fragmentul propriu-zis. Structura, mai curînd ministructura primului act, dezvăluie intenția autorului de a contura din trei puncte

---

***Bibliografie:** O. Walzel: *Das Prometheussymbol von Shaftesbury zu Goethe*, Berlin 1932; E. Braemer: *Goethes Prometheus und die Grundpositionen des Sturm und Drang*. În *Beiträge zur deutschen Klassik*, herausgegeben von der Nationalen Forschungs- und Gedenkstätten der klassischen deutschen Literatur, vol. 8, Weimar 1959; Clemens Heselhaus: *Prometheus und Pandora. Zu Goethes Metamorphose — Dichtungen*. În „Festschrift für Jost Trier", Meisenheim/Glan 1954; R. Trousson: *Le thème de Prométhée dans la litterature européenne*. 2 vol., Genève, 1964; P. Grappin: *Le mythe de Prométhée*. În „Etudes germaniques", 20, 1965, pp. 243—258.

[1] Johann Wolfgang Goethe, *Din viața mea. Poezie și adevăr*, *op. cit.*, pp. 200—201.

de vedere personalitatea lui Prometeu. Fiu al lui Jupiter, nici zeu și nici titan, el trăiește într-o trufașă izolare, un creator însingurat, răzvrătit împotriva amîndurora. De la Shaftesbury, Prometeu este personificarea arhetipală a poetului creator, și Goethe se mai referise în eseul său *Despre arhitectura germană (Von deutscher Baukunst)* (1773) la această concepție. Triada de scene a primului act se concretizează în trei dialoguri purtate de personajul central cu Mercur, Epimeteu și Minerva. Funcția acestora este de-a stîrni doar printr-un cuvînt-cheie sau prin cîteva replici îndîrjirea lui Prometeu. Ea izvorăște din convingerea că abia conștiința proprie, *eul* conferă sens faptelor și lucrurilor, că numai experiența proprie te formează, că personalitatea nu poate fi modelată de nici o forță din afară. Sfera de acțiune a personalității sale cuprinde și ființele create de el. Este prima ipostază a lui Prometeu. În scena următoare, atitudinea personajului central este, cel puțin la începutul dialogului cu Minerva, mai temperată. În adîncul ființei sale esența de natură divină e încă vie, ca și venerația pentru zeița înțelepciunii. Dar nici acum nu acceptă superioritatea zeilor. Și el, Prometeu, dispune de putere, de înțelepciune și de dragoste ca și zeii. Din năzuința de-a se elibera de zei, el refuză oferta lui Jupiter de-a dărui viață statuilor sale de lut.

Minerva își conduce însă favoritul spre izvorul vieții, deoarece apele lui stau sub semnul soartei și nu al zeilor. Aici Prometeu le va dărui el însuși viață. Plămădiți de titan, oamenii se vor simți, ca și creatorul lor, egali zeilor și nu le vor recunoaște supremația. Vestea despre „trădarea" lui Prometeu nu-i tulbură liniștea lui Jupiter, el lasă oamenilor viața.

Reiese limpede: primul act nu depășește conturarea personalității eroului principal. Poetul lărgește spre sfîrșit perspectiva prin actul însuflețirii oamenilor și creează posibilitatea unui nou conflict. Dar în actul al doilea noua situație nu este valorificată în această direcție. Urmînd o preocupare a epocii sale, Goethe evocă imagini fictional simbolice ale orînduirii primitive, evident o dovadă a ceea ce înțelegem prin *rousseauism*. Poetul alege, corespunzător triadei din primul „act", trei momente semnificative. Începe cu înjghebarea primei colibe, unul dintre motivele frecvente și generoase ale secolului al XVIII-lea, pe care Goethe îl mai abordase anterior[2]. Dacă la Rousseau ridicarea colibei reprezenta unul dintre momentele dramatice, o primă revoluție deoarece marca apariția societății private, în fragmentul lui Goethe secvența are alt caracter. Căci Prometeu este cel ce îndeamnă pe om

[2] Astfel în eseul: *Despre arhitectura germană (Von deutscher Baukunst)*, 1773.

să-şi clădească o colibă, şi tot el îi explică: „Tu ţi-ai făcut-o, este a ta, poţi s-o împarţi cu cine vrei."[3] Al doilea moment este răfuiala pentru capre, al treilea tămăduirea celui rănit. Toate trei aceste momente servesc, în continuare, pentru a particulariza trăsăturile specifice lui Prometeu, completînd imaginea demiurgului. Iar seminţia omenească este definită ca fiind nici mai rea nici mai bună decît urmaşii ei: „Sînteţi harnici şi leneşi şi cruzi şi blînzi, darnici şi lacomi [...]"[4]. Contradicţiile domină peisajul psihic al comunităţii. Kayser[5] relevă triada pe baza căreia este structurată ultima scenă. În dialogul cu Pandora, cea mai iubită dintre fiinţele create de Prometeu, Goethe încearcă să rezolve tensiunea rezultată din originea pe de o parte divină, pe de alta animalică a omului.

Fiecare secvenţă este punctată de conceptul *moarte*, avînd de fiecare dată altă accepţiune: În primul rînd ca stare sufletească a fetei care inconştient tinde spre dragoste; apoi ca esenţă a modului în care dorul de-a se dărui se împlineşte şi, în sfîrşit, ca expiere propriu-zisă. Ea nu-i concepută însă ca ţel al vieţii, moartea face parte dintr-un ciclu infinit, în care viaţa succede perpetuu extincţiei. Fiecărei bucurii, fiecărei plăceri îi urmează cufundarea în somn, conceput ca analogon al stingerii definitive. Şi după fiecare „pieire", omul renaşte pentru a dori, a iubi şi a spera din nou. Kayser relevă frumuseţea conturării poetice a acestei trăiri dionisiace, am spune a extazului dragostei şi morţii, în concepţia tînărului Goethe.

Cercetarea modernă respinge afirmaţia poetului, potrivit căreia al treilea act ar fi început cu oda cunoscută sub titlul *Prometeu (Prometheus)*[6].

---

[3] *Prometeu. Fragment dramatic*, În româneşte de Mihai Isbăşescu, p. 203.

[4] *Id. ibidem* p. 204

[5] Wolfgang Kayser: *Anmerkungen zu Prometheus*. În *Ha*, vol. 4, p. 525.

[6] Într-o scrisoare adresată compozitorului şi dirijorului Carl Friedrich Zelter (profesor al lui Mendelsohn Bartholdy, Otto Nicolai, G. Loewe şi G. Meyerbeer), cu care Goethe se consultă în probleme muzicale şi care i-a pus pe note multe poezii, poetul spune că această odă — acest monolog — *ar fi trebuit* să deschidă actul III. E vorba, aşadar, de o intenţie, şi nu de o constituire „de facto" în act dramatic. În scrisoare se vorbeşte şi de urmările tragice pe care oda le-a avut asupra filozofului luminist Moses Mendelsohn: în 1781 Jacobi îi adusese acestuia poezia; citind-o, Mendelsohn suferă o comoţie cerebrală cu urmări funeste. În traducerea lui *N. Argintescu-Amza* oda a fost tipărită în Goethe, *Opere I. Poezia*, Studiu introductiv, note şi comentarii de Jean Livescu. Bucureşti 1984, pp. 63—64; alte traduceri în limba română: *Panait Cerna; Ion Sân-Georgiu*, *Maria Banuş*.

Încă H.A. Korff o considera o creație lirică independentă[7]. Ea reprezintă indubitabil structurarea lirică a chintesenței spiritual-poetice a fragmentului dramatic pe care Goethe l-a părăsit. Doar forma foarte apropiată de monolog mai amintește vag de intenția inițială a autorului. Concepută probabil în 1774 — datarea nu e sigură — oda a fost publicată abia în 1789. Circulînd în manuscris, ea a contribuit, după 1780, la izbucnirea disputei filozofice în jurul panteismului și al lui Spinoza. Datorită acestui „prim mare document al panteismului german"[8] spiritele vremii s-au situat pe poziții distincte: Lessing, Herder și Goethe purtînd stindardul noului, Jacobi și Mendelsohn, Lavater și Jung Stilling păstrînd convingerile luministe sau teosofice. Ar însemna să simplificăm dacă am pune un semn de egalitate între încrederea oarbă în forțele proprii, între superbia, revolta, într-un cuvînt, între titanismul lui Prometeu și starea de spirit a tînărului Goethe. Atît fragmentul dramatic cît și oda sînt cristalizări literare ale unui mit[9] transfigurat și potențat de concepția de viață modernă. Ceea ce ne frapează este în ultimă instanță imaginea monumentală a unei atitudini prometeice. Și această atitudine era comună generației *Sturm und Drang*, titanismul ei declanșează revolta autentică a tînărului Goethe împotriva prejudecăților de orice natură și a valorilor morale și literare pontificate. În acest sens Goethe își modelează orgolios portretul în odă. Căci dacă propria-i trăire ar lipsi, ea nu ar mai produce acea vie impresie, așa cum a făcut-o secole de-a rîndul. Dacă ne întrebăm însă care este sîmburele de adevăr individual în această formă supradimensionată a mitului elin, dacă vrem să știm unde se întretaie sfera *Lebensgefühl*-ului goethean cu cea a lui Prometeu, răspunsul pare surprinzător. Din adîncurile încă neexplorate ale sufletului tînărului răzbate chemarea spre faptă, spre conturarea propriei personalități. În pofida visurilor spulberate, în pofida înfrîngerilor, se degajă, din partea finală a odei, o viguroasă afirmare a vieții. Este semnificația adîncă a acestor versuri în ascensiunea liricii goetheene spre înaltele vîrfuri ale poeticului.

---

[7] H.A. Korff, *Goethe im Wandel seiner Lyrik*, vol. 1, Leipzig 1958, p. 145.

[8] *Ibidem*, p. 146.

[9] Sursele folosite de Goethe au fost: Ch. M. Wieland; *Beiträge zur geheimen Geschichte des menschlichen Herzens und Verstandes*, 1770, în care era inclus un dialog al autorului cu Prometeu; apoi *Mithologisches Lexikon* a lui B. Hederich, care apăruse într-o nouă ediție în 1770; Goethe cunoștea și drama *Prometeu* a lui Eschil.

Fragmentul dramatic[10], părăsit de Goethe cîteva decenii. a fost reluat în 1819. Este adevărat că în anul 1795 el s-a simţit din nou tentat să reia tema „Prometeu". Plănuia să scrie o ripostă la tragedia *Prometeu înlănţuit* a lui Eschil, pe care s-o intituleze *Prometeu eliberat*. Dar nici acest proiect, din care n-au rămas decît cîteva fragmente, n-a fost dus la capăt de poet.

---

[10] Fragmentul ni s-a transmis în patru manuscrise. Cel scris de mîna autorului, păstrat în prezent în Biblioteca universităţii din Strasbourg, este inclus în majoritatea ediţiilor critice consultate: *WA* I, vol. 39, pp. 193—215; *FA* (ed. R. Petsch). *HA* (ed. Kayser). Din cele două copii făcute — una de domnişoara von Göchhausen, alta de Lenz — ultima i-a parvenit lui Goethe abia în 1819; poetul a publicat-o în ediţia îngrijită de el însuşi (1830).

PROMETEU

ACTUL ÎNTÎI

Prometeu, Mercur

PROMETEU: Nu vreau, le-o spune-n față!
Scurt și cuprinzător, nu vreau!
Voinței mele stă-mpotrivă-a lor!
Una o-nfruntă pe cealaltă,
Cred că se anulează!
MERCUR: Părintelui tău Zevs să-i spun eu asta,
Mumei tale?
PROMETEU: Ce tot părinte! Mumă?
Tu știi de unde vii?
Stam în picioare cînd băgat-am seamă,
Întîia oară, că se stă-n picioare.
Și mîna-ntins-am, cînd
Simțit-am că se-ntinde mîna,
Și i-am aflat, veghindu-mi pașii,
Pe cei ce mumă și părinte îi numești.
MERCUR: Și oferindu-ți
Copilăriei trebuinciosul ajutor.
PROMETEU: Și-n schimb avut-au ascultarea-mi de copil,
Să-și modeleze, biet, vlăstarul
Pe ici, pe colo, după vîntul toanei.
MERCUR: Și-apoi te-au ocrotit.
PROMETEU: De ce? De primejdii
De *ei* doar temute.
Ferit-au ei inima
De șerpii ce-n taină-o rodeau?
Oțelit-au pieptul acesta
Să-nfrunte titanii?
Nu mi-a călit bărbăția
Atotputernicul timp,
Stăpînul *meu* și *al vostru*?

MERCUR: Nefericite! Zeilor tăi le spui *asta*,
Celor eterni?

PROMETEU: Zeilor? Eu nu sînt zeu
Şi atîtea-mi trec prin minte de parc'aş fi.
Eterni? — Atotputernici? —
Ce puteţi oare?
Nemărginitu'-ntins al cerului
Şi al pămîntului să-l faceţi ghem
În pumnul meu puteţi?
Sînteţi în stare să mă despărţiţi
Pe mine de mine însumi?
Puteţi să mă întindeţi,
Să mă măriţi s-ajung a fi o lume?

MERCUR: Destinul!

PROMETEU: Îi recunoşti puterea?
Şi eu! —
Hai du-te, — eu nu slujesc vasalii!

Mercur iese.

PROMETEU *Reîntorcîndu-se spre statuile sale împrăştiate prin toată dumbrava:*
Clipă de neînlocuit!
Smuls de-un smintit,
Din mijlocul vostru,
Copiii mei!
Orice ar fi, ceea ce pieptu-mi frămîntă —

Apropiindu-se de o fată.

Pieptul mă-ntîmpine învolburat!
Ochii vorbesc de pe-acum!
Vorbiţi-mi, spuneţi, buze dragi.
O, de v-aş putea face să simţiţi
Ce sînteţi!

Vine **Epimeteu**[1]

EPIMETEU: Mercur s-a plîns amarnic.

PROMETEU: Urechea de n-ai fi plecat la plînsu-i,
S-ar fi-nturnat şi fără să se plîngă.

EPIMETEU: O frate-meu! Ce-i drept e drept,
A zeilor ofertă-a fost
De rîndul ăsta dreaptă.
Vor în Olimp, în vîrf, să-ţi facă loc,

Acolo să hălădui,
Să stăpîneşti pămîntul!

PROMETEU: Lor pîrcălab să fiu
Şi să le apăr cerul?
E mult mai drept ce eu propun:
Ei vor cu mine să împartă, iar eu zic
Că n-am cu ei nimic de împărţit.
Aceea ce am, ei nu pot să-mi răpească,
Iar ce au ei, să-şi ocrotească singuri.
Ăsta-i al meu, ăsta al tău,
Şi-astfel ne-am despărţit.

EPIMETEU: Şi cît de mult e-al tău?

PROMETEU: E cercul ce-a mea forţă-l umple!
Nimic mai mult sau mai puţin!
Asupra mea oare ce drept
Au stelele de sus
Astfel să mă privească?

EPIMETEU: Eşti singur doar!
Te îndîrjeşti plăcerea s-o ignori,
Cînd zeii, tu,
Ai tăi şi lumea, cerul, toţi
Din plin simţi-vă-veţi a fi un tot.

PROMETEU: Las-că ştiu eu!
Frăţîne drag, te rog,
Fă tot ce vrei, şi-acum mă lasă!

Epimeteu *iese.*

PROMETEU: Aici e lumea, universul meu!
Simt că sînt eu;
Aicea dorurile-mi toate
Chip prinseră, şi trup.
Iar duhu-mi împărţit în mii
De părţi şi-ntreg în scumpii mei copii.

Vine **Minerva.**

PROMETEU: Cutezi a mea zeiţă?
De al părintelui tău duşman să te-apropii?

MINERVA: Pe-al meu părinte-l venerez,
Tu, Prometeu, mi-eşti drag.

PROMETEU: Iar spiritului meu, tu-i eşti
Ce singur el îşi este;
De la-nceput cuvîntul tău
Mi-a fost a cerului lumină!

De parcă sufletu-mi cu sine-ar fi vorbit
Şi sieşi s-ar fi dezvăluit,
Şi armonii congeniale
În el din sine-ar fi vibrat:
Iată ce-au fost vorbele tale.
Aşa că eu nu eram eu.
Şi cînd gîndeam că eu vorbesc
Vorbea o zeitate,
Iar cînd ziceam că zei vorbesc
Eu însumi doar vorbeam.
Asta-i cu tine şi cu mine,
Îţi aparţine din străfund
Iubirea-mi pentru totdeauna.

MINERVA: Iar eu pe veci îţi sînt alături.

PROMETEU: Aşa cum dulcele amurg
Al soarelui ce-apune
Se înfiripă înspre slăvi
Din Caucazu-n neguri,
Cu linişte învăluindu-mi sufletul,
Păstrîndu-mi-o vie şi-n clipe de restrişte.
Aşa sporitu-mi-au puterile,
Sorbind din ceru-ţi aer, cîte-o gură.
Şi ce drept îşi arogă,
Trufaşi şi lacomi,
Locuitorii din Olimp
Asupra forţelor ce am.
Sînt ale *mele*, eu le folosesc.
Pentru supremul dintre zei
Nu mai fac nici-un pas!
Sînt oare pentru ei făcut?

MINERVA: Aşa visează cei puternici.

PROMETEU: Şi eu visez, zeiţă,
Şi sînt şi eu puternic, –
Altfel...! – Nu m-ai văzut ades
Robind de bunăvoie,
Ducînd poveri pe care,
Solemni şi gravi, mi le puneau pe umeri?
N-am împlinit eu munca
În orice zi, cum porunceau,
Fiindcă-mi ziceam
Că ei putere au să vadă în prezent
Trecutul, viitorul
Şi că porunca lor şi felul cum conduc

E-nțelepciune de-nceput de lume
Și plină de-altruism?

MINERVA: Slujeai, să-ți meriți libertatea.

PROMETEU: Pentru nimic în lume
Cu vulturul n-aș face schimb,
Să prind, trufaș, în gheare robite
Ale stăpînului meu fulgere.
Ei ce-s? Iar eu ce sînt?

MINERVA: Nedreaptă-ți este ura!
Căci sorții dat-au zeilor
Dăinuire și putere
Și-nțelepciune și iubire.

PROMETEU: De ele aibă parte.
Dar nu doar singuri ei!
Și eu dăinui cît dînșii.
Cu toții sîntem veșnici! —
De-nceputurile mele nu-mi amintesc
Și nu sînt chemat să sfîrșesc
Și nu văd sfîrșitul.
Așa că-s veșnic fiindcă sînt! —
Și-nțelepciunea —

O conduce pe Minerva prin fața statuilor sale.

Privește astă frunte!
Oare nu degetele mele
Au modelat-o?
Iar forța-acestui piept
Se-avîntă împotriva
Primejdiei ce-amenință pe toți.

Se oprește în fața unei statui de femeie.

Și tu, Pandora,
Sacru potir al darurilor toate,
Ce pot să-ncînte
Sub larga boltă-a cerului,
Pe al pămîntului întins,
Tot ce cîndva m-a încîntat și-nsuflețit,
Ce, în răcoarea umbrei,
A revărsat asupră-mi desfătare,
Ce-n soarele iubirii, vreodată,
Mi-a dăruit a primăverii bucurie
Și-n unda caldă a mării
La piept mi-adus-a alintarea gingășiei,

Si tot ce am gustat cîndva
Ca luciu pur al cerului
Şi tihnă-a liniştii din suflet...
Acestea toate, toate — o Pandora mea!

MINERVA: Jupiter trimite veste
Că le dă viaţă tuturor,
Dacă îi vei primi
Oferta.

PROMETEU: Asta-i unicul lucru ce m-a pus pe gînduri.
Doar că — să fiu iar sclav
Şi — ca toţi ceilalţi —
Să recunosc, sus, forţa Tunătorului?
Nu!
Rămînă-aici legaţi
De neînsufleţirea lor,
În schimb sînt liberi,
Şi libertatea lor o simt!

MINERVA: Să prindă totuşi viaţă!
Destinului i-e dat, nu zeilor,
Să dăruiască viaţa şi s-o ia;
Vino, să mergem la fîntîna vieţii,
Pe care Jupiter de noi n-o zăvorăşte:
Trăi-vor toţi şi asta datorită ţie!

PROMETEU: Ba ţie, o zeiţa mea,
Trăi-vor, liberi s-or simţi,
Trăi-vor! — Şi bucuria lor să-ţi fie mulţumita!

ACTUL AL DOILEA

În Olimp. **Jupiter. Mercur.**

MERCUR: Oroare, — Jupiter, părinte — grea trădare!
Minerva, fiica ta,
Pe răzvrătit l-ajută.
Deschisu-i-a fîntîna vieţii,
Şi curtea lui de humă,
Lumea lui de lut,
A-nsufleţit-o în juru-i.
Ca noi se mişcă toţi acum
Şi ţes şi chiuie pe lîngă el,
Ca noi în jurul tău.
O, tunetele tale, Zevs!

JUPITER: Sînt! Şi vor fi!
Şi trebuie să fie!
Peste toate cîte sînt
Sub larga boltă-a cerului
Pe al pămîntului întins,
A mea e stăpînirea.
Ăst neam de viermi sporeşte
Al robilor mei număr.
Bine de ei, de-or asculta porunca-mi părintească;
Şi vai de ei, de-or înfrunta
Braţu-mi stăpîn.

MERCUR: Părinte-a toate! Tu, prea bunule,
Ce ierţi mişeilor fărădelegea,
Aibi parte de iubire şi de slavă
În cer şi pe pămîntul tuturor!
Trimite-mă ca să vestesc
Sărmanului norod născut din humă
Puterea ta, părinte, bunătatea-ţi!

JUPITER: Nu, încă'n bucuria lor abia născută
Sufletul și-l asemuie cu zeii.
N-or să te-asculte pînă ce de tine
Nevoie n-or avea. Lasă-i să-și ducă viața!

MERCUR: Pe cît de bun, pe-atîta de-nțelept!

Vale la poalele Olimpului.

PROMETEU: Privește-n jos, o Zevs,
La lumea mea: trăiește!
Am făurit-o după chipul meu,
Un neam asemenea mie,
Să sufere, să plîngă, să se bucure și-nfrupte,
Să nu te ia în seamă,
Ca mine!

Se vede un neam de oameni răspîndit prin întreaga vale. S-au cățărat în pomi să rupă fructe, se scaldă în apă, aleargă întrecîndu-se pe cîmpie, fetele culeg flori și împletesc cununi. Un bărbat cu niște pomișori tăiați vine la Prometeu.

BĂRBATUL: Privește pomii,
Sînt cum i-ai vrut.

PROMETEU: Și cum i-ai scos
Din glia lor?

BĂRBATUL: Cu piatra asta ascuțită
I-am rupt de lîngă rădăcină.

PROMETEU: Mai întîi jos crengile! —
Înfige-l bine apoi pe-ăsta
Pieziș, aicea, în țărînă
Și pe-ăsta ici, în fața lui;
Sus leagă-i împreună! —
Apoi alți doi, aici, în fund,
Și unul sus, de-a curmezișul.
Acuma crengi, de sus în jos,
Pîn-la pămînt,
Legate bine și-mpletite,
Și iarbă, brazde, împrejur,
Crengi pe deasupra, și mai multe,
Pîn' ce nici raza de soare,
Nici ploaia, nici vîntul n-o răzbate.
Iată, fiu drag, colibă și-adăpost.

BĂRBATUL: Părinte drag, îți mulțumesc!
Spune-mi, toți frații în colibă
Cu mine pot să locuiască?

PROMETEU: Nu!
Tu ți-ai clădit-o, e a ta.
Poți s-o împarți
Cu cine vrei.
Iar cine vrea să locuiască, să-și facă singur una.

Prometeu pleacă.
Doi bărbați.

PRIMUL: Nu-ți dau să iei
Nici una dintre caprele astea,
Sînt pentru mine, ale mele!
AL DOILEA: De unde?
PRIMUL: M-am cățărat eri sus pe munte.
Am colindat o zi și-o noapte,
Cu trudă grea,
Să le prind vii,
Azi noapte le-am păzit,
Închise-aici
Cu crengi și pietre.
AL DOILEA: Dă-mi una mie!
Și eu vînat-am una ieri,
La foc am fript-o
Și-am mîncat cu frații mei.
Îți trebuie doar una azi!
Vom prinde mîine iarăși.
PRIMUL: De capre nu te-apropia!
AL DOILEA: Ba da!

(Primul vrea să-l împiedice, al doilea îl îmbrîncește, trîntindu-l jos, ia o capră și pleacă).

PRIMUL: Cu japca! Vai!
PROMETEU *vine:*
Ce este?
BĂRBATUL: Îmi fură capra! —
Din cap îmi curge sînge —
Izbitu-m-a
Aici, de piatra asta.
PROMETEU: Rupe din pom buretele-ăla,
Pune-l pe rană[2]!
BĂRBATUL: Așa, — părinte drag!
S-a și oprit.
PROMETEU: Du-te de-ți spală fața.
BĂRBATUL: Și capra mea?

PROMETEU: Lasă-l!
De-i mîna lui împotriva oricui,
A oricui mînă va fi împotrivă-i.

Bărbatul iese.

N-ați ieșit rău, copiii mei,
Sînteți harnici și leneși,
Și cruzi și blînzi,
Darnici și lacomi,
Sînteți asemeni cu toți frații-ntru soartă,
Asemeni fiarelor și zeilor.

Vine **Pandora**[3].

PROMETEU: Ce e cu tine, fiica mea,
Ești turburată?

PANDORA: Părinte!
Vai, ce-am văzut, o, tată,
Ce-am simțit?

PROMETEU: Ei?

PANDORA: O, biata Mira!

PROMETEU: Ce-i cu ea?

PANDORA: Simțăminte fără nume!
Am văzut-o în dumbrava
Unde ades culegem flori.
M-am luat după ea.
Și, vai, coborînd dinspre culme, o văd
Mai jos în poiană,
Căzută pe-o brazdă de iarbă.
Noroc că pe-acolo era și Arbar.
O ține, strîngînd-o în brațe,
Nu vrea să o lase să cadă,
Și, vai, împreună cu ea a căzut.
Frumosul ei cap se lasă pe spate,
De mii de ori el o sărută,
Lipit de gura ei
De parcă vrea să-i dea suflare.
Mă prinde teama,
Alerg spre ea și strig.
Strigătul meu o-aduce în simțiri.
Arbar o lasă, ea sare în sus,
Și vai, cu ochii încă pierduți,
Îmi cade de gît.
Pieptu-i se zbuciumă,

Mai-mai să se spargă,
Obrajii-s jăratec,
I-e gura-nsetată
Şi lacrimi şiroaie îi curg.
Simt că picioarele-o lasă din nou
O sprijin şi – tată iubit –
Sărutur'le ei şi înfocarea
Îmi toarnă prin vine degrabă
Un nou simţămînt, neştiut,
Încît tulburată, mişcată, plîngînd,
Fug şi o las, las pădurea, poiana,
Vin la tine, părinte! Ia spune-mi
Ce-s toate astea ce-o turbură,
Ca şi pe mine?

PROMETEU: E moartea!

PANDORA: Ce-i aia?

PROMETEU: Fiica mea dragă,
Aflat-ai multe bucurii.

PANDORA: Cu miile! Şi toate datorită ţie!

PROMETEU: Pandora, frămîntul pieptului tău
E pentru soarele ce vine,
Şi pentru luna călătoare,
Iar în sărutul soaţelor
Aflat-ai cea mai pură fericire.

PANDORA: Cum nu se spune poate.

PROMETEU: Ce ţi-a săltat de la pămînt
Uşor, în dans, tot trupul?

PANDORA: Bucuria!
Cum se mişcau – cum mai săltau,
De joc şi cînt, însufleţite mădulare,
Iar eu în melodie mă topeam!

PROMETEU: Şi totu' apoi în somn se-alină,
Şi bucuria şi durerea.
Simţit-ai arşiţa de soare,
Şi însetarea,
Şi oboseala în genunchi,
Ai plîns oiţa ta pierdută,
Şi ai gemut şi-ai tremurat,
Cînd în pădure-un spin ţi-a-mpuns călcîiul,
Pîn' ce te-am vindecat.

PANDORA: Sînt multe, tată, ale vieţii desfătări
Şi suferinţi!

PROMETEU: Şi simţi cum inima îţi spune
Că-s încă multe bucurii
Şi multe suferinţi
Ce nu cunoşti!
PANDORA: Da! Da! Şi inimii ades i-e dor să fie,
Vai, nicăeri şi totuşi pretutindeni!
PROMETEU: Atunci e o clipă, ce totu'mplineşte,
Tot ce-am dorit, ce-am visat, ce-am sperat,
Ce-am temut, Pandora, –
Asta e moartea!
PANDORA: Moartea?
PROMETEU: Cînd din străfundul fiinţei tale,
Simţi – zguduită – tot ceea ce
Cîndva ţi-a dăruit dureri şi bucurii,
Cînd, de furtuni preaplină, inima
În lacrimi vrea să-şi afle alinare
Şi doar pojarul dinlăuntru şi-l sporeşte,
Cînd totul sună-n tine şi tremură, vibrează,
Iar simţurile toate ţi se sting
Şi ţi se pare că te stingi şi tu
Şi te scufunzi
Şi totu-n jur în noapte se scufundă,
Iar tu, în simţămîntul tău lăuntric
Cuprinzi o lume:
Atuncea moare omul.
PANDORA: *Îl ia de gît:*
O, tată, să murim!
PROMETEU: Nu încă.
PANDORA: Şi după moarte?
PROMETEU: Cînd totul – dorinţă, plăcere, durere –
În desfătări furtunos se destramă
Şi apoi renaşte-n deliciile somnului,
Atunci reîncepi să trăieşti, iarăşi tînără,
Să te temi, să speri, să doreşti din nou[4].

NOTE

1 *Epimeteu*, fiul lui Japet şi al Climenei, este fratele lui Prometeu. Legenda spune că Prometeu i-ar fi interzis să primească vreun dar de la zei. Totuşi Epimeteu nu îndrăzneşte să o refuze pe Pandora care-i fusese dată drept soţie. Vezi şi nota 3.

2 Potrivit legendei Prometeu este descoperitorul artei de a tămădui.

3 *Pandora* înseamnă în mitologia greacă cea înzestrată de zei cu toate darurile (frumuseţe, forţă, graţie, îndrăzneală, şiretenie). A fost creată de zei pentru a-i pedepsi pe muritori, ducîndu-i la pierzanie. Epimeteu o ia de soţie. Din curiozitate şi împotriva poruncii zeilor, Pandora deschide cutia pe care Jupiter i-o încredinţase şi din ea ies toate relele, împrăştiindu-se pe întreg pămîntul. Singură speranţa mai rămîne pe fundul cutiei. O variantă mai tîrzie a legendei spune că din cutie ar fi ieşit toate darurile divine, care s-ar fi întors la zei în Olimp. În fragmentul lui Goethe Pandora este creată de Prometeu şi nu de zei, corespunzător concepţiei demiurgice despre forţele acestuia.

4 În ediţia îngrijită de Goethe urma la sfîrşitul fragmentului indicaţia: *Apare* **Minerva,** *dorind să mijlocească între* **Zeus** *şi* **Prometeu.**

Farsă de carnaval care se poate juca și după Paște despre PATER BREY, falsul profet

Spre învățătura, folosul și petrecerea plăcută
a timpului de către creștini,
îndeosebi femei și fecioare,
ca un adaos la „Oglinda de aur"*

În românește de GRETE TARTLER

---

* Vezi nota 1 de la sfîrșitul farsei.

ÎN GENUL FARSEI de carnaval, specific secolului al XVI-lea, tînărul Goethe descoperă forma ideală pentru exprimarea voalată a unor probleme etice. El vede în simplitatea vulgară a farsei o armă în lupta împotriva lipsei de naturalețe, a pruderiei exagerate ce domina comportarea morală prin anii '70 ai veacului al XVIII-lea. În plus, tiparele fixe, oferite de acest gen, îi facilitau rezolvarea multor probleme formale, oferindu-i posibilitatea de-a se concentra asupra conținutului. Farsa permitea, de asemenea, improvizarea, schimbarea rapidă a temei, ceea ce corespundea neliniștii febrile ce stăpînea psihicul poetului, înlesnindu-i descărcarea energiei intelectuale acumulate. Așa se explică de ce în curs de un an Goethe a scris nu mai puțin de 10 farse[1].

Farsa de carnaval* intitulată cu vădită ironie *Pater Brey*[2] constituie o satiră îndreptată în primul rînd — fapt descifrabil tuturor celor

---

[1] *Iarmarocul din Plundersweilern (Das Jahrmarktsfest zu Plundersweilern*, 1773, prelucrată în 1778); *Concerto dramatico* (1773); *O farsă despre Pater Brey (Ein Fastnachtsspiel vom Pater Brey*, în primăvara anului 1773); *Satyros sau diavolul pădurii zeificat (Satyros oder der vergötterte Waldteufel*, în vara lui 1773); *Zei, eroi și Wieland (Götter, Helden und Wieland*, în toamna anului 1773); *Drumul pămîntean al artistului (Des Künstlers Erdenwallen*, în toamna anului 1773); *Prolog la ultimele revelații divine (Prolog zu den neuesten Offenbarungen Gottes*, în primăvara anului 1774); *Noua și politic moralizatoarea piesă de păpuși. Prolog (Neueröffnetes, moralisch-politisches Puppenspiel. Prolog*, 1774); *Divinizarea artistului (Des Künstlers Vergötterung*, 1774); *Nunta lui Hanswurst (Hanswursts Hochzeit*, 1775).

* **Bibliografie** Hermann Henkel: *Goethes satirisch-humoristische Dichtungen dramatischer Form.* În „Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen", 92, 1894, pp. 305—342; Eduard Castle: „*Pater Brey*" *und* „*Satyros*". În „Jahrbuch der Goethe-Gesellschaft", 5, 1918, pp. 56—98; Friedrich Gundolf: *Goethe*, Berlin 1920, p. 159; Emil Staiger: *Goethe* I (1749—1786), Zürich 1952) *Schwänke*, pp. 187—203; Walter Hinck: *Das deutsche Lustspiel des 17. und 18. Jahrhunderts und die italienische Komödie*, Stuttgart, 1965, pp. 358—379; Martin Stern: *Die Schwänke der Sturm-und-Drang-Periode. Satiren, Farcen und Selbstparodien in dramatischer Form.* În *GD.NJ.* (ed. Walter Hinderer), pp. 23—41.

[2] Scris în mod obișnuit *Brei* înseamnă *păsat*, *terci*. Predilecția personajului vizat pentru asemenea feluri de mîncare era cunoscută. Dorind ca aluzia la firea molatecă, sentimentalicoasă a acestuia să fie mai voalată, autorul îi scrie numele cu *y*: *Brey*, șarjînd totodată.

din preajma lui Goethe — împotriva educatorului prinţului de Hessen, Franz Michael Leuchsenring[3]. Înzestrat o cu fire plăcută, cultivat şi voiajat, acesta întreţinea relaţii cordiale cu personalităţi remarcabile ale epocii. Pătrunsese şi în micul cerc de la Darmstadt[4] din care făceau parte Merck[5] şi soţia sa, Herder şi Caroline Flachsland, logodnica acestuia, Goethe şi alţii, tulburînd pentru scurt timp atmosfera echilibrată, rezultată din reale afinităţi spirituale. Admiraţia iniţială a lui Merck faţă de Leuchsenring dispare din clipa în care mentorul prinţului încearcă să intervină în neînţelegerile ivite între el şi soţia sa. Apoi, în timp ce Herder îşi exercita funcţia de pastor la Bückeburg, Leuchsenring cîştigă încrederea Carolinei, pe care o vedea adesea în casa cumnatului ei, consilierul Hesse. Era singura familie în care mai era primit, şi logodnica lui Herder era una din puţinele persoane care mai credea în bunele intenţii ale educatorului; aşa se explică de ce nu-şi dă seama că Leuchsenring tinde să i se substituie criticului vremelnic absent.

Revoltat şi dezgustat, Goethe articulează farsa sa izvorîtă din această experienţă. El îl investeşte pe Pater Brey cu toate atributele unui faun de factură pietistă[6], aşa cum acestea i se relevaseră prin Leuchsenring. Leonore preia rolul Carolinei Flachsland, viitoarea soţie a lui Herder, iar criticul însuşi apare sub travestiul căpitanului Balandrino. Vecina Sibylle, mama Leonorei este inventată din necesitatea de a crea acţiunii un cadru mai larg.

Recurgînd la un umor sănătos, Goethe redactează această primă farsă în formă dramatică către sfîrşitul anului 1773; după unii cercetători[7] el intenţiona s-o consacre petrecerii tradiţionale care preceda sărbătorirea nunţii Carolinei cu Herder.[8]

---

[3] Urs Viktor Kamber prezintă viaţa şi personalitatea acestei figuri prea puţin cunoscute pînă-n prezent în 2 volume intitulate *Corespondeţa lui Leuchsenring (Briefe von und an Leuchsenring 1746—1827*, Stuttgart 1976).

[4] Grupul se numea *Comunitatea celor sfinţi (Gemeinschaft der Heiligen)*.

[5] Johann Heinrich Merck (1741—1791), scriitor german şi cunoscut critic al literaturii epocii sale, care a exercitat o puternică influenţă asupra lui Herder şi Goethe, de care îl lega şi o strînsă prietenie.

[6] Doctrină ascetică a unei secte protestante care promovează rigorismul şi bigoteria; mizînd pe dezvoltarea valorilor afective ale vieţii sufleteşti şi promovînd interiorizarea, direcţia a avut drept urmare o îmbogăţire, nuanţare şi rafinare a creaţiei lirice în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

[7] Astfel Martin Stern, *Die Schwänke der Sturm-und-Drang-Periode. Satiren, Farcen, Selbstparodien in dramatischer Form*. În *GD.NJ* (ed. Walter Hinderer) p. 25; Emil Staiger, *Goethe*, I, *op. cit.*, *Schwänke*, pp. 187—203.

[8] Nunta a avut loc la 2 mai 1773, data fiind revelatoare pentru precizarea din subtitlu: „care se poate juca şi după Paşte".

Cu toate că Leonora (Carolina) rămîne credincioasă căpitanului Balandrino (Herder), în pofida asaltului sentimental al fățarnicului Brey (Leuchsenring), soții Herder nu i-au iertat lui Goethe gluma cam grosolană și mai cu seamă faptul că n-a renunțat să publice și să republice satira[9].

Dar toate aceste amănunte sînt departe de a epuiza valențele farsei, determinată de concepția etică a tînărului poet. Semnificația reală rezidă în satirizarea unui anumit tip de efervescență sever moralizatoare, specifică misionarilor pietiști ai acelei epoci. Goethe detestă această stare de spirit și o condamnă fără drept de apel. Îi repugnă în special asocierea cu manifestările disimulate ale unui erotism sublimat. El nu precizează în farsă dacă Leonora și Brey se apropie unul de celălalt din motive spiritual-religioase sau pur și simplu pentru că simt o atracție firească, dacă vor să intre amîndoi în „împărăția cerurilor" sau în cea a „alcovului". Sugerează doar ambiguitatea și-și îndreaptă vehemența satirei împotriva mistificării dorinței firești și a împlinirii ei. Iar în ultimă instanță, farsa *Pater Brey* potențează revolta generată de această mistificare, mai ales în situația în care ea apare însoțită de pedanterie raționalistă dar fariseică, de superbie clericală. În lumina convingerilor autorului, *Pater Brey* dobîndește — păstrînd proporțiile genului — contururile unui nou Tartuffe, al unui Tartuffe pietist, confirmînd longevitatea detestabilă a speciei.

Ceea ce uimește încă și astăzi este stăpînirea perfectă a tehnicii dramatice în farsa de carnaval. Scenele sînt motivate de intenția moralizatoare a autorului și se schimbă odată ce numele personajului ascuns între culise este rostit în context și acesta apare aievea. Ca și în piesele ce i-au servit drept model — ne referim la Hans Sachs — Pater Brey nu reprezintă o reală figură centrală. El nu deține un rol complicat și nu impulsionează propriu-zis acțiunea. Personajele secundare sînt mai vii, mai reliefate, ele mobilizează de fapt imaginația spectatorului.

Acestei tehnici aplicate cu pricepere și instinct teatral i se adaugă satira și umorul realizate de Goethe prin limbaj. Diminutive hazlii, arii semantice comice, intenționat create, relevă firea primitivă, animalică a falsului profet.

Exemplul dat de Goethe prin abordarea farsei carnavalești a fost contaminant.

---

[9] Farsa *Pater Brey* (...) este tipărită împreună cu alte încercări literare din această epocă în 1774, apoi în *Scrierile* goetheene apărute între 1787—90. Manuscrisul nu s-a păstrat. Textul originar în *WA*, I, vol. 16, pp. 57—73. Traducerea Gretei Tartler este efectuată după *FA* (R. Petsch), vol. IV, pp. 340—352. Alte ediții critice consultate: *IA* (ed. A. Köster) vol. VII, 1905.

Unii dintre reprezentanţii curentului *Sturm und Drang* au recurs şi ei la această modalitate, fără a putea însă atinge nivelul specific de umor grosolan şi, îndeosebi, maxima conciziune specifică farselor goetheene. Cel mai dotat poet din grupul de la Strasbourg, Lenz[10], care a gravitat un lung răstimp în orbita tînărului genial, a conceput două farse care nu pot fi imaginate fără precedentul lui Goethe. Ne referim la *Bachus în iad (Bacchus in der Hölle)*, o interesantă farsă rămasă fragment, şi la excelenta satiră intitulată *Pandemoniul germanic (Pandämonium Germanicum*, 1819). Cu mai puţin succes încearcă şi Wagner[11], autorul satirei umoristice *Voltaire în seara apoteozei sale (Voltaire am Abend seiner Apotheose)*, să polemizeze cu celebrul scriitor francez.

Inspirat de *Pater Brey*, Karl Immermann[12] compune, la distanţă de aproape cinci decenii, *O foarte nouă şi proaspătă tragedie despre Pater Brey, falsul profet în a doua versiune (Ein ganz frisch schön Trauerspiel von Pater Brey, dem falschen Propheten in der zweiten Potenz*. 1823), în care ridiculizează pretenţiile literare ale lui Johann Friedrich Pustkuchen şi opera sa, apărută anonimă sub titlul goethean *Anii de drumeţie ai lui Wilhelm Meister* (1821).

---

10 Jakob Michael Reinhold Lenz (1751—1792), ale cărui drame *Institutorul (Der Hofmeister*, 1774) şi *Soldaţii (Die Soldaten*, 1774) anticipează tehnica dramatică modernă, promovînd succesiunea impresionistă a scenelor, forma deschisă şi valoroase trăsături de critică socială. Büchner a scris celebra nuvelă intitulată *Lenz*, iar Brecht i-a prelucrat piesele.

11 Heinrich Leopold Wagner (1747—1779), autor dramatic, ca şi Lenz unul dintre reprezentanţii tipici ai mişcării „Furtună şi avînt“, tratează, imitînd adesea pe Goethe, teme preferate ale acestei orientări literare.

12 Karl Leberecht Immermann (1796—1840), scriitor german care s-a impus datorită romanelor *Epigonii (De Epigonen*, 1836), şi *Münchausen*, 1838—39; în primul este zugrăvită destrămarea vechei orînduiri sociale, în al doilea autorul redă o frescă satirică a timpului său.

PATER BREY

NEGUSTORUL DE MIRODENII *în prăvălia sa:*
Băiete! Coboară de-acolo cutia.
Mi-a-ntors popa naibii pe dos hardughia.
Aveam prăvălia bine-ntocmită
Şi nu fără ordine chivernisită:
Ştiam orice locuri, cu socoteală,
De unde vreo marfă să scot la iveală —
Tutunul, cafeaua, fără de care
Nici precupeţele azi n-au stare.
Cînd colo, pe-aici popa ăsta ne pică
Şi capul ne-ntoarce şi mintea ne strică —
Că nu am mai şti ce-i buna-ntocmire,
C-am fi ca studenţii, zănateci din fire
Că n-am fi în stare să ţinem o casă
Şi dracului toate-ar cădea drept în plasă
De nu ne-ar fi el călăuză pe cale
De n-am urma duhu-i, poruncile sale.
Eram cetăţeni cumsecade, am dat
Crezare deci bărbii lui ce ne-a-ndemnat,
O barbă cam rară, ce-i drept, însă noi
Eram năuciţi de-al vorbei şuvoi.
De cum se-arătase în prăvălie
Strigase: „La naiba! Ce porcărie!
Stă totul cu susul în jos, ca bezmetic!
Se cade să aranjaţi alfabetic."
Şi iată că lada mi-a pus, de cafea,
La litera C, sus, cum s-ajungi la ea?
Şi ceea ce-mi trebuie-ntruna, tabacul,
La litera T, în spate, la dracul![2]
Aiurea le-ntoarce pe toate şi spune:
„Acum da,-i ce trebuie, — aşa va rămîne!"
Apoi a voit puţin să mai vadă
Femeile casei, să schimbe-o ocheadă,
Dar eu m-am lipsit de asemeni onoare
Şi numai aşa l-am trimis la plimbare.
Dar pică destulă de-atuncea îmi poartă.

De feste urîte nu mă mai iartă:
Eram cu vecina de lîngă casă,
De treabă femeie şi credincioasă,
În bună-nţelegere; dar el ne-a certat.
De mult n-am văzut-o pe-aici să fi dat.
Dar iat-o, acum se găseşte să vină.

Intră vecina.

NEGUSTORUL DE MIRODENII:
Cu ce vă pot fi de folos azi, vecină?
SIBYLLA, VECINA:
Aş vrea de doi pfenigi chibrit şi pucioasă.
NEGUSTORUL DE MIRODENII:
De-a-dreptul minune-i să-mi fiţi azi în casă.
Asemenea cinste-am avut prea puţin!
SIBYLLA: Oh! N-are nevoie de noi domn' vecin!
NEGUSTORUL DE MIRODENII:
Dar ce vorbe-s astea? O vreme am fost
Vecini minunaţi – şi nu fără rost,
Că mături şi oale ne dam cu-mprumut
Şi ar fi şi azi totul precum la-nceput
De n-ar fi fost popa cel făr' de măsură,
Pizmaş, purtător de zavistii şi ură.
SIBYLLA: De domnul părinte o vorbă să n-aud!
În casă nu e ca un tată, îl laud,
Asupra copilei puterea sa dreaptă
I-ajută să crească, să fie-nţeleaptă.
Cu minte destulă, e om învăţat.
Prin ţări nu puţine-a cutreierat.[3]
NEGUSTORUL DE MIRODENII:
În toate astea nu vă pare
Că treaba nu-i curată, oare?
Ce vrea un popă cu o fată?
Cumva-n străine bliduri cată?
Don' Balandrino ce va zice
De s-o întoarce iar pe-aice?
Doar în Italia nu-n van
Peste dragoni e căpitan
Şi-al fiicei dumneavoastră mire
Nu e un miel şi-un bleg din fire!
SIBYLLA: Vecine, gura mare strică;
Părintelui ştiu că-i porţi pică –
Dar fiica-mi cărţi citi un sac,

Cum i-e părintelui pe plac.
Frumos vorbește, pe-nțeles
Și doar cum inima-i[4] dă ghes.

NEGUSTORUL DE MIRODENII:
Vecină, toate ar fi bune,
Dar fata are sînge june,
Și dracul pe bărbați învață
O fetișcană cum se-nhață;
E plin orașul de-ntîmplări.

SIBYLLA: Am auzit de-așa purtări
Dar credeți – spuneți pe cuvînt![5]
Că fata rele-o fi făcînd?

NEGUSTORUL DE MIRODENII:
Nu-i vorba de așa ceva;
Ci doar ce s-ar putea-ntîmpla.
Ca să vă spun cinstit: vedeam
Chiar zilele-astea, cum m-aflam
Pe după gard cu frunză deasă,
Cum ea, cu popa înțeleasă,
În sus și-n jos se preumbla:
Aproape-n brațe o ținea,
Unul la alt' holbați, pereche,
Șoptindu-și nu știu ce-n ureche
De parcă-ndată-ar fi urcat
De-a-dreptu-n rai sau drept în pat!

SIBYLLA: Nu le pricepeți chiar pe toate:
Ei au preocupări curate;
Atinși de pofta cărnii nu-s
Precum nici îngerii de sus!
Pe el dacă l-ați ști mai bine
I-ați spune sfînt, cum se cuvine.

Doamna Sibylla, vecina, iese.

BALANDRINO, *căpitan de dragoni, apare în scenă monologînd:*
Iată mă-ntorc după trei ani[6],
Primejdii am trecut toptan,
Popi prin Italia-am mînat,
Republici am cam scărmănat,
Dar vin acum cu grijă-ncoace
Să văd iubita ce-mi mai face,
De e, cum veste-n tîrg mi-au dat,
La braț c-un popă blestemat.

Las' că-l întreb eu pe vecin;
Pe vremuri nu vorbea puțin.

NEGUSTORUL DE MIRODENII:
Cum, domnul căpitan? Ce bine!
De mult mă întrebam cînd vine.

CĂPITANUL: Ce-i drept, de mult nu ne-am văzut.
Vremea pe-aici cum a trecut?

NEGUSTORUL DE MIRODENII:
Cu griji mărunte. Cam prostește.

CĂPITANUL: Dar prin vecini ce se vorbește?
I-adevărat?

NEGUSTORUL DE MIRODENII:
V-au și turnat
Venin? Ce bîrfe-au îndrugat?

CĂPITANUL: De popă ce-a fost vorbăria?

NEGUSTORUL DE MIRODENII:
De-a-face n-am cu porcăria,
Dar vă pot spune-o vorbă clară:
Să nu vă faceți foc și pară
Pînă cu ochii nu vedeți
Ce-i la vecini între pereți.
Însă poftiți un pic în casă —
Chiar îmi trecu prin cap o farsă.
Nu merită o spadă trasă!
Mireasa-i suflet bun, năuc,
Iar popa e un nimuruc.

Ies împreună.
În scenă, grădina doamnei Sibylla. Apar: **preoțelul** *și* **Leonora,** *ținîndu-se de mînă.*

POPA: Ce minunată zi cu soare!
Anume parcă de plimbare.

LEONORA: Frumoasă fi-va ziua-abia
Cînd Balandrin' s-o-napoia.

POPA: Din inimă n-aș vrea ferice!
Dar pînă una-alta, -aice
Ne-mbată-alături vorba-n cale,
Prietenesc chef de taclale.

LEONORA: Desigur mirele-o să-mi fie
Mîndru de-așa tovărășie:
Ce-o să-l încînte stirpea, firea
Voastră deschisă și iubirea

Şi binele ce tuturor
Dați cu măsură spre-ajutor!

POPA: Fecioară, eu cu gîndul tot
Al tău de-a-pururi mă socot,
Iar tu-mi vorbeşti de mire! Fie
Virtutea cea de preț să-ți ştie!
Ceresc-ferice-acel bărbat
Cărui să-ți spună-„a sa" i-e dat![7]

Trec mai departe amîndoi.
Apar: căpitanul **Balandrino,** *deghizat în nobil cu barbă şi perucă din păr de capră şi* **negustorul de mirodenii.**

NEGUSTORUL DE MIRODENII:
V-am spus povestea popii, — aşa e:
Că face doar ce capu-l taie
Vrea dealul ca o vale, jos.
Vrea ghips pe tot ce-i zgrunțuros
Ca să picteze pe-albul mur
Doar chipul său[8] sau al său...!

CĂPITANUL: Îl vindecăm noi pe nerod:
Pîn' peste-urechi să stea în glod!
Acum lăsați-mă puțin.

NEGUSTORUL DE MIRODENII:
Pe-aproape-s; de-i nevoie, vin.

Iese.

CĂPITANUL: Hei! Hei!

SIBYLLA: Ce-i zgomotu-ăsta? Stai!

CĂPITANUL: Nu e pe-aicea Pater Brey?

SIBYLLA: Cred că-n grădină-i de găsit;
De vreți, pe dată vi-l trimit.

Iese.

POPA *apare în scenă întrebînd:*
Cu ce vă pot fi de folos?

CĂPITANUL: Am îndrăznit să vă fi scos
Din treburi, domnule părinte,
La faima voastră luînd aminte!
Atîtea-am auzit de bine
De la oricine pe-aici vine
Că tuturor le-ați dobîndit
Cinstirea, faima, negreşit...

Am vrut să vă cunosc, drept care,
Cît n-aveți gînduri de plecare.

POPA: Dar cine sînteți, preacinstite?

CĂPITANUL: Un nobil cu averi vestite,
Cu acareturi, bani, de toate,
Şi cele mai frumoase sate;
Dar îmi lipseşte-un priceput
Să guverneze-acest avut.
Stau toate claie, ca vedenii,
Sămînța naibii[9], mirodenii[10],
Vecinii-ntruna se tot ceartă,
Între ei frații nu se iartă,
Se-ncurcă slujnice cu-argați,
Își fac de cap plozi blestemați;
Mă tem că Ziua de Apoi vine!

POPA: Atunci, da, va fi totul bine.

CĂPITANUL: Aş prefera de-acum să fie;
De-aceea, spuneți-mi şi mie,
Cum aş putea să-ndrept ceva?

POPA: La țintă nu se-ajunge-aşa:
Vă trebuie un plan perfect —
Şi-apoi să-l împliniți corect.
Să fie totul calculat —
Fiece suflet la locul dat:
Şoareci, gîngănii, toate pot
S-alcătuiască-un mare tot.

CĂPITANUL: Un tot şi-acum fac, ce scofală!

POPA: Dar nu cu dreaptă socoteală,
Ci fiecare-n legea sa;
Aşa regat nu va dura!
Ci totul să se-mbuce şi să
Nu treacă de măsura scrisă;
Aşa imperiu, da! va ține
Pîn' ce sfîrşitul lumii vine.

CĂPITANUL: Domnule, chiar pe-aproape am
Cîțiva localnici de rău neam:
Schimbați aş vrea de-a voastră artă
Să-i văd şi bine că se poartă!
Spurcată-i viața lor, prea rea:
În grija voastră deci i-aş vrea,
Că toți vorbesc pe nas şi gros,
Umflat surtuc au, slăninos,

Se ceartă și fac bot oricui
Și cum te-apropii, fug hai-hui!

POPA: Asta-i greșeala, asta chiar:
Trăiesc ca-n cocină, barbar.
Prietenește nu răspund;
Dar lucrul se îndreaptă-oricînd.
Adesea prin călătorii
Cu predica-mi de duh sfinții
Mulți nespălați golani precum
Păgînii — și i-am strîns din drum
În turmă poți acum de vrei
Să-i vezi: ca niște mielușei!
Frați de credință între ei.

CĂPITANUL: Eu zic s-o și porniți călare:
Vecinul vă arată care.

POPA: Nu prea mă-nghite-acest vecin.

CĂPITANUL: Ba cum să nu, și nu puțin!

Ies împreună.

CĂPITANUL *se întoarce, vorbind:*
De-acuma a sosit și ora
Să văd ce e cu Leonora.
Credința cred că nu mi-o-nșală:
Popa-i bun doar de trăncăneală.
Dar uite, tocmai a intrat.
Copilă! Chipul vi-e-ncruntat.

LEONORA: Cum n-aș fi tristă în simțire
Cînd prea departe-i al meu mire![11]

CĂPITANUL: Atîta-l îndrăgiți de tare?

LEONORA: Fără el viața moartă-mi pare!

CĂPITANUL: Nu vă curtează dom' părinte?

LEONORA: Ce-i drept, mi-a spus el dulci cuvinte,
Însă pe lîngă dragu-mi, biet e:
O cîrpă, un sărman burete.

CĂPITANUL: Cred c-or fi certuri cu toptanul
Cînd o s-audă căpitanul.

LEONORA: O nu, să-i jur credință pot!
Bărbat pe popă nu-l socot
Și-a căpitanului eu sînt
Din inimă, cu-ntregul gînd.

CĂPITANUL *aruncă barba, peruca, și se descoperă:*
Ci vino deci la al meu piept,
Iubito — prea de mult te-aștept![12]

LEONORA: Să cred? E cu putință oare?
Doar vis e raiul ce-mi năzare!

CĂPITANUL: Ți-e, Leonor' credința dreaptă:
O, de-ai fi fost și înțeleaptă!

LEONORA: Păcate n-am — și n-am greșit.

CĂPITANUL: O știu, copilul meu iubit;
Orice bărbat e dracul gol,
Își bagă nasu-n orice ol
Adulmecînd cîte-o muiere
Un timp se-arată numai miere,
Se-ncuibă tot cu lingușeli —
Ca de păduchi nu scapi de el!
Dar unul bate-acum din buză:
Pe cîmp vecinul, călăuză,
L-a dus la turma lui porcească —
Pe porci cît vrea să-i dăscălească![13]

VECINUL NEGUSTOR DE MIRODENII *vine rîzînd, cu sufletul la gură:*
Prieteni juni, Domnul cu voi!
Să vezi ce mare tărăboi:
Popa m-aleargă furios!
Afară-n cîmp la porci l-am scos —
Și-apoi să vezi ce ochi holbat-a
De cum i-am spus c-ajuns-am, gata:
Nu-i vede cum vorbesc pe nas?
Că-ngîmfă toți butoiul gras,
Că-s neciopliți și grosolani,
Că-mping și-arată colți dușmani?
Nici crez, nici Dumnezeu, cu toții
Trăind mai rău ca hotentoții!
Să-i facă el pioși, onești,
Să-i ia și-n pat, te pomenești!

CĂPITANUL: S-a-nfuriat cumplit, sau ba?

NEGUSTORUL DE MIRODENII: Ca un balaur înjura,
Dar uite-l, gîfîind din greu.

POPA *abia trăgîndu-și sufletul:*
Unde-i golanul derbedeu?

Văzîndu-l pe căpitan, tresare speriat.

CĂPITANUL: Părinte, vezi acum capcana?
Ți-aș „mulțumi" cîntînd „osana",[14]

Dar fie! Liber ești, preasfinte,
După ce-ți spun două cuvinte:
Crezi că pămîntul va dispare
De nu-l calci dumneata-n picioare?
Făcînd minuni, așa cum sper!
Împărăția cea din cer,
Crezi c-ai să-ndrepți lumi pămîntești,
Că fericirea le-o mărești?
La fel trăiește fiecare,
Mai rău, mai bine, cum e-n stare.
Crezi că duci lumea-ntreagă-n spate
— Nici muștele nu le prinzi toate!
Dar spui: nimica bun, și pace,
Decît ce don' părinte face!
Cu drag ar arde o cetate
Cînd nu de el zidu-nălțat e;
Blestemă că bătrînul soare
Nu-i cere voie cînd răsare.
Dar, domnule, de chiar ai vrea
S-arăți că fără dumneata
Se surpă lumea, munte, vale,
Să vezi la moartea dumitale!
Dacă din asta-n lumea toată
Măcar o cocină-i surpată,
Eu te declar profet și-n cor
Cu toți ai mei o să te-ador!

Popa iese.

CĂPITANUL: Iar tu, iubită drăgălașă,
Ai fost ca un copil în fașă
Ce plînge-ntruna, zi și noapte
Și cere mamei griș cu lapte[15]
Iar ea, deși nu-i terciul gata
Se-nduplecă și ia bucata
De zahăr din cruda fiertură
Și-o bagă pruncului în gură.
El suge, mestecînd cît poate,
Dar nici o clipă săturat e;
Cînd zahăru-i sfîrșit, amară
Bucata-i pare, -o scuipă-afară.

Să rîdem deci de păcălit,
Că iată, nunta-am și pornit.
Nu-i sărutați, fecioarelor,
Pe popi, chiar de mai mult nu vor —
Cine la masă te invită
Doar la miros de friptă vită?
Toți vor cînd se împărtășesc
Duh la-nceput, dar miez apoi, sfîrșit trupesc.

1 Parodie la adresa romanului didactic *Oglinda de aur (Der goldene Spiegel)*, pe care Wieland îl dedicase în 1772 principelui Karl August de Weimar.

2 În original *Teufelsdreck*, denumirea populară a medicamentului *asa foetida*, aflată sub formă de granule albe sau castanii.

3 Aluzie la călătoriile făcute de Leuchsenring.

4 Referire la sentimentalismul epocii.

5 În original „Meint er denn aber, Herr, beim Blut" de subînțeles [Christi] „Dar credeți, pe sîngele lui" [Christos]...

6 Aluzie la pericolele inerente ale unei logodne prea lungi.

7 Dialogul dintre Pater Brey și Leonora, pe de o parte, și cel următor, dintre negustorul de mirodenii și căpitanul Balandrino, pe de alta, preludează cunoscutul dialog dintre Gretchen și Faust, respectiv Mefisto și doamna Marta, din partea întîi a celebrei opere. Alternanța celor două cupluri atît de diferite nu este încă atît de rafinat valorificată ca în *Faust*.

8 Întreaga replică a neguțătorului a fost considerată de Jacobi (așa cum reiese din *Fr. H. Jacobis auserlesener Briefwechsel*, Leipzig 1825 vol. I, p. 402), portretul perfect realizat a lui Leuchsenring.

9 Vezi nota 2.

10 În original *Koriander* (coriandru), o specie de mărar, ale cărei semințe sînt folosite ca mirodenii.

11-12 Vezi nota 6.

13 Motivul pastorului care predică porcilor este luat din *Decameronul* lui Boccaccio.

14 În original *Gratias* se subînțelege [*agimus tibi*] e preluat din textul liturghiei.

15 Compararea Leonorei cu un copil dornic de-a mînca, de-a suge, conține o serie de aluzii voalate la Leuchsenring, care încercase să se substituie logodnicului absent.

ZEI, EROI ŞI WIELAND

O farsă

În românește de SEVILLA RĂDUCANU

ÎN *Zei, eroi și Wieland (Götter, Helden und Wieland)**, Goethe abordează forma cunoscută a dialogurilor cu morții, așa cum această modalitate fusese preluată încă în prima jumătate a sec. al XVIII-lea de la Lucian[1]. Nu întîmplător. Opoziția pe care dialogul o oferea raporturilor dintre prezentul decăzut și altitudinea morală a celor trecuți în lumea umbrelor punea în lumină un contrast din care autorul extrăgea profunde semnificații satirice.

După Erich Schmidt[2] punctul de pornire l-a constituit o satiră literară a lui Schlegel[3] intitulată *Democrit, un dialog cu morții (Democrit, ein Totengespräch)*, o parodie a „Democritului" lui Régnier[4]. Tînărul poet îndreaptă săgețile ironiei desacralizante spre un scriitor încununat de toți laurii celebrității. Potrivit modelelor avansate de înaintași, el însuflețește personaje ca Admet și Alcesta, Euripide, Mercur și Hercule, opunînd concepției lor de viață profund umane „suficiența, mărginirea și sentimentalismul" lui Wieland față de creațiile clasicismului elin. Înfruntarea e pe de o parte panașul vîrstei tuturor temerită-

---

* **Bibliografie**: Heide Hüchting: *Die Literatursatire der Sturm-und-Drang-Bewegung*, 1942; L.E. Geneinhardt: *The Dramatic Structure of Goethe's „Götter, Helden und Wieland"*. În „Journal of English and German Philologie" 41, 1942; A. Beck: *Griechisch deutsche Begegnung*, 1947; F.O. Homeyes: *Wieland und Goethe*. În „German Life und Letters", 4, 1950/51; F. Sengle: *Goethe und Wieland*. În *Wieland. Vier Biberacher Vorträge*, Wiesbaden 1954; Roger Ayrault: *Une „farce" de Goethe dans ses années de Sturm und Drang: Götter, Helden und Wieland*. În „Etudes germaniques" 20 (1965), pp. 161—171; Martin Stern: *Die Schwänke der Sturm-und-Drang-Periode. Satiren, Farcen und Selbstparodien in dramatischer Form*. În *GD.NJ* (ed. Walter Hinderer) pp. 23—41.

[1] Lucian (120—180 e.n.), scriitor grec, liber cugetător, adept al filozofiei lui Epicur, care, pe lîngă alte opere, a scris și *Dialogurile morților*, în care atacă religia, moravurile și cultura epocii sale.

[2] Zu *Götter, Helden und Wieland*. În „Goethe-Jahrbuch" 1, 1880, p. 378.

[3] Johann Elias Schlegel (1719—1749), scriitor dramatic german, unchiul fraților J.W. și Friedrich Schlegel, teoreticienii grupului romantic de la Jena.

[4] Scriitorul francez Mathurin Régnier (1573—1613) își datora celebritatea *Satirelor* (1608—1613), în care biciuia racilele timpului său.

ților, dar mai presus de asta credința de pe atunci în adevărurile unei viziuni despre și asupra istoriei, viziune pe care Goethe o împărtășea.

Optînd pentru forma dialogurilor cu marii dispăruți, Goethe renunță *ab initio* la conturarea unei acțiuni. Structura farsei sale satirice este transparentă[5]. După o scurtă introducere, se discută în jurul temei Mercur, implicată fiind revista *Mercurul german (Der deutsche Merkur)*; urmează dialogul dintre Euripide și Wieland despre epocile în care au creat, este confruntată concepția scriitorului antic despre Admet și Alcesta, modul de tratare specific lui Wieland și spiritul care animă opera lui Euripide. În încheiere poetul prezintă — recurgînd tot la contrast —, pe scriitorul german alături de Hercule, evident o aluzie la opera acestuia *Alegerea lui Hercule (Die Wahl des Herkules*, 1772).

Goethe își îndreaptă ascuțișul satirei împotriva înțelegerii greșite a spiritului literaturii eline și-l învinuiește pe Wieland de a fi comis, în suficiența lui, un adevărat sacrilegiu literar. Pornind de la tragedia *Alcesta* (438 î.e.n.), Wieland, autorul primului mare roman evolutiv, cunoscut sub titlul *Povestea lui Agathon (Geschichte des Agathon*, 1766—67), transpusese motivul central al tragediei lui Euripide în cîmpul unui gen de operă în care textul se îmbină cu partitura muzicală; este vorba de așa-numitul *Singspiel*, rezultat al aspirațiilor sale spre *das Gesamtkunstwerk*, spre opera totală[6]. Wieland aplică deci în *Alcesta*, apărută în 1773, același procedeu de prelucrare a temei antice ca și în *Alegerea lui Hercule.*

Goethe resimte ambele creații drept o profanare a spiritului marelui autor dramatic elin și le condamnă în cea mai corosivă dintre farsele sale satirice. Indignarea sa este declanșată de cele cinci *Scrisori adresate unui prieten despre „Singspiel“ (Briefe an einen Freund über das Singspiel)*, publicate de Wieland în revista „Mercurul german“. Ele expuneau orgolios ideea unei pretinse superiorități a *Alcestei* autorului german față de opera cu titlu omolog a lui Euripide și dezvăluiau, în același timp, vanitatea unei asemenea revendicări.

Atît *Alcesta* cît și *Scrisorile* apăreau într-un moment defavorabil, în care atît Herder cît și Klopstock contestau valoarea lui Wieland ca gînditor și poet. În plus, nici nivelul revistei mai sus citate nu corespundea așteptărilor tinerei generații.

---

[5] În *Anmerkungen des Herausgebers*, *FA*, vol. 4, p. 458, R. Petsch relevă cinci scene distincte: în prima se desfășoară dialogul dintre Mercur și Caron; în a doua cel dintre Mercur, Euripide, Alcesta, Admet și literat; în a treia apare pe lîngă aceștia și Wieland; în a patra iese din scenă Mercur și intră fata, toți ceilalți rămînînd în scenă; în a cincea, pe lîngă toți cei prezenți apare Hercule și Pluto.

[6] Geneza și evoluția genului sînt explicate în cuvîntul introductiv la *Proserpina*, p. 384

Citarea, judecarea și condamnarea unei personalități de talia lui Wieland pentru impietate față de antichitate — rechizitoriul se îndrepta tocmai împotriva aceluia care tradusese exemplar *Epistolele și satirele lui Horațiu (Die Episteln und Satiren des Horaz*, 1772—1786) și care avea să transpună mai tîrziu (1788) opera completă a lui Lucian în limba germană — constituie, așa cum am mai arătat, rezultatul unei anumite concepții istorice, fundamentate de Herder. Ca și mentorul său spiritual, Goethe considera capodoperele literaturii universale drept sinteză complexă a unui moment al evoluției generale. Ele poartă atît amprenta națională cît și pe cea a constelației istorice și nu pot fi interpretate în afara acestor coordonate. Este incontestabil punctul de vedere al istoricului literar și, pornind de la această convingere, Goethe se împotrivește reluării și adaptării temelor antice în spiritul direcției marcate de stilul rococo, așa cum procedase Wieland.

Chiar teoretic pusă problema este mult mai complicată și nu exagerăm susținînd că legea viabilității operelor antichității este reînnoirea lor în spiritul concepției despre lume mereu în prefacere, în permanenta succesiune a epocilor. Au demonstrat-o practic un apreciabil număr de creații literare. Prin adaptarea unui lanț de „cantilene“, de cîntece eroice din epoca migrațiunii popoarelor la mentalitatea feudală a secolului al XII-lea s-au conturat liniile impresionante ale epopeii Nibelungilor. Să-l blamăm pe Wagner pentru că a creat *Inelul Nibelungului*, îndepărtîndu-se de eposul medieval sau pentru că a dat altă semnificație legendelor nordice? Brecht a teoretizat și luptat pentru punerea în practică a reluării, într-o accepție modernă, a sensurilor operelor clasice. O dovedește *Antigona* lui și cea a lui Anouilh. Goethe însuși făcuse din personaje legendare sau istorice — din Prometeu și Götz von Berlichingen — purtătorii de cuvînt ai generației *Sturm und Drang*. În *Poezie și adevăr* el considera — e adevărat la vîrsta de 60 de ani — că „oricine este liber să transforme tradițiile poetice potrivit cu scopurile și modul lui de a gîndi“[7].

Este limpede că satira dramatică nu se îndrepta împotriva procedeului în sine, ci respingea doar modalitatea aleasă de Wieland, violentarea antichității după model francez și după tiparele rococoului.

Pentru a înțelege valul de revoltă stîrnit de *Alcesta*, sînt necesare cîteva precizări de natură istorico-literară.

Genul *Singspiel* e, în esență, o continuare a ceea ce marii poeți ai sec. al XVII-lea prefigurau drept o operă literară rezultată din sinteza creatoare a unui sincretism polimorf: toate genurile, muzica, dansul, erau implicate în egală măsură în constituirea ei. Opera ca

---

[7] Johann Wolfgang Goethe, *Din viața mea*, *op. cit.* vol. II, p. 211.

gen muzical reprezenta în cadrul acestei concepții un *summum* poetic. Secolul al XVIII-lea preia această năzuință.

Îmbinarea armonioasă a verbului cu compoziția muzicală îl preocupă și pe Wieland; rezultatul este *Alcesta*. Ca operă poetică, ea se situează, datorită formei clasice, printre operele valoroase. Reminiscențe ale versurilor ei fluente surprind în *Ifigenia* lui Goethe. În privința modalității de organizare și a concepției de prelucrare a modelului elin, Wieland urmează principiul aplicat cu consecvență în toate operele sale de esență clasică sau în tălmăciri: așadar, nu tinde să introducă pe cititorul epocii sale în lumea bine determinată a antichității, ci să reînvie antichitatea în spiritul timpului său, după criteriile unei concepții de viață formate sub semnul direcției sentimentale, a acelei „Empfindsamkeit des Spätrokoko" pe care poetul o considera valabilă.

Marea majoritate a intelectualității s-a situat pe pozițiile lui Goethe, considerînd direcția reprezentată de Wieland străină spiritului german într-un moment în care venerația pentru Shakespeare se convertise într-un adevărat cult. „Wieland ne stricase însă plăcerea lui și pe a noastră, ne tulburase entuziasmul, în notele sale îl vestejise de mai multe ori pe marele scriitor, și anume într-un fel care ne supărase din cale afară și micșorase în ochii noștri meritele lucrării lui. Îl vedeam pe Wieland, pe care-l admiram atît de mult ca poet și care ca traducător făcuse atîtea servicii, devenind un critic plin de toane, unilateral și nedrept..."[8].

Concepută într-o perioadă în care setea de a dramatiza îl cuprinsese din nou, piesa este scrisă într-o singură zi. Goethe o citește prietenilor săi și trimite manuscrisul[9] satirei lui Lenz, la Strasbourg. Încîntat, acesta se grăbește să-l dea la tipar, nu fără încuviințarea autorului. „Abia mai tîrziu — scrie Goethe — am aflat că demersul acesta a fost unul dintre primele prin care Lenz voia să-mi fac un rău și să-mi creeze o proastă reputație"[10].

Goethe a regretat ulterior vehemența și s-a îndoit de oportunitatea atacului său. El și-a dat seama că satira îndreptată împotriva lui Wieland era în dezacord cu propria sa concepție despre opera poetului; că publicarea ei îl pusese într-o situație penibilă față de prie-

[8] Ibidem.

[9] S-a păstrat o copie scrisă de mîna poetului. După prima publicare, farsa a mai fost tipărită în 1775 încă de trei ori. Textul originar în *WA* I, vol. 38 pp. 11—36. Alte ediții consultate: *FA* (ed. R. Petsch) și *HA* (ed. W. Kayser).

[10] J.W. Goethe, *Din viața mea...*, *op. cit.*, pp. 211—212. Date asupra poetului Lenz în nota 10 din introducerea la ***Pater Brey***.

tenii comuni, printre care se afla şi Sophie de La Roche[11]. S-a simţit umilit şi de comportarea lui Wieland care recomanda în paginile revistei sale tuturor iubitorilor de invective satira caustică a lui Goethe „drept o capodoperă de persiflare şi demonstraţie sofistică, care alege din toate punctele de vedere posibile pe acela în lumina căruia obiectul propriu-zis nu se poate să nu pară ridicol — şi apoi rîde din toată inima că obiectul este caraghios".[12]

Eleganţa şi generozitatea cu care Wieland judeca tinereasca-i cutezanţă, faptul că încheiase acest episod — aşa cum obişnuia în toate duelurile sale literare — cu un cuvînt de spirit, l-a readus pe Goethe la realitate. După ce a citit în casa Johannei Fahlmer[13] riposta lui Wieland, el a mărturisit că poetul mai vîrstnic va cîştiga în ochii publicului datorită comportării sale ireproşabile, iar el va pierde. Îndemnat de Knebel, Goethe a adresat lui Wieland o scrisoare prietenească, care a împăcat lucrurile.

Întîlnirea celor doi poeţi la Weimar a condus apoi la o prietenie adîncă şi semnificativă.

Wieland n-avea de unde să bănuie că impresia pe care a făcut-o atunci asupra tînărului Goethe — şi anume că ar fi unul din cele mai mari spirite ale epocii — va rămîne neschimbată şi după patruzeci de ani de prietenie.

---

[11] Sophie de La Roche (1731—1807), scriitoare germană, în tinereţe logodită cu Wieland, a păstrat după căsătoria ei cu contele la Roche relaţii de prietenie cu Wieland. Goethe fusese scurt timp invitatul Sophiei la Ehrenbreitstein, unde se împrietenise cu Maximiliane, fiica scriitoarei, viitoarea mamă a poetului romantic Clemens Brentano (1778—1842) şi a Bettinei Brentano (1785—1859), autoare a cunoscutei cărţi *Goethes Briefwechsel mit einem Kinde* (1835).

[12] J.W. Goethe, *Din viaţa mea...*, *op. cit.*, p. 212.

[13] Johanna Fahlmer, una dintre femeile sensibile, iubitoare de frumos, care făcea parte în acea perioadă din cercul prietenilor lui Goethe. Vezi şi nota 7 la introducerea piesei *Stella*.

ZEI, EROI ŞI WIELAND

Mercur[1], *pe malul rîului Cocytus, întovărăşit de* **două umbre**[2]

MERCUR: Caron! Ascultă Caron! Grăbeşte-te să vii încoace[3]! Dă-i zor! Cei pe care-i însoţesc se plîng de ţi se rupe inima, că iarba le umezeşte picioarele şi capătă guturai.

CARON: Grozavă seminţie! De unde vin? Ăsta-i iarăşi un soi grozav. Ar putea trăi oricînd şi oriunde.

MERCUR: Pe pămînt oamenii sînt de părere contrară. Totuşi perechea s-a bucurat de vază acolo. Domnului literat nu-i lipsesc decît peruca şi cărţile sale, iar megerei[4] doar fardul şi ducaţii. Cum merg lucrurile dincolo?

CARON: Bagă de seamă, dacă treci rîul; s-a organizat o conspiraţie împotriva ta.

MERCUR: Cum asta?

CARON: Admet şi Alcesta nu te pot suferi, Euripide să n-audă de tine... Şi într-un acces de furie, Hercule te-a socotit bădăran prost, căruia n-o să-i vină niciodată mintea la cap.

MERCUR: Nu înţeleg o iotă din ce-mi spui.

CARON: Nici eu. Nu ai cumva, acum, în Germania o dispută cu un oarecare Wieland?

MERCUR: Nu cunosc pe nimeni cu numele ăsta.

CARON: Nu-i treaba mea! Destul că ei sînt tare înfuriaţi.

MERCUR: Dă-mi voie să mă sui în barcă, vreau să trec cu tine dincolo, să văd ce se întîmplă.

Trec rîul

EURIPIDE: Nu-i frumos ce ne-ai făcut nouă, vechilor şi bunilor tăi prieteni, fraţilor şi copiilor tăi. Să te alături unor inşi care n-au nici urmă de sînge grecesc în vine, şi ei să ne ia peste picior şi să ne invidieze ca şi cum ne-am mai bucura şi de altceva decît de un pic de glorie şi de respectul pe care ni-l poartă copiii, colo sus!

MERCUR: Pe Jupiter, nu vă înţeleg!

LITERATUL: Să fie oare vorba de „Mercurul german"?

EURIPIDE: Veniți de acolo? Adeveriți deci ce-am spus?

LITERATUL: O, da, paginile prețioase[5] ale urmașilor lui Aristarh[6] și ale poeților pe care „Mercur“ le răspîndește desfată și învie speranța întregii Germanii.

EURIPIDE: Acum ați aflat-o și voi. Eu unul nu ies prea bine din grozavele lor scrisorele[7].

LITERATUL: Lucrurile nu stau chiar așa. Domnul W. arată doar că el a fost în măsură să scrie o *Alcestă;* evitînd greșelile dumneavoastră, el a descoperit frumuseți mai mari; vina este a secolului în care ați trăit, a mentalității acelui timp și nu a dumneavoastră

EURIPIDE: Greșeli! Vină! Secol! O, tu, înaltă și splendidă boltă a nesfîrșitului cer! Ce-am ajuns! Și tu, Mercur, răspîndești astfel de lucruri!

MERCUR: Sînt înmărmurit.

ALCESTA: Te afli într-o societate proastă și eu n-am cum s-o schimb în bine! Ptiu!

ADMET: N-aș fi crezut, Mercur, că ești în stare de așa ceva!

MERCUR: Ori voi biți pe-nțeles, ori plec! Nu-mi place să am de-a face cu oamenii într-o ureche!

ALCESTA: Pari surprins. Atunci ascultă. Nu de mult bărbatul meu și cu mine treceam prin dumbrava de dincolo de rîul Cocytus unde, după cum știi, visele se-ntrupează, prind viață și vorbesc. Un timp ne-am delectat privind acele ființe fantastice, cînd deodată mă aud strigată pe nume de o voce nesuferită. Ne-am întors, și-n acele clipe ne-a fost dat să vedem două păpuși obișnuite, afectate, slabe și palide care își spuneau una alteia „Alcesta!“, „Admet!“, voiau să moară una înaintea celeilalte, scoteau niște sunete[8] asemănătoare păsărilor și pînă la urmă s-au făcut nevăzute cu un trist croncănit.

ADMET: Era caraghios să vezi așa ceva. N-am înțeles nimic, pînă cînd a coborît la noi, nu de mult, un tînăr student, care ne-a comunicat marea noutate că un oarecare Wieland, fără să fie rugat, după cum n-a fost rugat nici Euripide, ne-a făcut cinstea să ne țintuiască la stîlpul infamiei. Și ne-a recitat întreaga piesă pe din afară, de la un cap la altul. Dar nimeni n-a rezistat, în afară de Euripide, care era curios și pe deasupra e un autor cunoscut.

EURIPIDE: Da, și ce-i mai grav este că în foile pe care tu le distribui, W. a elogiat importanța *Alcestei* sale iar pe mine m-a luat la refec și m-a făcut de două parale.

MERCUR: Cine-i acest Wieland?

LITERATUL: Consilier de curte şi preceptor al prinţilor la Weimar.

MERCUR: Chiar de-ar fi preceptorul lui Ganimed, să facă bine să mi se înfăţişeze. E tocmai timpul somnului şi bagheta mea scoate uşor sufletul din trup.

LITERATUL: Va fi o mare plăcere pentru mine să cunosc cu ocazia asta un om atît de mare.

Apare umbra lui **Wieland** *cu scufie.*

WIELAND: Lasă-ne singuri, dragul meu Jacobi[9].

ALCESTA: Vorbeşte în somn.

EURIPIDE: Se vede prea bine cu ce oameni are de-a face!

MERCUR: Trezeşte-te! Aici nu-i vorba de nici un Jacobi. Ce-i cu Mercur? Cu „Mercurul" dumitale? Cu „Mercurul german"?

WIELAND *jelindu-se:* Au scos o ediţie neautorizată[10].

MERCUR: Nu ne interesează. Priveşte şi ascultă!

WIELAND: Unde mă aflu? Unde m-a purtat visul?

ALCESTA: Eu sînt Alcesta.

ADMET: Şi eu Admet.

EURIPIDE: Pe mine mă cunoaşteţi?

MERCUR: De unde să te cunoască? Dînsul este Euripide şi eu sînt Mercur. Ce-aţi rămas aşa mirat?

WIELAND: Să fie oare un vis ceea ce văd în faţa ochilor? Şi totuşi imaginaţia mea n-a creat niciodată asemenea închipuiri! Dumneata să fii Alcesta? Cu talia[11] asta? Iertaţi-mă! Nu ştiu ce să spun.

MERCUR: Să revenim la problemă: de ce defăimaţi numele şi vă purtaţi atît de hain cu aceşti oameni cinstiţi?

WIELAND: Nu mă ştiu vinovat cu nimic. În ceea ce vă priveşte, îmi pare că aţi putea şti că nu datorăm numelui vostru nici un respect. Religia noastră ne interzice să recunoaştem şi să venerăm vreun adevăr, vreo măreţie, bunătate sau frumuseţe din afara ei. De aceea numele voastre sînt ciuntite, iar coloanele voastre sînt sfărîmate şi lăsate în voia soartei. Şi vă asigur că nici măcar nu mi-a venit în minte numele elinului Hermes, cel pe care ni-l înfăţişează autorii de mitologii. Nu m-am gîndit la nimic cînd am dat numele revistei. Este ca şi cum aş fi spus un cuvînt oarecare: florilegiu, antologie...

MERCUR: Este vorba totuşi de numele meu.

WIELAND: N-ai văzut niciodată, în trecere, figurînd pe o tabacheră silueta dumitale cu aripi la cap şi la picioare, cu bastonul lui Esculap în mînă şi nu ţi-ai zărit chipul pe baloturi de marfă şi pe butoaie?

MERCUR: Ei da, asta-i altceva. Atunci vă iert. Şi voi, ceilalţi, sper că nu mă veţi mai chinui în viitor. Astfel ştiu că la ultimul bal mascat, un preanobil domn a îmbrăcat peste pantaloni şi vestă o jachetă de culoare roşu deschis şi şi-a agăţat la cap şi picioare nişte aripi, voind să convingă pe cei din jur, în ciuda trupului său de amfibie, că este Mercur.

WIELAND: Asta-i o părere. Asemeni desenatorului meu de vignete[12], am luat prea puţin în considerare statuia dumitale păstrată la Florenţa[13].

MERCUR: Atunci rămîi cu bine. Aşadar, v-aţi convins că fiul lui Jupiter n-a ajuns încă atît de rău încît să se asocieze cu orice soi de oameni. *Iese.*

WIELAND: În cazul ăsta îmi iau şi eu rămas-bun.

EURIPIDE: Nu şi de la noi. Mai avem încă de discutat.

WIELAND: Sînteţi Euripide şi am mărturisit în public stima mea profundă pentru dumneavoastră.

EURIPIDE: Mare cinste! Se pune întrebarea în ce măsură lucrarea dumneavoastră vă îndreptăţeşte s-o calomniaţi pe a mea. Să scrieţi cinci scrisori, nu numai pentru a elogia – ceea ce vi s-ar mai putea ierta –, în faţa publicului dumneavoastră de ambe sexe, o dramă atît de mediocră, încît eu, ca rival compromis, aproape am adormit citind-o, ci şi pentru a prezenta pe bunul Euripide ca pe un amărît de concurent, căruia i-aţi luat-o înainte.

ADMET: Vreau să vă reamintesc că şi Euripide s-a dovedit a fi un poet, şi de cînd trăiesc n-am considerat pe poeţi cu nimic mai mult decît ceea ce sînt. Dar e un om cumsecade şi pe deasupra şi compatriotul nostru. Ar fi trebuit să vă dea de gîndit dacă nu cumva bărbatul născut în vremea cînd Grecia servea o lecţie lui Xerxe, bărbatul care a fost prietenul lui Socrate şi ale cărui piese au influenţat secolul său, ceea ce nu s-ar putea spune despre ale dumitale, dacă acest bărbat nu ar fi fost mult mai în stare să evoce umbrele lui Alcesta şi Admet decît dumneata. Acest fapt ar fi trebuit să-ţi impună o adîncă veneraţie, de care întregul şi prealuminatul vostru secol plin de literaţi nu-i capabil.

EURIPIDE: În cazul în care piesele dumneavoastră au salvat ca și ale mele, viața atîtor oameni, aveți dreptul să vorbiți.

WIELAND: Publicul meu, Euripide, nu-i identic cu al dumneavoastră.

EURIPIDE: Nu asta-i problema. Să ne referim la greșelile pe care le-am comis, la imperfecțiunile piesei mele, pe care dumneata le-ai fi evitat.

ALCESTA: Să vă spun eu, care, ca femeie, pot face afirmații fără să stîrnesc vîlvă. Este posibil ca *Alcesta* dumitale să fi părut verosimilă și să fi amuzat femeiuștile și bărbățeii epocii dumitale și poate că a trezit chiar ceea ce numiți emoție. Eu m-am simțit însă străină de ea, așa cum melodia unei citere dezacordate ți se pare străină. Piesa lui Euripide însă am ascultat-o pînă la capăt, înfiorată uneori de bucurie, alteori însă am surîs.

WIELAND: Principesă!

ALCESTA: Ar trebui să știi că aici, unde te afli, titlurile princiare nu au preț. Aș dori să poți simți în ce măsură Euripide a reușit să redea mult mai bine decît dumneata povestea mea și a lui Admet. Eu mi-am dat viața pentru soțul meu; nu se pune problema unde și cînd. Discutăm despre *Alcesta* dumitale și despre *Alcesta* lui Euripide.

WIELAND: Puteți contesta faptul că am tratat totul cu mai multă delicatețe?

ALCESTA: Ce înseamnă asta? Este de ajuns că Euripide a știut de ce a scris tragedia ce-mi poartă numele. Dumneata însă nu știi. Și tot atît de puțin ai știut să redai dimensiunea sacrificiului pe care l-am făcut de dragul bărbatului meu.

WIELAND: Ce vreți să spuneți?

EURIPIDE: Lasă-mă să-i explic eu, Alcesta. Iată cuprinsul „greșelilor" mele. Un rege în floarea vîrstei este prins de ghearele morții în timp ce gusta din plin fericirea. La gîndul că-l vor pierde pe bunul, preabunul rege, familia, poporul sînt cuprinși de disperare, iar Apolo, mișcat de atîta jale, silește Parcele să primească altă viață în schimb. Și din această clipă toți sînt cuprinși de tăcere: tatăl, mama, prietenii, poporul, iar el, la hotarul morții, adastă arzînd de sete de viață și privește în jur spre a vedea un chip care să exprime voința de-a se dărui; dar pretutindeni domnește liniște... pînă apare ea, ființa unică, gata să sacrifice frumusețea și viața ei în schimbul vieții

soțului sortit pieirii și să coboare în infern, printre morții cei lipsiți de speranță.

WIELAND: Despre toate acestea am scris și eu.

EURIPIDE: N-aș spune! Personajele dumitale fac toate parte din marea familie umană, căreia i-ai atribuit, drept moștenire, demnitatea, o calitate pe care Dumnezeu știe de unde ați dedus-o voi, poeții, care vă plasați pe ruinele moștenirii eline. Personajele dumitale se aseamănă unul cu celălalt ca ouăle și le-ai amestecat făcînd din ele un scrob lipsit de semnificație. E vorba de o femeie care vrea să moară în locul bărbatului ei, de un bărbat care vrea să moară în locul soției sale, de un erou dispus să-și dea viața pentru amîndoi, astfel încît pînă la urmă nu rămîne nimic altceva decît plictisitoarea piesă *Parthenia*[15], pe care ești tentat s-o scoți din tufiș ca pe un berbec de coarne pentru a pune odată capăt calamității.[16]

WIELAND: Dumneavoastră vedeți lucrurile altfel.

ALCESTA: Asta-i și bănuiala mea. Dar spuneți-mi: Ce sens ar avea jertfa Alcestei, dacă bărbatul ei o iubea mai mult decît își iubea propria sa viață? Căci un bărbat a cărui unică fericire constă în dragostea față de soție, ca în cazul lui Admet al vostru, ar fi fost aruncat prin jertfa ei în brațele unei morți de două ori mai amare. Filemon și Baucis au cerut să moară împreună, și Klopstock al vostru, care printre voi este totuși un adevărat om, își înfățișează îndrăgostiții întrecîndu-se: „Daphnis, eu voi muri după tine“[17]. Admet trebuia deci să iubească viața, s-o iubească foarte mult, ori eu am fost... ce să fi fost?... O comediantă... un copil... ajunge, faceți din mine ce doriți.

ADMET: Și Admet pe care nu-l puteți suferi, pentru că se agață de viață. Ați văzut oare vreodată moartea cu ochii? Sau ați gustat vreodată din preaplinul fericirii? Vorbiți ca flămînzii mărinimoși.

WIELAND: Numai lașii se tem de moarte.

ADMET: Să pieri în luptă ca un erou e altceva! Dar de moarte obișnuită se teme fiecare, chiar și eroul. Asta-i în firea lucrurilor. Crezi oare că eu mi-aș fi crutat viața, că nu mi-aș fi salvat soția din mîna dușmanului sau nu mi-aș fi apărat cu prețul vieții avutul? Și totuși...

WIELAND: Vorbiți ca ființe ce aparțineți altei lumi, folosiți un limbaj ale cărui cuvinte le percep, dar al căror sens îmi scapă.

ADMET: Vorbim elina. Îți este atît de greu de înțeles? Admet...

EURIPIDE: Nu uitați că dînsul aparține unei secte[18] care vrea să convingă pe toți bolnavii de dropică sau de tuberculoză, pe toți cei grav răniți la cap sau la picioare că, odată morți, sufletele lor vor fi mai vii, spiritele mai puternice și trupurile mai viguroase. Asta își închipuie el.

ADMET: Se preface doar. Ai încă simțire omenească în adevăratul înțeles al cuvîntului și deci te poți transpune în locul lui Admet al lui Euripide.

ALCESTA: Bagă de seamă și întreab-o pe soția dumitale!

ADMET: Așadar, un tînăr rege, întreg la trup și suflet, care primise de la tatăl său regatul cu drept de moștenire, turme și moșii și care trăia cu îndestulare gustîndu-și fericirea și bucurîndu-se de toate în tihnă; un rege care nu avea nevoie decît de oameni care să se bucure împreună cu el și după cum era și firesc i-a găsit, n-a contenit să-i copleșească cu daruri și să-i iubească, pentru ca și ei să-l iubească la rîndul lor; în sfîrșit un rege care cîștigase într-atît prietenia zeilor și a muritorilor, încît la masa lui, Apolo a uitat de Olimp... și acest rege să nu dorească a trăi o veșnicie? Iar bărbatul acesta avea o soție...

ALCESTA: Și dumneata ai una și nu înțelegi. Aș vrea să explic asta tinerei fete cu ochi negri de-acolo. Fată frumoasă, vrei să asculți spusele mele?

FATA: Ce doriți de la mine?

ALCESTA: Fără îndoială ai iubit pe cineva.

FATA: Ah! Desigur!

ALCESTA: Și-l iubeai din toată inima, astfel încît în unele clipe fericite simțeai că ai fi în stare să-ți dai viața pentru el?

FATA: Ah! Doar am murit neputînd trăi fără dînsul. Un destin potrivnic ne-a despărțit și n-am mai putut supraviețui.

ALCESTA: Iată prototipul *Alcestei* dumitale, domnule Wieland! Spune-mi acum, draga mea copilă, părinții tăi s-au iubit cu tandrețe?

FATA: În comparație cu dragostea noastră, a lor nu era decît umbra ei. Dar se prețuiau din adîncul inimii unul pe celălalt.

ALCESTA: Şi crezi că dacă mama ta ar fi fost în pericol de moarte și tatăl tău s-ar fi oferit să-și jertfească viața pentru salvarea ei, dînsa ar fi primit și i-ar fi fost recunoscătoare?

FATA: Sînt sigură.

ALCESTA: Şi reciproca este valabilă; ai deci. domnule Wieland în acest caz pe *Alcesta* lui Euripide.

ADMET: A dumitale este pilduitoare pentru copii, cealaltă pentru oameni cinstiți, care au îngropat deja una sau două neveste.[19] Că simpatizezi[20] cu publicul este necesar și justificat.

WIELAND: Dați-mi pace, sînteți oameni neobișnuit de grosolani, cu care nu am nici în clin nici în mînecă.

EURIPIDE: Mai ascultă doar cîteva vorbe.

WIELAND: Fii scurt.

EURIPIDE: Nu vor fi cît cinci scrisori[21] ale dumitale, ci doar substanță pentru atîtea. Însușirea cu care te mîndrești atîta, adică cea de-a închega și rotunji în așa fel acțiunea unei piese, încît să poată fi reprezentată pe scenă, este desigur un talent, dar unul foarte mic.

WIELAND: Habar n-aveți ce chin înseamnă!

EURIPIDE: Te-ai lăudat destul[22]! Totul, judecat la rece, nu-i decît știința de-a ciopîrți și de-a uniformiza natura și adevărul după statute încropite încetul cu încetul în cursul timpului, potrivit obiceiurilor și convențiilor teatrului.

WIELAND: N-o să mă convingeți că lucrurile stau altfel.

EURIPIDE: Atunci bucură-te de faimă printre cei de un fel cu tine și lasă-ne în pace.

ADMET: Liniștește-te, Euripide! Pasajele în care-și bate joc de tine îi incriminează propria-i creație. Dacă ar fi înțelept, ar căuta să plătească un preț greu pentru răscumpărarea atît a acestor pasaje cît și a notelor la Shakespeare[23] și ar trebui s-o facă. Dar el vine și mărturisește: În acest caz simțirea mi-a fost stearpă.

EURIPIDE: N-ai simțit nimic citind prologul meu, care este o capodoperă! Căci dacă tu o faci, de ce n-aș vorbi și eu în asemenea termeni despre creația mea? Nu simți într-adevăr nimic cînd intri în casa primitoare a lui Admet?

ALCESTA: Nu prețuiește ospitalitatea, vezi bine!

EURIPIDE: Şi-n prag te întîmpină Apolo, zeul prietenos al casei, care iubindu-l din toată inima pe Admet, îl smulge mai întîi din brațele morții și vede apoi, ce jale!, cum tocmai cea mai bună dintre soții îi răscumpără viața. Nu mai poate salva nimic și se depărtează plin de tristețe, pentru ca atingerea cu lumea întunecată a celor fără de viață să nu-i întineze puritatea. Şi atunci intră, învăluită în negru, cu spada puterii ei perfide în mînă, regina morților[24], însoțitoarea spre Orcus, soarta nemiloasă, și-l mustră pe zeul care în bunăvoința sa mai zăbovise, o amenință pe Alcesta și, ca urmare, Apolo părăsește casa și pe noi, cei care asistăm la toate acestea. Şi noi oftăm împreună cu corul lăsat și el în voia sorții. Ah, dacă ar mai trăi încă Esculap, fiul lui Apolo, care cunoștea buruienile și fiecare balsam, Alcesta putea fi salvată! Căci Esculap învia morții, dar a fost lovit de trăsnetul lui Jupiter, care nu îngăduia vreunei ființe să trezească din somnul veșnic pe cei ce hotărîrea sa necruțătoare îi destinase pieirii[25].

ALCESTA: Nu te-a fascinat imaginația oamenilor, care auziseră de la părinții lor de un bărbat făcător de minuni, înzestrat cu forța de-a supune moartea atotputernică? Nu s-a trezit în tine dorința, speranța, credința: De-ar apărea unul din această seminție! De-ar veni semizeul într-ajutorul fraților săi!

EURIPIDE: Şi iată-l că vine, apare Hercule și strigă: Este moartă! moartă! Ai dus-o, însoțitoare neagră și oribilă, în Orcus și i-ai tăiat cu spada ta neiertătoare părul drept ofrandă. Sînt fiul lui Jupiter și îndrăznesc să mă împotrivesc ție. Te voi pîndi la mormînt, unde bei sîngele răpușilor sacrificați, și o să te prind, zeiță a morții, și o să te înșfac cu brațele mele, pe care nici un muritor și nici un zeu nu le poate desface și ori o să mi-o redai pe Alcesta, soția iubită a lui Admet, ori eu nu sînt fiul lui Jupiter.

HERCULE *apare:* Ce tot vorbiți despre fiul lui Jupiter? Eu sînt fiul zeului zeilor!

ADMET: Te-am trezit cumva din somnul tău adînc?

HERCULE: Ce-i cu gălăgia asta?

ALCESTA: Ei, iată-l pe Wieland.

HERCULE: Unde-i?

ADMET: Aici de față.

HERCULE: Ăsta? Ei, nu-i prea voinic. Aşa mi l-am şi închipuit. Este insul care vorbeşte tot mereu de Hercule?

WIELAND: N-am nimic de-a face cu dumneata, colosule.

HERCULE: Nu cumva ai avut impresia că sînt pitic?

WIELAND: Hercule al meu apare ca un bărbat bine făcut, de talie mijlocie.

HERCULE: Eu, de talie mijlocie!

WIELAND: Dacă dumneata eşti Hercule, atunci eu nu m-am referit la dumneata.

HERCULE: Este numele meu de care sînt mîndru. Ştiu prea bine ce se întîmplă cînd o secătură nu-şi mai poate găsi o emblemă printre urşi, grifoni şi mistreţi; îl alege pe Hercule. Ca zeitate nu ţi-am apărut niciodată în vis.

WIELAND: Mărturisesc că-i primul vis de acest fel.

HERCULE: Atunci pătrunde în adîncul sufletului tău şi cere zeilor iertare pentru notele tale despre Homer[26], în care noi îţi părem prea mari. Asta cred şi eu, prea mari pentru puterea ta de înţelegere.

WIELAND: Într-adevăr, sînteţi covîrşitori. Nu mi-am imaginat niciodată aşa zeii!

HERCULE: Nu-i vina mea că dumneata ai o fantezie atît de debilă. Cine este Hercule[27] al tău, de care eşti aşa de mîndru? Şi ce urmăreşte el? În numele... virtuţii! Ce semnifică această deviză? Ai văzut tu cumva virtutea, Wieland? Am trecut şi eu prin lume, dar n-am întîlnit aşa ceva.

WIELAND: Virtutea în numele căreia Hercule întreprinde totul vă este necunoscută?

HERCULE: Virtute! Am auzit cuvîntul abia aici, de la cîţiva indivizi fără minte, care n-au putut să-mi dea nici un fel de explicaţie.

WIELAND: Nici eu nu sînt în stare de mai mult. Dar să nu ne pierdem timpul vorbind. Aş fi dorit să fi citit creaţiile mele poetice[28], pentru că aţi fi constatat că eu însumi respect prea puţin virtutea. Este o noţiune ambiguă.

HERCULE: Este o inepţie, ca orice fantezie care nu face casă bună cu mersul lumii. Virtutea dumitale îmi pare ca un centaur; atîta timp cît aleargă la trap în imaginaţia dumitale — ce puternic, ce minunat pare! Şi dacă un sculptor ni-l înfăţişează — ce formă supraomenească! Faceţi-i o disecţie anatomică şi veţi găsi patru plămîni, două inimi şi două stomacuri. Piere în clipa naşterii, ca

orice alt monstru, sau n-a fost creat niciodată decît de mintea dumneavoastră.

WIELAND: Totuşi virtutea trebuie să fie ceva, să existe undeva.

HERCULE: Pe barba eternă a tatălui meu! Dar cine s-a îndoit de asta? Şi-mi pare că sălăşluia la noi, la semizei şi eroi. Crezi oare că noi trăiam ca animalele, pentru că cetăţenii voştri se minunează de timpurile în care domnea dreptul pumnului? Aveam oameni tare cumsecade printre noi!

WIELAND: Pe cine consideraţi voi oameni cumsecade?

HERCULE: Pe cel care dăruieşte ceea ce are. Şi cel mai înzestrat de natură e cel mai cumsecade. Dacă unul avea un surplus de forţă, îi bătea pe ceilalţi. Şi se înţelege de la sine, un bărbat adevărat n-are de-a face cu adversari inferiori lui, ci doar cu egalii săi, ba chiar cu cei mai puternici decît el. Şi de era unul mai bogat în sămînţă, făcea femeilor atîţia copii cîţi doreau ele, chiar fără să fie rugaţi. După cum eu însumi am zămislit într-o noapte cincizeci de băieţi. Dacă cumva îi lipseau amîndouă însuşirile, iar cerul îi dăruise moştenire averi s-ajungă la mii de oameni, el îşi deschidea porţile şi ura miilor de oameni bun-venit, pentru ca ei să se bucure împreună cu el de bogăţia sa. Şi printre aceştia se afla Admet cel care poate fi socotit, fără îndoială, în această piesă cel mai cumsecade.

WIELAND: Majoritatea însuşirilor amintite sînt socotite în timpurile noastre drept vicii.

HERCULE: Vicii, iată din nou un cuvînt cu rezonanţă! Nu realizaţi decît jumătăţi de măsură, pentru că vă imaginaţi virtutea şi viciul ca două extreme între care oscilaţi.[29] În loc să consideraţi drept pozitivă, ba chiar optimă, o comportare situată pe la mijloc; aşa fac încă ţăranii voştri, argaţii şi slujnicele.

WIELAND: Dacă aţi face cunoscute aceste convingeri în secolul meu, aţi fi ucis cu pietre. Pe mine m-au declarat eretic doar pentru că am atacat un pic virtutea şi religia.

HERCULE: Ce-o fi aici de atacat? M-am războit cu caii, cu antropofagii şi balaurii, dar niciodată cu norii, orice formă ar fi luat. Un om deştept lasă norii în voia vîntului care i-a adunat, să-i destrame din nou.

WIELAND: Eşti un monstru! Îl defăimezi pe Dumnezeu!

HERCULE: Tot nu poate să-ţi intre în cap? Doar Hercule a lui Prodicus[30] e omul tău. Omul unui belfer pedant. Un Sylvio[31] imberb la răscruce. Dacă aş fi întîlnit eu femeile acelea, vezi, le-aş fi luat una sub un braţ, alta sub celălalt, şi amîndouă ar fi trebuit să vină cu mine. În chestii din astea Amadis[32] al tău nu-i prost, să fim drepţi cu tine.

WIELAND: Dacă mi-aţi cunoaşte concepţiile, aţi gîndi altfel despre persoana mea.

HERCULE: Ştiu destul. Dacă n-ai gemut prea mult sub povara înrobitoare a legilor tale etice, ai mai fi putut să ajungi şi tu ceva. Căci nici acum nu te-ai eliberat încă de falsele tale idealuri. Nu poţi înţelege cum un semizeu se poate îmbăta şi purta ca un bădăran în ciuda însuşirilor sale suprapămîntene. Şi ţi se pare cu neputinţă să înjoseşti un bărbat, făcîndu-l să bea pînă cade sub masă sau ducîndu-l în culcuşul unei fete. Pentru că domnia ta se sperie de cuvinte.

WIELAND: Vă las cu bine.

HERCULE: Vrei, aşadar, să te trezeşti. Încă o vorbă. Ce să cred despre raţiunea unui om, care, la vîrsta de patruzeci de ani, face mare caz că a scris cinci, şase cărţi[33], nu glumă, despre o fată frigidă care se culcă alături de trei patru bărbaţi, cu care face dragoste pe rînd? Şi că bărbaţii se simt ofensaţi, dar muşcă din nadă. Nu văd deloc...

PLUTO *din culise:* Ei, ce-i gălăgia asta afurisită acolo, afară! Hercule, vocea ta se aude pretutindeni. Nici nu te poţi culca în linişte cu nevasta, dacă ea n-are nimic împotrivă!

HERCULE: Rămîneţi cu bine, domnule consilier!

WIELAND *deşteptîndu-se:* Spun ce le trece prin minte; să vorbească cît vor, nu mă interesează![34]

1 În întreaga farsă, Goethe se referă atît la zeul Mercur, cît și la revista lui Wieland, intitulată „Mercurul german" (Der deutsche Merkur), pe scurt „Mercur".

2 Este vorba de umbra unui critic și cea a unui scriitor.

3 Situația inițială, trecerea rîului în barca lui Caron, este preluată din scrierea lui Johann Jacobi (1740—1814) intitulată „Elysium", apărută în 1770. Poetul colabora la revista mai sus citată a lui Wieland.

4 *Una dintre Furii:* aici în sensul de femeie nesuferită.

5 Goethe se referă la publicarea *Scrisorilor* unor filologi și poeți în paginile revistei „Mercurul german". Wieland însuși făcuse în cinci *Scrisori către un prieten* (J.G. Jacobi) considerații despre *Alcesta,* relevînd noua interpretare a legendei eline.

6 *Aristarh*, celebru gramatician alexandrin din sec. al II-lea î.e.n. În contextul dat, Goethe se referă la filologi.

7 Referire directă la genul scrisorii abordat pe atunci ca modalitate de dezbatere literară și filozofică a diferitelor opinii. Vezi și nota 5.

8 Aluzie la caracterul de *Singspiel*, de operă al *Alcestei* lui Wieland.

9 Goethe ironizează modul în care Wieland se adresase în *Scrisorile mai sus citate* lui J.G. Jacobi.

10 Wieland se referise realmente în revista sa la o ediție neautorizată a acesteia.

11 Goethe îl ironizează pe Wieland (care se miră de faptul că Alcesta nu poartă corset, așa cum era moda în sec. al XVIII-lea) pentru că în opera sa actrița apăruse într-o rochie la modă atunci: foarte strînsă în talie și cu crinolină.

12 Primul număr al revistei lui Wieland avea o vignetă care îl reprezenta pe Mercur.

13 Este vorba de celebra statuie a lui Giovanni da Bologna.

14 Plutarh menționează că atenienii căzuți prizonieri și-au redobîndit libertatea de la învingătorii lor sicilieni, recitînd versuri din Euripide.

15 Wieland subliniase în *Scrisorile către un prieten* publicate în revista „Mercurul german" că inventase figura Partheniei, ceea ce ar fi dus la înnobilarea slujitorilor care apar în piesă.

16 O referire la un pasaj din Vechiul Testament, Cartea lui Moise, capitolul 22, 13: În clipa în care Avraam vrea să-l jertfească pe fiul său Isaac, şi îngerul îl opreşte, el vede un berbec care şi-a încurcat coarnele într-un tufiş. Avraam înţelege că Dumnezeu i-a pus doar credinţa la încercare şi jertfeşte berbecul în locul fiului său.

17 Este vorba de oda lui Klopstock intitulată *Daphnis* şi *Daphne* (mai tîrziu *Selmar şi Selma)*, în care fiecare dintre cei doi ce se iubesc vrea să-l cruţe pe celălalt de durerea de-a supravieţui morţii sale.

18 Goethe critică prin Euripide apoteozarea morţii, specifică concepţiei creştine, apoteoză inclusă de Wieland în *Scrisori parvenite de la morţi*.

19 Goethe se referă la două situaţii diferite: prima este cea a fetei îndrăgostite care moare de durere şi reprezintă varianta lui Wieland; a doua se constituie în jurul soţiilor care din dragoste şi stimă îşi jertfesc conştient viaţa unul pentru celălalt, aşa cum este cazul în *Alcesta* lui Euripide.

20 Aluzie la *Simpatiile (Sympathien)* lui Wieland, scriere apărută în 1755.

21 Goethe se referă tot la *Scrisorile către un prieten* în care Wieland expusese şi probleme de tehnică teatrală, încercînd să justifice soluţiile alese.

22 Încălzindu-se, Euripide începe să-l tutuiască pe Wieland.

23 Wieland adăugase traducerii sale din Shakespeare note în care interpreta opera marelui dramaturg în lumina principiilor tragediei clasice.

24 Goethe porneşte de la traducerea lui Brumoy: *Théâtre des Grecs*, Paris, 1730, şi foloseşte pentru „reine des ombres" — „regina morţilor".

25 Goethe completează cerul din piesa lui Euripide de la: „care nu îngăduie..." pînă la sfîrşitul frazei, exersîndu-se astfel în arta tragediei eline.

26 În *Noul Amadis (Der neue Amadis)*, o epopee comică în versuri, apărută în 1771, Wieland făcuse în note consideraţii despre eroii lui Homer.

27 Autorul satirei se referă la un pasaj în care Hercule, purtător al concepţiei etice a lui Wieland, spune: „Tu al cărei nume îl port pe frunte, tu pentru care îndrăznesc şi înfăptuiesc totul, o, virtute!". Şi înainte de a porni spre infern, Hercule îi spune lui Admet: „Îmbărbătează-te, e voia zeilor."

28 Goethe se referă la povestirile în versuri *Idris* şi *Musarion*.

29 Un reproş adus pe nedrept lui Wieland.

30 În cantata sa *Opţiunea lui Hercule (Die Wahl des Herkules)*, publicată în 1773 în revista „Mercurul german", Wieland pornise de la

alegoria sofistului Prodicus, în care voluptatea şi virtutea îşi dispută sufletul lui Hercule. Alegoria este citată de Xenofon în *Memoriile* sale.

31 Don Sylvio este personajul principal al primului roman al lui Wieland, intitulat *Aventurile lui Don Sylvio de Rosalva* sau *Victoria naturii asupra exaltării (Die Abenteuer des Don Sylvio von Rosalva oder der Sieg der Natur über die Schwärmerei*, 1764).

32 Referire la epopeea comică în versuri, apărută sub titlul *Noul Amadis*.

33 În celebrul său roman evolutiv *Agathon*, Wieland adăugase ediţiei a doua, apărută în 1773, *Povestea Danaei (Die Geschichte der Danae)*.

34 Fraza ataşată din *Scrisorile către Mercur (Merkurbriefe)* îi aparţine lui Wieland şi se îndreaptă împotriva adversarilor *Alcestei*.

CLAVIGO

O tragedie

În românește de SEVILLA RĂDUCANU

ÎN IARNA anului 1774, Goethe citeşte în cercul prietenilor care se întîlneau în fiecare vineri, din caietul al IV-lea al *Memoriilor*[1] lui Beaumarchais. Reacţia acestora este entuziastă, şi Anna Sibylle Münch îi propune tînărului poet să scrie o piesă pe tema inclusă în subtitlul *Fragment de mon voyage en Espagne*. Goethe acceptă şi în curs de numai opt zile aşterne pe hîrtie tragedia *Clavigo**. Dar nici imboldul tinerei fete, nici trăirea livrescă oferită de *Memorii* nu explică decît circumstanţele externe ale genezei. Chiar asocierea acestor elemente cu irepresiva dorinţă de-a confesa vina pe care şi-o asumase dispărînd pe neaşteptate din preajma lui Friederike, cu impulsul de-a justifica hotărîrea sa şi de-a se purifica, potenţînd artistic tema „nevinovăţia sedusă", este uşor forţată. Goethe depăşise, în cei patru ani care-l despărţeau de idila de la Sesenheim, criza sufletească, trăirea însăşi aparţinea irevocabil domeniului amintirii filtrate. Nici măcar motivul fetei părăsite, unul dintre motivele preferate ale mişcării Sturm und Drang şi totodată sublimare poetică a acelei experienţe, nu constituie miezul tragediei *Clavigo*[2].

---

[1] *Quatrième mémoire à consulter pour Pierre Augustin Caron de Beaumarchais*, semnat de scriitorul francez (1732—1799) cu acelaşi nume, volum apărut în luna februarie a anului 1774.

* **Bibliografie**: G. Grempler: *Clavigo*, Halle 1911; J.A. Franzen, *Goethe und Beaumarchais*. În *Neophilologus*, 1, 1915; O. Spiess: *Die dramatische Handlung in Goethes „Clavigo"* [...], Erlangen, 1918; E. Feise: *Zum Problem von Goethes „Clavigo"*. În *Studies in German Literature in Honor of A.R. Hohlfeldt*, Madison/Wis. 1925; E. Feise: *Xenion, Themes, Formes and Ideas in German Literature*, Baltimore 1950; H.I. Meessen: *Clavigo* [...] in *Goethes Personal and Dramatic Development*. În *Goethe, Bicentennial Studies*, herausgegeben von H.J. Meessen, Bloomington 1950; E. Staiger: Goethe, I, Zürich 1952; Wolfgang Leppmann: *Clavigo*. În *GD.NJ* (Walter Hinderer) pp. 78—87.

[2] Textul originar în *WA* I, vol. 11, pp. 47—124. Alte ediţii critice consultate: *FA* (R. Petsch) şi *HA* (W. Kayser).

Transpuneri anterioare în limba română:

Clavigo. Tragedie în 5 acte. Traducţiune de Nicolae Miculescu. Cu portretulŭ şi biographia lui Goethe. Bucuresci, 1872, 71 p.

Stella, Clavigo, Egmont. Trei tragedii în proză. Traducere de Traian Bratu, Bucureşti, 1925, 259 p.

Semnificativă în contextul genezei este în schimb starea de spirit a poetului în momentul conceperii piesei. După succesul parțial și critica echivocă a dramei *Götz von Berlichingen*, Goethe dorește să se impună nu numai ca scriitor dramatic, ci și ca reprezentant al unei noi direcții în arta teatrală. O nestăpînită efervescență spirituală îl împingea obsesiv spre acest țel, o creativă demonie de a dramatiza orice trăire pusese stăpînire pe poet.

Ce-i oferea lui Goethe opera lui Beaumarchais și cum se comportă tînărul scriitor față de izvorul său literar?

În *Memorii*, Don Josef Clavijo y Flaxardo, cunoscut editor al revistei „El pensador" și arhivar regal, se sustrage promisiunii de a se căsători cu Marie-Louise Beaumarchais și este chemat la ordine în primul rînd de ambasadorul francez acreditat la Aranjuez. La insistențele acestuia, Clavijo admite ca logodna să fie anunțată a doua oară, dar dispare în ultimul moment. Marie-Louise, care-i iertase prima trădare, suferă un șoc, dragostea ei se convertește în ură. Înștiințat de doamna Guilbert, sora mai mare, Beaumarchais, pe atunci profesorul de muzică al fiicei lui Ludovic al XV-lea, vine la Madrid și-l obligă pe Clavijo să-i dea o declarație, din care să reiasă că și-a călcat cuvîntul dat Marie-Louisei. Cu această hîrtie în mînă, el intenționează, în cel mai rău caz, să-l discrediteze la Curte pe cel ce-și călcase cuvîntul și să-i provoace destituirea. Beaumarchais îi dă însă timp de gîndire și-i promite să intervină pe lîngă Marie-Louise pentru a-i obține iertarea. Se împrietenește chiar cu el, contractul matrimonial este semnat de cei doi logodnici. Beaumarchais îi împrumută viitorului său cumnat bani și obține de la ministrul Grimaldi aprobarea pentru căsătorie. Abia după ce află că viitorul prezumtiv cumnat încearcă, prin repetate schimbări de domiciliu, să dispară, răspîndind în același timp zvonul în oraș că ar fi semnat declarația sub amenințare, Beaumarchais se decide să acționeze. El rezumă într-un memoriu situația, pleacă la Aranjuez și are norocul să întîlnească în antecamera lui Grimaldi pe fostul ministru Whal. Acesta îl duce la rege unde lectura memoriului provoacă destituirea lui Clavijo. Beaumarchais mai rezolvă cîteva treburi cu care venise la Madrid, apoi se reîntoarce la Paris, nu fără a fi intervenit pentru iertarea păcătosului.

Goethe condensează acțiunea, care în *Memorii* consumă o lună, în trei zile și reduce spațiul dramatic la Madrid, ceea ce corespunde imperativului aristotelic. El își fundamentează piesa pe o concepție de viață a cărei sferă etică este precis delimitată: personajul principal calcă legile moralei tradiționale, se face vinovat, recunoaște greșeala comisă, ia asupra lui riscurile, restabilind ordinea vremelnic tulburată a unui univers închis. Opțiunea netă a dramaturgului pentru baza ideatică a dramei clasice, aristotelice este incontestabilă.

Dar dincolo de edificarea acestei structuri, marea înfăptuire a lui Goethe rămîne reliefarea viguroasă a individualității personajului principal. Dăruit cu un real talent și dispunînd de o puternică viață afectivă, Clavigo tinde spre împlinire; oscilează însă între egoism calculat și sentimentalism, pendulează între glorie și dragoste. Dramatismul situației ce domină forul intim al personalității lui Clavigo, dramatism generat de incapacitatea de a rămîne ferm nu era desigur străin frămîntărilor tînărului Goethe. Dar pe cînd poetul știe să-și păstreze independența, datorită puternicei sale vocații, gradul mai redus al dotării lui Clavigo îi determină labilitatea și-l face vulnerabil, incapabil să dărîme fără remușcări opreliștile. El nu-și poate îndeplini menirea trecînd, oricît de dureros ar fi, peste obligațiile morale. Plăsmuit astfel, Clavigo al lui Goethe nu are vigoarea poetică a unui Tasso și nu poartă ca Faust semnul emblematic al geniului. Spiritul său este însă deschis noului, frumosului, dragostei. Dotat cu imaginație fecundă și înzestrat cu darul de a scrie, Clavigo este prezentat de la începutul piesei ca om de litere. Vanitos, dornic să încînte prin revista sa femeile, el e preocupat de efectul exterior și nu de esența ființei sale. În ciuda lejerului său cinism și a ușoarei emfaze, e totuși obsedat să nu decadă din prețuirea măgulitoare a prietenului său Carlos. Literatura dramatică germană cunoaște puține cazuri în care personajul central să fie atît de subtil și atît de concis conturat[3]. Se află după abandonarea Mariei alături de Carlos, conștient de perspectiva reală a ascensiunii, dar cu o rană în suflet. N-o poate uita pe Marie, sublinierea afinităților care l-au legat de ea este sinceră. O clipă, reiterînd mental fapta comisă, se căiește. Dar momentul sincerității trece, avîntul dragostei și conștiința ce-l readuc pentru scurt timp în brațele Mariei dispar, pentru a face loc milei. Această ambianță psihologică, în care nici un sentiment nu poate dăinui, deoarece poartă în esența lui germenii plictisului și ai vremelniciei, acest simț moral oscilant sînt specifice atmosferei mișcării *Sturm und Drang*, al cărei strălucit reprezentant Goethe mai era încă.

Predispoziții contradictorii condiționează caracterul influențabil al personajului central. Răul își are rădăcinile adînc ancorate în caracterul eroului, ceea ce este esențial pentru tragedie. Labilitatea lui Clavigo se înrudește cu cea a lui Weislingen din *Götz von Berlichingen*, cu care are comun înfățișarea atrăgătoare, ambiția, dorința de-a fi prețuit și teama de-a lua o hotărîre. Dar Clavigo este într-un fel mai complex și, în orice caz, altceva decît un Weislingen, un Werther, un Fernando sau un Eduard. Pe el nu-l stăpînește doar demonul par-

---

[3] Wolfgang Leppmann, *Clavigo*, *op. cit.*, p. 85.

venirii, într-o epocă în care acesta abia își arată colții. Tipologic el vădește caracteristici ale literatului, ale intelectualului. Dacă în *Memorii* totul se desfășoară în limitele unei întîmplări banale, foarte plauzibile, și Beaumarchais se întoarce nevătămat în Franța, iar Marie-Louise, femeie de treizeci și patru de ani, părăsește complet restabilită, la scurt timp după fratele ei, Spania; dacă norii negri sînt, așadar, risipiți și viața își reia cursul normal, în concepția dramatică a lui Goethe vinovatul e obligat să-și ispășească păcatul, spre a restabili echilibrul etic vremelnic deteriorat. Ca vinovăția lui Clavigo să apară tuturor de neiertat, Marie este sortită morții, iar el însuși piere străpuns de spada lui Beaumarchais. În mod cert Goethe a valorificat, pentru a da pregnanță deznodămîntului tragediei sale, motivul fratelui care-și răzbună sora, așa cum acest motiv îi era cunoscut din *Hamlet*, din balada populară germană[4] sau engleză[5], în care iubitul necredincios se întîlnește cu convoiul funebru al fetei seduse și părăsite și se străpunge cu un pumnal. Astfel, pe cînd în realitate — așa cum consemnează *Memoriile* — Clavijo își revine din lovitura suferită, își continuă activitatea publicistică, este numit director-adjunct al muzeului de istorie naturală din Madrid, traduce opera lui Buffon în spaniolă și-și încheie traiectoria terestră după Beaumarchais, în 1806, în piesă moartea unește pe cei doi.

Din carieristul rece, calculat, temător, al lui Beaumarchais, Goethe replămădește un ins simpatic, împovărat de slăbiciuni și înzestrat cu calități, capabil să impresioneze prin verosimilitate. Și nimeni nu poate contesta: tînărul poet a reușit să înnobileze și să adîncească psihologic caracterul personajului inițial; ancorîndu-l într-un angrenaj bine delimitat al valorilor morale, el l-a făcut demn de eroul unei drame. Dar am putea spune că a izbutit chiar mai mult: prin tot ceea ce e omenesc în ființa eroului său, Goethe conturează un tip aproape nedeterminat istoric, și tocmai datorită acestei însușiri un personaj cu fizionomie morală foarte modernă.

În ceea ce-l privește pe Carlos, Goethe are mînă liberă. El singur mărturisește în *Poezie și adevăr* cum, sătul de intriganții înveninați de ură, împinși de invidie și răzbunare ce întretaie calea unei naturi nobile și o duc la pierzanie, hotărăște să dea glas, prin Carlos, vocii rațiunii și a adevăratei prietenii. Desigur, e o explicație a poetului matur, care judecă de pe alte poziții creația sa din tinerețe. Martorul

[4] Este vorba de balada *Despre stăpîn și slujnică (Vom Herrn und von der Magd)*, pe care Goethe o culesese el însuși în Alsacia.
[5] Ne referim la *Lucy and Collin.*

convingător este piesa însăşi, din care reiese limpede că Don Carlos nu este un Iago. Ca toate personajele acestei piese, el este dotat cu o latură afectivă puternică, chiar dacă doar unilateral dezvoltată, sublimată într-un preţios şi viril sentiment de prietenie. Convins că lui însuşi nu-i este sortit să realizeze ceva deosebit în viaţă, proiectează visul său de mărire asupra prietenului, în care recunoaşte un spirit superior; Carlos presupune că în sufletul lui Clavigo somnolează toate acele însuşiri care, eliberate din lanţurile convenţiilor, îl vor purta spre glorie. Dar Carlos se înşeală; el supraapreciează calităţile intelectuale ale prietenului său, după cum subapreciază pasiunea şi conştiinţa acestuia. Cele două personaje se completează, ele pot fi ipotetic contopite într-unul singur, disocierea realizată de Goethe urmărind să scoată în relief vocea raţiunii (Carlos) în luptă cu afectul şi conştiinţa vinovată (Clavigo) pentru a conferi acţiunii dramatism. În Carlos, Goethe întrupează raţiunea nudă, aşa cum era concepută de adepţii mişcării *Sturm und Drang* ca forţă devastatoare, chiar drept cauza diabolică a suferinţei însăşi; dar, deoarece ea există, trebuie luată în serios, pentru că aparţine, ca şi afectul, pasiunea, fantezia — vieţii interioare a omului.

Raporturile Clavigo-Carlos conţin în germene pe cele ale cuplului antagonic Tasso-Antonio.

Marie nu are nimic din robusta şi matura Marie-Louise a *Memoriilor*. Goethe îşi întinereşte modelul — Marie are cel mult douăzeci şi patru de ani — şi-i atribuie o boală de inimă, agravată de purtarea bărbatului pe care-l adoră. În dăruirea ei, în sensibilitatea ei ultragiată, se aseamănă mai curînd cu Maria din *Götz von Berlichingen* sau cu Gretchen din *Faust*.

Goethe atribuie omului de lume care era Beaumarchais din *Memorii* unele trăsături specifice eroilor curentului *Sturm und Drang*. Comportarea sa, limbajul, gestica îl desemnează drept cea mai radicală figură din piesă. Impetuozitatea personajului nu visează nici orînduirea lumii în care trăieşte, nici nu se ridică le nivelul unei concepţii de viaţă, ci se consumă în limitele afective trasate de întîmplarea nefericită a surorii sale.

Carlos, Buenco, Guilbert nu apar în *Memoriile* lui Beaumarchais; ele sînt personaje inventate, dar cu excepţia lui Carlos, apar numai creionate. Goethe a dat curs liber fanteziei doar în măsura în care s-a ivit necesitatea dramatică de a transforma materialul brut al faptului de viaţă.

În acest sens piesa este modernă şi Leppmann[6] vede în ea o formă timpurie, precoce, a teatrului documentar, ivită cu două veacuri

[6] Wolfgang Leppmann, *Clavigo*, *op. cit.*, p. 83.

înaintea unui gen specific epocii noastre. Desigur, cu o singură îngrădire: drama personajului central este individuală, cea a teatrului documentar colectivă.

Unele elemente ale tragediei *Clavigo*, viabile în epocă, răspîndesc astăzi parfumul perimat al unor vremuri apuse, altele au suferit o devalorizare: Un fiu apără onoarea familiei provocînd pe vinovat la duel, o promisiune de căsătorie nerespectată are urmări fatale, un frate răzbună cu spada onoarea surorei compromise, o tînără fată devine o jucărie în mîinile logodnicului...

Însăşi rezolvarea conflictului, care aparţine lui Goethe şi numai lui, însăşi modalitatea în care valorifică un vechi motiv frizează melodrama.

Dar în pofida acestor rezerve, piesa îşi dezvăluie frumuseţile celui care reuşeşte să desluşească căldura prieteniei, pe care Carlos o îmbină dintr-o nevoie discretă de disimulare cu ironie sau chiar cu cinism, celui care percepe potenţialul afectiv şi profund uman, inclus în labilul Clavigo. Căci de evoluţia titularului piesei şi a prietenului său, de autenticitatea şi căldura mesajului ce-l transmit dincolo de rampă depinde succesul sau căderea piesei.

Iar dacă luăm în serios mărturisirea făcută de Goethe în *Poezie şi adevăr*, cum că ar fi intenţionat să motiveze în felul său o situaţie dramatică, renunţînd la banalii intriganţi, trebuie să recunoaştem că tînărul Goethe era impulsionat, în perioada preweimareană, de o încredere fenomenală în capacitatea sa poetică. Marcată de sentimentalismul european, drama *Clavigo* păstrează pe de o parte ceva din atmosfera romanelor lui Richardson, pe de alta ea se înscrie pe traiectoria tragediei burgheze germane, fondate de Lessing prin *Miss Sara Sampson* (1755).

Datorită însuşirilor ei, *Clavigo*, această primă tragedie pe care Goethe a publicat-o sub numele său, s-a bucurat ca şi *Faust I* de o prodigioasă longevitate scenică. O privire retrospectivă asupra reprezentării piesei dezvăluie circumstanţele deosebite de care ea s-a bucurat. În august 1774, la premiera din Augsburg, Beaumarchais se afla printre spectatori. Nu cunoştea suficient de bine limba germană pentru a-şi putea da seama de subtilităţi, dar structura piesei i s-a dezvăluit cu deosebită claritate omului de teatru. La Hamburg, în 1775, renumitul actor Ludvig Schröder juca rolul lui Carlos. Scoaterea din repertoriu după cîteva spectacole, la insistenţele ambasadorului spaniol, vorbeşte de impactul cu publicul şi de reacţia promptă a celor ce se socoteau vizaţi de o dezvăluire a adevărurilor incomode. Piesa a văzut apoi lumina rampei la Dresda, Gotha şi Frankfurt.

La Stuttgart, ea a fost aleasă de Fr. Schiller, pe atunci elev al şcolii militare, pentru a fi jucată în ziua de naştere a principelui Karl Eugen, rolul titular rezervîndu-şi-l însuşi viitorul dramaturg. Goethe o regizează la Weimar în 1786, iar la Viena premiera are loc în 1786. În 1810, Iffland[7] preia la Berlin regia piesei. Dar *Clavigo* n-a trezit interesul publicului doar în epoca denumită de H.A. Korff „die Goethezeit“, La Hamburg, în 1969, Fritz Kortner o oferă în viziunea sa spectatorilor şi pînă în zilele noastre *Clavigo* este jucat cu succes pe scenele din R.D.G.[8]

---

[7] *August Wilhelm Iffland* (1759—1814), autor dramatic şi celebru actor al epocii sale, director al teatrului naţional prusac; şi-a dobîndit mari merite în prezentarea pieselor lui Shakespeare şi Schiller, introducînd, spre deosebire de maniera patetică cultivată la Weimar, un joc plin de naturaleţe şi firesc. Alături de Kotzebue, a fost cel mai jucat autor al timpului său.

[8] Astfel, de „Berliner Kammerspiele“ în stagiunea 1971/72 în regia lui A. Dresen, iar în 1982 la Rostock („Volkstheater“), Peter Radestock o prezintă în cadrul comemorării a 150 de ani de la moartea lui Goethe.

CLAVIGO

PERSONAJELE

CLAVIGO, arhivar al regelui
CARLOS, prietenul său
BEAUMARCHAIS
SOPHIE GUILBERT, născută BEAUMARCHAIS
GUILBERT, soţul ei
BUENCO
SAINT-GEORGE

Acţiunea se petrece la Madrid

ACTUL ÎNTÎI

Locuința lui Clavigo.

Clavigo. Carlos

CLAVIGO *ridicîndu-se de la masa de scris:* Numărul acesta o să facă o impresie bună, o să încînte toate femeile. Spune-mi Carlos, nu crezi că revista mea e în clipa de față una din cele mai bune din Europa?

CARLOS: Cel puțin noi, spaniolii, nu avem alt scriitor modern capabil să îmbine profunzimea gîndirii și o imaginație înfloritoare cu un stil atît de strălucitor și de limpede.

CLAVIGO: Nu mă lăuda! Trebuie să formez încă gustul mulțimii de cititori. Oamenii sînt dornici să absoarbă tot felul de impresii; faimă am și mă bucur de încrederea concetățenilor mei; și între noi fie zis, pe zi ce trece cunoștințele mele sporesc, simțirea mea se nuanțează, iar stilul meu devine din ce în ce mai concret și mai viguros.

CARLOS: De acord, Clavigo! Te rog să nu mi-o iei în nume de rău, dar mie îmi plăcea mai mult cum scriai în răstimpul pasiunii tale pentru Marie, în vremurile cînd această ființă drăgălașă și vioaie avea o influență favorabilă asupra cugetului tău. Nu știu cum să-ți spun, dar totul părea mai tineresc, mai rodnic.

CLAVIGO: Au fost vremuri bune Carlos, dar acum au trecut. Îți mărturisesc deschis, pe atunci scriam cu mai multă sinceritate și este adevărat că succesul de care m-am bucurat chiar de la început în public i se datora în mare parte ei. Dar Carlos, cu timpul te cam saturi de femei; și n-ai fost tu primul care te-ai declarat de acord cu hotărîrea mea de-a o părăsi?

CARLOS: Ți-ar fi pălit strălucirea. E prea multă monotonie în firea lor. Dar cred că ar fi timpul să privești în jur și

să-ţi faci un alt rost, că de unul singur n-o scoate omul la capăt.

CLAVIGO: Rostul meu e la curte, astfel că n-am vreme de pierdut. N-am ajuns oare destul de departe pentru un tînăr sosit aici fără stare, fără nume, fără avere? Aici, la curte, unde-i atît de greu să te faci remarcat dintr-o mulţime de solicitanţi? Sînt foarte mulţumit cînd refac în minte drumul străbătut. Să fii iubit de cei mai suspuşi oameni ai regatului, să fii onorat pentru ştiinţa ta, pentru rangul tău! Să fii arhivar al regelui! Carlos, toate acestea mă stimulează, n-aş însemna nimic, dacă aş rămîne ceea ce sînt! Năzuiesc mai sus, tot mai sus! Şi-n acest scop este nevoie de trudă şi de prietenie! Îţi trebuie un cap limpede; iar femeile, femeile, se pierde prea multă vreme cu ele!

CARLOS: Prostule, asta-i vina ta. Eu nu pot trăi fără femei, dar nu mă-mpiedic de ele în calea mea. Nici nu le încînt cu vorbe frumoase, nici nu mă încălzesc luni în şir la flacăra sentimentelor şi alte lucruri asemănătoare; după cum nu-mi place deloc să am de-a face cu fete cinstite. Curînd nu mai ai ce le spune, apoi te mai aţii un timp în jurul lor şi abia ai apucat să le înfierbînţi puţin că le şi vîră diavolul în cap planuri şi intenţii de căsătorie, de care mă tem ca de ciumă. Te-a cuprins melancolia, Clavigo?

CLAVIGO: Nu pot să scap de gîndul că am părăsit-o pe Marie... că am înşelat-o, spune-i cum vrei.

CARLOS: Ciudat! Îmi pare că nu trăieşti decît o dată în lumea asta, că numai o dată ai parte de vigoare şi numai o dată îţi surîde norocul; cine nu ştie să le folosească cît mai bine, cine nu profită pe de-a-ntregul de situaţie, acela-i un prost. Şi să te însori! Să te însori tocmai cînd orizontul ţi se deschide promiţător înainte! Să întemeiezi un cămin, să pui frîu avîntului, cînd n-ai lăsat în urma ta nici jumătate din drumul vieţii, cînd n-ai făcut decît jumătate din cuceririle ce-ţi sînt destinate! Că ai iubit-o era firesc, că i-ai promis să te-nsori cu ea a fost o prostie, şi dacă te-ai fi ţinut de cuvînt ar fi fost nebunie curată.

CLAVIGO: Vezi, nu înţeleg firea omenească. Am iubit-o într-adevăr, m-a fermecat, a pus stăpînire pe mine şi cum am adorat-o, i-am jurat, mi-am jurat că aşa avea să fie pe veci, că aveam să-i devin soţ îndată ce voi obţine o slujbă, o situaţie... şi acum, Carlos!

CARLOS: Nu va fi prea tîrziu, după ce vei fi un om făcut, după ce îți vei fi atins scopul dorit, să-ți încoronezi cariera și să-ți întărești poziția, încercînd printr-o căsătorie chibzuită o alianță cu o familie de vază și bogată.
CLAVIGO: Am uitat-o! Am uitat-o cu totul și dacă nu m-aș gîndi cîteodată la nenorocirea ei... Cît de schimbător poate fi omul!
CARLOS: M-ar mira dacă ar fi statornic! Privește în jurul tău, nu se schimbă oare totul în lume? De ce să fie tocmai pasiunile noastre de nestrămutat? Fii liniștit, nu-i prima fată părăsită și nici ultima care s-a consolat. Dacă vrei să primești un sfat, iată; tînăra văduvă de peste drum...
CLAVIGO: Știi că nu pun preț pe asemenea propuneri. O poveste de dragoste care nu se înfiripează de la sine nu mă poate prinde.
CARLOS: Ce ți-e cu oamenii sensibili!
CLAVIGO: Lasă gluma și nu uita că în prezent străduințele noastre au drept scop să ne facem folositori noului ministru. Oricum, faptul că Whal[1] părăsește guvernămîntul Indiei[2] e cam supărător pentru noi. De fapt n-am însă de ce mă teme, rămîne tot atît de influent... Grimaldi[3] e prieten cu el, și noi știm să-l amețim cu vorbe și să ne înclinăm în fața lui...
CARLOS: Dar gîndim și facem ce vrem.
CLAVIGO: Asta-i principalul în lume. *Sună să vină omul de serviciu.* Du manuscrisul la tipografie!
CARLOS: Ne vedem astă-seară?
CLAVIGO: Nu cred. Dar poți trece să vezi cum stau lucrurile.
CARLOS: Tare mi-ar plăcea să fac și eu ceva care să-mi bucure sufletul; sînt din nou obligat să scriu toată după-amiaza asta. Nu se mai isprăvește o dată.
CALVIGO: Nu te mai plînge! Dacă n-am munci pentru atîția nu ne-am fi ridicat deasupra atîtora.

Locuința lui Guilbert
Sophie Guilbert. Marie Beaumarchais. Don Buenco

BUENCO: Ai avut o noapte rea?
SOPHIE: Am avertizat-o ieri seara. A fost excesiv de veselă și a tot sporovăit pînă la unsprezece; a făcut temperatură, n-a putut închide ochii și-acum se îneacă și plînge tot timpul.

MARIE: Cît întîrzie fratele nostru! Au trecut două zile peste termenul promis.

SOPHIE: Ai răbdare, soseşte el!

MARIE *ridicîndu-se:* Abia aştept să-l văd pe fratele acesta, pe judecătorul şi salvatorul meu! Abia mi-l mai amintesc.

SOPHIE: Ba eu mi-l aduc încă bine aminte. Pe vremea cînd tata ne-a trimis aici, era un băieţandru de treisprezece ani, aprins, deschis la suflet, cuminte.

MARIE: Un suflet mare, nobil. Ai citit scrisoarea care mi-a trimis-o cum a aflat de nenorocirea mea. Fiecare cuvînt din ea mi-e săpat în inimă. „Dacă eşti vinovată, îmi scrie, să nu te aştepţi la iertare; pe lîngă nenorocirea ta te va mai chinui şi dispreţul unui frate şi blestemul unui tată. De eşti nevinovată, atunci răzbunarea cruntă, întreaga cruzime a răzbunării mele se va îndrepta asupra trădătorului!" Tremur! Are să vină. Tremur, dar nu pentru mine, căci în nevinovăţia mea pot da socoteală şi-n faţa lui dumnezeu... Ar trebui, ca voi, prietenii mei... Nu-mi dau seama, ce vreau! O, Clavigo!

SOPHIE: Nu vrei să asculţi de nimeni! Ai să te omori singură.

MARIE: Am să fiu cuminte! N-am să plîng. Cred că nici n-aş mai avea lacrimi! Şi la ce bun să plîng? Îmi pare doar rău că vă amărăsc vouă viaţa. Căci la urma urmei de ce să mă plîng? Am avut parte de multe bucurii, atîta timp cît a trăit bătrînul nostru prieten. Dragostea lui Clavigo mi-a adus multă fericire, poate mai multă decît lui iubirea mea. Şi acum — ce o să se întîmple mai departe? Cui îi pasă de mine, de o fată căreia i se frînge inima? Cui îi pasă dacă biata ei viaţă tînără se mistuie şi piere?

BUENCO: Pentru numele lui dumnezeu, domnişoară!

MARIE: Oare lui îi este totuna... că nu mă mai iubeşte? Ah! De ce nu mai sînt oare vrednică de dragostea lui?... Dar de compătimit, ar trebui să mă compătimească. Să-i fie milă că biata fiinţă, căreia el i-a devenit de neînlocuit, e sortită să-şi tîrască zilele în singurătate şi să nu contenească a plînge... Să mă compătimească! Nu vreau compătimirea acestui om!

SOPHIE: De te-aş putea învăţa să-l urăşti pe ticălosul, pe nemernicul acesta!

MARIE: Nu, surioară, nemernic nu-i, şi trebuie neapărat să dispreţuiesc pe cel împotriva căruia se îndreaptă ura mea? — Ura! E adevărat, cîteodată îl urăsc, cîte-

odată cînd în mine vorbește sîngele spaniol. Deunăzi, vai, deunăzi cînd l-am întîlnit, doar privindu-l am simțit dogoarea dragostei adevărate; cînd m-am întors însă din nou acasă... m-a mirat purtarea și privirea indiferentă și rece pe care mi-a aruncat-o de lîngă doamna strălucitoare ce-l însoțea... atunci a izbucnit clocotul inimii pătimașe de spaniolă. Atunci am pus mîna pe un pumnal, am luat otrava și m-am travestit. Te miri, Buenco! Totul numai în mintea mea, se-nțelege.

SOPHIE: Fată nebunatecă!

MARIE: Imaginația mi-a purtat pașii pe urmele lui, l-am văzut cum, îngenuncheat la picioarele noii sale iubite, risipea cu smerenie toată cordialitatea cu care îmi otrăvise mie sufletul — și-am țintit spre inima trădătorului! Ah! Buenco! Deodată m-am transformat în fata mărinimoasă din Franța, care nu cunoaște nici elixirul dragostei, nici pumnalul răzbunării. Vai de noi! Cîntece populare ca să distrăm pe iubiții noștri, evantaie ca să-i pedepsim, și dacă ne sînt necredincioși?... Spune-mi, surioară, ce fac fetele în Franța cînd sînt trădate de bărbatul iubit?

SOPHIE: Îi blestemă.

MARIE: Ei, și apoi?

SOPHIE: Îi lasă în plata domnului.

MARIE: Atunci de ce să nu-l las și eu pe Clavigo în plata domnului? Dacă așa e moda în Franța, de ce să nu fie și-n Spania la fel? De ce o franțuzoaică să nu rămînă și-n Spania ceea ce este? Să-l lăsăm deci în plata domnului și să ne luăm un altul; îmi pare că la noi așa se face.

BUENCO: El n-a destrămat o poveste de dragoste ușuratecă, o idilă înfiripată în jocul vieții de societate, ci a călcat o făgăduială sfîntă. V-a jignit, domnișoară, v-a mîhnit pînă în adîncul inimii. Nicicînd n-am considerat situația mea, calitatea mea de pașnic și neînsemnat cetățean al Madridului atît de supărătoare, atît de dureroasă ca acum, cînd simt că n-am nici o putere pentru a încrimina pe acest fățarnic om de curte și a vă face dreptate!

MARIE: Cînd era pur și simplu Clavigo și n-ajunsese încă arhivar al regelui, cînd era străinul abia venit și primit în casa noastră cu brațele deschise, cît de amabil era, cît de bun! Toată ambiția, toată strădania lui de a ajunge ceva păreau că izvorăsc din preaplinul dragostei! Pentru mine se zbătea să-și facă un nume, o situație, avere: acum le are, iar eu...!

Intră **Guilbert.**

GUILBERT *şopteşte soţiei sale:* Soseşte fratele vostru.

MARIE: Fratele... *Tremură şi este condusă spre un fotoliu.* Unde-i? Aduceţi-l aici! Duceţi-mă la el!

Intră **Beaumarchais.**

BEAUMARCHAIS: Surioară! *Repezindu-se de la cea mare la cea mică.* Surioară! Amicii mei! O dragă surioară!

MARIE: Ai venit. Slavă domnului, ai venit!

BEAUMARCHAIS: Lasă-mă să-mi vin în fire!

MARIE: Inimă, biata mea inimă!

SOPHIE: Liniştiţi-vă! Dragă frăţioare, nădăjduiam să te văd mai calm.

BEAUMARCHAIS: Mai calm! Parcă voi sînteţi calme? Nu-mi spune oare înfăţişarea stoarsă de vlagă a surorii dragi, ochii plînşi, suferinţa ce o citesc pe obrazul tău palid, Sophie, tăcerea de mormînt a prietenilor noştri că sînteţi nefericite? Că tot ce mi-am închipuit în timpul lungii mele călătorii este adevărat? Ba încă şi mai mult — căci vă privesc, vă ţin în braţele mele, prezenţa voastră îmi sporeşte tumultul simţămintelor, o surioara mea!

SOPHIE: Şi ce spune tata?

BEAUMARCHAIS: Vă binecuvîntează pe voi, iar pe mine, de asemenea, dacă salvez situaţia.

BUENCO: Domnul meu, permiteţi-i unui necunoscut, care recunoaşte din prima clipă nobleţea sufletului şi cinstea cugetului dumneavoastră, să-şi exprime sentimentul de adîncă participare la cele întîmplate. Domnul meu! Aţi făcut această lungă şi anevoioasă călătorie pentru a vă salva, pentru a vă răzbuna sora. Fiţi binevenit! Fiţi binevenit ca un arhanghel, chiar dacă ne faceţi pe toţi să roşim!

BEAUMARCHAIS: Speram, domnul meu, să găsesc o inimă ca a dumneavoastră în Spania; această convingere m-a încurajat să fac acest pas. Pretutindeni, pretutindeni în lume găseşti suflete simţitoare şi înţelegătoare, dacă apare doar un om, căruia împrejurările îi permit pe deplin să dea frîu liber firii sale hotărîte. Şi, prietenii mei, am încredinţarea deplină că pretutindeni există oameni adevăraţi printre cei puternici şi mari, iar urechea Maiestăţii Sale e rareori surdă; dar vocea noastră este de cele mai multe ori prea slabă ca să ajungă pînă sus, la ea.

SOPHIE: Hai, surioară, vino! Odihneşte-te o clipă! E disperată. Nu se mai poate stăpîni. *O conduce afară.*

MARIE: Frate al meu!

BEAUMARCHAIS: De dă dumnezeu şi eşti nevinovată, atunci răzbunarea îl va lovi pe trădător ca un trăsnet. *Marie şi Sophie ies.* Frate! Prietenii mei! Citesc în ochii voştri că-mi sînteţi prieteni! Lăsaţi-mă să-mi vin în fire! Şi apoi vreau istorisirea sobră şi imparţială a faptelor. Ea va hotărî acţiunile mele. Conştiinţa că lupt pentru o cauză dreaptă să-mi întărească hotărîrea şi credeţi-mă, dacă adevărul este de partea noastră, ni se va face dreptate.

ACTUL AL DOILEA

Casa lui Clavigo.
Clavigo.

CLAVIGO: Cine să fie oare francezii care s-au anunțat la mine? ... Francezi! Altădată reprezentanții acestei națiuni îmi erau agreabili!... De ce nu pot spune același lucru și acum? E foarte ciudat că un om care trece peste atîtea, rămîne totuși prins în păienjenișul fin al conștiinței vinovate... În lături! De ce-aș avea mai multe obligații față de Marie decît îndatoriri față de mine însumi? Și este undeva scris să mă nenorocesc, pentru că mă iubește o fată?

Intră **un servitor.**

SERVITORUL: Au sosit străinii, domnule!
CLAVIGO: Poftește-i înăuntru. Sper că ai spus servitorului dumnealor că-i aștept la micul dejun?
SERVITORUL: Cum ați poruncit.
CLAVIGO: Mă întorc îndată. *Iese.*

Beaumarchais. Saint-George.
Servitorul le oferă scaune și iese.

BEAUMARCHAIS: Mi-e sufletul împăcat, sînt mulțumit că mă aflu însfîrșit aici, că am pus mîna pe el și n-are să-mi scape! Fii liniștit prietene, arată-i cel puțin tu cît de bine poți să te stăpînești. O, sora mea! O, Marie! Cine ar fi crezut că nevinovăția ta e atît de adevărată pe cît de mare ți-e nefericirea! Să iasă totul la lumină și vei fi răzbunată cum nu se poate mai crunt. Iar tu, dumnezeule bun și mare, ajută mă să-mi păstrez liniștea sufletească, pe care mi-ai dăruit-o în această clipă, pentru

ca în pofida durerii înfiorătoare să acționez cu deplină stăpînire şi cît se poate de înțelept.

SAINT-GEORGE: Da, prietene această înțelepciune și toată chibzuiala de care ai dat dovadă vreodată ți le pretind acuma. Promite-mi, dragul meu, încă o dată că ai să ții seama, unde te afli. Într-un regat străin, unde toți protectorii, unde toți banii nu sînt în stare să te salveze de maşinațiile tăinuite ale unor duşmani ticăloşi.

BEAUMARCHAIS: Fii pe pace! Joacă-ți rolul bine, să nu-și dea seama cu care din noi doi are de-a face. Vreau să-l chinuiesc. Sînt într-o dispoziție destul de bună pentru ca să-l fierb pe omul ăsta la foc potolit.

Clavigo *revine.*

CLAVIGO: Domnii mei, e o plăcere pentru mine să văd în casa mea reprezentanți ai unei națiuni pe care am prețuit-o întotdeauna.

BEAUMARCHAIS: Doresc, domnul meu, să ne arătăm vrednici de prețuirea cu care binevoiți a onora pe compatrioții noştri.

SAINT-GEORGE: Plăcerea de a vă cunoaște a învins în noi temerile că v-am putea deranja.

CLAVIGO: Oameni care-ți impun respect de la prima vedere n-ar trebui să ducă modestia atît de departe.

BEAUMARCHAIS: Desigur că pentru dumneavoastră nu-i un fapt neobişnuit să fiți vizitat de străini, deoarece prin calitatea deosebită a scrierilor dumneavoastră v-ați făcut tot atît de cunoscut în țări străine pe cît vă onorează în patria dumneavoastră funcțiunile înalte ce v-au fost încredințate de Maiestatea Sa regele.

CLAVIGO: Regele apreciază cu multă bunăvoință infimele mele servicii, iar publicul arată multă indulgență față de neînsemnatele încercări ale condeiului meu. Aș dori să contribui întrucîtva la îmbunătățirea gustului în țara mea, la răspîndirea ştiințelor. Căci numai ştiințele ne leagă de celelalte națiuni, numai acestea ne împrietenesc cu spiritele cele mai îndepărtate și mențin legături din cele mai amicale chiar între cei care, din păcate, sînt despărțiți adesea de conjuncturi politice.

BEAUMARCHAIS: Este o adevărată încîntare să auzi vorbind astfel un bărbat care exercită aceeaşi influență atît asupra statului cît şi asupra ştiințelor. Vă mărturisesc că mi-ați luat vorba din gură şi m-ați adus de-a dreptul

la problema care mi-a purtat pașii spre dumneavoastră. O societate de venerabili savanți mi-a dat însărcinarea să creez, pe unde voi trece și mi se va oferi prilejul, condițiile unei corespondențe între ea și cele mai inteligente minți ale regatului spaniol. Și cum nici un spaniol nu scrie mai bine ca autorul revistei atît de cunoscute sub numele „Cugetătorul", un bărbat cu care am onoarea să stau de vorbă... *Clavigo se înclină afabil* ...și care este o stea printre savanți, deoarece a reușit să îmbine o profundă înțelepciune cu talentele sale; căruia îi va fi dat să urce cele mai înalte trepte, la care îi dau dreptul demnitatea caracterului și cunoștințele sale... cred că nu pot face prietenilor mei un serviciu mai plăcut decît punîndu-i în legătură cu un astfel de om.

CLAVIGO: Nici o propunere din lume nu-mi putea fi mai binevenită, domnii mei: datorită ei văd împlinindu-se speranțele cele mai frumoase, pe care le-am nutrit adesea în inima mea, fără perspectiva unei reale înfăptuiri. Nu cred că aş putea satisface prin corespondență dorințele savanților cu care sînteți prieteni; nu sînt atît de vanitos. Dar fiindcă am fericirea să fiu în relații cu cele mai strălucite minți din Spania și deoarece nimic nu-mi poate rămîne necunoscut din ceea ce se face în întinsa noastră țară de către unii bărbați pentru știință și pentru artă, adesea în taină, m-am considerat pînă acum un mijlocitor, care are neînsemnatul merit de a face cunoscute tuturor invențiile altora; acum prin intervenția dumneavoastră, rolul meu poate fi comparat cu cel al unui negustor, care are norocul de-a răspîndi prin desfacerea produselor autohtone gloria patriei sale și pe deasupra de-a o îmbogăți cu comori străine. Acestea fiind zise, permiteți-mi domnul meu, să nu tratez o persoană, care îmi aduce cu sinceritate o veste atît de plăcută, ca pe un străin; permiteți-mi să vă întreb ce problemă, ce chestiune v-a determinat să faceți un drum atît de lung? Să nu credeți că prin această indiscreție aş vrea să-mi satisfac o pură curiozitate; nu, considerați mai curînd că o fac cu intenția cea mai curată, de a pune în slujba dumneavoastră toate forțele, toată influența de care dispun; căci vă avertizez, ați ajuns într-un loc unde, mai cu seamă la Curte, străinul ce doreşte să rezolve vreo problemă se loveşte de nenumărate greutăți.

BEAUMARCHAIS: Primesc, mulțumindu-vă din toată inima pentru o ofertă atît de amabilă. Nu am secrete față de dumneavoastră, domnul meu, și acest prieten nu va comite o indiscreție asistînd la povestirea mea; el știe prea bine ce am să vă spun. *Clavigo îl cercetează cu atenție pe Saint-George.* Un negustor francez cu multi copii și puțină avere avea numeroși parteneri comerciali în Spania. Unul dintre cei mai bogați a venit acum cincisprezece ani la Paris și i-a făcut următoarea propunere: „Încredințează-mi două dintre fetele dumitale: le iau cu mine la Madrid și le port eu de grijă. Sînt neînsurat, în vîrstă, fără rude; ele vor face fericirea bătrîneților mele și, după moartea mea, le las moștenire una din cele mai renumite case de comerț din Spania." Îi sînt încredințate fata cea mai mare și una dintre surorile mai mici. Tatăl se obligă să furnizeze partenerului comercial toate mărfurile franțuzești care i s-ar cere și totul părea în bună rînduială, pînă ce negustorul spaniol a murit, fără a lăsa vreo moștenire fetelor, care s-au văzut puse în situația dificilă de-a se ocupa ele singure de o nouă casă de comerț. Între timp cea mare se măritase și, în pofida modestelor lor resurse, ele dobîndesc prin purtări alese și datorită firii lor plăcute o mulțime de prieteni, care se întrec, cînd unul cînd altul, să le mărească creditul, să le lărgească legăturile comerciale. *Clavigo ascultă din ce în ce mai atent.* Cam în același timp fusese introdus în casa lor un tînăr originar din Insulele Canare. *Voioșia de pe chipul lui Clavigo dispare, seriozitatea se transformă în perplexitate din ce în ce mai vizibilă.* Cu toate că poziția sa socială și averea sînt neînsemnate, este primit cu amabilitate. Cele două surori, care observă la tînăr un mare interes pentru limba franceză, îi fac toate înlesnirile ca să-și însușească în scurt timp cunoștințe bogate.

Arzînd de dorința de a-și face un nume, el are ideea de a oferi orașului Madrid o revistă de factura „Spectatorului"[4] englez, o delectare încă necunoscută spaniolilor. Prietenele sale se străduiesc să-l ajute în fel și chip; nu se îndoiește nimeni că o astfel de întreprindere se va bucura de mare succes; pe scurt, încurajat de perspectiva că va deveni un om de oarecare importanță, îndrăznește să facă o propunere de căsătorie surorii mezine. I se dau speranțe. „Încearcă să-ți faci o situație, spune sora cea mare, și dacă vei dobîndi o funcție, favoarea curții sau

orice alte mijloace, aceasta îți va da dreptul să te gîndești la sora mea; și dacă ea atunci te preferă celorlalți pretendenți, eu nu-ți pot refuza consimțămîntul." *Clavigo foarte încurcat, nu-și mai găsește locul pe scaun.* Sora mezină refuză diferite partide remarcabile; simpatia ei față de acest om crește și-i ajută să înfrîngă îngrijorarea nutrită de-o speranță neîmplinită încă; luptă pentru succesul lui ca și cum ar fi fost vorba de al ei și-l încurajează să scoată primul număr al revistei, care apare cu un titlu foarte promițător. *Clavigo se vede pus în cea mai penibilă situație. Beaumarchais foarte rece:* Revista se bucură de un succes uimitor; însuși regele, încîntat de această reală împlinire literară dă autorului, în mod public, semne ale bunăvoinței sale. I se promite primul post mai de seamă care ar deveni disponibil. Din această clipă el îndepărtează toți rivalii din jurul iubitei sale și se poartă în mod public ca un adevărat logodnic. Căsătoria se amînă doar în așteptarea postului promis. În sfîrșit, după șase ani de așteptare, de prietenie neîntreruptă, de ajutor și de dragoste din partea fetei, după șase ani de devotament, recunoștință, de asiduități, de asigurări solemne din partea bărbatului, se ivește și postul... dar omul dispare. *Clavigo scapă un suspin adînc, pe care caută să-l ascundă; își pierde cu totul cumpătul.* Povestea stîrnise prea mare vîlvă pentru ca evoluția ei ulterioară să fie privită cu indiferență. Fusese închiriată o casă pentru două familii. Tot orașul vorbea despre asta. Prietenii, peste măsură de revoltați, căutau să se răzbune. S-au adresat unor protectori influenți; nemernicul însă, inițiat în toate cabalele curții, știe să zădărnicească toate demersurile și merge atît de departe cu insolența încît îndrăznește să le amenințe pe cele două ființe nenorocite și să spună deschis în fața prietenilor acestora, care veniseră la el: Franțuzoaicele să-și bage mințile în cap, că de vor cuteza să-i aducă vreun prejudiciu, de vor îndrăzni să întreprindă ceva împotriva lui, îi va fi ușor să le lase să se prăpădească în țară străină, fără sprijin și fără apărare.

La această veste, biata fată este cuprinsă de spasme și se zbate între viață și moarte. Profund îndurerată, sora cea mare scrie acasă, în Franța, despre felul în care fuseseră făcute de rîsul lumii. Vestea îl tulbură puternic pe fratele ei. Își dă demisia din armată pentru a da el

însuşi sfat şi ajutor într-o problemă atît de încurcată şi vine în grabă de la Paris la Madrid. Acel frate — sînt eu! Eu am părăsit totul; patria, îndatoririle mele, familia, poziția socială, plăcerile, pentru a răzbuna în Spania o soră nevinovată și nefericită.

Vin în numele unei cauze demne, hotărît să demasc un trădător, să-i zugrăvesc sufletul cu sînge pe obraz Şi trădătorul... eşti tu!

CLAVIGO: Ascultă-mă, domnul meu... Eu sînt... Em am... Nu mă îndoiesc...

BEAUMARCHAIS: Nu mă întrerupe N-ai nimic de spus, în schimb ai multe de ascultat de la mine.

Acum, ca să începem, binevoieşte şi declară în prezența acestui domn, care a venit anume cu mine din Franța, dacă sora mea a comis vreun act de necredință, vreo faptă nechibzuită, dacă a dat dovadă de uşurătate, de necuviință sau s-a făcut vinovată de o altă greşeală care să justifice insulta dezonorantă adusă de dumneata în public.

CLAVIGO: Nu, nu, domnul meu Sora dumitale, donna Maria, este o ființă plină de spirit, de amabilitate și de virtute.

BEAUMARCHAIS: Ți-a dat ea vreodată ocazia, de cînd vă cunoașteți, să te plîngi de dînsa sau să o stimezi mai puțin?

CLAVIGO: Nu, niciodată.

BEAUMARCHAIS *sculîndu-se de pe scaun:* Atunci de ce ai avut cruzimea, monstrule, să o chinuieşti de moarte? Numai pentru că inima ei te-a preferat altor zece, care erau toți mai cinstiți și mai bogați decît tine?

CLAVIGO: Ah! Domnule! Dacă ați ști cum am fost asmuțit, cum sfaturile unora și anumite împrejurări m-au...

BEAUMARCHAIS: Destul! *Se adresează lui Saint George.* Ai auzit reabilitarea surorii mele; du-te, te rog, și fă-o cunoscută. Ceea ce mai am de spus acestui domn, n-are nevoie de martori. *Clavigo se scoală în picioare. Saint-George dă să plece.* Rămîi! Rămîi! *Amîndoi se aşază din nou.* Pentru că am ajuns aici, vreau să vă fac o propunere, pe care sper că o veți accepta.

Convenienta pe care o acceptăm amîndoi cere ca să nu te mai însori cu Maria și dumneata știi prea bine că n-am venit aici ca să joc rolul fratelui din comedii, care vrea să dea proporții unei povești de dragoste și să facă

surorii sale rost de un soţ. Fără scrupule ai insultat o fată cinstită, deoarece ai crezut că n-are nici cine s-o ajute, nici cine s-o răzbune într-o ţară străină. Aşa procedează un nemernic, un ticălos. Prin urmare declară în scris, cu propria-ţi mînă, de bună voie, deschis, în prezenţa slujitorilor dumitale, că eşti un om detestabil care a înşelat şi trădat pe sora mea, care a înjosit-o, fără a avea nici cel mai neînsemnat motiv; cu această declaraţie mă duc la Aranjuez, unde se află ambasadorul nostru, i-o arăt, o dau la tipărit şi poimîine Curtea şi oraşul o să vuiască la citirea ei. Am prieteni influenţi aici, am timp şi bani şi o să recurg la toate pentru a te urmări cu neînduplecată cruzime pînă mînia surorii mele se va potoli, pînă i se va da satisfacţie şi numai dînsa singură îmi va dicta cînd să mă opresc.

CLAVIGO: Nu dau această declaraţie.

BEAUMARCHAIS: E de înţeles, căci dacă aş fi în locul dumitale, poate nici eu n-aş da-o. Dar iată alternativa: dacă, nu dai declaraţia, rămîn din această clipă cu dumneata, nu te mai părăsesc, te urmez pretutindeni, pînă cînd, sătul de astfel de tovărăşie, vei căuta să scapi de mine dincolo de parcul Buenretiro[5]. Dacă voi fi mai norocos decît dumneata, îmi iau sora muribundă în braţe, o urc într-o diligenţă şi mă întorc cu ea în Franţa, fără a mai trece pe la ambasadorul nostru, fără să fi povestit cuiva ceva. Dacă soarta te favorizează pe dumneata, eu mi-am făcut datoria şi poţi rîde mulţumit pe socoteala noastră. Pînă atunci însă, porunceşte să vină micul dejun! *Beaumarchais trage clopoţelul. Un servitor aduce cacao cu lapte. Beaumarchais îşi ia ceaşca şi se plimbă în galeria alăturată, uitîndu-se la picturi.*

CLAVIGO: Mă înăbuş! Aer!... Înfruntarea te-a surprins, te-a impresionat ca pe un băieţandru... Ce-i cu tine, Clavigo? Cum o să se termine asta?... În ce situaţie îngrozitoare te-a adus prostia şi trădarea ta! *Întinde mîna spre spada de pe masă.* Repede şi aşa cum se cuvine... *Nu se atinge de spadă...* Oare să nu mai existe nici o cale, nici un mijloc decît moartea... sau omorul, crima abominabilă?... Să răpesc acestei fete nenorocite şi ultima ei mîngîiere, unicul ei sprijin, fratele!... Să vărs sîngele acestui nobil şi brav bărbat!... Şi să te împovărezi cu îndoitul şi insuportabilul blestem al unei familii distruse!... Alta era perspectiva atunci cînd drăgălaşa făptură te-a atras cu

farmecul ei în primele ore după ce ai cunoscut-o! Şi cînd ai părăsit-o, nu ţi-ai dat seama de urmările groaznice ale ticăloşiei tale! Ce fericire te aştepta în braţele ei şi în prietenia unui astfel de frate!... Marie! Marie! De-ai putea să mă ierţi, dacă aş putea să-mi exprim căinţa îngenuncheat la picioarele tale... Şi de ce nu? Inima mi-e plină; nădejdea înfloreşte în suflet!... Domnule!

BEAUMARCHAIS: Ce hotărîre ai luat?

CLAVIGO: Ascultă-mă! Purtarea mea faţă de sora dumitale nu are scuză. M-am lăsat sedus de vanitate. M-am temut că prin această căsătorie îmi voi rata planurile, că-mi voi distruge perspectivele unei vieţi de glorie. De-aş fi ştiut că are un asemenea frate, n-aş mai fi considerat-o o străină oarecare, ci aş fi apreciat cum se cuvine foloasele remarcabile ale unei asemenea înrudiri. M-ai făcut, domnule, să te stimez profund şi în timp ce mă faci să simt nedreptatea ce am comis, îmi stîrneşti dorinţa şi îmi dai puterea de-a îndrepta lucrurile. Te rog pe ce am mai scump! Ajută-mă! Ajută-mă, dacă-i cu putinţă să-mi împlinesc datoria şi să pun capăt nenorocirii! Redă-mi-o pe sora dumitale, domnule, redă-mă pe mine Mariei! Ce fericit aş fi să dobîndesc prin dumneata o soţie şi iertarea tuturor păcatelor mele!

BEAUMARCHAIS: E prea tîrziu! Sora mea nu te mai iubeşte, şi eu te detest. Scrie declaraţia pe care ţi-am cerut-o, asta-i tot ce vreau de la dumneata şi lasă în seama mea grija unei răzbunări pe măsură!

CLAVIGO: Nu-i nici drept, nici înţelept să dai dovadă de atîta înverşunare. Recunosc că oricît aş dori, nu depinde de mine să pot îndrepta o situaţie atît de deteriorată. O mai pot oare îndrepta? Asta depinde de inima preabunei dumitale surori, dacă se mai poate uita la un nefericit, care nu merită să vadă lumina zilei. Este însă datoria dumitale, domnule, să judeci acest lucru şi să te porţi în consecinţă, dacă nu vrei ca pasul pe care-l vei face să nu pară o nesocotită înflăcărare juvenilă. Dacă donna Maria este de neînduplecat... îi cunosc doar inima! bunătatea ei, sufletul ei de înger, îl simt ca şi cum mi-ar apărea aievea! Dacă ea va rămîne neclintită, atunci va fi sosit timpul, domnul meu!

BEAUMARCHAIS: Stărui să-mi dai declaraţia.

CLAVIGO *îndreptîndu-se spre masă:* Şi dacă prefer duelul?

BEAUMARCHAIS *plecînd:* Bine, domnul meu! Cum dorești!

CLAVIGO *oprindu-l:* Încă o vorbă. Dreptatea e de partea dumitale; dă-mi mie voie să fiu înțelept și pentru dumneata. Gîndește-te bine la ceea ce faci! În amîndouă cazurile noi toți sîntem irevocabil pierduți. N-aș pieri de durere și teamă dacă sîngele dumitale mi-ar înroși spada, dacă fără să mai țin seamă de nenorocirea ei de acum i-aș răpi donnei Maria și fratele? Iar pe de altă parte... ucigașul lui Clavigo n-ar mai trece Pirineii spre Franța!

BEAUMARCHAIS: Declarația domnul meu, declarația!

CLAVIGO: Fie, deci! Am să fac totul pentru a te convinge de sinceritatea simțirii pe care mi-o insuflă prezența dumitale. Am să scriu declarația, am s-o aștern pe hîrtie după cum mi-o vei dicta. Dar promite-mi că nu vei face uz de ea pînă nu reușesc s-o conving pe donna Maria că m-am schimbat, că inima mi-e plină de căință, pînă ce nu stau de vorbă cu sora dumitale mai mare, pînă aceasta nu pune o vorbă bună pentru mine pe lîngă iubita mea. Doar atît, domnul meu!

BEAUMARCHAIS: Eu plec la Aranjuez.

CLAVIGO: Bine, pînă te întorci declarația rămîne în posesia dumitale; dacă n-am obținut iertarea, ești liber să-ți pui în aplicare planul de răzbunare. Propunerea e dreaptă, cinstită, chibzuită și dacă nu ești de acord, atunci să ne războim pe viață și pe moarte. Și dumneata împreună cu biata Marie veți fi oricum victime ale propriei dumitale nechibzuințe.

BEAUMARCHAIS: Se și cuvine ca dumneata s-o compătimești pe cea pe care ai nenorocit-o!

CLAVIGO: *așezîndu-se:* Ești mulțumit de soluția asta?

BEAUMARCHAIS: Ei bine, cedez! Dar nici o clipă mai mult. Mă întorc de la Aranjuez, întreb, ascult! Și dacă n-ai obținut iertarea, după cum nădăjduiesc, după cum doresc... mă îndrept neîntîrziat cu declarația spre tipografie.

CLAVIGO *ia o foaie de hîrtie:* Cum dorești să fie?

BEAUMARCHAIS: Domnul meu, în prezența slugilor dumitale!

CLAVIGO: La ce bun?

BEAUMARCHAIS: Poruncește-le doar să fie de față în galeria alăturată. Să nu se spună că te-am silit.

CLAVIGO: Ce scrupule!

BEAUMARCHAIS: Mă aflu în Spania și am de a face cu dumneata.

CLAVIGO: Bine, fie! *Sună. Intră un servitor.* Cheamă pe toţi oamenii mei şi rămîneţi cu toţii în galerie!
Servitorul iese, ceilalţi intră şi se opresc rînduindu-se în galerie. Lasă-n seama mea redactarea declaraţiei.

BEAUMARCHAIS: Nu, domnule! Scrie, scrie te rog, cum îţi dictez eu. *Clavigo scrie.* Eu, subsemnatul Joseph Clavigo, arhivar al regelui...

CLAVIGO: al regelui...

BEAUMARCHAIS: ...recunosc că, după ce am fost primit în casa doamnei Guilbert cu prietenie...

CLAVIGO: cu prietenie...

BEAUMARCHAIS: ...am înşelat-o pe domnişoara de Beaumarchais, sora acesteia, făcîndu-i nenumărate promisiuni de căsătorie... Ai scris?

CLAVIGO: Domnul meu!

BEAUMARCHAIS: Cunoşti vreun alt cuvînt pentru ceea ce ai făcut?

CLAVIGO: Mă gîndeam...

BEAUMARCHAIS: Am înşelat-o. Dumneata eşti cel mai pe măsură să scrii ceea ce ai comis... Am părăsit-o, fără ca vreo greşeală sau slăbiciune a ei să-mi fi oferit pretextul sau scuza acestui sperjur...

CLAVIGO: E bine!

BEAUMARCHAIS: Dimpotrivă, purtarea domnişoarei a fost întotdeauna fără de pată, ireproşabilă şi vrednică de tot respectul...

CLAVIGO: de tot respectul...

BEAUMARCHAIS: Recunosc că am ofensat public, prin purtarea mea, prin lipsa de răspundere a vorbelor mele, prin interpretarea la care se pretau, această fiinţă virtuoasă; drept care îi cer iertare, cu toate că nu mă socotesc vrednic să o obţin... *Clavigo se opreşte din scris.* Scrie, te rog! Scrie!... Această declaraţie am dat-o de bună voie şi nesilit de nimeni, cu promisiunea deosebită că dacă nu-i va da suficientă satisfacţie persoanei ofensate, sînt gata să i-o dau sub orice altă formă mi-ar cere-o. Madrid.

CLAVIGO *se ridică, face semn servitorilor să plece şi-i întinde hîrtia:* Am de a face cu un om profund jignit, dar nobil. Îţi ţii cuvîntul dat şi amîn răzbunarea. Ţinînd seama de acest unic considerent şi cu această speranţă am scris ruşinoasa declaraţie cu propria mea mînă, declaraţie pe care altminteri n-aş fi dat-o pentru nimic în lume. Dar înainte de a îndrăzni să mă înfăţişez ochilor donnei Maria,

am hotărît să rog pe cineva să intervină pentru mine, să pună o vorbă bună... şi persoana aceea eşti dumneata.

BEAUMARCHAIS: Nici să nu te gîndeşti la asta!

CLAVIGO: Spune-i cel puţin cît de amarnică, cît de sinceră mi-e căinţa, de care însuţi te-ai putut convinge. Asta-i tot, tot ce te rog; nu mă refuza; ar trebui să-mi aleg un alt apărător, mai puţin puternic, dar dumneata eşti dator să-i istoriseşti exact cum s-au petrecut lucrurile. Spune-i ce impresie ţi-am făcut.

BEAUMARCHAIS: Bine, asta pot şi am s-o fac. Şi acum rămas bun.

CLAVIGO: Rămîi cu bine. *Îi întinde mîna, Beaumarchais refuză să i-o dea.*

CLAVIGO *rămas singur:* Aşa, pe neaşteptate, dintr-o parte în alta. Te-mpleticeşti, visezi!... N-ar fi trebuit să dau declaraţia... Totul a venit atît de repede, atît de neaşteptat, ca un trăsnet din senin!

Intră **Carlos.**

CARLOS: Ce vizită ai avut? Toată casa e în fierbere, ce s-a întîmplat?

CLAVIGO: Fratele donnei Maria.

CARLOS: Am bănuit. Cîinele ăsta de servitor bătrîn, care era înainte în serviciul familiei Guilbert şi care acum mă ţine la curent pe mine, o ştie de ieri, că a fost aşteptat, dar mi-o spune abia acum. A trecut pe aici?

CLAVIGO: Este un om admirabil.

CARLOS: O să scăpăm noi curînd de el. Venind spre tine am şi urzit un plan! Dar ce-a fost? O provocare? O cerere de reabilitare a onoarei ofensate? A fost tare înflăcărat băiatul?

CLAVIGO: Mi-a cerut o declaraţie, din care să reiasă ca sora lui nu mi-a dat nici un prilej ca să-mi schimb atitudinea.

CARLOS: Şi ai scris declaraţia?

CLAVIGO: Am considerat că e cel mai bun lucru.

CARLOS: Bine, foarte bine! Încolo nu s-a mai întîmplat nimic?

CLAVIGO: A insistat să aleg între duel şi declaraţie.

CARLOS: A fost cel mai deştept lucru să te decizi pentru ultima. Cine o să-şi primejduiască viaţa luptînd cu un băieţandru romantic? Şi ţi-a pretins impetuos hîrtia?

CLAVIGO: Mi-a dictat-o şi am fost nevoit să chem servitorii în galerie.

CARLOS: Înțeleg! Ei, acum te am la mînă, domnișorule! Asta o să-i frîngă gîtul. Să nu-mi spui pe nume, dacă nu-l bag la închisoare pe ticălos și nu-l trimit cu primul transport în India.

CLAVIGO: Nici vorbă Carlos! Lucrurile stau altfel decît crezi tu.

CARLOS: Cum?

CLAVIGO: Sper ca prin mijlocirea lui și datorită năzuinței mele stăruitoare o să obțin iertarea nefericitei Marie.

CARLOS: Clavigo!

CLAVIGO: Nădăjduiesc să șterg trecutul, să refac ceea ce s-a năruit și în acest fel să devin din nou în ochii mei și în ochii lumii un om cinstit.

CARLOS: Pe toți dracii, ai dat în mintea copiilor? Se vede încă la tine că ești un șoarece de bibliotecă. Să te lași prostit în felul ăsta! Nu-ți dai seama că e vorba de un plan ticluit de-o minte de copil, ca să te prinzi singur în laț?

CLAVIGO: Nu, Carlos, nu vrea să mă căsătoresc cu ea; ei sînt împotriva căsătoriei și ea nu vrea să știe de mine.

CARLOS: Asta-i culmea! Nu dragă amice, nu mi-o lua în nume de rău, dar am văzut în comedii cum un boiernaș de țară a fost păcălit în felul acesta.

CLAVIGO: Mă jignești. Te rog, păstrează-ți umorul pentru la nuntă! Sînt hotărît să mă însor cu donna Maria. De bună voie, din îndemnul inimii mele! Întreaga mea speranță, întreaga mea fericire își are temeiul în năzuința de a-i obține iertarea. Și apoi zic adio vanității! În brațele acestei ființe dragi voi găsi, ca și înainte, paradisul; toată gloria pe care o voi dobîndi, toată mărirea spre care mă voi ridica îmi vor oferi o dublă fericire, căci iubita o împarte cu mine, ceea ce mă va face să mă simt de două ori om. Rămîi cu bine! Trebuie să mă duc acolo! Trebuie să vorbesc cel puțin cu sora ei.

CARLOS: Așteaptă măcar pînă după-amiază!

CLAVIGO: Nici o clipă.

CARLOS *privește un timp tăcut în urma lui:* Iată unul care comite acum o nouă prostie! *Iese.*

ACTUL AL TREILEA

Locuința familiei Guilbert.
Sophie Guilbert. Marie Beaumarchais.

MARIE: L-ai văzut? Tremur toată! Ai vorbit cu el? Aproape să leșin cînd am auzit că o să vină. Și tu l-ai văzut? Nu, eu nu sînt în stare, nu-l voi vedea, nu pot să-l mai văd niciodată.

SOPHIE: Mi-am pierdut de tot cumpătul cînd l-am văzut trecînd pragul; căci nu l-am iubit oare și eu din adîncul sufletului, cu dragoste curată, ca pe un frate? Nu m-a jignit, nu m-a chinuit plecarea lui? ... Și acum reîntors plin de căință; cerșindu-mi iertarea! ... Surioară, are ceva fermecător în ființa sa, în tonul vocii sale. El...

MARIE: Nu, niciodată!

SOPHIE: Este tot cel pe care-l știi, are aceeași inimă bună, blîndă, simțitoare și încă aceeași pasiune impetuoasă. Aceeași lacomă dorință de-a fi iubit și sentimentul chinuitor de teamă, că va fi respins. Totul, totul e la fel! Și vorbește de tine, Marie, ca în zilele acelea fericite ale celei mai arzătoare iubiri? Îmi vine să cred că însăși ursitoarea ta bună a prilejuit acest răstimp de necredință și despărțire pentru a întrerupe monotonia și lîncezeala unei legături îndelungate, spre a da sentimentului o nouă prospețime.

MARIE: Vorbești în favoarea lui?

SOPHIE: Nu, surioară, nici nu i-am promis că o voi face. Dar, draga mea, văd lucrurile așa cum sînt. Tu și fratele nostru le judecați într-o lumină prea romantică. Ți s-a întîmplat și ție ceea ce i se întîmplă cîte unei fete cuminți... să-ți fie necredincios iubitul și să te părăsească! Că se întoarce, că pocăit vrea să îndrepte greșeala și să reînnoiască toate speranțele... asta e un noroc, căruia alta nu i-ar întoarce atît de ușor spatele.

MARIE: Mi s-ar frînge inima!
SOPHIE: Te cred. La început are să-ți fie tare greu, dar după primul şoc, te rog, draga mea, să nu consideri această teamă, această jenă care pare să-ți stăpînească simțurile drept o urmare a urei sau a aversiunii. Inima ta pledează mai mult decît crezi în favoarea lui şi tocmai pentru că doreşti cu ardoare să se întoarcă la tine, ți-e frică să-l revezi.
MARIE: Fie-ți milă de mine!
SOPHIE: Ai să fii fericită. Dacă-aş simți că-l dispreţuieşti, că ți-ar fi indiferent, n-aş mai rosti nici un cuvînt şi l-aş opri să mai dea ochii cu mine. Dar aşa draga mea... îmi vei fi recunoscătoare că te-am ajutat să treci peste această temătoare nesiguranță, care e o dovadă a celei mai adînci iubiri.

Intră **Buenco** *şi* **Guilbert.**

SOPHIE: Vino, Buenco! Vino şi tu Guilbert! Ajutați-mă să-i insuflu curaj şi hotărîre, acum la nevoie!
BUENCO: Aş vrea să-mi îngăduiți să spun: Nu-l primiți din nou!
SOPHIE: Buenco!
BUENCO: Mi se strînge inima de durere la gîndul că această ființă angelică are să fie a lui, după ce a ofensat-o atît de ruşinos, după ce a dus-o pînă în pragul morții... Să fie a lui?... De ce?... Cu ce răscumpără el tot răul pe care i l-a făcut?... Că se reîntoarce, că deodată binevoieşte să se reîntoarcă şi să spună: „Acum îmi place, acum o vreau!"... Ca şi cum sufletul acesta nobil ar fi o marfă dubioasă, pe care pînă la sfîrşit tot o azvîrli în brațele cumpărătorului, chiar dacă te-a chinuit pînă la sînge cu ofertele cele mai meschine, cu acea tîrguială dezgustătoare. Nu, eu nu voi fi pentru, chiar dacă însăşi inima donnei Maria ar vorbi în favoarea lui... Să se reîntoarcă şi de ce acum?... Tocmai acum?... A trebuit să aştepte intervenția unui frate curajos, de a cărui răzbunare să se teamă, pentru a veni ca un băiețandru să-şi ceară scuze?... E tot atît de nemernic pe cît e de laş!
GUILBERT: Vorbeşti ca un spaniol, care parcă n-ar cunoaşte pe spanioli. Ne aflăm în clipa asta într-o primejdie mai mare decît puteți crede.
MARIE: Bunul meu Guilbert!

GUILBERT: Am toată considerația pentru spiritul întreprinzător al fratelui nostru, am privit în tăcere demersul său îndrăzneț și doresc ca totul să iasă bine, ca Marie să se poate decide să acorde lui Clavigo mîna ei, căci... *surîzînd*... inima ei îi aparține.

MARIE: Ești crud.

SOPHIE: Ascultă-l, te rog să-l asculți!

GUILBERT: Fratele tău a obținut de la el o declarație care să-ți apere cinstea în ochii tuturor, și declarația asta o să ne ducă la pierzanie.

BUENCO: Cum?

MARIE: O, doamne!

GUILBERT: A scris-o în speranța că te va îndupleca. Dacă nu reușește s-o facă, va fi nevoit să recurgă la orice pentru a distruge hîrtia; este în stare s-o facă și o va face. Fratele tău vrea s-o tipărească și s-o răspîndească de cum se întoarce de la Aranjuez. Mă tem că nu se va mai întoarce niciodată, dacă nu cedezi.

SOPHIE: Dragul meu Guilbert!

MARIE: Mor de teamă.

GUILBERT: Clavigo nu-și poate permite ca declarația să apară. Dacă-l refuzi, și el este un om de onoare, va ieși înaintea fratelui tău și unul singur din ei va rămîne în viață; dar mort sau viu, fratele tău tot pierdut este. Căci e un străin în Spania! Ucigaș al acestui prețuit curtean!... Surioară, este foarte bine să ai gînduri și simțiri nobile; dar că să te distrugi pe tine și întreaga ta familie...

MARIE: Dă-mi un sfat Sophie, ajută-mă!

GUILBERT: Și tu, Buenco, spune că n-am dreptate!

BUENCO: Nu îndrăznește să facă așa ceva, se teme de moarte; altfel nici n-ar fi dat declarația, altfel nici nu i-ar propune donnei Maria să se căsătorească cu el.

GUILBERT: Cu atît mai rău; o să găsească mulți care-i vor face acest serviciu, mulți care să-l surprindă pe drum și să scurteze mișelește viața fratelui nostru. Ești oare atît de naiv, Buenco? Să nu aibă un om de la curte ucigași în solda lui?

BUENCO: Regele e mare și bun.

GUILBERT: Atunci du-te! Pătrunde prin toate zidurile ce-l înconjoară, treci peste gărzi, peste ceremonial, peste tot ceea ce curtenii lingușitori au ridicat ca să-l despartă de poporul său, și salvează-ne!... Dar cine vine?

Intră **Clavigo.**

CLAVIGO: Trebuie, trebuie s-o văd!

Marie *scoate un țipăt și cade în brațele* **Sophiei.**

SOPHIE: Ce cruzime! În ce situație ne pui! *Buenco și Guilbert se apropie de ea.*

CLAVIGO: Da, e ea! Ea este! Și eu sînt Clavigo... Ascultă-mă, scumpa mea, dacă nu vrei să te mai uiți la mine! Pe vremea cînd Guilbert m-a primit cu brațele deschise în casa sa, pe cînd eram un tînăr sărac și neînsemnat și-mi simțeam inima cuprinsă de o pasiune nestăpînită pentru tine, aveam oare vreun merit? N-a fost mai curînd o intimă potrivire a caracterelor, o înclinație tainică a inimii, faptul că nici tu n-ai rămas indiferentă și că după un timp îmi închipuiam, în vanitatea mea, că pusesem stăpînire pe această inimă? Și acum... nu sînt oare același? De ce n-aș putea spera? De ce să nu te rog? N-ai îmbrățișa oare un prieten, un iubit, pe care l-ai crezut dispărut într-o călătorie periculoasă și nefericită pe mare, dacă el s-ar întoarce pe neașteptate și ți-ar aduce drept ofrandă propria-i viață salvată? Să fi plutit eu oare în timpul acesta pe o mare mai puțin furtunoasă? Nu sînt oare pasiunile noastre cu care conviețuim într-o veșnică luptă, mai îngrozitoare, mai de neînvins ca acele valuri care-l aruncă pe nefericit departe de țărmul patriei sale? Marie! Cum mă poți urî, cînd eu n-am încetat nici o clipă să te iubesc? Prins în delirul vîrtejului, mi-am amintit mereu, în ciuda seducătoarei voci a vanității și mîndriei, de acele zile de fericită intimitate petrecute împreună, cînd, robit de farmecul tău, vedeam perindîndu-se în fața ochilor imaginile unui viitor plin de promisiuni. De ce n-ai vrea acum să împlinești, alături de mine, ceea ce speram odinioară? Refuzi să guști din fericire, pentru că un răstimp întunecat s-a interpus speranțelor noastre? Nu, draga mea, crede-mă, nici cele mai profunde bucurii din lume nu sînt pure. Soarta, pasiunile noastre pun stavilă celor mai mari desfătări. Oare să ne plîngem că am avut parte de același destin ca și ceilalți și să ne facem vinovați dînd cu piciorul acestui prilej de-a reface ce a fost, de-a răsplăti fapta curajoasă a unui frate de-o rară noblețe sufletească și de-a clădi temeinic propria noastră fericire pentru totdeauna?... Prieteni, voi cei pe care nu i-am meritat, dar

care trebuie să-mi fiți prieteni, pentru că sînteți prietenii virtuții la care mă reîntorc, uniți-vă ruga fierbinte cu implorarea mea! Marie! *Se aruncă la picioarele ei.* Marie! Nu mai îmi cunoști vocea? Nu mai distingi glasul inimii mele? Marie! Marie!

MARIE: Clavigo!

CLAVIGO *se ridică, îi ia mîna şi o sărută cu încîntare:* Mă iartă, mă iubeşte! *Îi îmbrățişează pe Guilbert şi pe Buenco.* Mă mai iubeşti încă! O, Marie, mi-o spunea inima! Ar fi trebuit să-ți cad în genunchi şi să-mi plîng în tăcere. durerea și căința; m-ai fi înțeles şi fără să rostesc un cuvînt, după cum eu îmi primesc iertarea fără ca tu să vorbeşti. Nu, acea subtilă afinitate a sufletelor noastre n-a pierit; nu, ele se înțeleg unul pe celălalt ca odinioară, cînd nu era nevoie de nici un cuvînt, de nici un semn pentru a ne comunica simțirile cele mai intime. Marie... Marie... Marie!...

Intră **Beaumarchais.**

CLAVIGO *se îndreaptă în grabă spre el:* Frate!

BEAUMARCHAIS: Îl ierți?

MARIE: Lăsați-mă, lăsați-mă! Nu mai știu ce-i cu mine. *Este scoasă afară.*

BEAUMARCHAIS: L-a iertat?

BUENCO: Se pare că da.

BEAUMARCHAIS: Nu-ți meriți fericirea.

CLAVIGO: Crede-mă, o simt!

SOPHIE *se reîntoarce:* Îl iartă. Un şuvoi de lacrimi a izbucnit din ochii ei. Să plec, a spus ea plîngînd, ca să-mi pot veni în fire! Îl iert... Ah, draga mea, a șoptit luîndu-mă de gît, de unde știe că-l iubesc într-atîta?

CLAVIGO *îi sărută mîna:* Sînt cel mai fericit om de sub soare. Frate!

BEAUMARCHAIS *îl îmbrățişează:* Din toată inima. Cu toate că mă simt dator să-ți mărturisesc: Nu te iubesc încă. Și acum ești al nostru și totul să fie dat uitării! Iată declarația pe care mi-ai dat-o. *O scoate din buzunar, o rupe şi i-o dă.*

CLAVIGO: Sînt al vostru, pentru totdeauna al vostru.

SOPHIE: Te rog să pleci, să nu-ți mai audă vocea și să se poată linişti.

CLAVIGO *îmbrățișîndu-i pe rînd:* Rămîneți cu bine! Cu bine! Şi mii de sărutări îngerului meu, Marie! *Iese.*

BEAUMARCHAIS: Poate că e bine aşa, cu toate că aş fi dorit să fie altfel. *Zîmbind.* Ce inimă bună are o astfel de fată... Şi dragi prieteni, trebuie s-o spun: asta a fost părerea, chiar dorinţa, ambasadorului nostru, ca Marie să-l ierte şi o căsătorie fericită să pună capăt acestei istorii supărătoare.

GUILBERT: Şi eu mi-am venit din nou în fire.

BUENCO: Este cumnatul vostru... deci adio! N-o să mai calc pragul acestei case.

BEAUMARCHAIS: Domnul meu!

GUILBERT: Buenco!

BUENCO: Eu unul îl urăsc pînă la judecata de apoi. Şi băgaţi bine de seamă cu ce fel de om aveţi de-a face! *Iese.*

GUILBERT: E un ghinionist melancolic. Dar cu timpul o să se lase el înduplecat, dacă vede că totul merge bine.

BEAUMARCHAIS: Şi totuşi m-am grăbit cînd i-am înapoiat declaraţia.

GUILBERT: Lasă! Nu-ţi mai face gînduri negre!

ACTUL AL PATRULEA

Locuința lui Clavigo.
Carlos.

CARLOS: Cînd omul dovedește prin risipă sau prin alte nebunii că și-a pierdut mintea este pus din oficiu sub tutelă. E bine că se procedează așa! Și dacă stăpînirea, care de altfel nu se prea sinchisește de noi, o face, de ce n-am face-o și noi pentru un prieten! Clavigo, te afli într-o situație spinoasă! Dar mai am încă o speranță. Și dacă mai ești doar pe jumătate atît de docil pe cît ai fost, atunci ar mai fi timp să te opresc să faci o prostie, care judecînd după temperamentul tău viu, firea ta sensibilă, ar însemna pacostea vieții tale și te-ar băga înainte de vreme în mormînt. Vine!

Clavigo *intră preocupat.*

CLAVIGO: Bună ziua, Carlos.
CARLOS: Cam trist, cam forțat: bună ziua! În dispoziția asta te întorci de la logodnica ta?
CLAVIGO: E un adevărat înger. Sînt oameni foarte de treabă.
CARLOS: Doar n-o să vă grăbiți chiar așa cu nunta? Să mai aibă omul timp să-și facă un costum brodat de mare ținută!
CLAVIGO: Fie că glumești sau nu, la nunta noastră n-o să se împăuneze nimeni cu costume de gală.
CARLOS: Cred și eu!
CLAVIGO: Fericirea de a fi împreună, armonia dintre sufletele noastre vor fi singura strălucire a acestei zile festive.
CARLOS: O să faceți deci o nuntă modestă, fără zarvă?
CLAVIGO: Ca cei ce simt că fericirea lor e în ei înșiși.
CARLOS: În împrejurările de față e foarte bine așa.
CLAVIGO: Ce împrejurări? Ce vrei să spui referindu-te la împrejurări.

CARLOS: După cum stau lucrurile, după cum se prezintă situația.

CLAVIGO: Ascultă Carlos, nu pot să sufăr din partea prietenilor tonul acesta reținut. Ştiu prea bine că nu eşti de acord cu această căsătorie; totuşi, dacă ai ceva de spus, dacă vrei să-mi aduci argumente împotriva ei, atunci spune-mi-o deschis! Cum stau lucrurile? Cum se prezintă situația?

CARLOS: Se intîlneşte omul în viață cu multe lucruri neaşteptate, ciudate, şi ar fi rău dacă totul şi-ar urma obişnuitul făgaş. Lumea n-ar mai avea de ce să se mire, despre ce să şuşotească, ce să critice în societate.

CLAVIGO: O să stîrnească vîlvă.

CARLOS: Nunta lui Clavigo? Se înțelege! Cîte fete din Madrid nu te aşteaptă, cîte nu speră să le devii soț, şi-acum le joci festa asta!

CLAVIGO: Asta-i situația.

CARLOS: Ciudat! Am cunoscut puțini bărbați care să fi făcut o impresie atît de profundă asupra femeilor ca tine. Pretutindeni sînt fete bune, care nu fac altceva decît să urzească planuri peste planuri, cum să pună mîna pe tine. Una se bizuie pe frumusețe, alta aruncă în balanță bogăția, poziția ei, inteligența, rudele. Cîte complimente nu mi s-au făcut de dragul tău! Căci să judecăm drept, nici nasul meu cîrn, nici părul meu creț, nici cunoscutul meu dispreț pentru femei nu pot da prilej de laudă!

CLAVIGO: Îți bați joc de mine!

CARLOS: Dacă nu mi-ar fi trecut prin mînă oferte scrise, smîngălite de propriile lor lăbuțe delicate, bilete cu atîtea greşeli ortografice cîte poate conține o scrisoare de dragoste autentică, aşternută pe hîrtie de o fată! Cîte femei drăguțe nu mi-au căzut în plasă cu această ocazie!

CLAVIGO: Şi de ce nu mi-ai spus nimic de toate astea?

CARLOS: Pentru că n-am vrut să te plictisesc cu fleacuri şi pentru că nu mi-am putut niciodată închipui că ai fi luat vreuna în serios. Clavigo, soarta ta mi-a stat la inimă tot atît de mult ca propria mea soartă! Ești singurul meu prieten; oamenii îmi sînt toți insuportabili, și-acum începi și tu să devii nesuferit.

CLAVIGO: Te rog să încetezi!

CARLOS: Pune foc să mistuie pînă în temelii casa cuiva, pe care a clădit-o timp de zece ani și apoi trimite-i un duhov-

nic, care să-i propovăduiască răbdare creştinească! Bine faci cînd nu-ţi pasă de nimeni altul, decît de tine; oamenii nu merită...

CLAVIGO: Te laşi din nou cuprins de gînduri negre?

CARLOS: Şi dacă m-aş cufunda din nou în mizantropie, tu ai fi vinovat şi nimeni altul. Îmi ziceam: la ce i-ar folosi acum partida cea mai avantajoasă lui, care deşi fără blazon, ar fi putut ajunge foarte departe; dar cu un asemenea spirit, cu asemenea însuşiri este lipsă de răspundere... este intolerabil să rămînă ceea ce este... Mi-am făcut un plan. Există puţini oameni atît de întreprinzători, atît de maleabili, atît de spirituali şi de diligenţi în acelaşi timp. Clavigo este priceput în toate; ca arhivar al regelui poate dobîndi repede cunoştinţele fundamentale, se va face necesar şi, presupunînd că intervine o schimbare, ajunge ministru.

CLAVIGO: Îţi mărturisesc că adesea visam şi eu la fel!

CARLOS: Nu-i vorba de un vis! Atît de sigur cum, ajuns la turn, mă caţăr pe el, dacă am pornit cu hotărîrea nestrămutată să nu mă dau bătut, pînă nu ating vîrful, tot atît de sigur ai fi învins şi tu toate obstacolele. Şi după aceea nu mi-ar mai fi fost teamă de rest. Nu provii dintr-o familie bogată, cu atît mai bine; asta te-ar fi făcut mai aprig la cîştig şi mai atent la păstrarea lui. Şi cine taie şi spînzură fără să se îmbogăţească e un prost. Apoi nu văd de ce ţara asta n-ar fi datoare să plătească biruri ministrului precum i le plăteşte regelui. Acesta îşi pune la bătaie numele, iar celălalt forţele. Şi abia după ce aş fi dus toate aceste treburi la bun sfîrşit, aş fi căutat o partidă bună pentru tine. Vedeam în închipuirea mea unele familii nobile care ar fi trecut cu vederea originea ta, altele, din cele mai bogate, care ţi-ar fi pus bucuroase la dispoziţie mijloacele necesare poziţiei tale, numai pentru ca să poată avea şi ele parte de strălucirea celui de-al doilea om în regat... şi acum...

CLAVIGO: Eşti nedrept, subestimezi poziţia mea actuală. Şi ce te face să crezi că nu pot ajunge mai departe, că nu pot înainta cu paşi mai mari?

CARLOS: Dragă prietene, încearcă să rupi inima unei tulpine; ea va da iarăşi şi iarăşi colţ şi nenumărate lăstare, va creşte o tufă deasă, dar înfăţişarea de-o regească mîndreţe a tulpinei purtate de primul avînt n-o va mai avea niciodată. Şi nu-ţi închipui că la Curte această căsătorie va

fi privită cu indiferență. Ai uitat oare că oamenii te-au sfătuit să rupi legătura cu Marie? Să nu mai știi oare cine ți-a dat ideea înțeleaptă de a o părăsi? Să ți-i număr pe degete?

CLAVIGO: Și pe mine m-a chinuit gîndul că puțini vor fi aceia care să încuviințeze acest pas.

CARLOS: Nimeni nu va fi de acord! Și cum să nu se revolte prietenii tăi sus-puși că, fără să-i întrebi, fără să le ceri sfatul, te-ai aruncat în brațele ei ca un băiețel nesocotit care-și aruncă banii în vînt cumpărînd la piață nuci găunoase.

CLAVIGO: Ești necuviincios Carlos și exagerezi.

CARLOS: Nicidecum. Consider că e posibil ca orbit de pasiune să faci o năzbîtie ciudată. Să te însori cu o cameristă, pentru că e frumoasă ca un înger! Prea bine; omul este criticat și totuși lumea îl invidiază.

CLAVIGO: Lumea, mereu lumea.

CARLOS: Știi că nu cer de frică aprobarea semenilor, totuși un lucru e foarte adevărat: cine întreprinde ceva fără să se gîndească la aprobarea celorlalți, acționează în defavoarea sa; și dacă lumea nu te admiră sau nu te invidiază, nu ești fericit.

CLAVIGO: Lumea judecă după aparențe. Cel ce-i stăpîn pe inima donnei Maria este de invidiat!

CARLOS: Un lucru nu poate să pară mai mult decît este. Dar, desigur, m-am gîndit și la faptul că trebuie să fie vorba de calități ascunse care fac ca fericirea ta să fie demnă de invidiat, căci ceea ce vezi cu propriii tăi ochi, ceea ce poți cuprinde cu mintea...

CLAVIGO: O să mă nenorocești!

CARLOS: Cum de s-a întîmplat? se va întreba lumea în oraș. Cum s-a ajuns aici? o să se întrebe cei de la Curte. Pentru dumnezeu cum de s-a întîmplat așa ceva? Este săracă, n-are nici poziție socială; dacă Clavigo n-ar fi avut o aventură, cu ea, nici nu s-ar ști că există pe lumea asta. Se spune că e bine crescută, plăcută, inteligentă!... Cine ia pentru atîta lucru o fată în căsătorie? Toate acestea trec în primii ani de căsnicie... Ah! spune unul, se zice că-i frumoasă, încîntătoare, neobișnuit de frumoasă... Ei, atunci mai înțeleg, spune altul...

CLAVIGO *încurcat, oftează din adîncul inimii:* Ah!

CARLOS: Frumoasă? Ei, zice una, merge. N-am mai văzut-o de șase ani, între timp se mai schimbă omul, spune alta.

Să ne uităm bine la ea că o s-o scoată curînd în lume, adaugă a treia. Şi se întreabă, privesc, aşteaptă, arată nerăbdare, îşi amintesc mereu de orgoliosul Clavigo care nu apărea nicicînd în public fără să prezinte triumfător societăţii o spaniolă impunătoare, splendidă, trufaşă, ai cărei sîni plini, obraji îmbujoraţi, ochi arzători păreau să întrebe lumea din jur: nu sînt oare demnă de însoţitorul meu? O spaniolă care, în exuberanţa ei, lăsa cît de mult să-i fluture trena în vînt pentru a da înfăţişării ei mai mult respect şi a dovedi că este vrednică de toată stima... Iar acum, iată-l pe Clavigo... şi tuturor le piere graiul... alături de franţuzoaica lui pricăjită, cu ochii duşi în fundul capului, călcînd cu paşii ei mărunţi şi căreia îi stă scrisă pe faţă tuberculoza, chiar dacă şi-a dat obrazul cu alb şi roşu ca să ascundă paloarea morţii. Frate, înnebunesc, dau bir cu fugiţii, cînd oamenii mă opresc şi mă tot întreabă şi mă descos şi nu pot înţelege...

CLAVIGO: *apucîndu-l de mînă:* Prietene, frate, mă aflu într-o situaţie îngrozitoare. Îţi spun, îţi mărturisesc că m-am speriat cînd am revăzut-o. Ce desfigurată este... ce palidă, ce istovită! Şi vinovatul sînt eu, trădarea mea-i de vină!

CARLOS: Fleacuri! Gărgăuni! Era bolnavă de cînd idila voastră era încă în plină desfăşurare. Ţi-am spus-o de mii de ori, dar voi îndrăgostiţii n-aveţi nici ochi să vedeţi, nici urechi să auziţi. Dragă Clavigo, situaţia este detestabilă! Să nu te mai gîndeşti la nimic, să uiţi totul! O femeie bolnavă, care va transmite maladia urmaşilor, astfel încît toţi copiii şi nepoţii tăi să se stingă încet la o anumită vîrstă ca opaiţul unui cerşetor... Un bărbat care ar putea fi întemeietorul unei familii, care poate în viitor... Simt cum înnebunesc, cum îmi pierd minţile!

CLAVIGO: Ce să-ţi spun, Carlos! Cînd am revăzut-o, în prima clipă de încîntare, avîntul inimii s-a îndreptat către ea... şi vai!... cînd a trecut... mi-a trezit milă..., o adîncă şi tandră compătimire: dar dragoste... vezi! Era ca şi cum în preaplinul bucuriilor, mîna rece a morţii mi-ar fi răspîndit în trup fiori de gheaţă. M-am străduit să fiu vesel, să mă prefac faţă de cei din jurul meu că sînt fericit... dar totul trecuse, totul părea atît de forţat, încît m-a cuprins teama. Ar fi trebuit şi ei să-şi dea seama, dacă n-ar fi fost atît de desperaţi.

CARLOS: Pe mii de draci! Şi vrei să te însori cu ea? *Clavigo cufundat în gînduri nu răspunde.* S-a zis cu tine! Eşti

pierdut pe vecie! Rămîi cu bine, frate și lasă-mă să uit totul, să-mi petrec viața singuratică scrîșnind din dinți la gîndul că ți-a fost dat să te lași orbit! Ce istorie mai e și asta! Să te faci de rîs în ochii lumii, fără să culegi rodul unei pasiuni, fără să-ți satisfaci o plăcere! Să te alegi din această poznă și cu o boală, care ruinîndu-ți pe nesimțite puterile stîrnește totodată și dezgustul oamenilor!

CLAVIGO: Carlos! Carlos!

CARLOS: De nu te-ai fi înălțat niciodată pentru ca să nu cazi niciodată! Cum vor judeca ei toată povestea asta! Iată, a venit deci fratele! vor spune. Trebuie să fie un bărbat curajos, l-a băgat în sperieți, nu s-a încumetat să încrucișeze spada cu el. Ei bine, o să zică fanfaronii de la Curte, se vede din nou că nu-i cavaler. Ehei! strigă unul și-și trage pălăria pe ochi, să fi avut eu de-a face cu franțuzul!, și se bate pe burtă acel ipochimen care poate n-ar fi vrednic nici grăjdar să-ți fie.

CLAVIGO, *vădit înfricoșat, se agață plîngînd de gîtul lui Carlos:* Salvează-mă! Prietene! Bunul meu prieten, scapă-mă! Scapă-mă de dublul sperjur, de rușinea asta imensă, de mine însumi... simt că-mi crapă obrazul.

CARLOS: Bietul, sărmanul de tine! Am nădăjduit că ai depășit aceste crize juvenile, aceste izbucniri de plîns, această melancolie ucigătoare, am sperat să nu te mai văd, pe tine care ești bărbat, cutremurat, cu inima prinsă în chingă de durerea pe care odinioară ți-o plîngeai adesea la pieptul meu. Capul sus, curaj Clavigo!

CLAVIGO: Lasă-mă să plîng. *Se prăbușește într-un fotoliu.*

CARLOS: Păcat de tine că ai apucat pe un drum pe care n-ai să-l străbați pînă la capăt. De simțirea ta, de convingerile tale, care ar face fericit un cetățean obișnuit, a trebuit să legi această nefericită ambiție de mărire. Și ce-i mărirea, Clavigo? Să urci înaintea celorlalți treptele rangului și ale considerației? Să nu crezi una ca asta! Dacă inima ta nu-i mai puternică decît inimile celorlalți. dacă nu ești în stare să treci cu seninătate peste situații care l-ar înspăimînta pe omul obișnuit, în acest caz nu ești, în ciuda decorațiilor și ordinelor, în pofida coroanei însăși, decît un om de rînd. Vino-ți în fire, liniștește-te! *Clavigo se ridică, îl privește pe Carlos îi dă mîna pe care acesta i-o strînge cu putere.* Hai, haide prietene! Hotărăște-te! Iată, vreau să fac tot ce-mi stă în putință, vreau

să spun: Uite, aici ai două propuneri în cumpănă egală. Ori te însori cu Marie şi-ţi găseşti fericirea într-o viaţă tihnită, burgheză, în paşnicele bucurii mărunte ale căminului, ori îţi continui cariera, urmînd calea gloriei spre ţelul apropiat. Vreau să merg drept la ţintă şi să spun: Talgerele sînt în cumpănă dreaptă, rămîne ca tu să iei hotărîrea care din ele să coboare! Dar decide-te! Nimic nu-i mai deplorabil în lumea asta decît un om care nu se poate hotărî, care oscilează între două simţiri, care tare ar vrea să le îmbine pe amîndouă, fără să înţeleagă că nimic nu le poate uni, decît tocmai îndoiala, neliniştea care-l chinuie. Haide, căsătoreşte-te cu Marie, poartă-te ca un om cinstit, care îşi sacrifică fericirea vieţii pe altarul cuvîntului dat, care consideră că este de datoria sa să repare ceea ce a stricat; ca un bărbat care n-a lărgit sfera pasiunilor şi a activităţii sale decît pentru a fi în stare să îndrepte greşeala comisă, bucură-te deci de fericire în tihna familială, savurează liniştea unei conştiinţe împăcate şi toată mulţumirea hărăzită oamenilor în stare să-şi făurească singuri norocul şi să-i fericească pe cei dragi... Decide-te şi voi spune că eşti un om întreg...

CLAVIGO: Dă-mi o scînteie din puterea ta, din curajul tău, Carlos!

CARLOS: Scînteia e ascunsă în sufletul tău şi eu am să mă străduiesc s-o fac să devină flacără. Priveşte pe celălalt talger fericirea şi mărirea ce te aşteaptă. Nu vreau să-ţi descriu aceste perspective în culori vii şi poetice; imaginează-ţi singur cît sînt de strălucitoare, cum le vedeai foarte clar cu ochii minţii înainte ca franţuzul iute la mînie să te fi descumpănit. Dar chiar în această împrejurare, fii om întreg şi mergi drept pe drumul tău, fără să te uiţi în dreapta şi în stînga! Fie ca inima ta să-şi deschidă porţile şi să te însufleţească certitudinea măreaţă că oamenii neobişnuiţi se deosebesc de cei obişnuiţi tocmai prin faptul că îndatoririle lor diferă de obligaţiile omului de rînd; că cel, a cărui chemare este să cuprindă, să stăpînească, să păstreze un vast domeniu, n-are de ce să-şi reproşeze că a neglijat lucruri mărunte, că a sacrificat nimicuri binelui obştesc. Dacă creatorul procedează aşa în sfera naturii şi regele în stat, de ce n-am face-o şi noi pentru a ne apropia de chipul şi înfăţişarea lor?

CLAVIGO: Carlos, eu sînt un om neînsemnat.

CARLOS: Nu sîntem neînsemnaţi dacă împrejurările ne dau de furcă; sîntem mici numai cînd ne lăsăm învinşi de ele. Doar o clipă de răbdare şi ai să-ţi vii în fire. Leapădă-te de tot ce a mai rămas din acea deplorabilă pasiune, care ţi se potriveşte astăzi tot atît de puţin ca hăinuţa cenuşie şi aerul de modestie cu care ai venit la Madrid. Pentru ceea ce fata asta a făcut pentru tine ai răsplătit-o destul; şi faptul că-i datorezi primul tău succes de public... Oh! alta ar fi făcut pentru plăcerea de a te avea în preajma ei tot atît şi poate mai mult, fără să aibă asemenea pretenţii... Ţi-ar trece oare prin cap să împarţi cu învăţătorul tău averea, pentru că te-a învăţat acum treizeci de ani abecedarul? Ce zici, Clavigo?

CLAVIGO: Tot ce spui e bine şi frumos; judecînd în mare, ai dreptate, poate fi aşa; dar cum să ieşim din încurcătura în care ne aflăm? Gîndeşte-te la un sfat, găseşte o portiţă de scăpare şi apoi vorbeşte!

CARLOS: De acord! Deci te-ai hotărît?

CLAVIGO: Determină-mă să mă pot hotărî şi apoi o voi face. Nu mai pot judeca; judecă tu pentru mine!

CARLOS: Ei bine. Mai întîi te duci şi-i fixezi domnului o întîlnire într-un loc neutru şi apoi îi ceri, cu spada în mînă, declaraţia pe care i-ai dat-o forţat, într-o clipă de nesocotinţă.

CLAVIGO: Declaraţia este deja în posesia mea, Beaumarchais a rupt-o şi mi-a înapoiat-o.

CARLOS: Foarte bine, foarte bine! Ai făcut pasul ăsta... şi m-ai lăsat să mai pledez atîta?... Deci s-o scurtăm! Îi scrii cu tot calmul că nu găseşti cu cale să te căsătoreşti cu sora lui; motivul l-ar putea afla dacă ar binevoi să vină la noapte, însoţit de un prieten şi cu orice armă ar dori într-un loc oarecare. Şi apoi iscăleşti... Hai, Clavigo, scrie! Eu îţi sînt martor la duel... şi-ar trebui să-şi bage dracul coada... *Clavigo se îndreaptă spre masă.* Ascultă-mă! Doar o vorbă! Dacă stau şi mă gîndesc bine, este o porpunere prostească. Dar ce-am ajuns noi, de ne primejduim viaţa pentru un aventurier mînios? Nici purtarea acestui om, nici starea lui socială nu merită să-l considerăm egalul nostru. Ascultă-mă deci! Dacă-l acuz pe linie penală că a venit pe ascuns la Madrid, că s-a anunţat şi a pătruns la tine în casă sub un nume fals, împreună cu un complice, că şi-a cîştigat mai întîi încrederea ta vorbindu-ţi prieteneşte, apoi te-a încolţit pe neaşteptate, forţîndu-te să-i dai

o declarație cu care a plecat s-o răspîndească în public — toate astea o să-l ducă la pierzanie; să simtă pe pielea lui ce înseamnă să te războiești în timp de pace cu un cetățean spaniol.

CLAVIGO: Ai dreptate.

CARLOS: Dar dacă, pînă cînd procesul își ia cursul, timp în care acest domn ne-ar putea face diverse pozne, am juca comedia știută și fără multă vorbă i-am pune mîna în gît?

CLAVIGO: Te înțeleg și știu prea bine că ești în stare s-o faci.

CARLOS: Ei bine! Cum să nu-mi treacă prin cap una ca asta mie, care sînt în slujba Curții de douăzeci și cinci de ani și-am văzut cu ochii mei obrazul celor mai de seamă oameni ai regatului năpădit de broboanele fricii, să înscenez o astfel de farsă! Și acestea fiind zise, îmi lași mînă liberă; nu trebuie să întreprinzi nimic, nu ești obligat să scrii nimic. Cine îl bagă pe frate la închisoare dă să se înțeleagă, ca într-o pantomimă, că n-o dorește pe soră.

CLAVIGO: Nu Carlos! Fie ce-o fi, dar asta nu pot, nu vreau să accept! Beaumarchais este un om demn și n-are de ce să piară într-o închisoare infamă cînd luptă pentru o cauză dreaptă. Altă propunere, Carlos! Fă altă propunere.

CARLOS: Nu fi copil! Doar n-o să-l mîncăm, o să fie tratat omenește și bine îngrijit, și oricum, nu poate să dureze cine știe cît. Căci vezi tu, cînd o să simtă că-i lucru serios, zelul său teatral o să dispară, desigur, o să se întoarcă în Franța cu coada între picioare și-o să-ți mulțumească politicos, dacă i se va oferi surorii sale o rentă anuală, singurul lucru pe care poate l-a urmărit.

CLAVIGO: Bine, fie cum zici! Poartă-te însă bine cu el!

CARLOS: Nici o grijă!... Încă o măsură de prevedere! Nu se poate ști cum umblă vorba, cum află el, cum dă buzna peste tine și tot planul se năruie. De aceea pleacă din casa ta, fără ca vreun servitor să știe încotro te îndrepți. Poruncește să ți se împacheteze doar strictul necesar. Îți trimit eu o slugă, care să ți le care și să te ducă într-un loc, unde nici sfînta Hermandad[6] nu te poate găsi. Am întotdeauna la dispoziție cîteva asemenea cotloane. La revedere.

CLAVIGO: Te las cu bine!

CARLOS: Haide, grăbește-te! Și cînd toate vor fi trecut, frate, ce o să ne mai desfătăm!

Locuința lui Guilbert.
Sophie Guilbert. Marie Beaumarchais *lucrînd.*

MARIE: Buenco a plecat așa deodată?

SOPHIE: Este de înțeles. Te iubește. Cum ar fi putut suporta prezența cuiva pe care are duble motive să-l urască.

MARIE: E cel mai bun, cel mai virtuos om pe care l-am cunoscut vreodată. *Arătîndu-i lucrul de mînă.* S-o fac oare așa? O încrețesc aici puțin și capătul îl prind sus. O să stea frumos.

SOPHIE: Foarte bine! Și eu am să pun o panglică galben-pai la boneta mea. Nici o culoare nu-mi șade mai bine. Zîmbești?

MARIE: Rîd de mine. Noi, fetele, sîntem totuși niște ființe ciudate: abia înălțăm puțin capul, că ne și gîndim la panglici și găteli.

SOPHIE: Nu-ți poți reproșa așa ceva; din clipa în care Clavigo te-a părăsit, nimic nu ți-a mai bucurat sufletul. *Marie tresare speriată și se uită spre ușă.* Ce-i cu tine?

MARIE *neliniștită:* Mi s-a părut că vine cineva! Biata mea inimă! De la ea o să mi se tragă moartea. Pune mîna și vezi cum bate cuprinsă de-o spaimă zadarnică!

SOPHIE: Liniștește-te! Ești foarte palidă! Te rog, draga mea!

MARIE *cu mîna pe piept:* Tare m-apasă aici... Tare mă înțeapă aici... Asta o să-mi curme zilele.

SOPHIE: Cruță-te!

MARIE: Sînt o ființă smintită și fără de noroc. Durerea și bucuria mi-au măcinat, cu forța lor nezăgăzuită, biata mea viață. Îți mărturisesc, mă bucur doar pe jumătate că e din nou al meu. N-am să gust vreme îndelungată fericirea ce mă așteaptă în brațele lui, poate că n-o să-mi fie dat s-o gust deloc.

SOPHIE: Surioară, dragă, neasemuita mea surioară! Nutrind gînduri negre îți faci rău cu mîna ta.

MARIE: La ce bun să mă amăgesc?

SOPHIE: Ești tînără, fericită și poți spera încă totul.

MARIE: Speranța! Dulcele și unicul balsam al vieții îmi farmecă adesea sufletul. Visuri îndrăznețe, tinerești se întrupează și trec prin fața ochilor mei, însoțesc silueta iubită a bărbatului fără de seamăn, pe care-l pot numi din nou al meu. Sophie, ce fermecător este! De cînd nu l-am mai văzut, el — nu știu cum să spun — toate marile

lui însuşiri, care odinioară dormeau ascunse în modestia sa, au ieşit la lumină. A devenit bărbat, şi cu acest sentiment curat al valorii proprii, cu care îşi face marcată prezenţa, sentiment neumbrit de mîndrie sau de vanitate, cucereşte toate inimile... Şi el să devină soţul meu? ... Nu, surioară, n-am fost vrednică de el... şi acum sînt şi mai puţin!

SOPHIE: Ia-l de bărbat şi fii fericită!... Îl aud venind pe fratele nostru!

Intră **Beaumarchais.**

BEAUMARCHAIS: Unde-i Guilbert?

SOPHIE: E plecat de cîtva timp; nu poate să mai întîrzie mult.

MARIE: Ce ai, frăţioare? ... *Se ridică brusc şi-l ia de gît.* Dragă frate, ce-i cu tine?

BEAUMARCHAIS: Nimic! Lasă-mă, scumpa mea Marie!

MARIE: Dacă sînt scumpa ta Marie, spune-mi ce ai pe inimă!

SOPHIE: Lasă-l! Bărbaţii fac adesea mutre, fără să aibă neapărat un motiv.

MARIE: Nu, nu. Îţi cunosc faţa doar de puţin timp; dar ea îmi destăinuie toate simţirile tale, îţi citesc pe frunte fiecare sentiment al sufletului tău deschis şi curat. E ceva care te nedumereşte. Spune, ce este?

BEAUMARCHAIS: Nu-i nimic, dragele mele. Sper că în fond nu e nimic. Clavigo...

MARIE: Ce spui?

BEAUMARCHAIS: Am trecut pe la Clavigo. Nu era acasă.

SOPHIE: Şi asta te nelinişteşte?

BEAUMARCHAIS: Portarul mi-a spus că a plecat într-o călătorie, dar că nu ştie încotro; nu ştie nimeni cît timp va lipsi. Dacă se ascunde?! Şi dacă a plecat într-adevăr într-o călătorie? De ce o face? Cu ce scop?

MARIE: Să aşteptăm.

BEAUMARCHAIS: Vorbele tale mint. Paloarea obrajilor tăi, tremurul ce te-a cuprins sînt mărturie vie că nu poţi aştepta. Draga mea surioară! *O cuprinde în braţe.* Pe inima asta care bate, care tremură înspăimîntată îţi jur! Ascultă-mă, doamne, dumnezeul meu, tu care eşti dreptatea! Ascultaţi-mă voi, toţi sfinţii! Ai să fii răzbunată dacă el... îmi pierd minţile la acest gînd... ar cădea din nou în aceeaşi

greşeală, dacă s-ar face vinovat de un îndoit şi îngrozitor sperjur, dacă şi-ar bate joc de nenorocirea noastră... Nu, nu-i cu putinţă... vei fi răzbunată!

SOPHIE: Nu-i încă timpul, prea te pripeşti. Cruţ-o, te rog, frăţioare. *Marie se aşază pe un scaun.* Ce-i cu tine? Îţi vine rău?

MARIE: Nu, n-am nimic. Nu mai fi atît de îngrijorată.

SOPHIE *îi întinde un pahar cu apă:* Bea puţină apă!

MARIE: Lasă! La ce bun? ... Ei bine, fie, dă-mi-l!

BEAUMARCHAIS: Unde-i Guilbert? Unde-i Buenco? Trimite-le, te rog, vorbă să vină. *Sophie iese.* Cum te simţi, Marie?

MARIE: Bine, destul de bine! Crezi oare frăţioare că...?

BEAUMARCHAIS: Ce să cred, draga mea?

MARIE: Ah!

BEAUMARCHAIS: Nu mai poţi respira?

MARIE: Bătaia sălbatică a inimii mă înăbuşă.

BEAUMARCHAIS: N-aveţi un medicament pentru astfel de cazuri? N-ai cumva nevoie de vreun leac care să-ţi curme răul?

MARIE: Ştiu eu unul şi de mult îl rog pe dumnezeu să mi-l trimită.

BEAUMARCHAIS: Îl vei avea[7] şi sper că eu ţi-l voi aduce.

MARIE: Fie cum spui.

Intră **Sophie.**

SOPHIE: Un curier mi-a înmînat scrisoarea asta; vine de la Aranjuez.

BEAUMARCHAIS: Este sigiliul şi scrisul ambasadorului nostru.

SOPHIE: I-am spus să descalece şi să bea ceva răcoritor; n-a primit pentru că spunea că are mai multe depeşe de dus.

MARIE: Nu vrei, draga mea, să trimiţi fata după doctor?

SOPHIE: Ce ai? Doamne dumnezeule, ţi-e rău?

MARIE: Mă înspăimînţi atît încît pînă la urmă n-am să mai îndrăznesc să-ţi cer un pahar cu apă... Sophie!... Frate! ...Ce stă în scrisoare? Uite-te cum tremură! Cum îi piere tot curajul!

SOPHIE: Frate, dragă frate! *Beaumarchais se aşază fără să scoată o vorbă într-un fotoliu şi scapă scrisoarea din mînă.* Frăţioare! Ridică scrisoarea şi citeşte-o!

MARIE: Dă-mi-o s-o citesc! Trebuie... *Vrea să se ridice.* Vai! Presimt. Este sfîrşitul. Surioară, îndură-te, grăbeşte-te şi dă-mi lovitura de graţie! Ne trădează! ...

BEAUMARCHAIS *ridicîndu-se din fotoliu:* Ne trădează! *Lovindu-şi cu mîna fruntea şi pieptul.* Aici e totul atît de împietrit, atît de mort e sufletul meu, ca şi cum un trăsnet mi-ar fi paralizat simţurile. Marie! Marie! Te-a trădat! ... Şi eu stau aici cu mîinile încrucişate! Încotro să mă îndrept? ... Ce să fac? ... Nu văd nimic, nici o ieşire, nici o scăpare! *Se aruncă în fotoliu.*

Intră **Guilbert**

SOPHIE: Guilbert! Dă-ne un sfat! Ajută-ne! Sîntem pierduţi!

GUILBERT: Ce spui, femeie!

SOPHIE: Citeşte, te rog citeşte! Ambasadorul anunţă pe fratele nostru că Joseph Clavigo l-a dat în judecată pentru că s-ar fi furişat sub un nume fals în casa sa, l-ar fi surprins în pat, l-ar fi ameninţat cu pistolul şi l-ar fi forţat să iscălească o declaraţie injurioasă; iar dacă nu părăseşte repede Spania, îl vor băga la închisoare, de unde nici măcar însuşi ambasadorul n-o să fie în stare să-l scoată.

BEAUMARCHAIS *sărind ca ars:* Da, s-o facă! N-are decît s-o facă! Să mă tîrască la închisoare! Dar să mă înşface de lîngă cadavrul lui, din locul unde mă voi desfăta văzîndu-l fără viaţă... O sete feroce, îngrozitoare de a-i vărsa sîngele îmi umple toată fiinţa. Îţi mulţumesc, ţie, doamne, că-i dai omului în clipele cele mai grele de neîndurătoare şi arzătoare suferinţă o mîngîiere, o consolare! Cît de aprig mă cuprinde setea de răzbunare! Cum acest bărbătesc sentiment mă smulge din starea de tîmpă nehotărîre, dînd aripi sufletului meu zdrobit. Răzbunare! Ce bine mă simt! Cum ard de nerăbdare să-l prind şi să-l nimicesc!

SOPHIE: Eşti îngrozitor, frate!

BEAUMARCHAIS: Cu atît mai bine... Ah! N-am nevoie de spadă, nici de pistol! Cu mîinile astea vreau să-l sugrum, să-mi fie plăcerea deplină! A mea şi numai a mea satisfacţia că l-am ucis!

MARIE: Inima mea! Inima!

BEAUMARCHAIS: Nu te-am putut salva, în schimb vei fi răzbunată. Dau eu de urma lui, pofta mă îndeamnă să-i muşc din carne, să-i beau sîngele. Să fi devenit oare o

fiară turbată? Dorința de a-l ucide îmi biciuie simțurile, îmi ține încordat fiecare nerv! Aş urî pe veci pe cel ce-ar încerca să-l omoare otrăvindu-l sau l-ar trimite pe lumea cealaltă mişeleşte. Ajută-mă Guilbert să-l caut! Unde-i Buenco! Ajută-mă să dau de el!

GUILBERT: Salvează-te! Salvează-te pe tine! Ți-ai ieșit din fire.

MARIE: Fugi, frate!

SOPHIE: Du-l dincolo, o să-și ucidă sora.

Intră **Buenco.**

BUENCO: Haide, domnul meu! Pleacă! Am prevăzut eu asta. Am deschis bine ochii. Şi-acum sînt pe urmele dumitale, și ești pierdut dacă nu părăseşti fără întîrziere Madridul.

BEAUMARCHAIS: Niciodată! Unde-i Clavigo?

BUENCO: Nu știu.

BEAUMARCHAIS: Ba ştii prea bine. Te rog în genunchi, spune-mi!

SOPHIE: Pentru Dumnezeu, Buenco!

MARIE: Vai, aer! Aer! *Leşină.* Clavigo!...

BUENCO: Ajutor, moare Marie!

SOPHIE: Nu mă părăsi, doamne dumnezeule! Pleacă, frate, pleacă!

BEAUMARCHAIS *îngenunchează înaintea Donnei Maria care în pofida ajutorului dat nu-şi revine:* Să te părăsesc! Cum să te părăsesc?

SOPHIE: Atunci rămîi și pierde-ne pe toți, ucide-ne cum ai ucis-o pe Marie! Ai închis ochii, surioară, din nechibzuința propriului tău frate!

BEAUMARCHAIS: Opreşte-te, surioară!

SOPHIE *în bătaie de joc:* Salvator!... Răzbunător!... Ajută-te pe tine!

BEAUMARCHAIS: Merit oare asta?

SOPHIE: Redă-mi-o! Şi apoi du-te la închisoare, urcă-te pe eșafod, du-te, ucide-te, dar redă-mi-o!

BEAUMARCHAIS: Sophie!

SOPHIE: Şi-a încheiat zilele, e moartă... păstrează-te tu pentru noi! *Îl ia de gît.* Frate, tu ne mai rămîi. Tu mai rămîi sprijinul tatălui nostru! Grăbeşte-te! Aşa i-a fost ei scris! Şi-a împlinit soarta. Şi este un dumnezeu în ceruri, lasă în seama lui răzbunarea.

BUENCO: Pleacă! Pleacă! Vino cu mine, te-ascund eu, pînă găsim un mijloc să te scoatem din Spania.

BEAUMARCHAIS *se repede la Marie şi o sărută:* Surioară! *Îl smulg de lîngă ea, el o îmbrăţişează pe Sophie, ea se desprinde din îmbrăţişare; Marie este scoasă din scenă; Buenco iese cu Beaumarchais.*

Guilbert *intră cu* **un medic.**

SOPHIE *ieşind din camera unde fusese dusă Marie:* Prea tîrziu! S-a stins! A închis ochii pe vecie!

GUILBERT: Vino, domnul meu! Convinge-te dumneata însuţi. Nu e cu putinţă! *Ies.*

ACTUL AL CINCILEA

Stradă în fața casei lui Guilbert. Noapte. Casa este deschisă. În fața ușii stau **doi oameni** *îmbrăcați în mantale negre cu făclii. Intră* **Clavigo** *înfășurat într-o pelerină, cu spada sub braț.* **Un servitor** *îi luminează drumul cu o făclie.*

CLAVIGO: Ți-am spus să eviți strada asta.

SERVITORUL: Ar fi trebuit să facem un ocol prea mare și dumneavoastră sînteți grăbit. Locul unde se află Don Carlos nu-i departe de aici.

CLAVIGO: Ce-or fi însemnînd făcliile de acolo?

SERVITORUL: Un mort. Veniți, domnul meu.

CLAVIGO: Locuința donnei Maria! Un mort! Mă trec fiori de groază prin tot trupul. Du-te și întreabă pe cine duc la groapă!

SERVITORUL *se îndreaptă spre oamenii în doliu:* Pe cine înmormîntați?

SERVITORII: Pe Marie Beaumarchais.

Clavigo se așază pe-o piatră și-și acoperă fața cu pelerina.

SERVITORUL *se întoarce:* O îngroapă pe Marie Beaumarchais.

CLAVIGO *ridicîndu-se brusc:* Cine te-a pus s-o repeți, nemernicule! Era nevoie să repeți cuvintele înfiorătoare care mă lovesc ca un trăsnet și-mi secătuiesc vlaga?

SERVITORUL: Păstrați tăcerea, domnul meu, și urmați-mă! Gîndiți-vă la primejdia în care vă aflați!

CLAVIGO: Înghiți-te-ar iadul...! Eu rămîn.

SERVITORUL: O! Carlos! De te-aș găsi, Carlos! Clavigo și-a ieșit din minți! *Iese.*

Clavigo. *În depărtare se văd* **cioclii.**

CLAVIGO: Moartă! Marie nu mai trăiește! Făcliile de colo sînt triștii ei însoțitori! ... E o vrăjitorie, o stafie care mă sperie noaptea, care-mi arată cu ce-am greșit și mă

face să presimt sfîrşitul trădărilor mele... Încă mai e timp! Încă! ... Tremur, inima mi se înfioară de groază! Nu, n-ai să mori. Vin! Vin... Pieriți spirite ale nopții, nu mă mai opriți din cale cu fantasmele înspăimîntătoare ale groazei... *Se îndreaptă spre ei.* Pieriți! Nici gînd. Se-ntorc și se uită la mine! Vai mie, sînt oameni ca mine... Este deci adevărat... Adevărat? Poți să cuprinzi acest adevăr cu mintea? Ea nu mai trăieşte... senzația că ea nu mai e în viață mă împresoară ca fiorul nopții! Iată, aici zace, la picioarele tale floarea... și tu... milostiveşte-te de mine, dumnezeule din ceruri, n-am ucis-o eu... Ascundeți-vă stele și nu priviți în jos, voi care l-ați văzut adesea pe ucigaş părăsind această casă, pătruns de cea mai adîncă fericire, trecînd prin această stradă în acorduri de muzică și cînt, plutind în lumea viselor de aur, trezind în fata ce asculta în taină, în spatele gratiilor de la fereastră, iluzia norocului ce-o aștepta! Și tu umpli acum casa cu plîns și jale și acest loc al fericirii cu cîntece funebre! ... Marie, aș vrea să mă iei cu tine, Marie. *Se aud din interior frînturi ale unei melodii triste.* Se pune în mișcare cortegiul pe drumul ce duce spre cimitir! ... Opriți! Stați! Nu închideți sicriul! Lăsa-ți-mă s-o mai văd încă o dată! *Se îndreaptă spre casă.* Cum îndrăznesc eu acum să apar în fața ochilor lor? Cum să cutez a mă arăta copleşit de durerea asta înfiorătoare? Prietenilor ei? Fratelui ei? Al căror suflet e plin de jale și furie! *Muzica se aude din nou.* Mă cheamă! Ea mă cheamă! Vin! Ce teamă mă cuprinde! Ce tremur mă opreşte să-mi urmez chemarea!

Muzica începe pentru a treia oară și continuă. Făcliile din fața porții se mişcă, alte trei li se alătură, orînduindu-se în așa fel, încît să flancheze convoiul care iese din casă. **Şase bărbați** *duc năsălia pe care este așezat sicriul acoperit.*

Guibert, Buenco *în mare doliu.*

CLAVIGO *ieşind din umbră:* Stați!

GUILBERT: Ce glas!

CLAVIGO: Stați! *Cei ce poartă sicriul se opresc.*

BUENCO: Cine îndrăzneşte să oprească acest convoi preacinstit?

CLAVIGO: Puneți sicriul jos!

GUILBERT: Doamne!

BUENCO: Ticălosule! Fărădelegile tale n-au sfîrşit? Nici în sicriu nu respecți liniştea victimei tale?

CLAVIGO: Lăsa-ți-mă! Nu mă înnebuniți! Nefericiții sînt primejdioși! Trebuie s-o văd! *Aruncă pînza ce acoperă sicriul; Marie îmbrăcată în alb și cu mîinile încrucișate pe piept pare că doarme. Clavigo se dă înapoi și-și acoperă fața.*
BUENCO: Vrei s-o trezești la viață ca s-o ucizi din nou?
CLAVIGO: Lasă batjocura, sărmane Buenco! Marie! *Cade în genunchi în fața sicriului.*

Intră în scenă **Beaumarchais.**

BEAUMARCHAIS: Buenco m-a părăsit. Ei spun că n-a murit, trebuie să mă conving, de-ar fi să înfrunt chiar pe diavol! Trebuie s-o văd. Făclii! Un mort! *Se repede la sicriu, privește și-și pierde cunoștința fără a rosti un cuvînt; este ridicat înainte de a-și fi revenit; Guilbert îl susține.*
CLAVIGO *se ridică de cealaltă parte a sicriului, unde îngenunchease:* Marie! Marie!
BEAUMARCHAIS *dezmeticindu-se:* Asta-i vocea lui! Cine o strigă pe Marie? Ce clocot de furie mă cuprinde la auzul acestei voci!
CLAVIGO: Eu sînt. *Beaumarchais îi aruncă o privire sălbatică și pune mîna pe spadă. Guilbert îl oprește.* Nu mă tem nici de ochii tăi arzători, nici de ascuțișul spadei tale! Privește ochii aceștia închiși, mîinile acestea încrucișate!
BEAUMARCHAIS: *Tu* îmi arăți *mie* această priveliște! *Se eliberează, se repede la Clavigo, care trage spada, luptă; Beaumarchais îi străpunge pieptul.*
CLAVIGO *clătinîndu-se:* Îți mulțumesc, frate! Ne cununi. *Se prăbușește pe sicriu.*
BEAUMARCHAIS *smulgîndu-l:* Piei din preajma acestei sfinte, blestematule!
CLAVIGO: Vai mie! *Purtătorii sicriului îl sprijină.*
BEAUMARCHAIS: Sînge! Deschide ochii Marie și privește-ți găteala de mireasă și apoi închide-i pe veci. Uită-te cum ți-am sfințit locul de odihnă cu sîngele celui ce ți-a furat viața. Ce frumos! Ce minunat!

Intră **Sophie.**

SOPHIE: Frate! Doamne, ce s-a întîmplat?
BEAUMARCHAIS: Apropie-te, draga mea, și uită-te! Nădăjduiam să-i presar patul de mireasă cu trandafiri..., pri-

veşte trandafirii cu care o împodobesc pe drumul ei spre ceruri.

SOPHIE: Sîntem pierduţi!

CLAVIGO: Salvează-te, nechibzuitule, salvează-te înainte de sosirea zorilor! Şi dumnezeu, care te-a trimis s-o răzbuni, să te însoţească!... Sophie... iartă-mă! Frate, prieteni, iertaţi-mă!

BEAUMARCHAIS: Cum stinge sîngele său ce curge toată văpaia răzbunării din inima mea! Cum se potoleşte odată cu viaţa ce piere din el întreaga mea furie! *Se îndreaptă spre Clavigo.* Mori liniştit, te iert!

CLAVIGO: Dă-mi mîna! Şi mîna ta Sophie! Şi-a dumitale, Buenco. *Buenco ezită.*

SOPHIE: Întinde-i mîna, Buenco!

CLAVIGO: Îţi mulţumesc. Eşti cea dintotdeauna. Vă mulţumesc! Şi de mai pluteşti încă deasupra acestui loc, tu suflet al iubitei mele, priveşte în jos, uită-te la această izbăvire cerească, binecuvîntează-ne şi iartă-mă şi tu!... Vin, vin şi eu!... Salvează-te, frate! Spuneţi-mi, m-a iertat oare? Cum şi-a dat sufletul?

SOPHIE: Ultimul ei cuvînt a fost numele tău nefericit. S-a stins fără să-şi ia rămas-bun de la noi.

CLAVIGO: Vreau s-o urmez şi să-i aduc cuvintele voastre de adio.

Carlos. Un servitor.

CARLOS: Clavigo? Ucigaşule!

CLAVIGO: Ascultă-mă, Carlos! Vezi în faţa ochilor victimele înţelepciunii tale... Şi acum, în numele sîngelui ce ucide în curgerea necontenită a ultimului meu licăr de viaţă: Salvează-mi fratele!...

CARLOS: Prietene! Ce staţi? Chemaţi un medic!

Servitorul pleacă.

CLAVIGO: E în zadar. Salvează-l! Salvează-mi fratele nenorocit! Promite-mi! Ei m-au iertat, aşa încît şi eu te iert pe tine. Condu-l pînă la graniţă şi... Ah!

CARLOS *bătînd din picior:* Clavigo! Clavigo!

CLAVIGO *apropiindu-se de sicriul peste care se apleacă:* Marie! Mîna ta! *Îi desface mîinile și-i cuprinde dreapta.*
SOPHIE *către Beaumarchais:* Fugi, nenorocitule! Fugi!
CLAVIGO: Am mîna ei! Mîna ei rece de moartă! Ești a mea... Și încă această sărutare de mire. Ah!
SOPHIE: Moare! Salvează-te, frate!

Beaumarchais *o îmbrățișează pe* **Sophie. Sophie** *îl îmbrățișează și ea, făcînd în același timp o mișcare, ca pentru a-l îndepărta.*

NOTE

1 Numele este preluat de Goethe din volumul al IV-lea al *Memoriilor* citate.

2 Este vorba de partea de vest a Indiei, pe atunci colonie spaniolă.

3 Numele este preluat din acelaşi izvor (vezi nota 1).

4 Goethe se referă la celebra revistă engleză *The Spectator*, editată de Addison şi Steele, care a apărut la 1 martie 1711, s-a bucurat de o largă recepţie, a fost tradusă şi imitată în multe ţări. În *Memorii* este vorba de revista *El Pensador*, redactată realmente de Clavijo.

5 *Buenretiro*, parc renumit, aşezat în apropierea Madridului. Beaumarchais face aluzie la un duel care ar putea avea loc în preajma acestui parc.

6 În original „die heilige Hermandad", iniţial o asociaţie organizată a oraşelor spaniole pentru a se apăra de tirania nobililor, mai tîrziu trupe de apărare. Aici expresia este folosită ironic şi vizează poliţia.

7 Pe cînd Marie se referă la moarte, Beaumarchais se gîndeşte la răzbunare.

STELLA

O piesă pentru îndrăgostiţi

În românește de JEAN LIVESCU

DINTRE toate operele dramatice scrise în prima perioadă de creaţie, *Stella. O piesă pentru îndrăgostiţi (Stella. Ein Schauspiel für Liebende)** a fost cea mai controversată. Tipărită în 1776 la Berlin, ea a fost jucată în februarie al aceluiaşi an pe scena Teatrului Naţional din Hamburg. Cu un deceniu înainte, Lessing fusese criticul şi secretarul literar al acestui adevărat for cultural (1767—69). Vîlva stîrnită după premieră împarte spiritele în două tabere şi determină pe activul prelat Johann Melchior Goetze să interzică spectacolul. În concepţia sa, teatrul ar avea misiunea să înfăţişeze virtutea drept o încîntare a spiritului, iar viciile drept calea abominabilă ce duce pe om la pierzanie. Filistinii — şi nu erau puţini, la număr — i s-au raliat. Herder a apreciat însă piesa, iar Wieland cel împotriva căruia Goethe îşi îndreptase batjocoritoarea satiră *Zei, eroi...*, scrie curînd după spectacol o recenzie laudativă. Numărul ediţiilor tipărite, al traducerilor, al parodiilor şi prelucrărilor apărute în Germania şi în afara graniţelor ei sînt mărturia de necontestat a succesului de care piesa[1] s-a bucurat la timpul ei. Oricum, actul de curaj al tînărului autor, sinceritatea, francheţea cu care punea o problemă atît de delicată a trezit uimire dacă nu admiraţie printre contemporani.

O mai adîncă înţelegere a problematicii incluse în piesă au dovedit mai tîrziu scriitori romantici ca Friedrich Schlegel şi Ludwig Tieck.

Din premisele care au dus la cristalizarea *Stellei*[2] — premise avansate de cercetătorii operei goetheene — sintetizăm pe cele refe-

* **Bibliografie**: E. Beutler: *Zu Goethes „Stella“*. În „Das neue Forum“, 1951/52, pp. 97—100; Benno von Wiese: *Die deutsche Tragödie von Lessing bis Hebbel*, Herausgegeben von ~ 4, 1958, pp. 69—72; Emil Staiger: *Goethe* I, Zürich 1952, p. 174...; W. Kayser: *Kunst und Spiel. Fünf Goethe-Studien*, Göttingen 1961; Rudolf Bach: *Glanz und Hoffnung — Schwermut der Einsicht. Die beiden Fassungen der „Stella“*. În ~. *Das Leben mit Goethe*, München 1960, pp. 20—33; Peter Pfaff: *Das Glücksmotiv im Jugendwerk Goethes*, Heidelberg 1965; Andreas Amrvald: *Symbol und Metamorphose in Goethes „Stella“*, Stuttgart 1971; Lothar Pikulik: *Stella. Ein Schauspiel für Liebende.* În *GD.NJ* (ed. Walter Hinderer).

[1] Textul originar în *WA* I, vol. 11, pp. 125—196. Alte ediţii critice consultate: *FA* (ed. R. Petsch); *HA* (ed. W. Kayser).

[2] Traduceri în limba română: *Stella*. Tragedie în cinci acte, traducţiune de Nicolae Miculescu. Retipărită după foiletonul „Viitoru-

ritoare la starea de spirit a poetului în momentul conceperii și redactării ei (1775).

Goethe se întorsese la Frankfurt; din ținuta exterioară a poetului eliberat de convenții, care rătăcea prin împrejurimile orașului cu pletele fluturînd în ploaie și vînt, nu mai rămăsese, după ce-o cunoscuse pe Lili, fiica bancherului Schönemann, aproape nimic. Robit de farmecul fetei foarte tinere, inteligente și cultivate, obligat să se supună normelor unei noi existențe — cea a aristocrației din Frankfurt, Goethe nu se mai recunoștea:

„De ce m-atragi — și nu mă pot opune —
În vraja ta?
N-am fost ferice singur, orice-ai spune,
Și-n noaptea grea?
Mă cuibăream în mica-mi odăiță,
Cu luna-n geam
Scăldat în raza-i blîndă de zeiță..."[3]

Este desigur posibil ca una dintre componentele care l-a determinat să scrie piesa să fi fost dorința clarificării raporturilor dintre Lili și el.

Necesitatea de-a se dărui, de-a face dovada unei prietenii adevărate, năzuința de-a se confunda cu natura, imboldul de-a arde pe altarul dragostei se confruntă cu conștiința vie a titanismului său, a genialității, cu atracția irezistibilă pe care lumea ce i se revela cu minunatele ei priveliști și nebănuite trăiri o exercita asupra lui. Oscilează între aceste alternative, dar ultima îl împiedică să se lege definitiv. Bipolaritatea va rămîne o caracteristică a poetului care își apără libertatea, chiar dacă iese din luptă cu inima sîngerîndă. Nu este prima dată cînd dispare deliberat din orbita dragostei, nu este prima dată cînd se desparte — în acest caz, vremelnic — pentru a face călătoria în Elveția împreună cu frații Stolberg. După reîntoarcerea la Frankfurt, logodna se desface. Goethe îi închină totuși lui Lili prima ediție a *Stellei*, după ce-i trimisese o copie a manuscrisului cu versurile:

„Ah, simte ce puternică-i pornirea
Ce face inimile să se-atragă
Că, de iubire, vrea-n zadar iubirea
Să fugă, fată dragă![4]

---

lui", unde s-a publicat pentru prima oară. Piatra 1874, 68 p.; *Stella, Clavigo, Egmont*, trei tragedii în proză, traducere de Traian Bratu, București 1925.

[3] *Către Belinda (An Belinden)*, În românește de N. Argintescu-Amza, În Goethe, *Opere*. Poezia, *op. cit.*, pp. 41—42.

[4] A doua și ultima strofă a poeziei intitulate *Lui Lili (An Lili)*, traducere de A. Covaci. În: *Goethe. Opere*, *op. cit.*, p. 44.

De altfel Ernst Beutler[5] a scos în evidență paralelismul frapant al discuției dintre Stella și Fernando (actul IV) și paginile ce-i corespund în *Poezie și adevăr*. Dacă pornim de la aceste premise, putem vedea, în ultimă instanță, în Fernando atît un portret cifrat al tînărului Goethe, cît și o confesiune a concepției sale despre dragoste și căsătorie. Goethe avea suficientă imaginație ca să-și închipuie logodnica în dubla ipostază de iubită și soție, dacă emitem ipoteza că ar fi fost necesar un model, de la care să fi pornit. Dar am simplifica atît intenția cît și realizarea piesei dacă am recurge exclusiv la explicații biografice.

Căci motivul central al piesei — personajul ce pendulează nehotărît între două femei — și întreaga complexitate a problemelor legate de specificul acestei constelații dramatice trece dincolo de limitele trăirii subiective. Goethe însuși *nu* se afla într-o asemenea situație. Dar trista experiență a poetului Bürger[6] care abia căsătorit cu Dorette (1774) se îndrăgostește de Molly, sora mai mică a soției, era încă vie. Rătăciți în labirintul mistuitoarelor pasiuni, cei trei rămîn împreună pînă la moartea Dorettei (1784). Mai mult, chiar în preajma lui Goethe se desfășoară o dramă asemănătoare[7]. Și nu era oare pe buzele tuturor odiseea sentimentală a lui Jonathan Swift, nefericita sa dragoste oscilantă între Vanesa și Stella? Însuși titlul piesei goetheene pare sugerat de iubita scriitorului englez.

Dar în afară de aceste exemple oferite de viață, Goethe mai cunoștea valorificarea poetică a motivului, de către Lessing în *Miss Sara Sampson* (1755) sau de către Christian Felix Weisse în *Amalia*. Intenționa să-și încerce puterile și el? Să creeze ceva mai valoros? Nu este exclus. Acestor impulsuri li se mai adaugă convingerea speci-

---

[5] Ernst Beutler, *Zu Goethes „Stella"*. În „Das neue Forum" 1951/52, pp. 97—100.

[6] Gottfried August Bürger (1747—1794), poet liric, întemeietorul baladei culte germane *(Lenore)*; a rămas în istoria liricii germane prin sonetele dedicate lui Molly și a poeziilor în care valorifică creator elemente din folclorul german. În calitatea sa de profesor de filologie, filozofie și istorie la Universitatea din Göttingen, Bürger a redactat o serie de scrieri cu caracter teoretic-estetic și a tradus din Homer și Shakespeare; adaptarea și extinderea povestei *Minunatelor călătorii ale baronului von Münchhausen (Wünderbare Reisen zu Wasser und zu Lande, Feldzüge und lustige Abenteuer des Freiherrn von Münchhausen*, 1786) a devenit una din cărțile cele mai populare din epoca sa.

[7] Ne referim la situația delicată în care se afla Friedrich Heinrich Jacobi (1743—1819), scriitor și filozof german, fratele poetului Johann Georg Jacobi; căsătorit, el este însă puternic legat sufletește de Johanna Fahlmer, o rudă a sa. Goethe, care era în bune relații cu amîndoi și aprecia calitățile Johannei, înzestrează figura Ceciliei cu unele dintre trăsăturile prietenei sale.

fică curentului „*Sturm und Drang*", convingere pe care Goethe o valorificase încă în *Suferințele tînărului Werther* (1774): nici o bucurie, nici o plăcere nu are durată; ea se transformă în melancolie, în durere și pînă la urmă piere. Orice trăire poartă în ea germenii vremelniciei, ai nimicniciei, chiar cea mai autentică simțire se convertește în plictis ucigător. Nimic n-ar fi mai perisabil ca dorința odată împlinită. În această perspectivă proiectează Goethe dragostea și căsătoria bazată pe dragoste. Și tot în acest sens el pune discret dar foarte serios problema caracterului temporar al oricărei legături sentimentale și — ce era mai dificil pentru epoca lui — problema caducității căsătoriei, mereu în funcție de capacitatea și necesitatea partenerilor de-a iubi, în funcție de temperamentul și individualitatea lor, ca și de concepția lor etică.

Dragostea împlinită a lui Fernando, prima și adevărata lui dragoste se stinge. Cecilia a trezit bărbatul în el, i-a dăruit o fetiță, dar nu-l poate păstra, nu-l poate recuceri mereu. Dragostea ei statornică de soție e o flacără ce arde molcom, fără a putea transfigura cotidianul. Cuprins de plictis, de neliniște, Fernando pleacă în lume, o întîlnește pe Stella, care-l farmecă cu freamătul pasiunii ei curate și-i preface viața în vis. Dar oricît de înflăcărată este dragostea ei, Fernando se trezește la realitate. Dăruirea necondiționată a Stellei nu-i poate adormi conștiința. Imaginea soției părăsite îl chinuie odată cu monotonia vieții retrase. Dragostea împlinită — a doua iubire puternică, sinceră la origine ca și prima — nu-l mai satisface. Fernando o părăsește și pe Stella — Goethe lasă motivul determinant deschis — pleacă în căutarea Ceciliei, dar și împins de-o neliniște, de un zbucium interior care nu-i îngăduie să se statornicească. Negăsind-o, el se aruncă în vîltoarea vieții, își încearcă norocul în luptă, cutreieră lumea. Și odată ce nici aceste trăiri nu-i mai oferă nimic, regăsește drumul spre Stella. Și-n casa ei se reîntîlnește cu cele două femei care-i dăruiseră dragostea. Prin implicarea lui Fernando în sfera acțiunii, Goethe prefigurează. conflictul.

Trama amintește de piesele sentimentale ale lui Jacobi, de romanele lui Gellert. Fundate pe această situație, etapele fabulației se desfășoară potrivit psihicului personajelor participante, cu incontestabilă legitate, ducînd la punctul culminant și la rezolvarea conflictului conform predispozițiilor individualității, caracterului celor în cauză.

În esența ei *Stella* nu este o piesă de acțiune. Abia la sfîrșitul actului II hotărîrea Ceciliei de a părăsi casa Stellei conferă dinamism momentului. La sfîrșitul celui de-al treilea act, Fernando se hotărăște pentru Cecilia și vrea să plece împreună cu ea și Lucia. Întîlnirea cu Stella (actul IV) îl face să-și schimbe planul. În ultimul act, Stella este cea care vrea să renunțe în favoarea soției. Fernando nu vede

nici o ieşire şi întinde mîna spre pistol. Dialogul se curmă, legenda despre contele de Gleichen se converteşte într-o parabolă a iubirii fără de margini.

Se înţelege de la sine că Goethe nu dă o soluţie exemplară. Rezolvarea oferită de legendă nu poate fi luată *ad litteram*. Ea îi împacă doar pe cei trei, ajutîndu-i să treacă peste un moment foarte dificil. Nu este vorba de justificarea bigamiei[8], nici de un compromis între forţele iubirii şi instituţia căsătoriei. Propunerea Ceciliei înseamnă resemnare, înţelegere, dorinţa justificată de a rămîne prieteni în virtutea dragostei ce i-a legat odată, cîndva, înainte şi după naşterea Luciei. Parabola nu-i decît modalitatea de a împiedica hotărîrea funestă a lui Fernando. Scena a doua a actului V — dialogul dintre Cecilia şi soţul regăsit — conţine de fapt, rezolvarea propriu-zisă, cu totul în spiritul raţional al soţiei:

„*Cecilia:* (...) Vreau să ne despărţim fără să ne înstrăinăm. Vreau să trăiesc departe de tine şi să fiu martora fericirii tale. Vreau să fiu confidenta ta, mie să-mi destăinuieşti bucuriile şi necazurile. Singura mea fericire să fie scrisorile tale, iar ale mele să-ţi pară o vizită plăcută... Şi astfel rămîi al meu, nu eşti surghiunit cu Stella în cine ştie ce colţ de ţară, ne iubim, participăm unul la viaţa celuilalt."[9]

Dar aceste cuvinte înţelepte, justificate atît psihologic cît şi logic, sînt puse în umbră de legenda despre soarta contelui de Gleichen. J.F. Schneider[10] relevă, pe bună dreptate, o oarecare nesiguranţă în rezolvarea conflictului, rezultată din propria nedumerire a poetului la cei douăzeci şi şase de ani ai săi. Şi dacă Goethe ar fi renunţat doar la ultimele două rînduri[11] ale legendei, rezolvarea n-ar mai fi scandalizat pe atunci opinia publică.

Pentru cititorul atent piesa include o problemă desigur foarte dificilă, cu implicaţii dincolo de cazul singular. În figura Stellei, Goethe concretizează o tendinţă notorie a cuvîntului *Sturm-und-Drang:* eliberarea relaţiilor de dragoste din lanţurile convenţiei, acceptarea ei ca o forţă dezlănţuită a naturii.

---

[8] Cît de ciudat ar părea, Eduard Castle vorbeşte în lucrarea sa *In Goethes Geist*, Wien/Leipzig 1926, de bigamie ca şi Dieter Weber în *Rezeptionsgeschichte oder Winkungsästhetik*, Stuttgart 1978. Goethe facilitează interpretarea prin precizarea de la sfîrşitul legendei: „O singură locuinţă, un singur pat, un singur mormînt." Dar legenda rămîne în limitele ei, aplicarea nu-i obligatorie, Goethe lasă să cadă repede cortina peste cei trei care s-au împăcat, mulţumindu-se doar cu cîteva replici.

[9] *Stella. O piesă pentru îndrăgostiţi*, în prezentul volum p. 351.

[10] J.F. Schneider, *Die deutsche Dichtung zwischen Barock und Klassizismus*, Stuttgart 1924, p. 331.

[11] „Şi astfel *o singură* locuinţă, un *singur* pat, un *singur* mormînt le-a fost adăpost pentru fericirea şi iubirea lor." *Stella*, p. 353.

Într-adevăr, dragostea Stellei pentru Fernando este condiția existenței, însăși rațiunea ei; acceptă să trăiască departe de lume, alături de cel pe care-l iubește cu dragoste curată, doar pentru el. Chiar după ce este părăsită, viața Stellei se desfășoară sub semnul dragostei pentru Fernando, dăruirea ei nu cunoaște margini. Odată revenit, ea nu-l întreabă de ce a plecat și dacă va rămîne. Nu-l judecă din punct de vedere moral și-i înțelege năzuințele contradictorii, neliniștea ce-i tulbură sufletul.

Iubirea ei — nicidecum platonică — pare a fi un blestem, așa cum fusese dragostea Isoldei, o pasiune oarbă, și se deosebește prin aceasta de idealul etic al epocii în care piesa a fost concepută și scrisă. În Stella sînt concentrate toate trăsăturile specifice a ceea ce înțelegem prin *Empfindsamkeit*, sentimentalismul; ea nu poate fi concepută în afara acestei direcții. Dragostea ei absolută întruchipează glasul curat al inimii simțitoare, așa cum acesta fusese cultivat de la Gellert încoace în numeroase poezii, romane și drame ale literaturii germane. Entuziasmul care însuflețește tot ceea ce spune Stella izvorăște dintr-o capacitate infinită de simțire. De la predecesoarele ei a moștenit nu numai darul analizei psihologice, ci și al introspecției. Gustă din plin beatitudinea și savoarea simțirii. Confesiunea trăirilor îi este tot „atît de necesară ca aerul, și farmecul că o face nemijlocit nu este tulburat nici de elementul fatal al narcisismului."[12]

Spre deosebire de Stella, Cecilia concentrează calitățile unei firi echilibrate. Este mai matură, experiența vieții ei mai bogată. Căsătoria și obligațiile față de Lucia o fac să se orienteze mai bine în realitate. Obosită, ștearsă, descurajată la începutul acțiunii, Cecilia își revine în prezența Stellei pentru a atinge apogeul individualității sale în momentul în care iubita află că ea este soția lui Fernando. Pe cînd Stellei îi fuge pămîntul de sub picioare și însăși viața îi pare periclitată, Cecilia o consolează și-o liniștește. Încetul cu încetul strălucirea Stellei pălește față de tăria de caracter, față de mărinimia, înțelegerea și bunătatea Ceciliei. Aceasta mărturisește că sentimentul pe care-l poartă după atîția ani lui Fernando nu e egoist, ci dragostea unei soții care-și poate sacrifica însăși căminul pentru fericirea soțului. Afecțiunea pentru Fernando e în prezent doar o amintire a trecutului, iar Cecilia însăși *o întruchipare* a tendințelor secolului luminilor, a raționalismului.

Dacă luăm în considerare, pe de o parte pasiunea și sensibilitatea Stellei, pe de alta echilibrul rațional al Ceciliei; farmecul frust al tinereței în opoziție cu roadele maturității, plutirea în spațiul fericirii în contrast cu ancorarea în realitate, în viață, oscilația lui Fernando

---

[12] Lothar Pikulik, *Stella...*, *op. cit.*, pag. 91.

între cele două extreme devine plauzibilă și psihologic justificată. Căci amîndouă, atît Cecilia cît şi Stella, corespund unor necesități sufletești determinate de structura lui psihică. Fernando pare să întruchipeze, într-o oarecare măsură, ezitările și sfîşierile provocate de bipolaritatea poetului în relațiile sale sentimentale. Desigur, pe Goethe, ca și pe Fernando, îl însuflețește trăirea exclusivă a dragostei adevărate. Ca și Fernando, Goethe o iubește sincer și pe Friederike Brion. și apoi, după un timp, pe Lili. Dar clipele de extaz trec, neliniștea îl roade, statornicia, limitarea în cercul îngust al îndatoririlor familiale îl ucid. Sentimentul lîncezirii, al plictisului se instaurează și în viaţa lui odată cu trecerea inevitabilă a timpului, iar necesitatea evadării e şi la el tot atît de puternică — mult mai puternică — decît la Fernando. Dar acest portret psihic nu corespunde doar lui Goethe şi eroului său, ci tipului uman conceput de mişcarea *Sturm und Drang*, este încarnarea năzuinţelor acesteia.

Din acest tip, care apăruse în literatura germană odată cu Werther, ca și din factura diferită atribuită personajelor feminine, reiese limpede de ce nici soluţionarea tragică a conflictului[13] nu schimbă esența piesei. Contradicţiile inerente, generate de concepţia fundamental diferită asupra psihicului personajelor — Stella descinde din *Empfindsamkeit*, Fernando din viziunea despre lume și viaţă a *Sturm und Drang*-ului, iar Cecilia reprezintă filozofia epocii luminilor — nu puteau fi eliminate. Cele trei personaje nu se constituie ca entități vii, întregi, individualizate, ci amintesc mai curînd de alţi eroi născuți în diferite curente literare și noologice anterioare. Avînd caracteristici corespunzătoare originii lor, ele nu pot fi aduse la un numitor comun al concepţiei despre lume şi ca atare nu pot conferi piesei unitate.

Exegeza mai scoate însă la lumină un fapt semnificativ: Goethe nu scrie piesa pentru el sau doar pentru el, ci după cum indică în subtitlu, el concepe „o piesă pentru îndrăgostiţi", o scrie pentru generația care ca și el avea pe atunci — în 1775 — douăzeci și şase de ani. Confruntă deci concepţia nouă despre dragoste cu normele etice burgheze, relativizate de valul de sentimentalism ce invadase Europa în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. În noile condiţii, raporturile dintre cele două sexe necesită o nouă definire. Și Goethe încearcă să o dea prin *Stella*. Cei ce se iubesc nu au altă justificare decît dragostea, și ceea ce realizează sau păcătuiesc, în numele ei, trebuie preţuit sau iertat. Un sentiment de mărinimie şi o adîncă înțelegere umană exclud verdictul, intoleranța, condamnarea morală. Stella și, mai cu seamă,

---

[13] În 1803 Goethe modifică sfîrșitul piesei: propunerea Ceciliei vine prea tîrziu, Stella se otrăvește, iar Fernando se împușcă. Vezi nota 7, p. 354.

Cecilia se situează în lumina acestor idealuri etice pe poziţii avansate. Ele sînt purtătoarele noii concepţii fiindu-i, evident superioare pe plan moral lui Fernando. Goethe îşi alege personajele dintr-o clasă socială în care libertatea sentimentală era un privilegiu, condiţiile economice stabile permiţîndu-i, de pildă lui Fernando, s-o guste din plin.

În concluzie, dacă raportăm piesa la realitatea socială a perioadei cînd a fost elaborată, problemele abordate converg spre confruntarea cu concepţia tradiţională în vigoare pe atunci despre dragoste, căsătorie și etică, şi reprezintă tentativa îndrăzneaţă de-a o contrazice. Drama lui Goethe este prima mărturie a literaturii germane moderne, în care instituţia căsătoriei, mai înainte doar un aranjament economic burghez, este pusă într-o lumină atît de nobilă. Surprinzător este faptul că tocmai autorul lui *Werther* şi al lui *Clavigo* proslăvește dragostea în cadrul căsătoriei. Dacă ar fi făcut-o Goethe cel matur nu ar fi uimit pe nimeni.

Privită în perspectiva istoriei literare, *Stella* ilustrează trecerea de la iluminism la curentul *Sturm und Drang* și noua epocă care abia se contura în evoluţia lui Goethe. Un hibrid, în care raţionamentul logic coexistă cu sentimentul profund şi superioritatea renunţării, faptul real cu consecinţele lui. *Stella* nu reprezintă o mare realizare artistică. Reorientarea spre dramaturgia lui Lessing, mai puternică în *Stella*[14] decît în *Clavigo*, și soluţia în fond utopică a conflictului n-o ridică spre înalte cote valorice. Dar în mod paradoxal, prima versiune corespunde mai curînd epocii *Sturm und Drang*. Piesa face parte din categoria creaţiilor care abia după lăsarea cortinei străbat cu întrebările lor în straturile mai adînci ale conştiinţei. Căci problematica lor, întreagă sau parţială, se menţine încă în actualitate. În orice caz este de reţinut forma ei iniţială. Căci finalul celei de-a doua versiuni — în care soluţia aleasă se bazează doar pe neînţelegeri pripite ale personajelor — contrazice conceptul despre tragic, se situează pe poziţiile deja depășite ale tragediei burgheze a secolului luminilor, menţinînd piesa sub raport axiologic la nivelul platitudinii.

Eliberat de prejudecăţi, demersul critic dezvăluie încă destule valori, dacă se ia în considerare constelaţia ciudată care a determinat conceperea piesei. Aşa se explică faptul că în ultimii ani *Stella* a fost reprezentată destul de des pe multe dintre scenele germane. Merită citat spectacolul regizat de Luc Bondy la Darmstadt, și cel de la Zürich din acelaşi an (1973); la Hamburg, piesa a figurat în repertoriul stagiunii 1976-77, regizor fiind Wilfried Minks; la Heidelberg a fost jucată în aceeaşi stagiune, sub conducerea lui Frank Günther.

---

[14] *Stella* poate fi plasată în imediata apropiere a primei tragedii burgheze *Miss Sara Sampson*.

Din 1947 pînă în 1975 statistica constată în total 384 de spectacole în douăzeci de concepţii regizorale pe teritoriul Republicii Federale Germania[15]. În 1982, cu ocazia comemorării a 150 de ani de la moartea marelui poet, *Stella* a fost jucată și la Weimar, în R.D.G.

Prin atmosfera densă și autentic conţinut emoţional, prin limba purtată de entuziasm și simţire, *Stella* își legitimează — cu toate că rămîne în ariergarda pieselor goetheene — dreptul la existenţă. Mai mult, ea anticipează prin problematica ei *Afinităţile elective*, unul dintre romanele de maturitate ale marelui scriitor.

---

[15] După Dieter Hadamczik, Jochen Schmidt, Werner Schulze — Reimpell, *„Was spielen die Theater?" Bilanz der Spielpläne in der Bundesrepublik Deutschland 1947—1975*, Köln 1978, p. 40.

STELLA

PERSONAJELE

STELLA
CECILIA, la început sub numele de Madame Sommer
FERNANDO
LUCIA
VECHILUL
HANGIȚA
ANNCHEN
KARL
SERVITORI

ACTUL ÎNTÎI

Într-un han de poştă.
Se aude sunînd cornul unui surugiu. **Hangiţa.**

HANGIŢA: Karl! Karl!

Vine un **băiat.**

BĂIATUL: Ce este?
HANGIŢA: Pe unde naiba umbli? Ieşi afară, vine poştalionul. Condu-i înăuntru pe călători, du-le bagajele. Mişcă-te! Iar te codeşti?

Băiatul *iese.*

HANGIŢA *strigînd în urma lui:* Las' că-ţi scot eu morocăneala asta din tine! Un băiat de serviciu trebuie să fie oricînd săritor şi bine dispus. De nu, cînd un asemenea păcătos ajunge stăpîn, s-alege praful de el. De mi-o trece vreodată prin minte să mă mărit din nou, e numai pentru că unei femei îi vine greu să ţină-n frîu pe netoţii ăştia!

Madame Sommer, Lucia *în costume de călătorie,* **Karl.**

LUCIA *ducînd o valiză, către Karl:* Lasă, nu-i nevoie, nu-i grea; ia mai degrabă cutia din mîinile mamei.
HANGIŢA: Sluga dumneavoastră, doamnelor! Aţi sosit devreme. De obicei trăsura întîrzie.
LUCIA: Am avut un surugiu tînăr, vesel şi isteţ; cu unul ca el aş putea cutreiera lumea-ntreagă. Şi eram numai noi două şi fără prea multe bagaje.
HANGIŢA: Dacă doriţi să luaţi masa, vă rog să aveţi îngăduinţa şi să mai aşteptaţi; mîncarea nu e încă gata.
MADAME SOMMER: Ai putea să-mi dai puţină supă?
LUCIA: Eu nu mă grăbesc. Pînă una-alta te rog să te îngrijeşti de mama.
HANGIŢA: Îndată.

LUCIA: Să fie însă o supă foarte bună!
HANGIȚA: Cît de bună mă pricep s-o fac. *Iese.*
MADAME SOMMER: Nu te poți dezobișnui să poruncești! Ar fi trebuit să-ți dai seama de asta pe parcursul călătoriei. De fiecare dată am plătit mai mult decît am consumat, iar în situația noastră...
LUCIA: Nu ne-a lipsit niciodată nimic.
MADAME SOMMER: Dar nici departe de lipsă n-am fost.

Intră **surugiul.**

LUCIA: Ei, surugiule, ce mai faci? Bacșișul, nu-i așa?
SURUGIUL: Nu v-am adus cu iuțeala unui curier special?
LUCIA: Vrei să spui că meriți ceva în plus, nu? Dacă-aș avea cai, pe dumneata te-aș alege vizitiu.
SURUGIUL: Vă stau la dispoziție și fără cai.
LUCIA: Poftim!
SURUGIUL: Mulțumesc, domnișoară! Nu mergeți mai departe?
LUCIA: Deocamdată rămînem aici.
SURUGIUL: Vă las cu bine! *Iese.*
MADAME SOMMER: Citesc pe chipul lui că i-ai dat prea mult.
LUCIA: Era mai bine să plece murmurînd? A fost tot timpul prietenos cu noi. Spui mereu, mamă, că-s încăpățînată; cel puțin nu-s zgîrcită.
MADAME SOMMER: Te rog, Lucia, nu înțelege pe dos ce-ți spun. Prețuiesc la tine firea deschisă, la fel voioșia și larghețea. Astea-s virtuți numai cînd nu depășesc anumite limite.
LUCIA: Îmi place într-adevăr orășelul ăsta, mamă. Iar casa de peste drum e probabil a doamnei căreia trebuie să-i țin de-acum încolo companie?
MADAME SOMMER: Mă bucur că-ți place locul unde-ți este dat să trăiești.
LUCIA: Pare liniștit, după cîte îmi dau seama. În piața mare parcă-i duminecă! Doamna are o grădină frumoasă și se spune că-i cumsecade; să vedem cum ne vom înțelege. La ce privești, mamă?
MADAME SOMMER: Lasă-mă, Lucia! Ești o fată fericită că n-ai amintiri! Pe-atunci era altfel! Nimic nu-i mai dureros pentru mine decît să intru într-un han de poștă.
LUCIA: Unde nu găsești tu prilej să te chinui!

MADAME SOMMER: Şi n-am oare motiv? Cu totul altfel era pe atunci, scumpa mea, cînd călătoream cu tatăl tău, cînd petreceam prin lumea largă cele mai frumoase zile ale vieții noastre. Primii ani de căsătorie! Atunci toate aveau pentru mine farmecul noutății. Şi a trece în fugă, la brațul lui, prin fața a mii şi mii de lucruri, cînd orice nimic devenea interesant datorită spiritului lui, dragostei sale...

LUCIA: Şi mie-mi place să călătoresc.

MADAME SOMMER: Şi cînd apoi, după o zi de arşiță, după tot felul de întîmplări neplăcute sau după vreun drum greu iarna, cînd intram în vreun han, chiar mai modest ca acesta, ne bucuram amîndoi chiar de cele mai simple condiții, şedeam alături pe-o bancă de lemn, mîncam împreună omletă cu cartofi fierți... Altfel era pe atunci!

LUCIA: Acum e vremea să-l uiți.

MADAME SOMMER: Ştii tu ce înseamnă a uita! Scumpă copilă, tu n-ai pierdut încă, slavă domnului, nimic care să nu poată fi înlocuit. Din clipa cînd m-am convins că m-a părăsit, a pierit orice bucurie din viața mea. Nu mai eram eu, nu mai aveam nici un dumnezeu. Abia îmi mai aduc aminte de starea aceea.

LUCIA: Nici eu nu mai ştiu decît că stăteam pe patul tău şi plîngeam pentru că plîngeai tu. Era în odaia verde, pe pătuc. De odaia asta mi-a părut rău cel mai mult atunci cînd am fost nevoite să vindem casa.

MADAME SOMMER: Aveai atunci şapte ani şi nu se putea să-ți dai seama de ce-ai pierdut.

Intră **Annchen** *cu supa*, **Hangița, Karl.**

ANNCHEN: Am adus supa pentru doamna.

MADAME SOMMER: Îți mulțumesc, drăguță! E fetița dumitale?

HANGIȚA: Mi-e fiică vitregă, doamnă! Cum e însă cuminte, e ca şi fata mea, căci eu n-am copii.

MADAME SOMMER: Eşti în doliu?

HANGIȚA: După bărbatul meu, pe care l-am pierdut acum trei luni. N-am trăit împreună nici măcar trei ani.

MADAME SOMMER: Se pare însă că te-ai consolat întrucîtva.

HANGIȚA: O, doamnă! O femeie ca mine n-are vreme să plîngă şi nici, din păcate, să se roage. Aici e la fel şi-n zile de sărbătoare, şi-n zile de lucru. Dacă nu se-ntîmplă să citească pastorul vreun prohod sau dacă nu auzi vreun

cîntec de jale... Karl, adă două şervete şi aşază tacîmul aici, la capătul mesei!

LUCIA: A cui e casa de peste drum?

HANGIŢA: E a doamnei baroane. O femeie tare de treabă.

MADAME SOMMER: Mă bucur că o vecină spune acelaşi lucru pe care l-am auzit şi de la oamenii din locuri depărtate. Fiica mea rămîne de-acum înainte la ea şi-i va servi drept doamnă de companie.

HANGIŢA: Vă urez succes, domnişoară!

LUCIA: Iar eu îmi urez să-mi placă!

HANGIŢA: Aţi avea un gust neobişnuit, dacă nu v-ar fi pe plac societatea doamnei baroane!

LUCIA: Cu atît mai bine! Dacă-i nevoie să mă supun cuiva, trebuie să mă îndemne şi inima, şi voinţa; altfel nu reuşesc.

HANGIŢA: Ei bine, o să mai vorbim în curînd şi-mi veţi spune dacă vorbele mele sînt adevărate. E norocos oricine trăieşte în preajma doamnei baroane. Cum o creşte fata mea un pic, are s-o slujească vreo cîţiva ani, şi asta o să-i prindă bine pentru toată viaţa.

ANNCHEN: Numai de-aţi vedea-o! E atît de drăgălaşă! Atît de drăguţă! Nici nu vă închipuiţi cum vă aşteaptă. Şi pe mine mă iubeşte. Nu vreţi să mergeţi la ea? Vă însoţesc eu.

LUCIA: Trebuie să mă aranjez mai întîi, şi apoi vreau să şi mănînc.

ANNCHEN: Mămico, îmi dai voie să mă duc? Vreau să-i spun doamnei că a venit domnişoara.

HANGIŢA: Du-te!

MADAME SOMMER: Şi spune-i, fetiţo, că am vrea să ne prezentăm îndată după masă. *Annchen iese.*

HANGIŢA: Fata mea ţine grozav la ea. E de altfel cea mai bună fiinţă din lume, iar întreaga ei bucurie sînt copiii. Îi învaţă să facă felurite lucruri şi să cînte. Ia fete de ţăran s-o servească pînă capătă îndemînare, apoi caută pentru ele o partidă bună ca să le mărite; şi aşa-şi petrece vremea de cînd i-a plecat bărbatul. E de neînţeles cum poate să fie atît de nenorocită şi totuşi atît de prietenoasă şi de bună.

MADAME SOMMER: Nu e văduvă?

HANGIŢA: Dumnezeu ştie! Domnul e plecat de trei ani şi n-a mai dat nici un semn de viaţă, nu se aude, nici nu se ştie nimic despre el. Şi doar l-a iubit mai presus de orice. Cînd bărbatul meu începea să povestească despre ei, nu

mai termina. Tot spunea și iar spunea! Eu însămi zic că nu-i pe lume o asemenea ființă. An de an, în ziua cînd l-a văzut pentru ultima dată, nu primește pe nimeni, se închide în casă. Și alteori, cînd vine vorba de el, ți se rupe inima de durere.

MADAME SOMMER: Nefericita!

HANGIȚA: Despre povestea asta se pot spune multe.

MADAME SOMMER: Cum adică?

HANGIȚA: Nu-mi prea vine să vorbesc.

MADAME SOMMER: Te rog!

HANGIȚA: Dacă nu mă trădați, pot să vă încredințez ceea ce știu. Să fi trecut mai bine de opt ani de cînd au venit aici. Au cumpărat proprietatea, nu-i cunoștea nimeni, li se spunea domnul și doamna. El părea să fie un ofițer îmbogățit în servicii militare străine și care voia să se retragă. Pe-atunci ea era tînără de tot, n-avea mai mult de șaisprezece ani și era frumoasă ca un înger.

LUCIA: În cazul ăsta n-are acum mai mult de douăzecișipatru de ani.

HANGIȚA: Pentru vîrsta ei a adunat destulă amărăciune. A avut un copil, i-a murit curînd, mormîntul i l-a săpat în grădină, acoperit doar cu brazde, iar de cînd domnul e plecat, dînsa a făcut acolo un locșor ferit de ochii lumii și și-a pregătit și mormîntul ei. Răposatul bărbatu-meu era om în vîrstă și nu se înduioșa ușor; dar despre nimic nu-i plăcea mai mult să povestească decît despre fericirea celor doi, cîtă vreme au trăit împreună. Parcă deveneai alt om, spunea el, numai cînd îi priveai cum se iubesc.

MADAME SOMMER: Sînt cu inima alături de ea.

HANGIȚA: Dar cum se întîmplă. Se spunea că domnul are idei ciudate, la biserică cel puțin nu venea deloc; iar oamenii care n-au religie n-au nici un dumnezeu și nu țin seama de nimic. Dintr-o dată s-a auzit că domnul a plecat. S-a dus și dus a fost.

DOAMNA SOMMER *aparte:* Parcă-i oglinda propriului meu destin!

HANGIȚA: Și-atunci a început să vuiască tîrgul de zvonuri. Era tocmai pe vremea cînd am venit aici ca tînără căsătorită, se împlinesc trei ani la Sfîntul Mihail. Și fiecare om știa altceva, își șopteau chiar că nici n-au fost vreodată cununați. Dar să nu mă trădați! Se spunea că domnul era de neam mare, că a răpit-o și cîte de-alde astea. Așa-i

totdeauna, e de ajuns ca o fată să facă un pas greșit, că se căiește viața-ntreagă.

Intră **Annchen.**

ANNCHEN: Doamna vă roagă foarte mult să veniți îndată la ea; vrea numai să vă vadă și să vă vorbească o clipă.

LUCIA: Nu se cuvine să mă prezint în rochia asta.

HANGIȚA: Duceți-vă, nu pune preț pe haine, vă dau cuvîntul meu!

LUCIA: Vrei să vii cu mine, fetițo?

ANNCHEN: Cu dragă inimă!

MADAME SOMMER: Lucia, o vorbă! *Hangița se îndepărtează.* Nu cumva să ne trădezi! Să nu scoți o vorbă despre starea, nici despre soarta noastră. Poartă-te cu tot respectul.

LUCIA: N-ai nici o grijă! Tata a fost negustor, a plecat în America, a murit, astfel că situația noastră... N-ai nici o grijă; am povestit atît de des basmul ăsta. *Tare.* Nu vrei să te odihnești puțin? Coana hangiță îți va oferi desigur o cămăruță cu un pat.

HANGIȚA: Chiar am o cămăruță drăguță și liniștită, spre grădină. *Luciei.* Vă doresc din tot sufletul ca doamna baroană să vă placă.

Lucia *și* **Annchen** *ies.*

MADAME SOMMER: Fiica mea își ține nasul cam pe sus.

HANGIȚA: Așa-i tinerețea. Cu timpul valurile astea de mîndrie se domolesc.

MADAME SOMMER: Cu atît mai rău.

HANGIȚA: Poftiți, doamnă, vă rog. *Ies amîndouă.*

Se aude un surugiu.

Intră **Fernando** *în haine de ofițer,* **un servitor.**

SERVITORUL: Să pun să înhame din nou și să vă încarc lucrurile?

FERNANDO: Adă-le înăuntru, îți spun. Nu plecăm mai departe, auzi?

SERVITORUL: Nu? Spuneați...

FERNANDO: Spun să ceri o cameră și să-mi duci acolo lucrurile.

Servitorul *iese.*

FERNANDO *îndreptîndu-se spre fereastră:* Iată-te din nou! Privelişte divină! Deci aşa te revăd? Acesta-i locul în care-am fost fericit! Cît e de liniştită casa! Nu-i deschisă nici o fereastră. Pustie e galeria pe care am stat de atîtea ori! Ia seama, Fernando, îţi faci speranţe din înfăţişarea schimnică a casei. Să-i fi rămas, în singurătatea ei, gîndul la Fernando? S-o fi preocupat numai asta? A meritat el oare aşa ceva? Atît de nou şi de însemnat mi se pare totul de parcă m-aş deştepta iarăşi la viaţă după un somn de moarte pustiu, lung şi rece. Arborii, fîntîna, totul, totul! De cîte ori n-am privit de la fereastră cum se scurge apa prin jgheaburi! Susurul ei e pentru mine o melodie, o melodie de aducere aminte. Şi ea? Trebuie să fie aceeaşi. Da, Stella, nu te-ai schimbat, aşa-mi spune inima. Cît de puternic mă-ndeamnă spre tine! Dar nu vreau, şi nici nu pot! Trebuie mai întîi să mă reculeg, să mă conving că-s în adevăr aici, că nu mă amăgeşte vreun vis, aşa cum de-atîtea ori, în somn sau veghind, m-au îndreptat paşii de pe meleaguri îndepărtate spre locurile acestea! Stella! Stella! Vin! Nu simţi cît sînt de aproape? Să uit totul în braţele tale! ... Şi dacă tu, umbră scumpă a nefericitei mele soţii, pluteşti în jurul meu, iartă-mă şi îndepărtează-te! Tu te-ai prăpădit, dă-mi voie să te uit, să uit totul în braţele acestui înger, să uit toate cele întîmplate, tot ce-am pierdut, durerile mele şi căinţa mea... Sînt atît de aproape de ea şi atît de departe... Şi într-o clipă... Nu pot, nu pot! Trebuie să mă reculeg, altfel mă prăbuşesc la picioarele ei.

Intră **Hangiţa.**

HANGIŢA: Domnul doreşte să ia masa?

FERNANDO: Ai ceva pregătit?

HANGIŢA: Desigur! Aşteptăm doar o domnişoară, care s-a dus peste drum, la doamna baroană.

FERNANDO: Ce face doamna baroană?

HANGIŢA: O cunoaşteţi?

FERNANDO: Pe vremuri am trecut cîteodată pe acolo. Ce face soţul ei?

HANGIŢA: Dumnezeu ştie. E plecat în lumea largă.

FERNANDO: Plecat?

HANGIŢA: Aşa cum v-am spus! A părăsit-o pe biata fiinţă. Dumnezeu să-i ierte fapta asta!

FERNANDO: O fi știind dînsa să se consoleze.

HANGIȚA: Credeți? Înseamnă că n-o cunoașteți. Trăiește ca o călugăriță, mereu retrasă, de cînd o cunosc. Nu primește aproape nici un străin, nici o vizită de prin vecini. Trăiește cu slugile ei, înconjurată de copiii din orășel și, în ciuda durerii din suflet, e mereu prietenoasă și amabilă.

FERNANDO: Aș vrea să-i fac o vizită.

HANGIȚA: Neapărat. Uneori ne poftește, pe soția primarului, pe cea a pastorului și pe mine, și discută cu noi despre tot felul de lucruri. Sigur că ne ferim să-i aducem aminte de soțul ei. O singură dată s-a întîmplat. Dumnezeu știe ce-am simțit cînd a început să vorbească despre el, să-l laude, să plîngă. Noi toate, domnule, am plîns ca niște copii și aproape nu mai reușeam să ne venim în fire.

FERNANDO *aparte:* Iată ce meriți! *Tare.* I-ai arătat servitorului care-i camera mea?

HANGIȚA: La primul etaj. Karl, arată-i domnului camera.

Fernando *iese cu băiatul.*
Intră **Lucia** *și* **Annchen.**

HANGIȚA: Ei, cum a fost?

LUCIA: E o doamnă simpatică, am să mă înțeleg cu ea. N-ai exagerat vorbind despre ea. Nu voia să mă lase să plec. A trebuit să-i promit solemn că vin imediat după masă cu mama și bagajele.

HANGIȚA: Mi-am închipuit eu asta! Doriți să luați masa acum? A mai sosit un ofițer, înalt și frumos, dacă nu cumva vă temeți de el.

LUCIA: Defel! Soldații îmi plac mai mult ca ceilalți bărbați. Cel puțin ei nu se prefac, așa că de la început deosebești pe cei buni de cei răi. Mama doarme?

HANGIȚA: Nu știu.

LUCIA: Mă duc să văd ce face. *Iese.*

HANGIȚA: Karl! Iar ai uitat solnița! Asta înseamnă spălat? Ia privește paharele! Ar trebui să ți le sparg în cap, dacă ar face cît mă costă ele.

Intră **Fernando.**

HANGIȚA: Domnișoara a sosit. Vine imediat la masă.

FERNANDO: Cine-i?

HANGIȚA: N-o cunosc. Pare de neam bun, dar fără avere. O să fie doamnă de companie a doamnei baroane.

FERNANDO: E tînără?
HANGIȚA: Foarte tînără. Și îndrăzneață! E aici cu mama ei.

Intră **Lucia.**

LUCIA: Cu plecăciune![1]
FERNANDO: Sînt fericit să am o companie atît de plăcută la masă.

Lucia se înclină.

HANGIȚA: Poftiți aici, domnișoară! Și dumneavoastră aici, vă rog!
FERNANDO: Nu ne faci cinstea să iei masa cu noi, coană hangiță?
HANGIȚA: Dacă apuc eu să stau, stau toate. *Iese.*
FERNANDO: Așadar, un *tête-à-tête!*
LUCIA: Cu masa între noi, așa cum îmi place mie.
FERNANDO: V-ați hotărît ca pe viitor să-i țineți companie doamnei baroane?
LUCIA: Nu-mi rămîne altceva de făcut!
FERNANDO: Am impresia că nu vă lipsește nimic pentru a găsi un bărbat a cărui companie să fie mai amuzantă decît aceea a doamnei baroane.
LUCIA: Nu mi-e gîndul la așa ceva.
FERNANDO: O spuneți sincer?
LUCIA: Domnul meu, observ că sînteți ca toți bărbații!
FERNANDO: Cum adică?
LUCIA: Foarte arogant într-o anumită privință. Dumneavoastră, bărbații, vă credeți indispensabili; eu mă îndoiesc că-i așa, am crescut fără bărbați.
FERNANDO: Nu mai aveți tată?
LUCIA: Abia-mi amintesc că aș fi avut unul. Eram copil cînd ne-a părăsit ca să facă o călătorie în America, și, după cîte am auzit, corabia s-a scufundat.
FERNANDO: Dar păreți atît de indiferentă!
LUCIA: Cum aș putea fi altfel? Pentru mine a făcut puțin. Și chiar dacă-l iert că ne-a părăsit (căci ce-i mai scump omului decît libertatea?), n-aș vrea să fiu în locul mamei care se topește de tristețe.
FERNANDO: Și sînteți fără sprijin și fără protecție?
LUCIA: La ce ne-ar folosi? Averea ni s-a împuținat văzînd cu ochii, pe măsură ce eu creșteam. Iar acum nu mă tem să-mi întrețin mama.
FERNANDO: Curajul dumneavoastră mă impresionează!

LUCIA: O, domnul meu, curajul vine de la sine! Cînd te temi de-atîtea ori de prăbușire și te vezi de fiecare dată salvat, asta-ți dă încredere!

FERNANDO: Din care nu puteți să-i transmiteți nimic scumpei dumneavoastre mame.

LUCIA: Din păcate aceea care pierde e ea, nu eu. Eu îi mulțumesc tatălui meu că m-a adus pe lume, pentru că trăiesc cu plăcere și voie bună. Ea însă, care şi-a pus toate speranțele vieții în el și i-a jertfit floarea tinereții, iar apoi s-a văzut părăsită, așa deodată... Trebuie să fie îngrozitor să te simți părăsită!... Eu n-am pierdut deocamdată nimic, nu pot vorbi de așa ceva... Îmi pare că ați căzut pe gînduri!

FERNANDO: Da, draga mea, cine trăieşte, pierde. *Ridicîndu-se.* Dar și cîștigă. Să dea dumnezeu să ai mereu curaj. *Îi ia mîna.* Sînt uimit. O, copila mea, cît de fericit... Și eu am fost pe lumea asta foarte mult, foarte des... înșelat în speranțele mele... bucuriile... Totdeauna însă... Și...

LUCIA: Nu înțeleg ce spuneți.

FERNANDO: Îți doresc numai bine! Îți urez din toată inima fericire!

Iese.

LUCIA: Ce om ciudat! Pare însă să aibă un suflet bun.

ACTUL AL DOILEA

Stella. Un servitor.

STELLA: Du-te peste drum, repede! Spune-i că o aştept.

SERVITORUL: A făgăduit că vine imediat.

STELLA: Doar vezi că nu vine! Fata îmi place mult. Du-te! Să vină cu mama ei. *Servitorul iese.*

STELLA: Sînt foarte nerăbdătoare să vină. Cîte dorințe n-ai şi cîte speranțe nu-ți faci cînd aştepți o haină nouă! Ce copil eşti, Stella! Şi de ce n-aş iubi-o? ... Am nevoie de mult, mult, ca să-mi umplu inima! ... Mult? Biată Stella! Mult? ... Pe vremuri, cînd te iubea, cînd îți lăsa capul în poala ta, ți-era de-ajuns privirea lui, şi... O doamne, de nepătruns sînt hotărîrile tale! Cînd, sărutată de el, ridicam spre tine privirile, cînd inima palpita lîngă a sa și sorbeam cu buze tremurînde sufletu-i mare în mine, și apoi priveam spre tine și spuneam din preaplinul inimii „Păstrează-ne fericirea, doamne, căci tu ne-ai dat-o!" N-a fost voia ta... *Cade cîteva clipe pe gînduri, se ridică apoi repede și-și apasă mîinile pe piept.* Nu, Fernando, n-a fost un reproș!

Intră **Madame Sommer, Lucia.**

STELLA: Iată-vă! ... Fată dragă, de-acum eşti a mea... Madame, vă mulțumesc că-mi încredințați comoara asta. E o mică încăpățînată, o ființă nevinovată. Vezi, Lucia, am și înțeles cum eşti.

MADAME SOMMER: Vă dați seama ce vă aduc și ce vă încredințez.

STELLA *după o pauză în care a privit-o pe Madame Sommer:* Iertați-mă! Mi s-a povestit viața dumneavoastră, ştiu că am în față persoane de familie bună, totuși prezența dumneavoastră mă surprinde. De la prima vedere mi-ați inspirat încredere și considerație.

MADAME SOMMER: Doamnă baroană...

STELLA: Lăsați asta! La mine ce am în inimă mi-e și pe buze. Aud că nu vă simțiți bine, ce-aveți? Luați loc.

MADAME SOMMER: Dați-mi voie, doamnă baroană! Călătoria pe un asemenea timp primăvăratic, varietatea lucrurilor văzute și aerul acesta pur și binecuvîntat, care de atîtea ori m-a înviorat, toate îmi umplu inima. Chiar rememorarea unor bucurii apuse se transformă într-un sentiment plăcut, trezește în suflet amintirea timpurilor de aur ale tinereții și dragostei.

STELLA: Da, într-adevăr, zilele acelea, primele zile ale iubirii... Vremuri ferice, coborîte din cer... simte inima oricui clipele în care se deschide floarea iubirii!

MADAME SOMMER *luîndu-i mîinile:* Ce minunat! Cîtă dragoste!

STELLA: Vă strălucește fața asemeni chipului unui înger, obrajii își recapătă culoarea!

MADAME SOMMER: O, de-ați ști ce-i în inima mea! Cum tresaltă, cum simte nevoia să-și dezvăluie tainele!

STELLA: Ați iubit! O, slavă domnului! O ființă care mă înțelege, care poate să mă compătimească și nu privește cu răceală durerea mea!... Nu e doar vina noastră că sîntem așa cum sîntem! Cîte n-am făcut! Cîte n-am încercat!... A ajutat la ceva?... Inima era aceea care poruncea!... și întreaga lume, nimic altceva pe lume... Ah, iubitul e pretutindeni, și totul este pentru cel iubit.

MADAME SOMMER: Întregul senin al cerului în inima dumneavoastră.

STELLA: Din nou chipul lui, chiar înainte de a-mi da seama!... Așa se ridica pe vremuri prin saloane și mă căuta cu privirea... Pe-acolo venea gonind călare peste cîmpii și de la poartă mi se arunca în brațe... Într-acolo l-am văzut ducîndu-se și revenind..., revenind la aceea care-l aștepta... Dacă-mi îndrept gîndurile spre vuietul lumii, pe el îl văd! Cînd stăteam în lojă, eram sigură că, oriunde s-ar afla, fie că-l vedeam sau nu, observa și-i plăcea fiecare din mișcările mele, dacă mă ridicam sau mă așezam. Simțeam că o fluturare a penajului de la pălăria mea îl atrăgea mai mult ca strălucirea ochilor din jur și că întreaga muzică era numai o melodie pentru cîntecul etern al inimii sale: „Stella! Stella! Cît îmi ești de dragă!"

LUCIA: Pot oare doi oameni să se iubească atîta?

STELLA: Te întrebi, copilă? Nu-ți pot răspunde... Dar cu ce vă țin de vorbă! ... Nimicuri! Nimicuri importante! ... Realitatea este că sîntem copii mari și că ne simțim bine așa... Așa cum copiii se ascund în dosul șorțulețului lor și strigă „cucu" pentru ca să-i căutăm... Cum ni se umple inima atunci cînd, jignite, ne hotărîm să părăsim obiectul dragostei noastre! Cu cîte frămîntări pricinuite de fermitatea noastră îngenuncheată le apărem iarăși în față! Cum ni se zbuciumă pieptul și cum, pînă la urmă, totul se destramă la o *singură* privire, la o *singură* strîngere de mînă!

MADAME SOMMER: Cît sînteți de fericită! Cît de viu este în sufletul vostru cel mai tineresc și mai pur sentiment omenesc!

STELLA: Un mileniu de lacrimi și durere nu poate să egaleze fericirea primelor priviri, a emoției și vocii sugrumate, a apropierii și depărtării... a uitării de sine... prima sărutare, fugară, aprinsă, prima îmbrățișare în liniște deplină... Madame! Ți-e rău, scumpa mea? Ce aveți?

MADAME SOMMER: Bărbații! Bărbații!

STELLA: Ei ne fac fericite și tot ei ne nenorocesc! Ce presimțiri de fericire ne umplu inima, ce sentimente, ce speranțe noi și necunoscute ne cuprind sufletul cînd furtunoasa lor pasiune se transmite fiecărei fibre din noi! De cîte ori n-a tremurat și n-a vibrat totul în mine cînd, cu lacrimi nestăpînite, își plîngea la pieptul meu chinul unei lumi întregi! Îl rugam pe tot ce aveam mai scump să se cruțe... să mă cruțe și pe mine... degeaba... Îmi aprindea în adîncul adîncurilor văpaia care-l mistuia. Și-n felul acesta am ajuns să fiu numai inimă, numai simțire. Și unde poți găsi sub firmament un loc în care o asemenea ființă să poată respira, să-și poată găsi hrana?

MADAME SOMMER: Trebuie să-i credem pe bărbați! În clipele de pasiune se înșală pe ei înșiși; de ce nu ne-am lăsa și noi înșelate?

STELLA: Madame! Îmi trece prin minte un gînd... Să fim una pentru cealaltă ceea ce ar fi trebuit să fie ei pentru noi... Să rămînem împreună... Dați-mi mîna! ... Din clipa asta nu vă mai las să plecați!

LUCIA: Asta nu va fi cu putință!

STELLA: De ce, Lucia?

MADAME SOMMER: Fiica mea simte...

STELLA: Doar nu-i vorba în propunerea mea de un act de binefacere! Nu vă dați seama ce privilegiu e pentru mine dacă rămîneți? Nu mai pot să rămîn singură! Scumpa mea, am făcut tot ce e posibil, mi-am cumpărat păsărele, căprioare și cîini; învăț fetițele să împletească și să brodeze, numai ca să nu fiu singură, să văd în jurul meu ființe care trăiesc și cresc. Și apoi, în zilele bune, cînd în diminețile senine de primăvară vreo zeitate blajină pare să fi așternut uitarea peste durerea din suflet, cînd mă trezesc liniștită și bunul soare strălucește deasupra arborilor mei înfloriți și harnică și voioasă mă apuc de treburile zilnice... atunci mi-e bine, o vreme mă preocupă toate, fac și dreg, îndrum slugile, și cu inima deschisă mulțumesc cu glas tare cerului pentru orele de fericire ce mi le-a hărăzit.

MADAME SOMMER: O da, scumpă doamnă, vă cred! Munca și binefacerea sînt daruri ale cerului, ele înlocuiesc ceea ce lipsește unei inimi nefericite în dragoste.

STELLA: Înlocuiesc? Poate că mai degrabă despăgubesc, nu înlocuiesc! ... Ceva în schimbul a ceea ce-ai pierdut și nu ce-ai pierdut propriu-zis... Ce poate să înlocuiască o iubire pierdută? ... Uneori cînd, tot gîndindu-mă, îmi isc în cuget visuri plăcute din trecut, cînd întrevăd un viitor plin de speranțe, mă preumblu în sus și-n jos, în lumina palidă a lunii, prin grădină, dar atunci mă cuprinde și pune stăpînire pe mine singurătatea. În zadar întind brațele spre cele patru zări, în zadar chem vraja iubirii cu o forță despre care-mi închipui că ar putea aduce și luna pe pămînt... eu sînt singură, nici o voce nu-mi răspunde, iar stelele privesc rece și cu aceeași egală strălucire la chinul meu! Și-apoi, mormîntul copilei mele la picioare...

MADAME SOMMER: Ați avut un copil?

STELLA: Da, scumpa mea! O doamne, mi-ai dat să gust această bucurie numai pentru ca să sorb întreaga viață dintr-un amar potir! ... Cînd pe drum îmi iese în cale cîte un copil de țăran cu ochii mari și nevinovați și-mi trimite sărutări cu mîna, simt cum întreaga ființă mi se înfiorează. Tot atît de mare, îmi zic, ar fi fost și Mina mea! Îl ridic în sus cu teamă și dragoste, îl sărut de mii de ori; inima mi se sfîșie, lacrimile-mi curg șiroaie și o iau la fugă!

LUCIA: Aveți însă acum și mult mai puține necazuri.

STELLA *zîmbeşte, punîndu-i mîna pe umăr:* Mă mir că mai pot simți ceva! ... Că acea îngrozitoare clipă nu m-a omorît! ... Îl aveam în față! Ca pe-un mugur rupt! Şi stăteam... încremenită pînă-n adîncul sufletului... fără durere... fără să-mi dau seama... stăteam... Moașa luă atunci copilul, îl strînse la piept și strigă deodată „Trăiește!“ ... M-am repezit la ea, de gîtul ei, mii de lacrimi se revărsară asupra copilului... Am căzut în genunchi... Ah, se înșelase! Era mort, și eu lîngă el eram cuprinsă de o furibundă și îngrozitoare disperare. *Se prăbușește într-un fotoliu.*

MADAME SOMMER: Nu vă mai gîndiți la asemenea lucruri triste.

STELLA: Nu, mi-e bine, mi-e foarte bine. Îmi pot deschide inima, pot să vorbesc despre tot ce mă apasă! ... Pentru că odată ce încep să povestesc despre el, cel ce a fost totul pentru mine... cel care... Să vă arăt portretul... portretul lui... Dintotdeauna am crezut că pe chipul unui om se poate citi cel mai bine tot ce poți simți sau spune despre el.

LUCIA: Sînt curioasă să-l văd.

STELLA *deschide ușa budcarului și le duce acolo:* Veniți aici, scumpele mele!

MADAME SOMMER: O doamne!

STELLA: Iată-l! Uitați-vă! ... Și nu-i nici a mia parte din cum arăta în realitate. Fruntea, ochii negri, pletele castanii, aerul acesta de seriozitate... Pictorul însă n-a reușit să exprime iubirea și prietenia, atunci cînd își deschidea sufletul! Numai tu, inimă, numai tu le-ai putut cunoaște!

LUCIA: Doamnă, sînt uimită!

STELLA: Iată ce bărbat!

LUCIA: Trebuie să vă spun că astăzi am luat masa peste drum, la han, cu un ofițer care seamănă leit cu acest domn... E sigur el! Pot pune rămășag pe viața mea.

STELLA: Astăzi? Te înșeli, și mă-nșeli și pe mine.

LUCIA: Astăzi! Era numai ceva mai în vîrstă, mai ars de soare. El e! E el!

STELLA *sună:* Lucia! Inima-mi bate să spargă pieptul! Vreau să mă duc pînă acolo!

LUCIA: Nu cred că se cuvine.

STELLA: Nu se cuvine? O, inima mea! ...

Intră **un servitor.**

STELLA: Wilhelm, du-te repede la han! Repede! Este acolo un ofițer, spune-i... este... Lucia, spune-i tu... Să vină încoace!

LUCIA: L-ai cunoscut pe stăpînul dumitale?

SERVITORUL: Ca pe mine însumi.

LUCIA: Atunci du-te la han; acolo-i un ofițer care-i seamănă leit. Vezi dacă mă înșel. Pot jura că-i el.

STELLA: Spune-i să vină, să vină repede! Repede! O, de-ar trece și asta!... Dacă-i cumva el... Te înșeli! E imposibil... Lăsați-mă, scumpele mele, lăsați-mă singură!... *Se închide în budoar.*

LUCIA: Ce-i cu tine, mamă? Ești așa de palidă!

MADAME SOMMER: Acesta-i pentru mine sfîrșitul! Nu mai pot suporta! Toate, toate s-au adunat!

LUCIA: Doamne dumnezeule!

MADAME SOMMER: Soțul... Portretul... Cel așteptat... Cel iubit... E soțul meu! E tatăl tău!

LUCIA: Mamă! Mamă scumpă!

MADAME SOMMER: El aici! În cîteva minute e în brațele ei!... Și noi?... Lucia, trebuie să plecăm!

LUCIA: Oriunde dorești!

MADAME SOMMER: Cît mai repede!

LUCIA: Să mergem în grădină. Eu mă duc la han. Dacă poștalionul e încă aici, putem pleca în secret, fără să ne luăm rămas-bun... în timp ce, amețită de fericire...

MADAME SOMMER: Îmbrățișîndu-l în bucuria revederii... pe el! Iar eu, tocmai în clipa cînd îl regăsesc... pe vecie! Pe vecie!

Intră **Fernando, servitorul.**

SERVITORUL: Pe-aici! Ați uitat unde-i budoarul? Și-a ieșit din fire! Ah, sînteți din nou aici!

Fernando trece fără să privească spre cele două femei.

MADAME SOMMER: El e! El e!... Sînt pierdută!

ACTUL AL TREILEA

Stella *intră, plină de bucurie, cu* **Fernando.**

STELLA *către pereții camerei:* S-a întors! Îl vedeți? S-a întors! *Se oprește în fața unei picturi reprezentînd pe Venus.* Îl vezi, zeiță? S-a întors! De cîte ori, naiva de mine, n-am măsurat odaia, trecînd prin fața ta și-am plîns și am jelit. S-a întors! Nu-mi vine să mă încred în ce-mi văd ochii. De cîte ori nu te-am văzut, zeiță, și nu era aici... Acum ești aici, e-aici și el!... Scumpule! Dragule! Ai lipsit atîta vreme... Dar te-ai întors! *I se aruncă în brațe.* Nu vreau să simt nimic altceva, nici s-aud, nici să știu decît că te-ai întors!

FERNANDO: Stella, Stella mea! *Îmbrățișînd-o.* Pot iar să plîng, Dumnezeule din ceruri!

STELLA: O tu, unicule!

FERNANDO: Stella! Lasă-mă să-ți sorb din nou draga ta răsuflare, respirația ta, față de care toate miresmele cerurilor nu-mi aduceau nici o alinare...

STELLA: Scumpule!...

FERNANDO: Insuflă din nou inimii mele secătuite, rănite, distruse dragoste, bucuria de a trăi! *O ține strîns îmbrățișată.*

STELLA: Dragul meu!

FERNANDO: Ce desfătare! Ce desfătare!... Aici, unde respiri tu, totul plutește într-o atmosferă de tinerețe și plinătate. Dragostea și credința nestrămutată de aici l-ar țintui locului chiar şi pe cel mai nărăvit dintre vagabonzi.

STELLA: Visătorule!

FERNANDO: Tu nu știi, dar brațele tale sînt pentru cel ce revine din pustietatea lumii ca roua cerului pentru însetat.

STELLA: Şi bucuria bietului suflet? Să strîngi din nou la piept, Fernando, ființa unică, rătăcită, pierdută!

FERNANDO *la picioarele ei:* Stella mea!

STELLA: Ridică-te, scumpule! Ridică-te! Nu pot să te văd îngenuncheat.

FERNANDO: Lasă-mă! Stau necontenit îngenuncheat în fața ta, necontenit inima mea ți se închină, ție, nesfîrșită dragoste și bunătate!

STELLA: Ești din nou al meu! ... Nu mă mai recunosc și nici nu mă înțeleg! La urma urmei, ce importanță are?

FERNANDO: Mie-mi pare că trăim din nou primele clipe ale bucuriilor noastre. Te țin în brațe, îți sorb de pe buze dovada iubirii, sînt amețit și mă întreb cu uimire de-s treaz sau visez.

STELLA: Oricum, Fernando, după cîte văd, mai înțelept nu ești nici acum.

FERNANDO: Asta dumnezeu o știe! ... Dar aceste clipe de extaz în brațele tale mă fac iarăși bun și plin de evlavie... Pot, Stella, să mă rog din nou, pentru că din nou sînt fericit.

STELLA: Dumnezeu să te ierte că ești atît de nelegiuit și atît de bun... Să te ierte dumnezeu, cel care te-a făcut așa... așa de flușturatic și așa de credincios... Cînd îți aud glasul, cred din nou că acesta-i Fernando care n-a iubit pe nimeni pe lume în afară de mine!

FERNANDO: Iar eu, cînd mă uit în adîncul ochilor tăi dulci și albaștri și mă pierd în ei cercetîndu-i, sînt sigur că în tot timpul lipsei mele nu s-a scăldat în strălucirea lor nici un alt chip decît al meu.

STELLA: Nu te înșeli.

FERNANDO: Nu?

STELLA: Altfel ți-aș mărturisi! ... Nu ți-am destăinuit, în primele zile ale dragostei mele, toate micile pasiuni care mi-au mișcat inima? Și nu ți-am fost cu asta și mai dragă?...

FERNANDO: Îngerul meu!

STELLA: De ce mă privești așa? Nu-i așa c-am îmbătrînit? Nu-i așa că necazurile mi-au ofilit prospețimea obrajilor?

FERNANDO: Ruja mea! Floare dulce! Stella! ... De ce dai din cap?

STELLA: Cum putem oare să vă iubim atît de mult, pe voi, bărbații? ... De ce nu vă punem la socoteală durerile pe care ni le pricinuiți?

FERNANDO *mîngîindu-i părul:* Ți-a ieșit oare vreun fir alb din cauza aceasta? ... Ai noroc că ești și așa destul de

blondă... De căzut se pare că nu ți-a căzut! *Îi scoate pieptenele din părul care cade, desfăcîndu-se.*

STELLA: Ștrengarule!

FERNANDO *înfășurîndu-și brațele cu părul ei:* Rinaldo[2] în vechile sale lanțuri!

Intră **servitorul.**

SERVITORUL: Doamnă baroană...

STELLA: Ce-i cu tine? Faci o mutră posacă și rece; știi că urăsc de moarte mutre de astea cînd sînt mulțumită.

SERVITORUL: Mă iertați, doamnă baroană... Cele două străine vor să plece.

STELLA: Să plece?

SERVITORUL: Așa cum vă spun. Am văzut-o pe fiică ducîndu-se la han, apoi revenind, vorbind cu mama ei. M-am interesat peste drum; am aflat că au comandat o cursă specială, întrucît poștalionul plecase. Am vorbit cu ele; mama m-a rugat, cu lacrimi în ochi, să le duc pe ascuns bagajele la han și să-i transmit doamnei baroane toate urările de bine. Nu mai pot să rămînă.

FERNANDO: E doamna care a sosit astăzi cu fiica ei?

STELLA: Voiam s-o iau în serviciu pe fată și s-o opresc și pe mamă... Să-mi facă încurcături tocmai acum!

FERNANDO: Ce-o fi cu ele?

STELLA: Dumnezeu știe! Nu pot și nu vreau să știu. Dar n-aș vrea să le pierd... Acum, că te am pe tine, Fernando!... În clipele astea m-aș prăbuși! Vorbește cu ele, Fernando... Tocmai acum! Acum! ... Convinge-o pe mamă să vină încoace, Heinrich. *Servitorul pleacă.* Vorbește cu ea, făgăduiește-i că va fi liberă să facă ce dorește... Fernando, vreau să mă duc în grădină! Vino și tu! Vino! ... Și voi, privighetorilor, îl veți primi din nou!

FERNANDO: Ființă scumpă și dragă!

STELLA *la pieptul lui:* Vii repede, nu-i așa?

FERNANDO: Imediat! Imediat! *Stella iese.*

FERNANDO *singur:* Înger ceresc! În prezența ta totu-i senin și ușor... Te mai recunoști oare, Fernando? A trecut tot ce-mi apăsa inima, toate grijile, toate amintirile pline de remușcări, ce-a fost... și ce va aduce viitorul... Mă năpădiți din nou? ... Și totuși, cînd te privesc, cînd îți țin mîna, Stella, totul se îndepărtează, din sufletul meu dispare orice alt chip!

Intră vechilul.

VECHILUL *sărutîndu-i mîna:* V-aţi reîntors?
FERNANDO *retrăgîndu-şi mîna:* După cum vezi.
VECHILUL: Daţi-mi voie! Daţi-mi voie! O, stăpîne! ...
FERNANDO: O duci bine?
VECHILUL: Soţia-mi trăieşte, am doi copii. Şi dumneavoastră sînteţi din nou aici!
FERNANDO: Cum v-aţi descurcat cu gospodăria?
VECHILUL: Sînt oricînd gata să prezint socotelile... O să vă miraţi cum am îmbunătăţit noi moşia... Îmi daţi voie să vă-ntreb cum aţi dus-o?
FERNANDO: Tăcere! ... Să-ţi deşert tot sacul? O meriţi, că ai fost şi tu părtaş la nebuniile mele.
VECHILUL: Slavă domnului, doar n-aţi fost căpitan de ţigani! La o poruncă a dumneavoastră aş fi pîrjolit şi pustiit totul.
FERNANDO: Am să-ţi povestesc!
VECHILUL: Şi soţia dumneavoastră? Fiica?
FERNANDO: Nu le-am dat de urmă. N-am îndrăznit să intru în oraş, dar din ştiri sigure am aflat că s-a încrezut într-un negustor, un prieten fals. Acesta a pus mîna pe banii pe care îi lăsasem şi a înşelat-o, promiţîndu-i dobînzi mai mari. Dînsa a plecat de acolo sub pretext că se mută la ţară. Urma i s-a pierdut, şi acum duce probabil o viaţă de mizerie, trăind din lucru de mînă pe care-l face şi ea, şi fata. Ştii că-i curajoasă şi că are destul caracter ca să întreprindă aşa ceva.
VECHILUL: Iar dumneavoastră v-aţi întors aici! Să vă iertăm că aţi lipsit atîta vreme.
FERNANDO: Am colindat locuri îndepărtate.
VECHILUL: Dacă nu mi-ar fi atît de bine acasă cu nevasta şi cei doi copii, v-aş invidia pentru călătoriile pe care iarăşi le-aţi făcut prin lume. Acum rămîneţi cu noi?
FERNANDO: Dacă dă domnul!
VECHILUL: Pînă la urmă nicăieri nu-i nici altfel şi nici mai bine.
FERNANDO: Aşa e pentru cine poate uita vremurile trecute!
VECHILUL: Care pe lîngă bucurii ne-au adus şi multe necazuri. Îmi amintesc bine de toate. Cît de drăgălaşă ni s-a părut Cecilia, cum am asaltat-o, cît eram de nerăbdători să renunţăm la tinereasca noastră libertate!
FERNANDO: Şi totuşi au fost vremuri frumoase, fericite!

VECHILUL: Cum ne-a dăruit Cecilia o fetiță vioaie și veselă, cum a pierdut în același timp din drăgălășenie și farmec.

FERNANDO: Scutește-mă de datele astea biografice!

VECHILUL: Cum ne-am aruncat privirile ba pe-aici, ba pe dincolo, pînă cînd, la urmă, am întîlnit îngerul de-aici, cum n-a mai fost chip de venire și plecare; a trebuit să ne hotărîm fie pentru una, fie pentru cealaltă. Cum, în sfîrșit, ni s-a părut mai comod, cînd s-a ivit ocazia, să vindem moșia, chiar în pagubă, cum am șters-o, am răpit îngerul și am surghiunit-o aici pe frumoasa copilă, care n-avea habar nici de ea însăși, nici de lume.

FERNANDO: După cît se vede, ai rămas tot așa de pisălog și de palavragiu ca pe vremuri.

VECHILUL: N-am avut oare prilejul să învăț cîte ceva? N-am fost confidentul conștiinței dumneavoastră? Și atunci cînd și-aici duceați dorul depărtărilor, nu știu prea bine de ce, din dorința de a vă regăsi soția și fiica sau dintr-o neliniște lăuntrică, și cum eu a trebuit să vă sar în ajutor în multe privințe...

FERNANDO: De-ajuns pentru data asta.

VECHILUL: Dacă rămîneți aici, totul va fi bine. *Iese.*

Intră **servitorul.**

SERVITORUL: Madame Sommer!

FERNANDO: Invit-o aici. *Servitorul iese.*

FERNANDO *singur:* Femeia asta mă întristează. Nimic nu-i întreg, nimic nu-i pur pe lume! Femeia asta! ... Curajul fiicei ei m-a impresionat; cum îmi va vorbi oare durerea ei?

Intră **Madame Sommer.**

FERNANDO *aparte:* O doamne, pînă și înfățișarea ei îmi amintește de nelegiuirea mea! O, inimă omenească, dacă e în natura ta să săvîrșești asemenea lucruri, de ce n-ai și puterea de a-ți ierta cele întîmplate? ... O umbră a chipului soției mele! ... Pretutindeni o văd! *Tare.* Doamnă!

MADAME SOMMER: Ce doriți, domnule?

FERNANDO: Aș dori ca dumneavoastră să acceptați a ține companie dragei mele Stella și mie. Luați loc!

MADAME SOMMER: Prezența unui nenorocit e o povară pentru cel fericit, și încă și mai mult a celui fericit pentru unul nenorocit.

FERNANDO: Nu vă înțeleg. Să nu vă fi dat seama de firea Stellei, oare n-ați văzut că e numai dragoste, o adevărată zeiță?

MADAME SOMMER: Domnule, aș fi dorit să plec pe ascuns. Lăsați-mă... Trebuie să plec. Credeți-mă, am motivele mele! Vă rog, lăsați-mă!

FERNANDO *aparte:* Vocea! Figura! *Tare.* Doamnă. *Își întoarce fața.* Doamne, e soția mea! *Tare.* Iertați-mă! *Iese în grabă.*

MADAME SOMMER: Mă recunoaște! ... Îți mulțumesc, doamne, că mi-ai dat atîta putere în aceste clipe! ... Eu, cea abătută și zbuciumată, să fiu atît de liniștită și curajoasă într-un asemenea moment hotărîtor. Bună, eternă Providență, tot ce iei inimii noastre îi păstrezi în clipa cînd are cel mai mult nevoie de așa ceva.

Fernando *revine.*

FERNANDO *aparte:* Oare mă recunoaște? *Tare.* Vă rog, doamnă, vă implor, spuneți-mi ce aveți pe suflet!

MADAME SOMMER: Ar trebui să vă povestesc întreaga mea viață. Dar cum să aveți înțelegere pentru durere și tristețe într-o zi ca asta, cînd recăpătați toate bucuriile vieții, cînd ați redat toate aceste bucurii celei mai demne dintre femei? ... Nu, domnul meu, dați-mi voie să plec!

FERNANDO: Vă rog!

MADAME SOMMER: Cît aș dori să vă cruț pe dumneavoastră și să mă cruț și pe mine! Amintirea celor dintîi zile fericite din viața îmi provoacă o durere ucigătoare.

FERNANDO: N-ați fost, deci, mereu nefericită?

MADAME SOMMER: Altfel n-aș fi atît de nefericită acum. *După o pauză, cu cugetul înseninat.* Tinerețea mi-a fost senină și veselă. Nu știu ce atrăgea pe bărbați spre mine; mulți din ei căutau să-mi fie pe plac. Pentru puțini dintre ei simțeam prietenie și simpatie, nu era însă nici unul de care să fi crezut că m-aș putea lega pe viață. Și așa treceau zilele senine ale plăcerilor nevinovate, în care fiecare îi oferă amical mîna celei ce urma... Și totuși îmi lipsea ceva... Cînd cugetam mai adînc la viață, aveam presentimentul bucuriilor și durerilor care-i așteaptă pe oameni, îmi doream un soț la brațul căruia să trec prin viață, un soț care, în schimbul iubirii pe care i-o putea dărui tinerețea mea, să-mi fie la bătrînețe prieten și ocrotitor, să țină locul părinților pe care-i părăseam pentru el.

FERNANDO: Şi-apoi?

MADAME SOMMER: L-am întîlnit! L-am întîlnit pe bărbatul spre care din primele zile ale cunoştinţei noastre s-au îndreptat toate speranţele mele! Părea să întrunească agerimea spiritului cu fidelitatea, astfel că inima mea i se deschise curînd; i-am dăruit prietenia şi, ah, repede apoi, dragostea mea. O doamne, cînd îşi odihnea capul la pieptul meu, cum părea să-ţi mulţumească pentru culcuşul pe care i l-ai pregătit în braţele mele! Cum părăsea, pentru a se reîntoarce la mine, vîltoarea treburilor şi a distracţiilor şi cum eu însămi uitam de orele întunecate în îmbrăţişarea lui!

FERNANDO: Şi ce-a putut să tulbure această strînsă legătură de dragoste?

MADAME SOMMER: Nimic nu durează veşnic pe lumea asta... Mă iubea! Eram tot atît de sigură de dragostea lui pe cît eram de a mea! A fost o vreme cînd nu cunoştea nimic altceva, cînd nu voia decît să mă vadă şi să mă facă fericită. A fost, vai, cel mai senin timp din viaţă, aceşti primi ani ai unei legături, cînd ne chinuiesc doar indispoziţia sau plictiseala, care nu sînt un rău adevărat. Mă însoţea pe un drum obişnuit, pentru ca să mă lase singură în cel mai aspru şi mai îngrozitor deşert.

FERNANDO *din ce în ce mai agitat:* Şi sentimentele sale, inima lui?

MADAME SOMMER: Putem oare şti ce se petrece în cugetul bărbaţilor? N-am observat cum, pe încetul, totul îi devenea — cum să spun —, nu indiferent, ar fi greşit să spun asta. Mă mai iubea încă! Dar avea nevoie de ceva mai mult decît de iubirea mea. Trebuia să mă împac cu dorinţele lui, poate chiar cu o rivală. Nu i-am ascuns reproşurile şi pînă la urmă...

FERNANDO: A îndrăznit? ...

MADAME SOMMER: M-a părăsit. Nu am cuvinte pentru a spune cît am fost de nefericită. Toate speranţele mi s-au năruit într-o clipă, tocmai cînd gîndeam că pot culege roadele florilor jertfite... părăsită... părăsită! ... Tot ceea ce dă putere omului — iubirea, încrederea, cinstea, rangul, perspectiva bunăstării mereu crescînde, a copiilor numeroşi, cu viitorul asigurat —, totul se prăbuşi în faţa mea, iar eu... şi nenorocita chezăşie a iubirii noastre... Durerilor chinuitoare le urmă o decepţie de moarte, iar inima, istovită de plîns şi disperare, deveni apatică. Nici n-am

luat în seamă dezastrul averii mele, nu mai eram decît o biată femeie părăsită, văduvită de simțire, pînă cînd...

FERNANDO: Cît e de vinovat!

MADAME SOMMER *cu reținută melancolie:* Nu e vinovat!... Îl plîng pe bărbatul care se atașează de o fată.

FERNANDO: Doamnă!

MADAME SOMMER *ușor ironică, pentru a-și ascunde emoția:* Nu, sigur nu! Îl consider un om înlănțuit. Chiar bărbații spun că așa este. Bărbatul e atras din lumea lui în lumea noastră, cu care în fond nu are nimic comun. O vreme el se amăgește, dar e vai de noi cînd i se deschid ochii! ... Eu însămi n-am putut să-i fiu, pînă la urmă, decît o gospodină cinstită, care-și lega de el toate năzuințele. Doream să-i fiu plăcută, aveam grijă de el, îmi consacram tot timpul casei și copilului. Trebuia să mă ocup de atîtea nimicuri, încît inima și mintea îmi erau adesea pustii. Nu mai puteam să-i ofer o companie antrenantă, așa că era în firea lucrurilor ca el, cu spiritul său voi, să se plictisească alături de mine. Nu e vinovat!

FERNANDO *la picioarele ei:* Eu sînt!

MADAME SOMMER *i se aruncă la piept, plîngînd în hohote:* Soțul meu!

FERNANDO: Cecilia... soția mea!...

CECILIA *îndepărtîndu-se de el:* Nu este al meu!... O, inimă sfîșiată!... *Din nou la pieptul lui.* Fernando!... indiferent al cui vei fi... îngăduie unei nefericite să plîngă la pieptul tău... Dă-mi curaj în clipa aceasta, apoi părăsește-mă pentru totdeauna!... Nu e soția ta!... Nu mă alunga!...

FERNANDO: Doamne!... Cecilia, lacrimile tale picură pe obrajii mei!... Inima-ți tremură lîngă a mea!... Cruță-mă! Cruță-mă!

CECILIA: Nu vreau nimic, Fernando!... Numai clipa aceasta!... Îngăduie inimii această revărsare, se va elibera, va fi puternică! Nu voi sta în calea ta!...

FERNANDO: Mai degrabă să-mi pierd viața decît să te părăsesc!

CECILIA: Ne vom revedea, dar nu pe acest pămînt! Aparții alteia, căreia nu pot să i te răpesc... Deschide-mi, deschide-mi cerul, să privesc spre acele depărtări ferice, spre viața veșnică... În această clipă îngrozitoare e singura mea mîngîiere.

FERNANDO *îi ia mîna și o îmbrățișează:* Nimic, nimic din lume nu mă va putea despărți de tine. Te-am regăsit!

CECILIA: Ai găsit ceea ce nu căutai!

FERNANDO: Ba nu... Pe tine te-am căutat, părăsita mea, scumpa mea! Nici chiar în brațele îngerului de aici n-am găsit liniște sau bucurie. Totul îmi amintea de tine, de fiica ta, de Lucia mea. Cerule milostiv! Cîtă bucurie! Această ființă drăgălașă să fie fiica mea? ... Te-am căutat pretutindeni. De trei ani tot colind lumea. În orașul nostru am găsit locuința transformată, pe mîini străine, și am aflat trista istorie a pierderii averii tale. Fuga ta mi-a sfîșiat inima, nu ți-am mai putut da de urmă. Sătul de mine însumi și de viață, am îmbrăcat în serviciu străin această uniformă, pentru a ajuta la înăbușirea ultimelor licăriri de libertate ale nobililor corsicani.[4] Iar acum, după lunga și aventuroasa mea rătăcire, mă vezi aici, la pieptul tău, soția mea prea scumpă și bună!

Intră **Lucia.**

FERNANDO: O, fiica mea!

LUCIA: Dragul, scumpul meu tată! Dacă ești din nou tatăl meu! ...

FERNANDO: Pentru totdeauna, pe veci!

LUCIA: Și Stella?

FERNANDO: Trebuie să ne grăbim. Nefericita! De ce oare, Lucia, nu ne-am recunoscut azi dimineață?... Îmi bătea inima, știi cît eram de emoționat cînd te-am părăsit. De ce? De ce? ... Am fi fost scutiți de toate neplăcerile! Stella! Am fi scutit-o de o asemenea durere... Trebuie să plecăm. Îi voi spune că țineți neapărat să plecați și că nu vreți să vă luați rămas-bun ca să n-o obosiți. Tu, Lucia, du-te repede la han; să înhame o trăsură pentru trei persoane. Servitorul să-mi încarce bagajele odată cu ale voastre... Tu mai rămîi aici, scumpă și dragă soție! Și tu, fiica mea, cînd ai aranjat totul, vino încoace, stați amîndouă în pavilion și așteptați-mă. Vreau să mă despart de ea, să-i spun că vă însoțesc la han, ca să am grijă de plecarea voastră și să vă plătesc trăsura... Biată ființă, ești atît de bună, iar eu te înșel! ... Să plecăm repede!

CECILIA: Să plecăm? ... Stai să cumpănim puțin!

FERNANDO: Plecăm! Așa rămîne! ... Da, scumpele mele, trebuie să plecăm! *Cecilia și Lucia ies.*

FERNANDO *singur:* Plecăm? ... Unde? Încotro? ... Mai bună ar fi o lovitură de pumnal care să curme toate durerile mele și să mă arunce în acea adîncă nesimțire pentru care

aş da acum totul! ... Eşti încă aici, nelegiuitule? Aminteşte-ţi de zilele cînd erai pe deplin fericit, cînd în îndestularea ta priveai de sus la sărmanul care voia să lepede povara vieţii. Cît de mulţumit erai atunci! Şi acum! ... Cît de puţin înseamnă fericirea! ... Era de-ajuns să fi aflat toate acestea cu o oră mai devreme şi aş fi fost la adăpost! N-aş fi revăzut-o, şi nici ea pe mine. M-aş fi convins pe mine însumi că în aceşti patru ani m-a uitat şi şi-a alinat durerea. Acum însă? Cum să apar în faţa ei, ce să-i spun? ... ah, cît de greu m-apasă în această clipă vina! ... Cum de-am putut părăsi pe aceste două dragi fiinţe! Şi acum, cînd le regăsesc, să nu văd nici o cale de ieşire! Nenorocitule! Ah, inima mea!

ACTUL AL PATRULEA

Refugiu în grădina lui Stella.
Stella *singură.*

STELLA: Cît de frumos înflorești, mai frumos ca de obicei, scump liman în care speram să-mi găsesc odihna de veci... Dar nu mă mai ademenești... mai degrabă mă înspăimînți, pămînt reavăn, răcoros... În ceasurile cînd, furată de imaginație îmi învăluiam capul și trupul în mantia morții și adăstam calmă la intrarea în adîncurile tale, pătrundeam chiar în miezul tău și-mi ascundeam durerea sub brazdele tale. Acolo tu, putreziciune, aveai să sugi la pieptul meu prea plin și să jertfești întreaga mea ființă unui vis senin... Și acum!... Îmi trimiți razele, soare ceresc... e atîta lumină, e atît de clar în jurul meu ca să mă bucur!... A revenit! Și dintr-o dată întreaga natură a înviat... Iar eu simt freamătul vieții... Vreau să sorb de pe buzele sale o viață nouă, fierbinte, arzătoare!... Să rămîn, plină de vigoare, alături de el... în el... cu el!... Fernando! Vine! Îl aud!... Nu, nu încă!... Să mă găsească aici, în fața altarului meu, printre mlădițele de trandafiri! Să rup pentru dînsul bobocul acesta... Aici!... Și-l duc apoi în boschet. Ce bine că l-am făcut atît de îngust, numai pentru doi... Aici îmi păstram de obicei cartea, pana și călimara... La o parte cu ele!... De-ar veni!... Cum de-a putut să mă părăsească atît de repede?... E oare din nou al meu?... A venit?...

Intră **Fernando.**

STELLA: Unde întîrzii, scumpul meu? Unde-ai fost? Sînt singură de atîta vreme! *Îngrijorată.* Ce-i cu tine?

FERNANDO: M-au indispus cele două femei... Cea mai în vîrstă e o ființă cumsecade, dar nu vrea să rămînă, nu vrea să spună motivul, vrea să plece. Fă-i pe voie, Stella.

STELLA: Dacă nu poate fi convinsă, nu vreau ca, împotriva voinței sale... Aveam nevoie, Fernando, de societate... *La pieptul lui.* Acum te am pe tine, Fernando!

FERNANDO: Linişteşte-te!

STELLA: Lasă-mă să plîng! Aş vrea să treacă ziua asta! Tremur încă toată!... Ce bucurie!... Şi totul pe neaşteptate, deodată! Pe tine, Fernando! Şi abia, abia! Toate acestea mă doboară!

FERNANDO *aparte:* Ticălosul de mine! S-o părăsesc? *Tare.* Lasă-mă, Stella!

STELLA: E vocea ta, vocea ta cea dragă!... Stella! Stella!... Ştii cu cîtă plăcere te auzeam pronunțîndu-mi numele... Stella! Nimeni nu-l pronunță ca tine. În timbrul vocii recunoşti chipul iubirii... Cît de viu îmi amintesc de ziua cînd te-am auzit pronunțîndu-l întîia oară, cînd, datorită ție, am sorbit prima oară din cupa fericirii.

FERNANDO: A fericirii?

STELLA: Mi se pare că începi să socoteşti; numeri orele mohorîte pe care mi le-ai pricinuit. Lasă, Fernando, renunță!... Din clipa cînd te-am văzut prima oară toate au căpătat în sufletul meu altă înfățişare! Îți mai aminteşti de după-amiaza aceea din grădină, la unchiul meu? Cum ai intrat la noi? Stăteam sub castanii cei mari din spatele pavilionului...

FERNANDO *aparte:* Are să-mi sfîşie inima! *Tare.* Îmi amintesc, Stella mea!

STELLA: Cum te-ai apropiat de noi? Nu ştiu dacă ai observat că din primul moment mi-ai reținut atenția. Eu, cel puțin, mi-am dat seama repede că ochii tăi mă căutau. Apoi, Fernando, unchiul a adus partiturile de muzică, tu ți-ai luat vioara şi, pe cînd cîntai, ochii mei s-au oprit nestingheriți asupra ta. Îți urmăream fiecare trăsătură a feței şi... pe neaşteptate, într-o pauză, ți-ai ridicat privirea... spre mine! Şi-ai întîlnit-o pe-a mea! Cum am roşit, cum m-am uitat în altă parte! Asta ai observat, Fernando, pentru că din acel moment am simțit că priveşti mai des pe deasupra partiturii, uneori la momente nepotrivite, am văzut că pierdeai măsura, încît se încurca şi unchiul meu. Fiecare notă pe care o greşeai, Fernando, vorbea sufletului meu... A fost cea mai dulce confuzie pe care-am simțit-o vreodată. Nu te-aş mai fi putut privi drept în ochi pentru tot aurul din lume. M-am ridicat şi am plecat...

FERNANDO: Pînă şi cel mai mic amănunt! *Aparte.* Ce memorie nefericită!

STELLA: Adesea mă mir singură cît te iubesc, cum uit de mine însămi în apropierea ta. Şi totuşi le văd pe toate în faţa ochilor, atît de viu, ca şi cum s-ar petrece astăzi! De cîte ori nu mi-am povestit mie însămi, Fernando, de cîte ori!... Cum mă căutai, cum tu, mînă-n mînă cu prietena mea, pe care o cunoscuseşi înainte, umblaţi prin tufişuri, şi ea striga: Stella!... şi tu strigai: Stella! Stella!... Abia te-auzisem vorbind şi ţi-am recunoscut glasul. Şi cum apoi m-aţi găsit şi tu mi-ai luat mîna într-a ta! Oare cine era mai încurcat, eu sau tu? Ne ajutam unul pe altul... Şi din acea clipă... Scumpa mea Sara mi-a spus-o doar, chiar în seara aceea... Şi totul s-a adeverit... Şi ce fericire în braţele tale! De-ar putea să vadă Sara cum mă bucur astăzi! Era o fiinţă bună; mă plîngea cînd eram bolnavă, bolnavă de dragoste. Bucuroasă aş fi luat-o cu mine, atunci cînd am părăsit totul de dragul tău.

FERNANDO: Toate le-ai părăsit!

STELLA: De ce te miri? Nu-i oare adevărat? Am părăsit totul! Doar n-ai să iei aceasta drept un reproş al iubitei tale Stella! N-am făcut nici pe departe de-ajuns de dragul tău.

FERNANDO: Crezi? N-a fost mult că l-ai părăsit pe unchiul tău, care te iubea ca un tată, care te purta pe braţe, care n-avea altă voinţă decît voia ta? Nu-s nimic averile, moşiile, care toate erau ale tale sau ar fi ajuns ale tale? Locul unde ţi-ai petrecut tinereţea, unde te-ai bucurat... tovarăşele de joacă?...

STELLA: Şi toate acestea, Fernando, fără tine? Ce putea avea mai mare însemnătate ca dragostea ta? Am păşit în lume abia cînd mi-a înflorit în piept dragostea... Trebuie, la drept vorbind, să-ţi mărturisesc că uneori, în ceasuri de singurătate, mă gîndeam: De ce oare nu mă pot bucura de toate acestea împreună cu el? De ce a trebuit să fugim? De ce să renunţăm la toate? Oare i-ar fi refuzat unchiul mîna mea?... Nu!... De ce să fugim?... Dar apoi găseam pentru tine suficiente scuze. Justificările n-au lipsit niciodată! Chiar de-ar fi fost vorba de un capriciu, îmi spuneam că voi, bărbaţii, aveţi o mulţime de capricii... să fi fost un capriciu, să păstreze fata ca pradă numai pentru el, în secret... Sau

să fi fost mîndria de a poseda iubita, fără nici un fel de zestre. Poţi să-ţi închipui că şi mîndria mea căuta să găsească pentru sine cele mai bune justificări. Şi aşa ai scăpat cu bine.

FERNANDO: Nu mai pot suporta!

Intră **Annchen.**

ANNCHEN: Iertaţi-mă, doamnă baroană! De ce nu veniţi, domnule căpitan? Totul e împachetat, nu mai lipsiţi decît dumneavoastră! Domnişoara a alergat pretutindeni şi a dat porunci, ne-a scos sufletul cu graba ei. Iar acum dumneavoastră nu veniţi!

STELLA: Du-te, Fernando, condu-le la han. Plăteşte pentru ele taxa de poştă, dar întoarce-te imediat.

ANNCHEN: Dar nu plecaţi şi dumneavoastră? Domnişoara a comandat o trăsură pentru trei persoane. Servitorul dumneavoastră a şi încărcat bagajele.

STELLA: Trebuie să fie o greşeală, Fernando!

FERNANDO: Ce ştie copila asta?

ANNCHEN: Cum ce ştiu? E drept, pare ciudat că dumneavoastră, domnule căpitan, vreţi să plecaţi cu domnişoara, după ce abia la masă aţi făcut cunoştinţă cu dînsa. Am văzut eu doar ce despărţire duioasă a fost, cînd i-aţi strîns mîna şi i-aţi urat poftă bună!

STELLA *încurcată:* Fernando!

FERNANDO: E doar un copil!

ANNCHEN: Nu-l credeţi, doamnă baroană! Totul e împachetat, domnul pleacă şi el.

FERNANDO: Unde? Încotro?

STELLA: Lasă-ne singuri, Annchen! *Annchen iese.* Ce-i neînţelegerea asta îngrozitoare? Nu mă tem de nimic, dar totuşi sporovăiala asta copilărească mă sperie... Eşti neliniştit, Fernando? Sînt eu, Stella ta!

FERNANDO *întorcîndu-se şi luînd-o de mînă:* Eşti Stella mea!

STELLA: Mă sperii, Fernando! Ai o privire rătăcită.

FERNANDO: Stella, sînt un ticălos, şi pe deasupra şi laş; şi nu pot face nimic pentru tine. Să fug!... Nu am curajul să-ţi înfig un pumnal în piept, şi vreau să te otrăvesc, să te omor pe ascuns! Stella!

STELLA: Doamne dumnezeule!

FERNANDO *furios şi tremurînd:* Nici să-i vezi nenorocirea, nici să-i auzi disperarea! Să fug!...

STELLA: Nu mai pot suporta! *E gata să cadă şi se sprijină de el.*

FERNANDO: Stella, tu, pe care te ţin în braţe! Stella, care eşti totul pentru mine! Stella!... *Rece.* Te părăsesc.

STELLA *zîmbind confuză:* Tu pe mine!

FERNANDO *scrîşnind din dinţi:* Pe tine! Te părăsesc pentru femeia pe care-ai văzut-o! Cu fata!...

STELLA: Totul mi se întunecă în faţa ochilor!

FERNANDO: Această femeie e soţia mea!

Stella *îl priveşte fix şi lasă braţele în jos.*

FERNANDO: Iar fata este fiica mea! Stella! *Abia acum observă că a leşinat.* Stella! *O aşază pe fotoliu.* Stella!... Ajutor! Ajutor!

Intră **Cecilia, Lucia.**

FERNANDO: Priviţi! Priviţi pe îngerul acesta! L-am omorît! Priviţi-l!... Ajutor! *Femeile se ocupă de Stella.*

LUCIA: Îşi revine.

FERNANDO *privindu-le înmărmurit:* Din cauza ta! A ta! *Iese.*

STELLA: Cine? Cine? *Ridicîndu-se.* Unde-i? *Recade, le priveşte, femeile se ocupă de ea.* Vă mulţumesc! Mulţumesc!... Cine sînteţi?

CECILIA: Linişteşte-te! Noi sîntem.

STELLA: Voi!... N-aţi plecat? Voi sînteţi?... Doamne! Cine mi-a spus?... Cine eşti?... Tu eşti? *Luînd-o de mînă pe Cecilia.* Nu, nu pot să suport!

CECILIA: Scumpa, draga mea! Te strîng la piept, înger scump!

STELLA: Spune-mi... Mi-e adînc înfiptă-n inimă... Spune-mi... eşti...?

CECILIA: Eu sînt... sînt soţia lui!...

STELLA *ridicîndu-se şi acoperindu-şi ochii cu mîinile:* Şi eu?

Merge clătinîndu-se prin încăpere.

CECILIA: Să mergem în camera ta!

STELLA: De ce-mi aminteşti? Ce-i al meu?... Îngrozitor! Îngrozitor!... Aceştia-s oare arborii mei, pe care i-am sădit şi i-am crescut? De ce în această clipă totul îmi apare atît de străin?... Alungată!... Pierdută!... Pe veci pierdută! Fernando! Fernando!

CECILIA: Du-te, Lucia, caută-l pe tatăl tău.

STELLA: Dumnezeule milostiv! Oprește-te!... Du-te! Să nu vină! Du-te!... Tată!... Soț!...

CECILIA: Scumpă și dragă!

STELLA: Mă iubești? Mă strîngi la piept?... Nu! Nu!... Lasă-mă!... Alungă-mă!... *La pieptul ei.* Numai o clipă! Nu mai am mult de trăit! Inima! Inima mea!

CECILIA: Trebuie să te odihnești!

STELLA: Nu vă pot suporta privirea! V-am otrăvit viața, v-am furat totul!... Voi erați în mizerie, iar eu... cît eram de fericită în brațele sale! *Se aruncă în genunchi.* Mă veți putea ierta vreodată?

CECILIA: Te rog! Te rog! *Se silesc să o ridice.*

STELLA: Aici vreau să zac, să mă tînguiesc, să cerșesc de la dumnezeu și de la voi iertare! Iertare!... *Se ridică repede.* Iertare?... Mai degrabă consolați-mă voi pe mine! Consolare! Nu sînt vinovată!... Tu mi l-ai dat, sfinte dumnezeule din ceruri! Îl păstram, era cel mai scump dar din mîna ta... Lăsați-mă!... Mi se sfîșie inima!

CECILIA: Nu ești vinovată! Scumpa mea!

STELLA *la pieptul ei:* Citesc în ochii tăi, pe buzele tale, cuvinte divine! Ține-mă! Mă prăbușesc! Mă iartă! Îmi simt nenorocirea!

CECILIA: Soră! Soră cu mine! Revino-ți, revino-ți măcar pentru o clipă! Fii încredințată că acela care ne-a sădit în inimă sentimente ce adesea ne fac atît de nenorocite, poate să ne dea la nevoie consolare și ajutor.

STELLA: Să mor la pieptul tău!

CECILIA: Vino, să mergem!

STELLA *după o pauză, izbucnind sălbatic:* Lăsați-mă cu toții! În cugetul meu se îmbulzește o lume de confuzie și chin, umplîndu-l cu dureri cumplite... Nu e posibil!... Nu e posibil! Așa deodată!... Nu pot înțelege, nu pot suporta!... *Stă o clipă pe gînduri, cu ochii în jos, ridică apoi privirea, se uită la cele două femei, tresare cu un strigăt și pleacă în fugă.*

CECILIA: Du-te după ea, Lucia! N-o pierde din ochi!

Lucia *iese.*

Privește spre copiii tăi, uită-te la impasul și nenorocirea lor! Din suferință am învățat multe. Dă-mi putere!... Iar dacă nodul poate fi desfăcut, nu-l tăia, dumnezeule ceresc!

ACTUL AL CINCILEA

Budoarul lui Stella. Noapte cu lună.
Stella *ține în mînă portretul lui Fernando și vrea să-l scoată din ramă.*

STELLA: Înconjoară-mă, cuprinde-mă, îndrumează-mă, noapte cu lună! Încotro merg, nu știu!... Trebuie!... Plec în lumea largă! Încotro?... Să fii alungată de la tot ce-ai făurit! Să nu mai pot călca locurile unde tu, sfîntă lună, răsari peste vîrfurile arborilor mei, unde cu umbre înfiorător de dulci înconjuri mormîntul scumpei mele Mina! Să plec de pe locurile unde-s adunate toate comorile vieții mele, toate scumpele mele amintiri!... Și tu, loc al mormîntului meu, pe care singură mi l-am sfințit, pe care am stat de-atîtea ori, rugîndu-mă și suspinînd, unde jur-împrejur întrezăresc tot chinul și toată bucuria vieții mele, peste care speram să pot veghea și după moarte ca să pot gusta cu nostalgie trecutul... Să fiu alungată de pe toate aceste locuri... Alungată!... Nu mai simți, slavă domnului, creierul ți-e pustiit, nu poți să înțelegi ce înseamnă a fi alungată! Pentru că ai înnebuni!... Acum!... O, amețesc! ... Rămîneți cu bine!... Adio? Să nu-l mai văd niciodată? Cît de sumbru, ca de moarte, este acest sentiment! Să nu-l mai văd?... Pleacă, Stella! *Ia în mînă portretul.* Și să te las aici? *Ia un cuțit și începe să scoată țintele.* O, de n-aș mai putea gîndi! Să-mi pierd viața într-un somn adînc sau în șiroaie de lacrimi!... Asta e și aceasta-ți va fi soarta: să fii nenorocită! *Întoarce portretul spre lumina lunii.* O, Fernando! Oare atunci cînd te-ai apropiat de mine și cînd inima-mi ți-a zburat în întîmpinare, n-ai simțit cît mă încredeam în fidelitatea și în bunătatea ta?... N-ai simțit ce sanctuar ți s-a deschis atunci cînd inima mea ți s-a dezvăluit?... Și nu te-ai cutremurat, nici n-ai intrat în pămînt, nici n-ai fugit?... Ai putut să-mi culegi nevinovăția,

fericirea, viața, numai pentru a te distra, pentru ca apoi să le calci în picioare și să le arunci la o margine de drum?... Nobil!... Cîtă noblețe!.... Tinerețea mea!... Zilele mele îndaurite!... Şi, ascunsă în inima ta, cîtă viclenie!... Soția ta!... Fiica ta!... Iar eu mă simțeam liberă, curată ca o dimineață de primăvară!... Totul, totul era numai speranță!... Unde ești, Stella? *Privind portretul.* Atît de impozant! Şi atît de seducător!.... Ceea ce m-a dus la pieire a fost privirea!... Te urăsc! Du-te! Îndepărtează-te!... Atît de misterios! Şi atît de drag!... Nu! Nu!... Seducătorule!... Pe mine?... Pe mine?... Tu?... Pe mine! *Ridică cuțitul să străpungă portretul.* Fernando! *Se întoarce, cuțitul cade, se aruncă pe un scaun, izbucnind în plîns.* Scumpule! Scumpule!... În zadar! În zadar!

Intră **servitorul.**

SERVITORUL: Doamnă baroană! Caii sînt, așa cum ați poruncit, la poarta din spate a grădinii. Am împachetat rufăria. Nu uitați banii!

STELLA: Portretul! *Servitorul ia cuțitul, taie portretul din ramă și-l face sul.* Iată niște bani.

SERVITORUL: Dar pentru ce?

STELLA *stă un moment și se uită în jur:* Vino! *Ies.*

O sală.

FERNANDO: Ce să fac? Mereu același îngrozitor impas!... Totul îmi apare atît de rece, atît de crud... ca și cum lumea n-ar mai exista... ca și cum n-aș fi vinovat cu nimic... Şi ele... Nu sînt oare mai nenorocit ca voi? Ce-mi puteți pretinde?... Şi cum se vor sfîrși toate?... Şi una! Şi alta! Le-am gîndit pe toate și le-am răsgîndit! Şi iar le-am gîndit! Şi totul e din ce în ce mai chinuitor, mai îngrozitor!... *Duce mîna la frunte.* Cum se bat cap în cap toate între ele! Nicăieri nu apare vreo soluție, nu găsesc nicăieri nici sfat, nici ajutor!... Şi cele două? Cele mai bune femei din lume!... Nenorocite din cauza mea, nenorocite fără mine, dar, ah, și mai nenorocite cu mine! De-aș putea să plîng, să disper, să solicit iertare... de-aș putea avea măcar o rază de speranță... să zac la picioarele lor și să fiu fericit, împărtășindu-le durerea... Unde sînt?... Îți ascunzi fața, Stella, privești muribundă spre cer și gemi: „Cu ce a păcătuit o floare[5] ca mine ca să mă calce astfel în picioare înverșunarea ta? Cu ce-am fost vino-

vată, sărmana de mine, ca să ajungă la mine ticălosul acesta?"... Cecilia! Soția mea!... Pretutindeni numai nenorocire, adîncă nenorocire! Cum se pot uni bucurii de nespus pentru a aduce nenorocire! Soț! Tată! Iubit!... Cele mai bune și mai nobile dintre femei!... Poți tu oare să cuprinzi această întreită bucurie de nespus... care totodată te sugrumă și te sfîșie!... Fiecare din ele mă pretinde în întregime... Iar eu? Nu găsesc nici o ieșire!... Totu-i sumbru, de nepătruns!... Cît de nenorocită trebuie să fie! Stella, te-am nenorocit, ți-am răpit conștiința demnității tale, ți-am distrus tînăra ta viață! Stella!... Și sînt atît de lucid! *Ia de pe masă un pistol.* Ba da, pentru orice eventualitate! *Îl încarcă.*

Intră **Cecilia.**

CECILIA: Scumpul meu! Ce ne facem? *Vede pistoalele.* Pari gata de călătorie! *Fernando pune pistolul pe masă.* Prietene! Pari mai liniștit. Pot schimba o vorbă cu tine?

FERNANDO: Ce dorești, Cecilia? Ce dorești, soția mea?

CECILIA: Nu mă numi așa înainte de a fi terminat ce am de spus. Sîntem cu toții într-o mare încurcătură. Oare nu putem găsi o ieșire? Eu am suferit mult și de aceea nu vreau să aud de soluții brutale. Mă asculți, Fernando?

FERNANDO: Te ascult.

CECILIA: Fii atent! Eu sînt numai o femeie, o femeie plină de durere și de jale. În sufletul meu însă m-am hotărît... Fernando... sînt hotărîtă... Te părăsesc!

FERNANDO *ironic:* Așa, deodată?

CECILIA: Tu crezi că pentru a părăsi ceea ce iubești trebuie să pleci pe ascuns?

FERNANDO: Cecilia!

CECILIA: Nu-ți reproșez nimic și nici nu cred că-ți sacrific prea mult. Pînă acum plîngeam că te-am pierdut, mă amăram pentru ceva ce nu puteam schimba. Acum te-am regăsit, prezența ta îmi insuflă o viață nouă, noi forțe. Îmi dau seama, Fernando, că iubirea mea pentru tine nu este egoistă, nu este pasiunea unei amante care să dea totul pentru a poseda ființa rîvnită. Fernando, inima mea este fierbinte și-ți aparține în întregime; am pentru tine sentimentul unei soții care, din dragoste pentru tine, poate să-și sacrifice propria dragoste.

FERNANDO: Niciodată! Niciodată!

CECILIA: Ești surprins?

FERNANDO: Mă chinuieşti!

CECILIA: Vreau să fii fericit. Eu o am pe fiica mea... şi am în tine un prieten. Vreau să ne despărţim, fără să ne înstrăinăm. Vreau să trăiesc departe de tine şi să fiu martora fericirii tale. Vreau să fiu confidenta ta, mie să-mi destăinuieşti bucuriile şi necazurile. Singura mea fericire să fie scrisorile tale, iar ale mele să-ţi pară o vizită plăcută... Şi astfel rămîi al meu, nu eşti surghiunit cu Stella în cine ştie ce colţ de ţară, ne iubim, participăm unul la viaţa celuilalt. Hai, Fernando, să cădem de acord!

FERNANDO: Ca glumă ar fi prea crud, iar în mod serios nu este de conceput... Fie cum o fi, scumpa mea!... Nodul nu se dezleagă cu răceala raţiunii. Ceea ce spui sună frumos şi are gust plăcut. Oricine simte însă că, în dosul propunerii tale, se ascunde mult mai mult, că te amăgeşti pe tine însăţi ca să-ţi amăgeşti suferinţele, orbindu-te cu o consolare imaginară. Nu, Cecilia! Soţia mea, nu!... Eşti a mea... rămîn al tău... Ce rost au cuvintele? De ce să-ţi mai expun motivele? Cîte argumente, atîtea minciuni. Rămîn al tău, sau...

CECILIA: Fie şi-aşa!... Şi Stella?

Fernando *se ridică brusc şi umblă tulburat prin încăpere.*

CECILIA: Cine se minte pe sine? Cine-şi potoleşte chinurile printr-o consolare rece, fără simţire, negîndită, trecătoare? Se vede cît de puţin vă cunoaşteţi voi, bărbaţii, pe voi înşivă.

FERNANDO: Nu te mai lăuda atît cu liniştea ta!... Stella! E nenorocită! Va duce o viaţă jalnică departe de tine şi de mine. Nu te gîndi la ea! Şi nici la mine!

CECILIA: Cred că, în adevăr, singurătatea i-ar face bine, şi că, în delicateţea ei, s-ar bucura să ne ştie uniţi din nou. Acum îşi face reproşuri amare. Dacă te-aş părăsi, m-ar considera mai nefericită decît aş fi în realitate, pentru că ea apreciază toate după măsura ei. Acest înger n-ar putea trăi liniştit şi nici n-ar putea iubi dacă ar simţi că a furat fericirea cuiva. Mai bine ar fi pentru ea...

FERNANDO: Să plece! Să intre într-o mînăstire!

CECILIA: Dar dacă mă gîndesc mai bine, pentru ce să fie înmormîntată între nişte ziduri? Cu ce s-a făcut vinovată ca să-şi plîngă disperată, la marginea prăpastiei, tocmai anii cei mai înfloritori, anii de plenitudine, de împlinire a

sperantelor? Să se izoleze de lumea pe care o iubește cu ardoare... de cel pe care... Nu-i așa că o iubești, Fernando?

FERNANDO: De ce întrebi? Ești un duh rău sub chipul soției mele? De ce-mi răscolești inima în fel și chip? Nu e destul de sfîșiată? Nu sînt de ajuns de zbuciumat și de chinuit? Părăsiți-mă! Lăsați-mă în voia soartei!... Și Dumnezeu să aibă milă de voi!

Se aruncă într-un fotoliu.

CECILIA *se apropie de el și-i ia mîna:* A fost odată un conte...

FERNANDO *vrea să se ridice, ea îl împiedică.*

CECILIA: Un conte german. O pioasă datorie l-a dus departe de soția lui, de bunurile sale, spre țara sfîntă...

FERNANDO: Ah![6]

CECILIA: Era un om onest. Își iubea soția; într-o zi își luă rămas-bun de la ea, îi încredință gospodăria, o îmbrățișă și plecă. Cutreieră multe țări, luă parte la lupte și fu luat prizonier. Fiicei stăpînului său i se făcu milă de acest sclav; îi desfăcu lanțurile și fugiră împreună. Trecu din nou prin toate primejdiile războiului... Era doar un luptător, dragul de el!... După ce se-ncunună de victorii, porni pe drum de întoarcere... spre nobila lui soție!... Și fata?... Contele avea sentimente omenești... credea în omenie, astfel că o luă cu el... Și iată, harnica gospodină aleargă în întîmpinarea soțului, își vede răsplătită fidelitatea, i se împlinesc toate speranțele; e din nou în brațele sale. Iar pe lîngă el, cavalerii lui, mișcîndu-se mîndri pe pămîntul strămoșesc, și slugile descărcînd prada și punînd-o la picioarele soției. Și în timp ce, cu gîndul, ea așeza prada în lăzi, împodobea cu ea castelul sau făcea din ea daruri prietenilor... „Scumpă și nobilă soție, nu ți-am arătat încă tezaurul cel mai de preț!"... Cine se apropie voalată, împreună cu suita ei? Descalecă agale de pe cal... „Iată", exclamă contele, luînd-o de mînă și ducînd-o spre soția lui, „iată, privește-le pe toate... și pe ea... ia-le din mîinile ei... primește-mă și pe mine din nou din mîinile ei! Ea e aceea care mi-a dezlegat lanțurile, ea a poruncit vînturilor, ea m-a răscumpărat... tot ea m-a slujit, m-a îngrijit!... Cîte nu-i sînt dator!... Ți-o încredințez!... Răsplătește-o!" *Fernando, cu brațele pe masă, plînge cu suspine.* Fidela lui soție o strînse la piept și-i strigă înecată în lacrimi: „Ia tot ce-ți pot da! Ia jumătate din ceea ce-ți aparține în întregime... Ia-l

în întregime! Şi lasă-mi-l şi mie în întregime! Fiecare să-l aibă fără să răpească ceva celeilalte..." Soţia se aruncă la pieptul lui, apoi la picioarele lui şi-i strigă: „Ale tale sîntem!" Îi apucară mîinile, îl îmbrăţişară... Iar dumnezeu din ceruri s-a bucurat de o asemenea iubire, iar sfîntul lui înlocuitor pe pămînt şi-a dat binecuvîntarea. Şi astfel o *singură* locuinţă, un *singur* pat, un *singur* mormînt le-a fost adăpost pentru fericirea şi iubirea lor.

FERNANDO: Doamne dumnezeule[7], care-ţi trimiţi îngerii pentru a ne ajuta la ananghie, dăruieşte-ne puterea de a suporta o atît de nemaipomenită viziune!... Soţia mea! *Cade din nou pe gînduri.*

CECILIA *deschide uşa budoarului şi cheamă:* Stella!

STELLA: *i se aruncă la piept:* Dumnezeule! Dumnezeule!

Fernando *se ridică gata să fugă.*

CECILIA *îl reţine:* Stella, ia jumătate din ceea ce-i în întregime al tău! Tu l-ai salvat... l-ai salvat de el însuşi... tu mi-l redai!

FERNANDO: Stella! *Se înclină spre ea.*

STELLA: E mai presus de înţelegerea mea!

CECILIA: Ţi-o spune ceea ce simţi!

STELLA *la pieptul lui:* Pot oare?...

CECILIA: Nu-mi mulţumeşti că te-am împiedicat să fugi?

STELLA *la pieptul ei:* O, tu!...

FERNANDO *îmbrăţişîndu-le pe amîndouă:* A mea! A mea!

STELLA *luîndu-i mîna şi privindu-l în ochi:* Sînt a ta!

CECILIA *luîndu-i mîna, la pieptul lui:* Sîntem ale tale!

NOTE

1 În original: „Ihre Dienerin" („sluga dumneavoastră"), formulă de salut răspîndită în secolul al XVIII-lea.

2 Referire la o scenă din *Ierusalimul eliberat* a lui Tasso: în cîntul al 16-lea, strofa 23, vrăjitoarea Armida își aranjează părul în prezența lui Rinaldo, privindu-se în oglindă.

3 Vechilul evocă pentru spectatorul din epocă pe servitorul lui Mellefont, numit Norton, personaj al tragediei lui Lessing, *Miss Sara Sampson;* el are însă și cîteva trăsături comune cu Just din comedia *Minna von Barnhelm* a aceluiași autor. Goethe realizează o sinteză în care predomină, spre deosebire de cele două modele, trăsăturile afective.

4 Aluzie la înfruntările armate dintre francezi și corsicanii conduși de Paoli (1755—1769); Goethe se referea la aceeași situație și în a doua versiune a farsei *Toată lumea de vină.* Vezi și nota 2 la această creație literară timpurie.

5 Motivul florii călcate în picioare amintește de poeziile lui Goethe *Floare de răsură* și *Vioreaua* (vezi: Goethe, *Opere.* Vol. I. Poezii *Op. cit.*, p. 45 și 46.

6 Fernando cunoaște legenda și înțelege intenția Ceciliei. Totul depinde de modul în care ea va ști s-o nuanțeze.

7 Începînd cu edițiile din anul 1816, Goethe prezintă o nouă rezolvare a conflictului. Textul modificat urmează după ce Cecilia încheie legenda și începe cu replica lui Fernando:

FERNANDO: Dumnezeule ceresc! Ce rază de speranță apare!

CECILIA: E aici! E a noastră. *Spre ușa budoarului.* Stella!

FERNANDO: Las-o! Lasă-mă! *Vrea să plece.*

CECILIA: Rămîi și ascultă...

FERNANDO: S-a vorbit de ajuns. Se va întîmpla ceea ce e firesc să se întîmple. Lasă-mă. În clipa de față nu sînt pregătit să apar în fața voastră, a amîndurora. *Iese. Cecilia, apoi Lucia, apoi Stella.*

CECILIA: Nefericitul! Totdeauna e zgîrcit la vorbă! Întotdeauna respinge orice cuvînt prietenesc, orice vorbe de înțelegere, și ea

e la fel! Dar trebuie să reușesc! *Spre ușă.* Stella! Ascultă-mă, Stella!

LUCIA: N-o striga! Se odihnește puțin după o grea suferință. Suferă mult, mamă, și mă tem că suferă pentru că așa vrea ea. Mă tem că e pe moarte.

CECILIA: Ce spui?

LUCIA: Mă tem că a luat altceva, nu un medicament.

CECILIA: Să fi sperat în zadar? O, ce n-aș da să te înșeli! Ar fi îngrozitor! Îngrozitor!

STELLA *la ușă:* Cine mă cheamă? De ce m-ați trezit? De ce atît de devreme? Cît e ceasul?

LUCIA: Nu-i devreme, e seară, e noapte.

STELLA: E bine, foarte bine, pentru mine e noapte.

CECILIA: Așadar, ne-ai înșelat!

STELLA: Singură te-ai înșelat.

CECILIA: Speram că te-am adus înapoi.

STELLA: Pentru mine nu-i cale de întoarcere.

CECILIA: O, mai bine te-aș fi lăsat să pleci, să te duci, să fugi pînă la capătul lumii.

STELLA: La capătul ei sînt.

CECILIA *către Lucia, care în acest timp a măsurat temătoare camera în lung și-n lat:* De ce mai stai? Aleargă, fugi după ajutor!

STELLA *către Lucia:* Nu, mai așteaptă. *Se sprijină de amîndouă și vine în fața scenei.* Mă gîndeam să merg prin viață la brațul vostru; acum mă duceți spre mormînt. *Cecilia și Lucia o conduc încet spre fotoliul din dreapta unde o așază.*

CECILIA: Repede, Lucia! Repede! Ajutor! Ajutor!

Lucia pleacă.
Stella, Cecilia, *apoi* **Fernando,** *apoi* **Lucia.**

STELLA: Am tot ajutorul de care e nevoie!

CECILIA: Am crezut și sperat cu totul altceva.

STELLA: Tu totdeauna ai fost bună, răbdătoare, plină de speranțe!

CECILIA: Ce destin înspăimîntător!

STELLA: Destinul deschide răni adînci, care de multe ori se pot vindeca. De nelecuit sînt însă rănile pe care o inimă le face alteia, sau și le face singură. Așa că lasă-mă să mor.

FERNANDO *intră:* Să se fi grăbit Lucia sau știrea e adevărată? Sper să nu fie adevărată, căci altfel, Cecilia, blestem mărinimia și răbdarea ta.

CECILIA: Inima îmi spune că n-am ce să-mi reproşez. Buna intenţie e mai presus de reuşită. Cere repede ajutor, trăieşte încă, ne aparţine încă.

STELLA *îşi ridică privirea şi apucă mîna lui Fernando:* Bine-ai venit! Lasă-mi mîna. *Către Cecilia.* Şi tu pe a ta. Dintotdeauna deviza vieţii mele a fost: Totul pentru iubire. Totul cuprinde acum şi moartea. În clipele cele mai fericite tăceam şi ne înţelegeam. *Încearcă să unească mîinile celor doi soţi.* Acum să tăcem şi să ne odihnim.

Capul îi cade pe braţul drept, care se sprijină de masă.

FERNANDO: Da, Stella, să tăcem şi să ne odihnim. *Se îndreaptă încet spre partea stîngă a mesei.*

CECILIA *cu o mişcare de nerăbdare:* Lucia nu mai vine, nu vine nimeni. Să fie oare casa asta şi vecinătăţile pustii? Fernando, curaj, trăieşte încă! Doar sute de oameni s-au ridicat de pe patul morţii sau chiar din mormînt. Fernando, trăieşte încă! Şi chiar dacă toţi ne părăsesc şi nu-i nici un medic sau medicament, este în ceruri cineva care ne aude. *În genunchi, în apropierea lui Stella.* Ascultă-mă, auzi-mă, doamne! Păstrează-ne-o, fă să nu moară!

Fernando apucă cu mîna stîngă un pistol şi iese încet din scenă.

CECILIA *ca mai înainte, ţinînd mîna stîngă a lui Stella:* Da, trăieşte încă, mîna ei, draga ei mînă mai e caldă încă. Nu te las, te cuprind cu întreaga forţă a credinţei şi dragostei. Nu, nu-i o vană închipuire! O rugăciune fierbinte e mai puternică decît ajutorul lumesc. *Se ridică şi se uită în jur.* A plecat, cel mut, cel fără speranţe. Unde s-a dus? O, de n-ar îndrăzni să facă pasul spre care-l împinge întreaga lui viaţă furtunoasă! Mă duc la el! *Vrea să plece, se uită la Stella.* S-o las aici fără ajutor! Doamne dumnezeule! Să stau în această îngrozitoare clipă între cei doi, pe care nu pot nici să-i despart, nici să-i unesc. *Se aude în depărtare un foc de pistol.*

CECILIA: Doamne! *Se îndreaptă în direcţia de unde s-a auzit zgomotul.*

STELLA *se ridică cu greutate:* Ce-a fost asta? Cecilia, stai atît de departe, vino mai aproape, nu mă părăsi. Mi-e atît de frică! O, teama mea! Văd sîngele curgînd. E oare sîngele meu? Nu-i sîngele meu. Nu sînt rănită, sînt bolnavă de moarte... Şi totuşi e sîngele meu.

LUCIA *vine:* Ajutor, mamă, ajutor! Alerg după ajutor, după medic, trimit un curier. Dar vai, trebuie să-ţi spun că de alt ajutor e nevoie. Tata s-a împuşcat cu mîna lui, zace într-o baltă de sînge. *Cecilia vrea să plece, Lucia o reţine.* Nu te du, mamă, priveliştea e... şi stîrneşte disperare.

STELLA *pe jumătate ridicată, a ascultat atentă:* La asta s-a ajuns? *Se ridică sprijinindu-se de Cecilia și de Lucia.* Veniți, mă simt din nou în putere, să mergem la el. Să mor acolo.

CECILIA: Te clatini, nu te țin picioarele. Nu te putem duce în brațe. Şi mie mi-au pierit puterile.

STELLA: Iată, am ajuns la țel. Tu însă du-te la cel căruia-i aparții. Primeşte-i ultimul suspin, ultima-i răsuflare. E soțul tău. Stai la îndoială? Te rog, te conjur. Faptul că rămîi aici mă neliniștește. *Emoționată, dar slăbită.* Gîndeşte-te că e singur şi du-te!

Cecilia *pleacă repede.*

LUCIA: Eu nu te părăsesc, rămîn cu tine!

STELLA: Nu, Lucia! Dacă-mi vrei binele, pleacă repede! Du-te! Du-te! Lasă-mă să mă odihnesc! Aripile iubirii s-au frînt pentru totdeauna, nu mă mai poartă spre el. Tu eşti proaspătă şi sănătoasă. Unde amuțeşte iubirea, să vorbească datoria. Du-te la cel căruia-i aparții! E tatăl tău. Ştii tu ce înseamnă asta? Dacă mă iubeşti, dacă vrei să mă linişteşti, du-te.

Lucia *se îndepărtează încet.*

STELLA *prăbuşindu-se:* Iar eu mor singură.

FRATE ŞI SORĂ

Piesă într-un act

În românește de SEVILLA RĂDUCANU

„O MODESTĂ floare nu mă uita“ — așa își califică însuși autorul piesa *Frate și soră (Die Geschwister)**, concepută și scrisă în toamna anului 1776, după încheierea dramelor *Clavigo* și *Stella*.

Mai puțin cunoscută și cercetată decît celelalte creații dramatice goetheene, ea apare judecății critice contemporane ca un tablou al vieții cotidiene, surprins în maniera unui „Genrebild“.

Privită din alt unghi, ea poate fi considerată însă un exercițiu de virtuozitate, „ein Kabinettstück“, cum a caracterizat-o încă din 1875 Fontane[1].

Cristalizarea piesei se realizează într-un moment de criză sufletească: lucrul la *Egmont* stagnează, adaptarea la noile condiții de viață din Weimar, unde se stabilise din 1775, se desfășoară într-un ritm lent, personalitatea Charlottei von Stein îl tulbură profund. Întîlnirea cu ființa care va juca un rol atît de important în viața sa este de fapt percepută de Goethe ca o „reîntîlnire“. Tînărul poet nu-și poate explica nici capacitatea miraculoasă a Charlottei de a-i pătrunde în gînd, nici afinitățile elective dintre ei, nici vraja ce o exercită asupra sufletului și minții sale decît prin metempsihoză. Într-o scrisoare adresată lui Wieland în aprilie 1776, el mărturisește că în altă viață, cîndva în trecut, ei doi, Charlotte și el, ar fi fost soț și soție. Problema înrudirii misterioase îl preocupă atît de intens, încît la un interval de cîteva zile de la această confesiune, trimite celei pe care o iubea impresionantele versuri *De ce priviri adînci ne-ai dăruit (Warum gabst du uns*

---

* **Bibliografie**: Gustav Kettner: *Goethes Drama „Die Geschwister“*. În Das Erlebnis und die Dichtung. În „Neue Jahrbücher für das klassische Altertum, Geschichte und deutsche Literatur“ 1, vol. 25, 1900 pp. 595—609. M. Krüger: *Goethes „Geschwister“ und Scribes „Rodolphe ou frère et soeur“. Ein Beitrag zur vergleichenden Literaturgeschichte*, Görlitz 1899: R. Hering: *Goethes „Geschwister“*. În „Jahrbuch des freien deutschen Hochstifts“, 1926 pp. 174—202. Wolfgang Kayser: *Anmerkungen des Herausgebers zu „Die Geschwister“*. În HA. vol. 4, p. 559; Hanna Marks: *Die Geschwister*. În *GD.NJ*. (ed. Walter Hinderer) pp. 104—121.

[1] Într-o recenzie asupra spectacolului inclusă în: *Sämtliche Werke*, München, vol. 22, 1964, p. 478.

die tiefen Blicke)[2]. Ele conțin amplificarea și potențarea convingerii exprimate în rîndurile către Wieland, convingerea în realele valori formative ale zguduitoarei trăiri care avea să-i determine evoluția. Valorificînd poetic noua sa concepție asupra dragostei puternic interiorizate, fundate pe afinități elective, poetul îmbogățește lirica erotică germană cu o nouă dimensiune. Cam în aceeași perioadă, conceptul de soră dobîndește pentru poet noi valențe. El concentrează în această noțiune atît o adîncă înrudire sufletească cît și sentimentul sfînt al unei iubiri neîntinate. Pregnanța personală care redimensionează conceptul izvorăște din puternicele și curatele sentimente de dragoste fraternă față de unica sa soră mai mică, Cornelia. Crescuți amîndoi în înstărita casă a consilierului imperial Goethe, în deplină armonie, ei își mărturiseau cu sinceritate sentimentele și năzuințele, citeau aceleași cărți, aveau aceiași prieteni, aceleași idealuri juvenile.

Rezultatul contopirii acestor două trăiri — puternicul sentiment fratern ce-l lega de Cornelia și dragostea platonică la care îl obliga Charlotte von Stein — se concretizează în figura centrală a piesei *Frate și soră*, Marianne. Nu întîmplător mama acesteia, femeia adorată de Wilhelm, poartă în piesă numele Charlotte. Ca și doamna von Stein, aceasta este un suflet de o rară noblețe și de-o mare sensibilitate, căreia Wilhelm îi datorează limpezirea unei învolburate tinereți, metamorfoza individualității sale. Cunoscutul exeget literar al operei goetheene, Emil Staiger[3], ca și alți critici notorii[4], consideră rîndurile pe care Wilhelm i le citește prietenului său Fabrice dintr-o scrisoare a iubitei sale dispărute dintre cei vii, ca fiind calchiate dintr-un bilet al doamnei von Stein către Goethe. Este însă puțin probabil — după cum argumentează Gustav Kettner[5] — ca poetul să fi comis o astfel de indiscreție, întrucît piesa a fost citită la Curte, chiar în prezența celei ce scrisese bilețelul. Să fi dorit Goethe să-i dezvăluie și prin acest amănunt ceea ce însemna ea pentru el? E doar o ipoteză. Cert este că versurile cu caracter intim dedicate Charlottei nu au fost încredințate tiparului decît după moartea lui Goethe, pe cînd piesa a fost copiată

---

[2] În Goethe, *Opere* I. *Poezia*, *op. cit.*, pp. 79—80. În unele ediții poezia figurează pe criteriul unei mai lesnicioase identificări sub titlul *An Charlotte von Stein*.

[3] Emil Staiger, *Goethe*, *op. cit.*, p. 323.

[4] Astfel W. Kayser în *Notele editorului* la *Die Geschwister* în *HA*, vol. 4 p. 559; sau Hans Heinrich Reuter, *Die Regestausgabe sämtlicher an Goethe gerichteter Briefe* [...]. În „Euphorion“, 62 (1968), Caiet 2, p. 150.

[5] Ne referim la lucrarea *Goethes Drama „Die Geschwister“. Das Erlebnis und die Dichtung*. În: „Neue Jahrbücher für das klassische Altertum. Geschichte und deutsche Literatur“, 1910, vol. 25, p. 602.

şi jucată curînd după redactarea ei[6]. În condiţiile date, sentimentul pe care poetul îl nutrea faţă de doamna von Stein nu putea fi exprimat nemijlocit, şi nu e de mirare că în *Frate şi soră* figura Charlottei apare în retrospectivă. Mica piesă, departe de a oglindi o situaţie desprinsă nemijlocit din realitate, imaginează un conflict ipotetic, îl conturează şi-i dă viaţă din imperativul interior de a clarifica natura afinităţii dintre frate şi soră, afinitate care i se relevase acum datorită Charlottei von Stein sub un aspect mult mai complex.

Încă în primăvara anului 1776, tendinţa specifică poetului de-a se elibera de o trăire tumultoasă, apăsătoare, potenţînd-o artistic, îl determină să contureze liniile generale ale unei creaţii[7] în care relaţia pură dintre frate şi soră să constituie unul dintre motive. Pentru prima dată se face remarcat la tînărul Goethe, în acest început de epocă weimareană, un puternic impuls de a aborda problemele serioase ale vieţii din diferite unghiuri şi de a le structura în genuri diferite ca amploare şi adîncime. În acest context psihologic, Goethe are brusc revelaţia temei[8].

Mediul mic-burghez în care se desfăşoară acţiunea se impune tocmai prin contrastul cu cel în care trăia Goethe la Weimar. În mod intenţionat poetul renunţă la personaje înveşmîntate în fastuoase costume istorice. Spaţiul pe care-l parcurge este cel al inimii omeneşti, cu intenţia de a dezvălui progresiv o viaţă interioară nuanţată. Tensiunea dramatică, care rezultă de obicei din impactul a două tendinţe opuse, este înlocuită în această piesă printr-o subtilă discreţie a reacţiilor sufleteşti, prin ambiguitatea unei atmosfere de presimţiri şi tropisme, prin tulburări şi caste dorinţi reprimate. Iată de ce Robert Petsch consideră această piesă un experiment psihologic, în care poetul investighează condiţiile unui anumit caz, dezvăluind diferitele faţete şi imbolduri ale inimii omeneşti.

Elementul preponderent al realizării artistice nu este acţiunea, ci cuvîntul, verbul. Cele trei personaje sînt caracterizate prin ceea ce spun, tensiunea şi conflictul dramatic îşi au sorgintea în comunicarea directă (monolog) şi cea voalată (dialog). De fapt întreaga structură a piesei este dominată de alternanţa ritmică între monolog şi dialog, chiar dacă linia de demarcaţie dintre aceste două modalităţi nu este strict delimitată, dialogul ultim dintre Wilhelm şi Marianne tinzînd

---

[6] Goethe publică însă piesa abia în 1787, după ce realizase trei variante.

[7] W. Kayser se referă în vol. citat, p. 560 la un prim-plan al *Ifigeniei în Taurida*.

[8] În jurnalul său, poetul menţionează, la data de 26 octombrie 1776, că a conceput piesa, pe care o redactează în zilele de 28 şi 29 ale aceleiaşi luni.

spre monolog. Goethe conferă primei mărturisiri a lui Wilhelm funcţia de prolog ce ne transpune în ambianţa locului şi timpului în care se desfăşoară drama interioară. Restul piesei este construit aproape simetric pe succesiunea monolog-dialog pînă la rezolvarea problemei identităţii Mariannei şi unirea perechii.

Funcţionalitatea celor două forme de exprimare şi comunicare este diferită. Pe cînd în monologuri personajele îşi dezvăluie viaţa interioară fără reticenţe, în dialog sentimentele şi intenţiile lor sînt voalate sau chiar obnubilate. Modul de exprimare liniar al lui Fabrice reflectă simplitatea lui sufletească, carenţa unei vieţi afective bogate; natura profundă şi patetică a lui Wilhelm reiese din limbajul poetic nuanţat, colorat de imagini. Specificul frazei celui de al doilea monolog, format din întrebări, puncte de suspensie, frînturi de propoziţii, repetiţii, acumulări de atribute şi debordînd de emfază reflectă cu fidelitate starea sufletească a personajului.

Confesiunea impresionantă a Mariannei, întreruptă din cînd în cînd de reacţiile discrete ale lui Wilhelm, confesiune convertită către sfîrşit într-un şuvoi de lacrimi şi exclamaţii, e plină de vigoare poetică.

Jucată încă în anul cristalizării ei (1776) într-un cerc intim, piesa *Frate şi soră*[9] a fost reprezentată pînă în 1816 de treizeci de ori sub conducerea autorului ei, care, la premieră, juca rolul lui Wilhelm, ceea ce subliniază caracterul intim al piesei. În acest sens această creaţie reprezintă o contribuţie la istoria teatrului german.

Detaşîndu-se de pe fundalul trăirilor şi experienţelor strict personale, ea constituie, ca majoritatea operelor goetheene, „fragmentul unei mari confesiuni".

Iată motivele pentru care considerăm că este justificat s-o plasăm pe traiectoria evoluţiei lui Goethe spre drama clasică[10].

---

[9] Textul originar în *WA* I, vol. 9, pp. 117—145. Alte ediţii critice consultate: *FA* (ed. R. Petsch) şi *HA* (ed. W. Kayser).

[10] Hanna H. Marks a demonstrat acest punct de vedere în studiul *Die Geschwister*. În *GD.NJ* (ed. Walter Hinderer) pp. 104—121.

FRATE ŞI SORĂ

PERSONAJELE

WILHELM, un negustor
MARIANNE, sora sa
FABRICE
POŞTAŞUL

WILHELM *şade la un birou plin de registre comerciale şi hîrtii:* Săptămîna asta am cîştigat iarăşi doi clienţi noi! Dacă te străduieşti, iese totuşi ceva; chiar de-i puţin, s-adună şi cine joacă la miză mică se bucură pînă la urmă chiar de-un cîştig infim şi uită de micile pierderi. Ce este?

Apare poştaşul

POŞTAŞUL: O scrisoare cît toate zilele, douăzeci de ducaţi şi taxele poştale pe jumătate plătite.
WILHELM: Bine, foarte bine. Trece totul în cont ca de obicei!

Poştaşul iese

WILHELM *uitîndu-se la scrisoare:* N-am vrut să recunosc cît de mult am aşteptat toată ziua de astăzi poşta. Acum pot să-i înapoiez lui Fabrice banii, să nu mai abuzez de bunătatea lui. Ieri mi-a spus: „Mîine trec pe la tine." Nu prea mi-a convenit. Ştiam că n-o să-mi amintească de datorie, dar simpla lui prezenţă era un dublu avertisment. *În timp ce deschide o casetă şi numără.* Odinioară cînd stilul meu în afaceri nu prea era realist, creditorii tăcuţi îmi erau cei mai nesuferiţi. Unuia care te asaltează, te sîcîie neîntrerupt îi răspunzi cu obrăznicie şi cu tot ce ţine de ea; dar el care tace îmi avertizează fără ocolişuri conştiinţa şi cere mult mai stăruitor, lăsînd în seama mea rezolvarea rugăminţii sale mute. *Aşază monedele pe masă.* Cum îţi mulţumesc, doamne dumnezeule, că am depăşit acea stare mizerabilă şi că sînt la adăpost de primejdii. *Ridică o carte.* Mi-ai dat binecuvîntarea ta modestă, mie, care am risipit darurile tale cu ambele mîini... Şi astfel... pot oare s-o mărturisesc?... Totuşi nu faci nimic pentru mine, după cum nici eu însumi nu întreprind nimic doar în scopuri egoiste. Dacă n-ar exista fiinţa aceasta drăgălaşă şi dragă, nu m-aş afla aici la birou, făcînd socoteli... Ah, Marianne! dacă ai şti că cel pe care-l crezi fratele tău munceşte pentru tine nutrind cu totul alte sentimente decît cele fraterne

și alte speranțe!... Poate!... Ah!... Este totuşi trist... Ea mă iubeşte... da, ca pe un frate... Nu, străin de mine acest sentiment, ar însemna de fapt felonie, şi ea n-a dat niciodată roade... Marianne! voi fi fericit, vei fi şi tu!

Apare **Marianne**

MARIANNE: M-ai chemat. Ce doreşti, frate?

WILHELM: Nu te-am chemat eu.

MARIANNE: Te ții de năzbîtii! Mă chemi din bucătărie ca să rîzi de mine?

WILHELM: Ți s-a năzărit.

MARIANNE: Uneori mi se năzare. Dar vocea ți-o cunosc prea bine, Wilhelm!

WILHELM: Să lăsăm asta. Spune-mi ce faci la bucătărie?

MARIANNE: Am curățat doar cîțiva porumbei de fulgi, pentru că bănuiesc că Fabrice va mînca astă-seară la noi.

WILHELM: Îți place, nu-i aşa, să înveți cîte ceva de la el?

MARIANNE: Ştie cîntece atît de frumoase! Şi după cină, dacă mai zăboveşti la masă şi te cuprinde tristețea, încep deîndată să cînt. Ştiu doar că rîzi, cum mă auzi fredonînd un cîntec care-ți place.

WILHELM: Ai observat-o şi p-asta!

MARIANNE: Ei, cine n-ar dibui slăbiciunile bărbaților!... Dacă n-ai altceva să-mi spui, te-am lăsat, căci mă aşteaptă încă o mulțime de treabă. Cu bine... Și-acum, mai dă-mi o sărutare!

WILHELM: Dacă porumbeii sînt bine fripți, îți dau una la desert.

MARIANNE: Afurisit lucru cît de lipsit de delicatețe poate fi un frate. Dacă Fabrice sau alt băiat cumsecade m-ar putea săruta, ar sări în sus de bucurie și domnul acesta disprețuiește sărutarea pe care vreau să i-o dau... Dar mi se ard porumbeii. *Iese.*

WILHELM: Înger, înger, scump! De m-aş putea stăpîni să nu o îmbrățişez şi să nu-i dezvălui taina...! De colo sus te uiți la noi, femeie fără de prihană, care mi-ai dat în păstrare această comoară?... Da, ei ştiu totul despre noi colo sus, ei ne înțeleg prea bine!... Charlotte, n-ai putut răsplăti mai frumos, mai sfînt, dragostea ce ți-am purtat-o, decît încredințîndu-mi înainte de a-ţi încheia socotelile pe pămînt pe fiica ta! Mi-ai dăruit tot ce-mi lipsea, m-ai legat de viață! Am iubit-o deoarece era copilul tău... și acum...! Încă sînt robul unei iluzii. Am impresia

că te revăd pe tine, că soarta mi te-a redat întinerită, pentru a putea rămîne unit cu tine și pentru a putea locui alături de tine, așa cum n-am putut face, n-am avut dreptul s-o fac în acel prim vis al vieții!... Sînt fericit, tare fericit! Am, doamne, deplina ta binecuvîntare!

Apare **Fabrice**

FABRICE: Bună seara.

WILHELM: Dragă Fabrice, sînt tare fericit: în seara asta Fortuna m-a copleșit. Și-acum nici un cuvînt despre afaceri! Iată cei trei sute de taleri ai tăi. Bagă-i repede în buzunar! Polița mea mi-o dai cum s-o ivi ocazia. Și acum hai să stăm de vorbă!

FABRICE: Dacă mai ai nevoie de ei...

WILHELM: Dacă o să mai am nevoie de ei, bineînțeles! Îți sînt întotdeauna recunoscător, dar acum te rog să-i iei... ascultă-mă, în seara asta amintirea Charlottei mi-a apărut într-o lumină nouă și nespus de vie în fața ochilor minții.

FABRICE: Asta ți se întîmplă deseori.

WILHELM: Dacă ai fi cunoscut-o! Îți spun, a fost una din cele mai minunate ființe!

FABRICE: Era văduvă cînd ai cunoscut-o?

WILHELM: Un suflet atît de mare și de pur! Am citit ieri încă una dintre scrisorile ei. Ești singurul om căruia i-am arătat cîndva vreuna din ele. *Se îndreaptă spre casetă.*

FABRICE *pentru sine:* De m-ar scuti acum! Am auzit povestea asta de atîtea ori! De obicei îl ascult cu plăcere, căci vorbește întotdeauna din inimă. Dar astăzi am alte lucruri în cap și tocmai de aceea n-aș dori să-i stric buna dispoziție.

WILHELM: Era în primele zile ale prieteniei noastre. „Încep să iubesc din nou lumea", scrie ea, „mă îndepărtasem atît de ea și acum, datorită dumitale, o îndrăgesc din nou. Inima mea îmi face reproșuri: simt că te fac să suferi și mă chinuiesc în același timp și pe mine. Acum o jumătate de an eram pregătită să dau ochii cu moartea, acum nu mai sînt."

FABRICE: Un suflet frumos!

WILHELM: Era prea bună ca să trăiască pe acest pămînt. Fabrice, ți-am spus adesea cum datorită ei am devenit alt om. Nu pot descrie durerea pe care am încercat-o cînd privind înapoi mi-am dat seama că risipisem în-

treaga avere părintească! Nu mi-am putut permite să-i cer mîna, n-aveam cum să-i fac viața mai suportabilă.. Pentru prima oară am simțit îndemnul de a-mi cîștiga cinstit, așa cum se cuvine, existența; nevoia de a mă rupe de acea stare de lîncezeală în care trăisem lamentabil o zi după alta. Am muncit... dar ce-a însemnat acest lucru? Am continuat în stăruința mea și-am reușit să ajung la capătul unui an anevoios; în sfîrșit s-a ivit o rază de speranță; puținul pe care-l avusesem sporise văzînd cu ochii... și tocmai atunci ea piere. Nu-ți poți da seama cît am suferit! N-am mai putut suporta priveliștea locurilor în care respirasem același aer cu ea, dar nici nu eram în stare să părăsesc pămîntul în care ea își dormea somnul de veci. Scurt timp înainte de a se sfîrși mi-a scris... *Ia o scrisoare din casetă.*

FABRICE: E o scrisoare minunată, mi-ai citit-o nu de mult... Ascultă-mă, Wilhelm...

WILHELM: O știu pe din afară, cu toate acestea o recitesc mereu. Cînd îi văd scrisul, foaia pe care s-a odihnit mîna ei, cred că mai este încă în viață. Și este încă[1]. *Se aude strigînd un copil.* Doamne, nu se mai potolește Marianne! Din nou l-a adus la noi pe băiețelul vecinului; se joacă cu el în fiecare zi și mă stingherește la timp nepotrivit. *Din ușă.* Marianne, ocupă-te în liniște de copil sau trimite-l acasă. Avem de discutat. *Rămîne pe gînduri.*

FABRICE: N-ar trebui să trezești atît de des amintirile.

WILHELM: Astea-s rîndurile! Ultimele, semnul discret de despărțire al unui înger care mă părăsea. *Împăturește scrisoarea.* Ai dreptate, fac mare păcat. Ce rar sîntem demni să retrăim trecutele, fericit-nefericitele clipe ale vieții!

FABRICE: Soarta ta îmi îndurerează inima. Mi-ai povestit că a lăsat în urmă o fiică, care din păcate și-a urmat curînd mama. Dacă copila ar fi trăit, ți-ar fi rămas cel puțin ceva de la ea, o ființă spre care să-ți îndrepți grijile și care să-ți aline durerea.

WILHELM *întorcîndu-se brusc spre el:* Fiica ei? Era o floare gingașă. Mi-a încredințat-o... E prea mult ce mi-a hărăzit soarta!... Fabrice, dacă ți-aș putea spune totul...

FABRICE: Dacă te îndeamnă inima?!

WILHELM: De ce n-ar face-o?...

Intră Marianne *cu un* băiețel

MARIANNE: Vrea să-ți spună doar noapte bună, frate! Nu te-ncrunta la el și nu te uita nici așa de urît la mine. Spui mereu că ai vrea să te-nsori și că ți-ar plăcea să ai mulți copii. Să știi că nu-i poți ține întotdeauna în frîu, să strige doar atunci cînd nu-ți strică liniștea.

WILHELM: Cînd e vorba de copiii mei...

MARIANNE: Desigur, asta-i altceva.

FABRICE: Crezi, Marianne?

MARIANNE: Trebuie să fie o mare fericire! *Se pleacă spre băiețel și-l sărută.* Mi-e foarte drag Christel! Dar dacă ar fi al meu!... Știe deja să silabisească, eu l-am învățat.

WILHELM: Și crezi că dacă ar fi al tău, ar ști chiar să citească?

MARIANNE: Bineînțeles! Căci de-ar fi al meu, n-aș face altceva ziua-ntreagă decît să mă învîrt în jurul lui, să-l îmbrac, să-l dezbrac, să-l învăț diferite lucruri, să-i dau să mănînce, să-l dichisesc și multe altele.

FABRICE: Și soțul tău?

MARIANNE: Ar face același lucru; căci și el l-ar iubi tot atît de mult ca mine. Christel trebuie să se ducă acasă și vrea să-și ia rămas-bun. *Îl duce la Wilhelm.* Haide, dă frumos mîna, dă mînuța!

FABRICE *pentru sine:* E adorabilă, trebuie să-i fac declarația de dragoste.

MARIANNE *ducînd copilul și la Fabrice:* Dă și domnului mîna.

WILHELM *pentru sine:* O să fie a ta! Tu vei... E prea mult, n-o merit... *Cu voce tare.* Marianne, du copilul de aici și ține-i de urît domnului Fabrice pînă la cină; vreau să fac puțină mișcare, am stat în casă toată ziua. *Marianne iese.* Să respir mai liber sub bolta înstelată a cerului!... Mi-e inima atît de plină... Mă întorc numaidecît! *Iese.*

FABRICE: Pune odată capăt acestei situații, Fabrice! Dacă porți la nesfîrșit dragostea ascunsă-n suflet, nu schimbi cu nimic lucrurile. Te-ai hotărît. E bine, e foarte bine! Continui să-i ajuți fratelui și ea... dar ea nu mă iubește cum o iubesc eu. Nici nu poate iubi cu pasiune și nici nu trebuie!... Draga de ea!... Nu crede că aș putea simți pentru dînsa altceva decît prietenie!... O să fim fericiți, Marianne!... Prilejul este bine venit, sosește chiar la țanc! Trebuie să-i mărturisesc dragostea ce-i port! Și dacă inima ei nu mă respinge, de asentimentul fratelui ei sînt sigur.

Apare Marianne

FABRICE: L-ai dus pe băiețel?

MARIANNE: L-aș fi oprit bucuroasă; dar știu că fratelui meu nu-i place și atunci renunț. Cîteodată hoțomanul ăsta mic se roagă atîta de el pînă-l înduplecă să-i dea voie să doarmă în patul meu.

FABRICE: Dar nu vă supără?

MARIANNE: Nu, deloc. E foarte zburdalnic în timpul zilei, dar din clipa în care mă culc în pat lîngă el, e blînd ca un mielușel! Se lingușește ca o pisicuță! Și mă mîngîie cît știe el s-o facă; cîteodată abia îl pot îndupleca să adoarmă.

FABRICE *pentru sine:* Scumpă naivitate!

MARIANNE: Și mă iubește mai mult decît pe maică-sa.

FABRICE: Tot mamă îi ești și dumneata. *Marianne rămîne pe gînduri. Fabrice privind-o un timp:* Te întristează să fii mamă?

MARIANNE: Nu mă întristează, mă gîndesc și eu doar așa.

FABRICE: La ce, dulce Marianne?

MARIANNE: Mă gîndesc... nu mă gîndesc la nimic. Dar cîteodată mă cuprinde o stare atît de ciudată!

FABRICE: Să nu fi dorit niciodată...?

MARIANNE: Cum de pui asemenea întrebări?

FABRICE: Fabrice își poate permite, nu-i așa?

MARIANNE: De dorit, n-am dorit niciodată, Fabrice. Și chiar dacă mi-a trecut vreodată prin minte un asemenea gînd, el se risipea deîndată. Mi-ar fi insuportabil... să-mi părăsesc fratele, oricît de ademenitoare ar părea o altă perspectivă.

FABRICE: Dar este totuși ciudat! Odată ce ați locui totuși în același oraș, unul lîngă celălalt, ar însemna oare că-l părăsești?

MARIANNE: Oh! Niciodată! Cine i-ar face gospodăria? Cine ar avea grijă de el? ... O slujnică? ... Ori să se însoare poate? ... Nu, una ca asta nu se poate.

FABRICE: Nu s-ar putea muta la dumneata? N-ar putea găsi în soțul dumitale un prieten? N-ați putea avea toți trei laolaltă o viață tot atît de fericită, sau chiar mai fericită? Nu s-ar ușura astfel munca obositoare a fratelui dumitale? Ce frumos am trăi!

MARIANNE: Așa s-ar părea. Dacă stau și mă gîndesc bine, este precum spui. Dar ceva îmi spune că n-ar fi cu putință!

FABRICE: Nu te înțeleg.
MARIANNE: Iată, am să-ți explic... Cînd mă trezesc, trag cu urechea ca să-mi dau seama dacă fratele meu s-a sculat; dacă nu aud nici o mișcare, sar repede din pat, mă duc la bucătărie, aprind focul ca apa să dea în clocot pînă se scoală slujnica să-i dea cafeaua de cum deschide ochii.
FABRICE: Ce gospodină!
MARIANNE: Apoi mă așez să împletesc ciorapi pentru el... să am ceva de lucru... și măsor de zece ori dacă sînt destul de lungi, dacă se așază frumos pe pulpă, dacă talpa nu-i prea scurtă, pînă cînd uneori își pierde chiar și el răbdarea. Și nu-i vorba de măsură; îmi place să-mi fac de lucru pe lîngă el, îmi place să se uite la mine după ce a tot făcut socoteli ore în șir pentru ca, doamne ferește, să nu devină cumva mizantrop.[2] Căci îi face totuși bine cînd mă privește; îi citesc bucuria în ochi cu toate că nu prea vrea să se trădeze. Cîteodată rîd pe furiș cînd se preface că e supărat sau cînd ia o înfățișare gravă. Se preface, bineînțeles; căci de-ar fi altfel l-aș chinui cît e ziulica de lungă.
FABRICE: E fericit.
MARIANNE: Nu, fericirea e a mea. Dacă nu l-aș avea pe el, nu mi-aș găsi rostul pe lume. Muncesc doar și spre folosul meu, dar îmi pare că fac totul pentru el, deoarece și atunci cînd robotesc doar pentru mine mă gîndesc mereu la el.
FABRICE: Iar dacă ai face toate astea pentru un soț, cît de fericit s-ar socoti! Cît de recunoscător ți-ar fi și ce viață de familie ați duce!
MARIANNE: Cîteodată, cînd stau și împletesc sau cos, văd și eu în închipuire cum ar putea fi... îmi las gîndul să zboare și deapăn o întreagă poveste. Dar dacă mă întorc la realitate, totul se destramă.
FABRICE: De ce?
MARIANNE: Unde aș putea găsi un soț care să nu-și arate nemulțumirea dacă i-aș spune: „Mă străduiesc să te iubesc“, adăugînd însă numaidecît: „Dar mai drag ca fratele meu nu îmi poți fi și pentru el vreau să pot face totul ca pînă acum“... Îți dai seama, asta nu merge!
FABRICE: Cu timpul unele din treburile pe care le faci pentru fratele dumitale le-ai face pentru soț și ai trece dragostea ce-o porți lui Wilhelm asupra tovarășului de viață...
MARIANNE: Aici e necazul! Doar dacă dragostea ar putea trece de la unul la altul ca banii, sau ar schimba la fiecare

trei luni stăpînul ca o slujnică nepricepută. În preajma unui soț, tot ce-a înflorit aici ar trebui abia să-ncolțească și să crească acolo, ceea ce n-ar însemna niciodată același lucru!

FABRICE: Se poate totuși, s-au văzut multe.

MARIANNE: Nu-mi prea vine să cred; cînd așezat la masă își sprijină capul în mîini și tace îngrijorat, cu ochii în pămînt... sînt în stare să stau ceasuri întregi și să mă uit la el. Îmi spun cîteodată că nu e un bărbat frumos, dar privindu-l mi se umple inima de bucurie. Simt, desigur, că luînd povara grijilor, toată, pe umerii lui, mă ocrotește pe mine. Mi-o spune prima privire atunci cînd ridică din nou ochii, și asta-i mare lucru.

FABRICE: E totul, Marianne! Și un soț care ar avea grijă de tine...

MARIANNE: Și mai este încă ceva: e vorba de toanele voastre, ale bărbaților, Wilhelm le are și el pe ale lui; dar ele nu mă apasă, pe cînd pe ale altcuiva nu le-aș putea suporta. Nu se prea lasă în voia toanelor, dar eu le simt, totuși, cîteodată. Cînd, în clipe întunecate, îmi respinge simțirea caldă, izvorîtă dintr-o inimă iubitoare, plină de compasiune... mă doare, bineînțeles doar o clipă; și chiar de bombănesc, e mai mult pentru că nu recunoaște cîtă dragoste îi port, decît că l-aș iubi mai puțin.

FABRICE: Dar dacă pînă la urmă s-ar ivi cineva, care împotriva acestei situații ar avea curajul să-ți ceară mîna?

MARIANNE: Nu se va găsi! Și atunci s-ar pune problema dacă aș avea eu curajul să încep o viață nouă!

FABRICE: De ce nu?

MARIANNE: Fii pe pace, nu se va găsi!

FABRICE: Marianne, l-ai găsit!

MARIANNE: Fabrice!

FABRICE: Se află în fața dumitale. Să țin o lungă cuvîntare? Să dezvălui ce inima mea a păstrat în taină atîta timp? Te iubesc, o știi de mult; că vreau să fii soția mea, nu bănuiești. N-am văzut niciodată o fată ca tine care să se gîndească atît de puțin la faptul că trezește sentimente de dragoste în bărbații care o văd în preajma lor... Marianne, cel ce-ți vorbește acum nu-i un îndrăgostit înfocat și nesocotit. Te cunosc, te-am ales, casa mea te așteaptă; vrei să fii a mea? ... Am avut parte de multe dezamăgiri în dragoste și nu o dată mi-am jurat să-mi închei viața fără să mă însor. M-ai făcut să-mi schimb hotărîrea...

Nu te împotrivi! Mă cunoşti. Sînt trup şi suflet devotat fratelui tău. Nu-ţi poţi închipui o prietenie mai curată! Deschide-ţi inima! Spune un cuvînt, Marianne!

MARIANNE: Dragă Fabrice, lasă-mi timp de gîndire, ştii doar că mi-eşti drag!

FABRICE: Spune-mi că mă iubeşti! Las fratelui dumitale locul ce i se cuvine; vreau să fiu fratele fratelui dumitale, vreau ca împreună să avem grijă de el. Adăugată averii lui, averea mea îl va cruţa de multe neplăceri; va dobîndi curaj, va... Marianne, nu-mi place să te conving... *O ia de mînă.*

MARIANNE: Fabrice, niciodată nu m-am gîndit... În ce încurcături m-ai pus! ...

FABRICE: Doar un cuvînt! Pot spera?

MARIANNE: Vorbeşte cu fratele meu[3]!

FABRICE *în genunchi:* Înger drag! Iubita mea!

MARIANNE *tace o clipă:* Dumnezeule, ce-am spus! *Iese.*

FABRICE: E a ta! ... Poţi să-i îngădui ştrengăriţei ăsteia mici şi încîntătoare jocul de-a dragostea cu frate-său. Lucrurile au să se schimbe cu timpul în favoarea mea, odată ce ne vom cunoaşte mai îndeaproape, iar el n-are să piardă nimic din afecţiunea ei. Îmi place chiar să iubesc din nou ca altă dată, şi să fiu din nou iubit de-o fată ca ea! E fără îndoială un deliciu, al cărui gust nu-l pierzi niciodată... Vom locui împreună. Şi-aşa aş fi dorit să-nviorez mai de mult viaţa mult prea retrasă a bunului meu prieten; în calitate de cumnat nu va avea nimic împotrivă. Altfel va cădea cu totul pradă mizantropiei[4], chinuit de veşnicele sale amintiri, de scrupule, de grijile privind ziua de mîine şi de misterioasele taine. O să fie tare plăcut! Să respire şi el despovărat de griji; fata dobîndeşte un soţ, ceea ce nu-i puţin; şi tu te alegi cu o soţie demnă de toată cinstea — ceea ce e mult!

Apare **Wilhelm**

FABRICE: Ţi-ai făcut plimbarea?

WILHELM: M-am dus pînă la piaţă, apoi am urcat pe Uliţa popii şi m-am întors pe la bursă. Mă încearcă un sentiment ciudat cînd trec noaptea prin oraş. Cum după o zi de lucru unii se odihnesc, iar alţii se grăbesc să facă la fel, şi vezi doar hărnicia micilor negustori. Mi-a făcut plăcere să văd o bătrînă cu ochelarii pe nas, care la lumina unui capăt de lumînare vindea brînză, tăind şi potrivind o

bucată după alta pînă să ajungă la greutatea dorită de cumpărătoare.

FABRICE: Fiecare observă în felul său. Cred că mulți au trecut pe acea stradă, fără să se sinchisească de bătrînele negustorese care vînd brînză și de ochelarii lor.

WILHELM: Îndrăgești profesia pe care o practici și consideri micul negoț vrednic de luat în seamă de cînd știi ce amar de greu strîngi un taler, cînd îl cîștigi bănuț cu bănuț. *Rămîne cîteva clipe adîncit în gînduri.* Mi s-a întîmplat ceva foarte ciudat în timpul plimbării. Mi-au trecut de-a valma prin minte atîtea lucruri... dar și ceea ce mă preocupă în adîncul sufletului. *Cade din nou pe gînduri.*

FABRICE *pentru sine:* Ce ciudat! Cum e de față, nu mai am curajul să-i mărturisesc că sînt îndrăgostit de Marianne... Trebuie să-i povestesc ce s-a întîmplat în lipsa lui... *Cu voce tare.* Wilhelm, spune-mi, te rog, parcă voiai să te muți de aici. Casa e prea mică și chiria mare. Ai găsit o altă locuință?

WILHELM *distrat:* Nu.

FABRICE: M-am gîndit că am putea să ne îmbunătățim amîndoi situația. În casa moștenită de la părinți locuiesc la etaj, parterul l-ai putea ocupa tu; n-ai să te însori așa curînd... Ai la dispoziție curtea și micul depozit pentru firma ta de expediție, îmi plătești o chirie convenabilă și astfel ne ajutăm unul pe celălalt.

WILHELM: Ești prea generos. E adevărat că și eu m-am gîndit la soluția asta, cînd veneam la tine și treceam prin atîtea odăi goale, în timp ce eu trebuia să mă descurc în spațiul restrîns al locuinței mele. Dar mai sînt și alte probleme... Și totuși nu merge, trebuie să renunțăm la ideea asta.

FABRICE: De ce?

WILHELM: Dacă m-aș însura acum?

FABRICE: S-ar găsi o posibilitate. Neînsurat ai avea destul loc, împreună cu sora ta; dacă în locul ei ai aduce o soție, ar merge tot atît de bine.

WILHELM *surîzînd:* Și sora mea?

FABRICE: Pe ea aș lua-o în orice caz la mine. *Wilhelm tace.* Și chiar fără să te însori tu. Hai să stăm serios de vorbă... O iubesc pe Marianne; ți-o cer de soție!

WILHELM: Ce spui?

FABRICE: De ce nu? Dă-ți consimțămîntul! Ascultă-mă, frate! O iubesc pe Marianne! M-am gîndit și m-am răsgîndit: ea singură, tu singur, voi mă puteți face atît de

fericit cum n-am mai fost nicicînd. Fii de acord! Dă-m mîna ei!

WILHELM *încurcat:* Nu-ți dai seama ce-mi ceri!

FABRICE: Cum să nu! Știu prea bine! Să-ți spun ce-mi lipsește și ce am să dobîndesc, dacă ea îmi va deveni soție și tu cumnat?

WILHELM *trezit deodată din gînduri, în grabă:* Niciodată, niciodată!

FABRICE: Ce-i cu tine? ... Mă faci să sufăr... Ce resentiment!.. De vreme ce tot o să ai un cumnat, cum se va întîmpla mai curînd sau mai tîrziu, de ce să nu fiu eu acela? ... eu omul pe care-l cunoști și la care ții. Cel puțin credeam că e așa...

WILHELM: Lasă-mă... nu mai pot să judec.

FABRICE: Trebuie să-ți spun tot. Soarta mea depinde numai de tine. Îi sînt drag, trebuie să fi observat acest lucru. Te iubește însă mai mult pe tine; sînt mulțumit. Pe soț îl va iubi mai mult decît pe frate; eu voi prealua drepturile tale, tu pe ale mele și toți o să fim fericiți. N-am văzut un ghem încîlcit care să se depene atît de frumos. *Wilhelm tace.* Și ceea ce ar consfinți totul, dragul meu, ar fi cuvîntul tău! Dă-mi consimțămîntul! Spune-mi că te bucură, că te face fericit! ... Ea este de acord.

WILHELM: De acord?

FABRICE: A pronunțat cuvîntul cum arunci o privire la despărțire, ceea ce spune mai mult decît dacă ai renunța să pleci. Cît de fermecător era sentimentul ei de nedumerire, dragostea, voința și teama ei!

WILHELM: Nu, nu se poate!

FABRICE: Nu te-nțeleg. Inima îmi spune că n-ai nici un fel de aversiune față de mine. Totuși mi te împotrivești. Schimbă-ți gîndul! Nu sta în calea fericirii ei, a fericirii mele! ... Sînt sigur că o să fii și tu fericit alături de noi! Nu-mi refuza consimțămîntul! Consimțămîntul tău ca prieten! *Wilhelm tace cu inima sfîșiată de sentimente contradictorii.* Nu te înțeleg...

WILHELM: Pe ea? ... Pe ea o vrei? ...

FABRICE: Ce întrebare e asta?

WILHELM: Și ea te vrea pe tine?

FABRICE: A răspuns așa cum se cuvine unei fete.

WILHELM: Pleacă! Du-te! ... Marianne... Am presimțit ceva! Am simțit-o!

FABRICE: Spune-mi doar...

WILHELM: Ce să-ți spun? ... Asta era ce-mi umbrea ca un nor de furtună sufletul. Acum a fulgerat... S-a făcut lumină... Mărturisirea ta m-a lovit ca un trăsnet! ... Ia-o! ... E a ta! Unicul meu giuvaer... E tot ce am! *Fabrice îl privește fără să scoată un cuvînt.* Ia-o! Și pentru ca să știi ce-mi iei... *tace. Se reculege.* Ți-am povestit de Charlotte, de acel înger care s-a înălțat spre ceruri și mi-a lăsat o fată cu care semăna ca două picături de apă... și-această fată... te-am mințit... nu-i moartă; această fată este Marianne! ... Marianne nu-i sora mea!

FABRICE: La asta nu m-am așteptat.

WILHELM: Și de tine ar fi trebuit să mă tem! ... De ce n-am urmat imboldul inimii și nu ți-am închis poarta casei, ca celorlalți, în primele zile ale venirii mele aici? Doar ție ți-am îngăduit să pășești în acest sanctuar și tu ai știut prin bunătate, prietenie, ajutor și-o aparentă răceală față de femei să-mi adormi temerile. După cum păream a fi fratele ei, am considerat sentimentele tale față de ea frățești; și chiar dacă uneori mi se furișa în suflet vreo bănuială, o goneam ca pe un gînd josnic și-mi explicam bunătatea ei față de tine izvorîtă dintr-o inimă curată, care se deschide cu candoare feciorelnică oricui. Și tu! ... Și ea! ...

FABRICE: Nu vreau să mai aud nimic. Și nu mai am nimic de zis. Rămîi, deci, cu bine. *Iese.*

WILHELM: Du-te! ... Iei cu tine întreaga mea fericire. Orice speranță s-a spulberat... ultimele răsar cîteodată la margine de prăpastie! Și podul fermecat de aur peste care aveam să trec în împărăția desfătărilor cerești s-a prăbușit... A pierit! Datorită lui, trădătorului, care a abuzat de încrederea, de sinceritatea mea! ... O Wilhelm, Wilhelm, ai ajuns atît de rău, încît să fii nedrept față de un om cinstit? ... Ce crimă a comis? ... Mă pedepsești aspru, soartă răzbunătoare[5]! ... Dar cel puțin ești dreaptă! ... De ce îmi apăreți în față? Și tu? Chiar în această clipă? ... Iertați-mă! N-am suferit destul? Iertați-mă! E mult de-atunci! ... Am suferit nespus de mult; am crezut că vă iubesc; cu ușuratică amabilitate am pătruns în inima voastră și v-am îndurerat! ... Iertați-mă și dați-mi voie... Să fiu oare în ăst fel pedepsit? ... S-o pierd pe Marianne? Să-mi pierd ultima speranță și izvorul grijilor mele! Nu poate fi, nu poate fi așa!

Tace. Apare **Marianne**

MARIANNE *se apropie stingherită:* Frate!

WILHELM: Ah!

MARIANNE: Dragă frate! Trebuie să mă ierți, te rog pe ce am mai scump! Ești supărat, pe bună dreptate. Am făcut o prostie... mi s-a întîmplat ceva foarte ciudat.

WILHELM *stăpînindu-se:* Ce-ai făcut, copilă?

MARIANNE: Aș vrea să fiu în stare să-ți povetesc... Mi se învălmășesc toate în cap... Fabrice vrea să mă ia de soție, și eu...

WILHELM *cu ușoară amărăciune în glas:* Hai, spune, vrei să-l iei de bărbat?

MARIANNE: Nu, nici moartă! N-am să mă mărit niciodată cu el; nu pot să-l iau de bărbat.

WILHELM: Asta schimbă lucrurile!

MARIANNE: E destul de curios. Dar tu ești cam ursuz, frate. Tare aș aștepta într-un ungher ascuns să treacă un ceas și mai bine, dacă n-aș simți nevoia să-mi descarc acum sufletul. O dată pentru totdeauna! Nu pot să mă mărit cu Fabrice.

WILHELM *se scoală și o ia de mînă:* Ce spui, Marianne?

MARIANNE: A fost aici, mi-a împuiat capul, mi-a descris atîtea posibilități încît mi-am închipuit că ar fi cu putință. A insistat atîta încît într-o clipă de nechibzuință i-am spus să vorbească cu tine. El a înțeles că sînt de acord și chiar din acel moment am simțit că această căsătorie nu se poate încheia nicicînd.

WILHELM: A vorbit cu mine.

MARIANNE: Te rog, te conjur, pe toată dragostea ce-ți port, pe sentimentul ce-l nutrești pentru mine, îndreaptă greșeala ce-am făcut, explică-i tu!

WILHELM *pentru sine:* Doamne dumnezeule!

MARIANNE: Nu fi supărat! Și nici el să nu fie. O să trăim din nou ca mai înainte și tot așa pînă la sfîrșitul zilelor noastre... Căci numai alături de tine pot viețui, și singura mea dorință e de-a trăi în preajma ta. Ceea ce-i adînc înrădăcinat în sufletul meu a ieșit cu acest prilej la iveală, a răzbit cu violență... Te iubesc doar pe tine!

WILHELM: Marianne!

MARIANNE: Dragă frate! Nu-ți mai spun prin ce chinuri am trecut în acest sfert de oră... Am avut aceeași senzație ca de curînd, cînd a izbucnit incendiul în piață și s-a răspîndit mai întîi fum și abur pretutindeni, iar apoi focul a

mistuit acoperişul, prefăcînd întreaga casă într-o vîlvătaie de flăcări... Nu mă părăsi! Nu mă înstrăina, frate!

WILHELM: Dar lucrurile nu pot rămîne mereu aşa!

MARIANNE: Tocmai asta mă îngrozeşte! ... Îţi promit cu dragă inimă că n-am să mă mărit, vreau să-ţi port de grijă clipă de clipă, totdeauna... Peste drum locuiesc împreună un frate şi o soră, amîndoi în vîrstă; îmi spun uneori aşa în glumă: „Odată ai să fii şi tu tot atît de bătrînă şi de zbîrcită; numai de ai rămîne şi tu laolaltă cu Wilhelm..."

WILHELM *stăpînindu-şi emoţia, în şoaptă:* Dacă rezişti acum, inimă, o să fii tare întotdeauna!

MARIANNE: Şi tu simţi acelaşi lucru; odată ai să te însori şi eu o să sufăr necontenit din pricina asta, chiar dacă aş dori să-ţi îndrăgesc soţia... Nimeni nu te iubeşte ca mine. Nimeni nu te poate iubi ca mine. *Wilhelm încearcă să vorbească.* Eşti mereu atît de reţinut şi, deşi îmi stă pe suflet să-ţi spun tot ce simt, n-am avut pînă acum curajul s-o fac. Slavă domnului că întîmplarea mi-a dezlegat limba.

WILHELM: Destul, Marianne!

MARIANNE: Nu-mi pune stavilă vorbelor, dă-mi voie să-ţi spun totul! După aceea voi pleca tăcută la bucătărie şi-mi voi vedea zile întregi de treabă. Doar cîteodată am să te privesc ca şi cum aş vrea să-ţi spun: Ştii doar cît te iubesc!

WILHELM *cuprins de bucurie.*

MARIANNE: Puteai s-o ştii de mult, şi tu ştii de la moartea mamei noastre că, de cum am trecut de pragul copilăriei, am fost mereu alături de tine. Vezi, simt mai multă bucurie în preajma ta decît recunoştinţă pentru grija mai mult decît frăţească pe care mi-o porţi. Aşa ai pus stăpînire încetul cu încetul pe întreaga-mi inimă, pe întreaga mea minte încît acum oricui îi este greu să mai găsească vreun locşor în sufletul meu. Îmi mai aduc aminte cum rîdeai cîteodată cînd citeam romane. S-a întîmplat cu *Julie Mandeville*[6] şi atunci te-am întrebat dacă Heinrich, sau cum îi mai spune, nu avea cumva chipul şi înfăţişarea ta... Ai izbucnit în rîs... şi asta m-a întristat. De atunci n-am mai deschis gura. Pentru că nu era nicicum ceva de rîs; în mintea mea cei mai buni, cei mai dragi oameni se confundau cu tine. Pe tine te vedeam plimbîndu-te prin marile grădini, pe tine te închipuiam călărind, călătorind, duelînd... *Rîde.*

WILHELM: Ce-i cu tine?

MARIANNE: Să-ti mai mărturisesc încă ceva: dacă în carte era vorba de o fată drăguță și bună, dacă era iubită din toată inima și la rîndul ei era tare îndrăgostită... mi se părea întotdeauna că sînt eu... Numai spre sfîrșit, cînd lucrurile ajungeau la căsătorie în ciuda tuturor greutăților... Sînt o ființă credincioasă și bună, dar prea spun vrute și nevrute!

WILHELM: Continuă! *În șoaptă, cu spatele spre ea*: Trebuie să gust bucuria pînă la capăt! Dumnezeule doamne, de nu mi-aș pierde mințile!

MARIANNE: Cel mai puțin puteam suferi situația în care doi oameni se iubesc, și la sfîrșit iese la iveală că sînt rude sau frați... Pe domnișoara Fanny[7] aș fi putut s-o ucid! Cît am plîns! Ce destin jalnic! *Se întoarce și plînge amarnic.*

WILHELM *îmbrățișînd-o:* Marianne! Scumpa mea Marianne!

MARIANNE: Wilhelm! Nu! Nu te părăsesc în vecii vecilor! Ești al meu... Te păstrez! Nu te pot părăsi!

Apare **Fabrice**

MARIANNE: Fabrice, sosești la țanc! Inima mea n-are ascunzișuri și e puternică așa încît pot să vorbesc deschis. Nu ți-am promis nimic. Ești prietenul nostru! Nu mă voi căsători niciodată cu tine!

FABRICE *rece și cu amărăciune:* Mi-am închipuit eu, Wilhelm! Dacă pui toate însușirile tale în balanță, eu nu reprezint decît o cantitate neglijabilă. M-am întors, pentru că trebuie să-mi iau o piatră de pe inimă. Renunț la toate pretențiile și constat că lucrurile s-au și aranjat; sînt cel puțin bucuros că am dat prilejul binevenit.

WILHELM: Nu defăima în clipa asta și nu te lepăda de un sentiment pe care zadarnic ai să-l cauți peregrinînd în lumea largă! Privește ființa asta... este cu totul a mea... și ea nu o știe.

FABRICE *cu ușoară ironie:* N-o știe?

MARIANNE: Ce să nu știu?

WILHELM: Cum îți închipui că o să mint într-o asemenea situație, Fabrice? ...

FABRICE *uimit:* Nu știe?

WILHELM: Cum ți-am spus.

FABRICE: Rămîneți împreună, sînteți demni unul de celălalt.

MARIANNE: Ce înseamnă asta?

WILHELM *strîngînd-o în brațe și sărutînd-o:* Ești a mea, Marianne!

MARIANNE: Dumnezeule! Ce-i asta?... Pot să-ți răspund la o asemenea sărutare?... Ce sărutare era asta, frate?

WILHELM: N-a fost sărutul fratelui reținut și care părea rece, ci cel al unui iubit copleșit de fericire. *Îngenunchind:* Marianne, nu ești sora mea! Charlotte a fost mama ta, dar nu și a mea!

MARIANNE: Tu nu ești fratele meu?!

WILHELM: Nu, ci iubitul tău... Și din clipa asta soțul tău, dacă nu-l respingi.

MARIANNE: Spune-mi, cum a fost posibil?...

FABRICE: Gustați ceea ce Dumnezeu nu vă dăruiește decît o singură dată! Primește, Marianne, și nu întreba!... O să găsiți voi încă destul timp să vă explicați!

MARIANNE *privindu-l:* Nu, nu-i posibil!

WILHELM: Iubita mea, soția mea!

MARIANNE *îmbrățișîndu-l:* Wilhelm, nu-i cu putință!

1 O aluzie neinteligibilă pentru Fabrice, referitoare la Marianne. Amîndoi se referă la lucruri pe care celălalt nu le poate pricepe, ceea ce marchează lipsa unei reale posibilităţi de comunicare.

2 În original Goethe foloseşte expresia *ipohondru*, sinonimă în momentul în care Goethe îşi concepea piesa cu mizantrop.

3 *Vorbeşte cu fratele meu:* invitaţia convenţională, de-a se adresa unei rude, conţine implicit consimţămîntul Mariannei.

4 Vezi nota 2.

5 Aluzie la faptul că Wilhelm a fost deseori necredincios fetelor de care s-a îndrăgostit. Lor li se adresează şi în continuare.

6 Este vorba de cartea scriitorului englez Fr. Brook, a cărei traducere în limba germană apăruse în 1764 la Leipzig.

7 *Domnişoara Fanny:* de fapt *Povestea domnişoarei Fanny Wilkes* roman al scriitorului iluminist german Johann Timotheus Hermes, apărută la Leipzig în 1766.

PROSERPINA

O monodramă

În românește de GRETE TARTLER

PRINTRE diferitele forme dramatice pe care Goethe le-a abordat în prima sa epocă de creaţie, cea cunoscută sub denumirea *Singspiel* l-a preocupat în mod deosebit între 1773 şi 1777. Noţiunea nu-şi are un echivalent satisfăcător în limba română, „vodevil" exprimînd o tonalitate facilă, iar „operetă" una prea modernă. *Singspiel*-ul german al sec. al XVIII-lea rezultă din contopirea operei comice franceze *(opera comique)*, a operei bufe *(opera buffa)*[1] — rezultată din sinteza comediei *dell' arte* originare din Neapole cu cea veneţiană — şi a creaţiei dramatice engleze numite *ballad-opera*.

Acestor trei ipostaze le este comună tendinţa de a parodia operele prezentate pe scenele teatrelor imperiale sau princiare. Ele năzuiesc spre simplitate, funcţia lor fiind să satisfacă dorinţa explicabilă a cercurilor largi de spectatori de a asista la un spectacol amuzant şi distractiv.

În aceste condiţii au fost zămislite, de pildă, din colaborarea scriitorului Ch. F. Weisse ca textier cu compozitorul Johann Adam Hiller acele creaţii numite pe atunci *Singspiele* sau *Operetten*. Nu erau concepute pentru cîntăreţi de profesie. Actorul avea îndatorirea să şi cînte cîte o arie, astfel încît dialogul nu pierdea prea mult din funcţia sa iniţială.[2]

În timpul studenţiei lui Goethe, la Leipzig se reprezentau astfel de creaţii. La Weimar are loc în 1772 spectacolul intitulat *Vînătoarea (Die Jagd)*[3], care se bucură de un succes răsunător. Weisse scrisese libretul, iar Hiller partitura muzicală. Datorită lui Wieland, genul atinge un prim punct culminant.

Ceva mai tîrziu se conturează o formă în care legătura dintre cele două elemente se realizează mai strîns. Rousseau dă expresie durerii lui Pigmalion într-o creaţie lirică mai puţin cunoscută astăzi, în care singurul element de acţiune apare la sfîrşit, cînd statuia Gala-

---

[1] Aceste prime două forme — opera comică şi cea bufă — au fost introduse de trupe de actori francezi şi italieni pe teritoriul german.

[2] În opereta vieneză, a cărei noţiune o avem şi astăzi bine conturată, rolul dialogului se diminuează în decursul timpului.

[3] Albert Lortzing (1801—1851), compozitor, cîntăreţ şi dirijor german, a considerat-o demnă de atenţie şi a prelucrat-o (1830).

teei prinde viață și rostește primele cuvinte. Acest monolog elegiac, apărut în 1770 sub titlul *Pygmalion* pătrunde în Germania, unde găsește imitatori[4]. În 1772, tot la Weimar, ea este pusă în scenă însoțită de acompaniament muzical.

Preocupările lui Goethe de a rezolva artistic problemele ivite în procesul articulării *Singspiel*-ului se desprind deci dintr-o tendință specifică epocii.

Expresia pasiunii apărea concentrată în dramă, ca și în operă, sub forma monologului. Raportat la polifonia creației ca tot rotunjit, monologul nu reprezenta însă decît un singur acord. Evident un acord unitar, deoarece nu comunica decît un singur sentiment, chiar dacă-l varia pe tema dată. Închisă, tectonică, forma de proporții reduse devine ea însăși un întreg — o monodramă — și în ea se poate desfășura întreaga polifonie a sentimentelor.

Prin convertirea monologului în monodramă, funcția figurii centrale dobîndește valențe noi. Cea mai importantă este individualizarea; unicul personaj devine purtătorul esenței poetice și ideatice.

Asupra genezei monodramei *Proserpina** nu există un consens în literatura critică. Unii cercetători ca Redslob[5] au pus-o în legătură cu moartea prematură a surorii sale Cornelia, sau cu căsătoria nefericită a principesei Luisa de Weimar, sau poate cu cea a Charlottei von Stein. Alții, ca Wolfgang Kayser[6] consideră impulsul poetului de a-și încerca puterile în forma monodramei drept elementul care a intervenit hotărîtor în articularea substanței acestei creații. Deopotrivă pare să-l fi însuflețit și dorința de a oferi un rol impresionant Coronei Schröter, pe atunci actriță foarte apreciată la Weimar. Diferitele ipoteze nu se exclud. Ele confirmă un principiu de bază al exegezei literare, care include în geneza unei opere o pluralitate de factori incitanți.

---

[4] Wolfgang Kayser citează printre aceștia pe J.J.Ch. Brandes, care prelucrează *Ariadna* lui Gerstenberg; Benda compune partitura muzicală. Tot Benda realizează acompaniamentul muzical la *Medeea* lui Gotter. În: *Anmerkungen des Herausgebers zu „Proserpina"*. În *HA*, vol. 4, p. 596.

* **Bibliografie**: Robert Petsch: *Goethes „Proserpina"*. În *Das deutsche Drama* 5, 1922, pp. 78—88; K. Gaiser: *Goethes „Proserpina"*. În „Aus Unterricht und Forschung" 2, 1930, pp. 143—157; E. Redslob, *Goethes Proserpina als Totenklage für seine Schwester*. În *Goethe* 8, 1943, pp. 252—268; W. Hinck: *Das deutsche Lustspiel des 17. und 18. Jahrhunderts und die italienische Komödie*. Stuttgart, 1965; T. Matsuyama: *Goethes Melodrama „Proserpina"*. În „Goethe-Jahrbuch" 8, 1966. pp. 57—68.

[5] E. Redslob, *Goethes Monodram Proserpina*, *op. cit.*

[6] În: *HA*, vol. 4, p. 597.

Situaţia aleasă de Goethe în monodrama *Proserpina*[7] este hotărîtoare pentru soarta eroinei răpite de Pluto. Îngrozită de ceea ce s-a petrecut, ea se opreşte obosită, după lungi rătăciri prin Infern, spre a-şi plînge soarta. Însetată, gustă dintr-o rodie[8], ceea ce o condamnă să rămînă alături de Pluto, în Hades[9]. Este rezolvarea aleasă de Goethe. Ea corespunde semnificaţiei conferite de poet acestei versiuni: căci din trama redusă la maxim se detaşează, cu pregnanţă, drama sufletului însingurat.

Prima versiune în proză a *Proserpinei* a fost publicată ca interludiu în *Triumful sensibilităţii (Triumph der Empfindsamkeit)*[10], o comedie burlescă.

Şi cît de ciudat ar părea, tînguirea Proserpinei, situată în acest context, dobîndeşte o semnificaţie neaşteptată. Să fi fost intenţia autorului de a depăşi propensiunea sentimentală cristalizată în monodramă? Să fie o demonstraţie voit ironică a autorului pentru a dezvălui caducitatea unui gen preferat pe atunci? Căci în prologul actului IV, valetul anunţă, cu inflexiuni de parodie, prezentarea *Proserpinei*, ceea ce dezavuează seriozitatea patetică a jeluirii.

Fără îndoială, *Proserpina* e un corp străin în comedia *Triumful sensibilităţii*. Detaşată din contextul ei originar, ea se impune drept o creaţie impresionantă datorită suflului autentic de durere ce-o străbate.

Proserpina, cu tonalitatea ei tragică, apare însă şi ca melodramă de sine stătătoare (1779). În ambele ipostaze a fost reprezentată pe scenă[11]. Ceva mai tîrziu, Goethe a prelucrat textul în versuri libere şi în această formă el l-a publicat în *Scrieri* (1787).

Eberwein, un elev al lui Zelter, compune, în 1815, altă partitură muzicală pentru *Proserpina*. Se pare că spectacolul a avut succes cu toate că Eberwein nu era un compozitor de talia lui Beethoven sau Schubert. Koch[12] avansează ipoteza că aportul unui compozitor

---

[7] Textul tradus după *JA.*, adică manuscrisul din 1786, care conţine versiunea în versuri. Alte ediţii critice consultate: *FA* (ed. R. Petsch) şi *HA* (ed. W. Kayser).

[8] Jupiter fusese înduplecat de Ceres să o readucă pe pămînt, deoarece zeiţa îi spusese că fiica ei refuză să mănînce de cînd se află în Infern.

[9] Ovidiu valorifică o a doua variantă a legendei Proserpinei în care Jupiter îi permite să petreacă o jumătate de an pe pămînt, iar cealaltă în Hades. Tradiţia mitologică reduce timpul petrecut în Infern la patru luni pe an.

[10] În „Mercurul german“, revistă condusă de Wieland, din februarie 1778. Goethe o plasase înaintea celui al IV-lea act.

[11] Ne referim la spectacolele în cadrul Teatrului princiar de amatori din Weimar, muzica fiind compusă de Siegmund von Seckendorf.

[12] Hans Albert Koch: *Goethe und das deutsche Singspiel*. În *GD.NJ.* ed. Walter Hinderer) p. 45.

exigent sau genial ar fi contribuit la situarea *Singspiel*-ului goethean pe planul elevat al dramei muzicale. Acceptarea acestei teze duce la concluzia că datorită abordării acestui gen, Goethe poate fi considerat precursorul poetului Hugo von Hofmannsthal, ale cărui librete au stat la baza operelor lui Richard Strauss.

Cît de intense și stăruitoare au fost preocupările lui Goethe în privința *Proserpinei*, în fond a monodramei, reiese și din indicațiile regizorale referitoare la această creație[13]. Din ele se detașează semnificația genului, pe care poetul o sesizase din ce în ce mai adînc. Are revelația acelui *Gesamtkunstwerk*, acea expresie a „operei totale", rezultată din îmbinarea verbului cu muzica. Ineditul ei consta, după Goethe, în acțiunea concomitentă exercitată de decor, de inflexiunile declamării, de gestică și mimică, de costum și de partitura muzicală, de colorit[14]. Interesul arătat de Goethe pentru „tablouri vii", pentru pantomimă, datează mai demult. Asistînd în Italia la unul dintre spectacolele de acest gen, în cercul restrîns al Emmei Hamilton, pe atunci soția ambasadorului Angliei la Roma, Goethe ajunge la convingerea că pantomima constituie o modalitate artistică de sine stătătoare. El acordă o semnificație deosebită funcției vestimentare. Astfel, Proserpina apare mai întîi înveșmîntată ca regină a Infernului, apoi ea scoate văl după văl, pînă rămîne, în deplină concordanță cu textul rostit, în costumul specific nimfelor. Odată ce conținutul monodramei exprimă însă trezirea din iluzie, ea se învăluie din nou.

Jucată de patru ori la Weimar cu Amalia Wolf în rolul titular, monologul goethean a fost apoi dat uitării.

Poeții romantici germani aderă la drama solitudinii inclusă în *Proserpina*, preiau ca și alții[15] mitul elin și-i conferă reverberații mai rafinate. Schopenhauer[16], cu care Goethe era în relații prietenești, a relevat profunda semnificație a *Proserpinei*.

Dincolo de ecoul trezit la timpul ei, relevant este fără îndoială faptul că ceva din substanța acestui *genus mixtum*, cum poate fi considerată monodrama, a fost valorificat mai tîrziu, în secvența consacrată Elenei, în partea a doua a operei *Faust*.

---

[13] Un eseu publicat în *WA* I, vol. 40, pp. 106—118, apărut inițial în „Morgenblatt" din 8 iunie 1815.

[14] La sfîrșitul monodramei fundalul se deschidea, oferind spectatorului un tablou viu al Infernului, stăpînit de Pluto, de Parce, de cei fericiți și de cei damnați.

[15] Gabrielle D'Annunzio, *Il fuoco*, 1900; Hermann Broch, *Der Versucher*, 1953.

[16] Arthur Schopenhauer, *Werke*. Herausgegeben von O. Weiss, 1919, vol. I, p. 439.

PROSERPINA

Pustiu stîncos. În fundal, o grotă; într-o parte, un rodiu cu fructe.

PROSERPINA: Nefericito, stai! Oprește! În zadar
Tot rătăcești prin aspre pustiuri, fără țintă!
Fără sfîrșit 'nainte-ți cîmpiile cernite,
Ceea ce cauți însă-i mereu în urma ta.

Nu-n față,
Nici în sus privirea nu-ți cuteze!
Grota cea neagră-a Tartarului[1]
Cu boltă-acoperă cerești ținuturi
Spre care-altminteri
Către-a strămoșului voioasă casă
Cu dragoste priveam!
O, fiică a lui Jupiter[2],
Cît ești de-adînc pierdută!

Surori de joacă!
Pe cînd smălțate-n lume lunci
Mai înfloreau pentru noi toate,
Și în ceresc de clarul fluviu-Alpheu[3]
Încă glumeam, stropindu-ne-n amurg,
Și una alteia-mpleteam cununi
Visînd în taină la acel fecior
A cărui frunte ne-o meneau iubirii,
Nu era noapte prea adîncă pentru
Palavre, nici un timp prea lung
Spre-a repeta povești, ca-ntre prieteni,
Iar soarele
Nu se smulgea mai iute decît noi
Din pat de-argint, spre a trăi din plin,
Scăldînd în rouă,-n zori, glezne de roze.

O, voi copile! Voi
Ce-acum însingurate
Și spulberate vă mai strecurați

Pe la izvoare, să culegeți flori
Pe care eu, ah!, cea răpită
Din poală le-am lăsat să cadă...
Stați și priviți în urma mea, unde-am pierit!

M-au rupt de lîngă voi, m-au smuls
Caii cei repezi ai lui Orkus[4];
Cu brațe tari
Necruțătorul zeu m-a strîns!
Amor! Ah, Amor spre Olimp fugi rîzînd!
Nu ți-e,-ndrăznețule, de-ajuns
Ce faci în cer și pe pămînt?
Mai trebuia cu focul tău

Și-n iad văpăi să înmulțești?
Smulsă în jos,
Spre-aceste nesfîrșite-adîncuri!
Regină-aici!
Regină?
Căreia umbre, doar, se-nchină!

Fără speranță jalea-i[5]!
La fel, norocul celor duși,
Pe care eu nu-l pot schimba.
Unor severe judecăți
Destinul i-a încredințat;
Și printre ei hălăduiesc,
Zeiță!-mpărătiță!
Eu însămi roabă-a soartei!

Ah, apa care fuge
Aș strînge-o pentru Tantal[6], foamea
Cu fructe dulci i-aș stîmpăra-o!
Sărman bătrîn!
Pedeapsă de dorinți stîrnite!
Roata lui Ixion[7] aș prinde-o,
Durerea să-i opresc!
Dar ce putere-avem noi, zeii,
Asupra veșnicelor chinuri!
Fără speranță pentru mine
Și pentru ele, locuiesc privind
A Danaidelor[8] grea trudă.
Secate,-ntruna seci!

Cum cară şi le umplu!
Secate,-ntruna seci!
Şi nici un singur strop pe buze,
Şi nici un singur strop în vane!
Secate,-ntruna seci!
La fel şi tu, inima mea.
Cum vrei să dobîndeşti puteri? Şi încotro?

Fericiților[9], rătăcirile voastre
Împăcate abia mă ating;
Nu e cu voi al meu drum,
În ușoarele voastre dansuri,
În adîncile voastre crînguri,
În foşnitorul vostru lăcaş
Nu-i murmur de vieţi, ca deasupra,
Din dureri spre plăceri nu se-nclină
Al fericirii preaplin.

Oare-i[10] pe crunta-i sprînceană
În ferecata-i privire?
A celui ce-l poți numi soț?
Dar îndrăznești să-i spui altfel?
Iubire! Iubire!
De ce i-ai deschis oare inima
Pentr-o singură clipă?
Şi de ce către mine anume
Cînd știai
Că din nou, pe veci, se va-nchide?
De ce n-a-nhățat dintre nimfele
Mele vreuna, s-o pună
Alături, pe jalnicu-i tron?
De ce pe mine, din Ceres născuta?

O, mamă, mamă!
Cum te-a părăsit zeitatea-ţi,
Cînd fiica pierdut-ai, pe care
O credeai fericită,
Jucîndu-și, neștiutoare, junia!

Desigur te-ai dus
Să întrebi despre mine,
Ce nevoi aș avea —
Poate-o rochie nouă
Sau de aur sandale?

Şi-ai aflat doar copilele
Înlănţuite de sălcii
În locul în care pierdută
Le-am fost şi nu m-au aflat,
Unde părul smulgîndu-şi
Se jeluiau cu amar,
Mult-iubite copile!

„Încotro s-a dus, încotro?"
Strigai. „Încotro a pornit blestematul?
Nepedepsit din trunchiul lui Jupiter
Mlada s-o smulgă? Ce poteci i-au dus caii?
Iute, făcliile!
Să-i caut urmele-n noapte!
Nici un ceas de răgaz pînă-o aflu,
Nici o goană cruţată,
Încolo şi-ncoace!"

Balaurii tăi[11] îţi clipesc a-nţelegere,
Orice drum cunoscînd, mînaţi se lasă de tine,
Rătăcesc prin pustii fără suflete...

Ah, doar aici nu, aici nu!
Nu în adîncul de noapte
Necălcat de nemuritori,
Unde, sub groaznice spaime.
Fiica ta lîncezeşte!

Spre-nalturi întoarce-te,
Spre cărări de balauri-cu-aripi,
Spre-nalt, spre lăcaşul lui Jupiter!
El ştie,
El singur, slăvitul, o ştie
Unde-ţi este copila!

Părinte de zei şi de oameni!
În înalturi, pe tronul de aur
Mai stai, unde mică adesea
Mă înălţai cu blîndeţe,
Glumind, cu mîinile tale
Mă legănai spre cer nesfîrşit
În care, copilăreşte, mă temeam să mă mistui?
Mai eşti oare, tată? –

Nu către creştetul tău
În veşnic albastru
De cer cu-ntreţeseri de foc,
Ci încoace! Încoace!

Călăuzeşte-o[12] încoace!
Ca odată cu ea
Să ies din această-nchisoare!
Încît Phoebus[13] din nou
Să-mi aducă blîndele-i raze,
Luna din nou
Printre bucle de-argint să-mi surîdă!

O, desigur, m-auzi,
Tată-prieten iubit,
Ridica-mă-vei iar
Spre-ale tale tării;
Eliberată din negru, greu chin
Să mă bucur de cerul tău iar!

Alină-te, biată inimă!
Ah! Speranţa!
Speranţa răstoarnă
Zori rumeni în noaptea furtunii!

Pămîntul acesta
Nu doar din stînci şi licheni e,
Munţii aceştia
Nu mai poartă doar neguri sinistre!
Ah, aici voi găsi iar o floare!
Frunza aceasta uscată
-ndîrjită aşteaptă, trăieşte,
Să mă bucur de ea!

Cît de ciudat, da, ciudat!
Să găsesc aici acest rod
Care-n grădinile de pe pămînt,
Într-atît îmi plăcea!

Rupe rodia.

Dulcele gust ţi-l arată,
Prietenă rodie!
Fă-mă să uit

Suferințele toate!
Să-mi închipui că sînt
Iar pe pămînt în junie,
Irosindu-mi în joacă
Timp minunat,
Printre înmiresmatele
Flori ca din rai,
Printre parfumuri
De celeste extazuri,
Ivindu-se iar încîntatei
Tînjitoare cîndva!

Gustă cîteva boabe.

Ce desfătare, ce desfătare!

Dar ce pătrunde deodată
Prin bucuriile-acestea,
Prin extazul deschis,
Ce groaznice chinuri
Cu mîini ca de fier
Ale iadului!

Ce păcat făptuit-am
Dedulcindu-mă?
Ah, de ce mi-a adus
Întîia plăcere de-aici atît chin?
Ce e oare? Ce este?
Voi stînci, mai cumplite semne în jos
Parc-ați face, mai strîns că mă-ncingeți!
Voi, nori, că mai greu m-apăsați!
Că departe în poalele hăului
Surde furtuni nasc vuind!
Și regatele-ntinse-ale Parcelor
Parcă îmi strigă:
„A noastră ești!"

PARCELE[14] *nevăzute:*

A noastră ești!
Înțelept hotărît-a părintele-ți:
Dacă nu guști nimic, să te-ntorci;
Dar mușcînd dintr-o rodie,-a noastră ești!
Te slăvim, o, regină!

PROSERPINA: Oare tu vorbit-ai, părinte?
Dar de ce? Dar de ce?

Ce-am făptuit, să m-alungi?
Şi de ce nu mă chemi
Spre-al tău tron de lumină?
De ce rodia asta?
O, blestem peste fructe!
La ce bun sînt frumoase
Dacă duc în infern?

PARCELE: Eşti a noastră!
De ce-n lacrimi, cernită?
Iată, noi te slăvim,
O, regină!

PROSERPINA: De n-aţi fi chiar în Tartar acasă,
V-aş blestema să ajungeţi acolo!
De n-ar fi scalda voastră chiar Cocytus[15],
Să vă pot hărăzi
Unor flăcări cumplite!
Eu, regină —
Şi nu pot să vă sting!
În veşnică ură cu voi înfrăţită!

Duceţi apă, deci, Danaidelor!
Toarceţi, Parce! Furii, urlaţi!
Cu aceeaşi de-a pururi jalnică soartă
Vă stăpînesc — deci mai jalnică
Sînt ca voi toate.

PARCELE: Eşti a noastră!
Ne-nchinăm de-acum ţie!
Eşti a noastră, a noastră!
Preamărită regină!

PROSERPINA: Plecaţi! Departe de mine
Să vă fie mărirea, credinţa!
Cît de mult vă urăsc!
Şi ţie,-nzecit îţi port ură!
Vai mie! În juru-mi şi simt
Îmbrăţişările silnice!

PARCELE: A noastră! A noastră regină!

PROSERPINA: De ce braţe-ntinzi către mine?
Întinde-le către Avernus[16]!

Cheamă chinuri din stygica[17] noapte!
Ele să urce la semnu-ţi,
Nu dragostea mea.
Cum te urăsc,
Monstru şi soţ,
Pluto! Pluto![18]
Dă-mi soarta damnaţilor tăi!
Nu-i spune iubire!
Cu braţele-acestea m-aruncă
În chinul pieirii!

PARCELE: A noastră! A noastră! Preamărită regină!

1 *Tartar:* lumea umbrelor, infernul în mitologia greacă.

2 Proserpina este fiica lui Jupiter și a zeiței Ceres.

3 *Alpheu, Alfeu:* rîu în Peloponez; după Ovidiu, răpirea Proserpinei a avut loc în Sicilia. Goethe preia această localizare.

4 *Orkus, Orcus:* la origine, zeu roman al Infernului, dar și împărăția morților.

5 Se referă la umbre. Proserpina se adresează, în cele ce urmează, damnaților cunoscuți din Infern.

6 *Tantal:* rege al Frigiei, fiul lui Zeus și al unei nimfe este tatăl Niobei și al lui Pelops. Potrivit tradiției, el a încercat să fure zeilor nectarul și ambrozia. Se povestește, de asemenea, că pentru a pune la încercare perspicacitatea zeilor, el le-a servit la masă carnea propriului său fiu. Crima a fost descoperită de Zeus, și Pelops reînviat de Hermes. Tantal, care s-a mai făcut vinovat și de alte păcate, a fost pedepsit îngrozitor de zei: o stîncă amenință necontenit să-l strivească; însetat și înfometat el nu poate gusta din fructele spre care întinde mîna, deoarece acestea se retrag, astfel încît îndură chinuri înfiorătoare, „tantalice".

7 *Ixion*, care se făcuse vinovat de sperjur și crimă, implora iertarea lui Zeus. Acesta îl iartă și-l invită la masa sa, unde gustînd din ambrozie și nectar devine nemuritor. Rîvnind însă la Junona, Ixion este crunt pedepsit de Zeus; cu ajutorul unor șerpi, Hermes îl leagă de o roată care se învîrtește mereu în adîncurile Tartarului.

8 *Danaidele* sînt cele cincizeci de fiice ale regelui Danaos, care și-au urmat tatăl în Argos. Acesta părăsise Egiptul, temîndu-se de cei cincizeci de fii ai regelui Egiptos, fratele său. Dar peste cîtva timp, cei cincizeci de tineri vin în Argos spre a peți pe fiicele unchiului lor. Ele acceptă, dar urmînd sfatul tatălui lor, își omoară soții în noaptea nunții, cu excepția Hypermnestrei care-l cruță pe Linceu. Ucise de Linceu, la rîndul lor, ele ajung în infern, unde sînt condamnate să umple cu apă un butoi cu fundul spart.

9 „Fericiții" sînt sufletele celor care se află pe Cîmpiile Elizee.

10 Se subînțelege: „oare-i *viață* pe crunta-i sprînceană..."

11 Balaurii lui Ceres, mama Proserpinei.

12 Călăuzește-o *pe Ceres*.

13 *Phoebus*, *Phoebos*, *Febus:* în elină „strălucitorul“, cum era supranumit Apolo. Mai tîrziu a fost identificat cu Helios, zeul soarelui. Aici în ultima accepţiune.

14 Cele trei parce, zeiţe ale destinului în mitologia romană, apar în ipostaza unor torcătoare; prima hotăra naşterea, a doua căsătoria, a treia moartea. Funcţia lor corespunde moirelor eline.

15 *Cocytus*, *Cocitus* în mitologia greacă rîul în care se varsă toate lacrimile damnaţilor. Goethe îi atribuie însă în *Proserpina* însuşirile rîului de foc din infern numit Pyriphlegethon.

16 *Avernus:* celebru lac situat în craterul unui vulcan din Campania; prin acest lac Vergiliu îl conduce pe Enea în Infern.

17 *Styx*, *Stix:* principalul fluviu al Infernului; apele sale negre, corosive, blestemate, îl înconjoară; „noapte stygică“, noapte a împărăţiei pe care Styxul o mărgineşte.

18 *Pluto:* stăpîn al infernului; de fapt Hades, zeul împărăţiei umbrelor este supranumit Pluto, „cel ce răspîndeşte bogăţia, abundenţa“. Dubla atribuţie de a dispune de morţi dar şi de vii este comună tuturor zeităţilor care populează infernul.

CUPRINS

În ampla ediţie a OPERELOR lui J.W. Goethe vor apărea în următorii ani:

Volumul IV

TEATRU III

Faust I. Faust II.

Volumul V

SCRIERI EPICE I

Suferinţele tînărului Werther • Scrisoare din Elveţia • Afinităţi elective • Nuvelă • Basm

Volumul VI

SCRIERI EPICE II

Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister

Volumul VII

SCRIERI EPICE III

Anii de drumeţie ai lui Wilhelm Meister

Volumul VIII

SCRIERI EPICE IV

Reineke Fuchs • Hermann şi Dorothea • Ahiliada

Volumul IX

SCRIERI AUTOBIOGRAFICE I

Poezie şi adevăr I

Volumul X

SCRIERI AUTOBIOGRAFICE II

Poezie și adevăr II. Campania în Franța. Asediul Mainz-ului

Volumul XI

SCRIERI AUTOBIOGRAFICE III

Volumul XII

SCRIERI ŞTIINŢIFICE

Volumul XIII

ARTICOLE ŞI MAXIME

Coperta şi supracoperta de:
VAL MUNTEANU

Lector : ONDINE-CRISTINA DASCĂLIŢA
Tehnoredactor : VICTOR MAŞEK

★

Bun de tipar : 12.V.1986
Coli de tipar : 26

★

Tiparul executat sub comanda nr. 60 060
la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
Piaţa Scînteii nr. 1 – Bucureşti
Republica Socialistă România

Ceea ce conferă numeroaselor piese ale lui Goethe ⟨...⟩ farmec deosebit nu este nici limbajul specific teatral, nici inventarea unor situaţii dramatice, ci, în primul rînd, atmosfera, exacta investigare a dispoziţiilor oscilante, ascunse în protocolul poetic al valenţelor psihice, în procesele conştiente sau inconştiente ale sufletului omenesc.

WALTER HINDERER

În afara viziunii asupra personajelor şi a problematicii lor, Goethe poseda, desigur, şi un alt dar, care justifica premisa şi imboldul de a scrie : dispunea de virtuţile limbii, mai precis spus de un anumit ton care avea să devină tonul specific al creaţiei dramatice noi.

WOLFGANG KAYSER

Lei 33

GOETHE

TEATRU

Titanismul își are prefigurările lui.
Adesea omul de geniu străbate în tinerețe
spații vaste pe care le fructifică fără a le adînci,
apoi le abandonează sau le reia, îmbogățite,
la altă altitudine,
în următoare etape de creație.
Goethe nu face excepție. Începuturile sale
dramatice vădesc, în ultimă instanță,
o febrilă căutare, un neastîmpăr care includ
în prima decadă (1767—1777) tendințe eterogene
și polimorfe. Teme, motive și modalități artistice
de-o policromă varietate sînt abordate
cu frenezia și nerăbdarea căutătorului de poteci
aurite. Tot ceea ce dă culoare epocii
sau frămîntă spiritele îl tulbură și-l atrage.

SEVILLA RĂDUCANU